e ... ta que dyi referen-
ti... relatoribus audierunt.
... a fratre ...
... tunc sub ... mortuus est.
... tenda e. 410 ante mortem fe-
m... tentis presbiteri terribilis et mul-
tis nota visio que audientium
mentes digno timore concuciat:
et ad cauenda eterne mortis ma-
la velud vehementi sollicitudinis
igne accendat. Apud castrum si-
zimacum quod in pictauensi pa-
go situm est nuper quidam presbiter e-
rat. qui sacerdotalis ordinis su-
per celestem dignitatem miserrime
vite conuersacionis deturpans:
non ad animarum quibus preerat
curam. sed ad carnis sue voluptatem
explendam sacro ministerio vte-
batur. et iuxta prophetam lac gregis
sui comedens. et eius se lanis o-
periens. hoc est oblaciones. dona. de-
cimas et alia similia a subditis
percipiens. absque ulla spe eternorum
mercedibus mercennarii audis-
sime pascebatur. Mundissima ac
omnia mundanior xpi car-
... sanguinem in altaris sa-

... terrie conscientie ...
licite alicunde et mali adhe...
compungitur. familiaritate quan-
dam bonorum virorum expecierat. e...
abbati bone vallis ... fratribus eiusd...
monasterii se in amicicia speciali
copulauerat. Qui longo tempore ...
de vite emendacione commonen-
tes. et ut seculo renunciaret ...
et exhortantes ... ab eo impe-
trare per manere spem aliquam ...
potuerunt. Nam libenter quidem ...
audire se fingens. et semper ...
conuersione suspendens de ...
te suorum illorum gloriabatur: nec ...
cione vel exemplis eorum a malo re-
trahebatur. In huius atque aliis ...
atque perdende vite sue actibus ...
rans. et obstinacione impia in...
sibi in die ire thesaurizans in ...
bium incidit. quo post aliquot d...
ingrauescente ad extrema pue...
Adierat eum visitacionis ...
prior iam dicti monasterii ...
et aliquantum diei spacium ipso ...
rogante permanserat. ...
te ... cum ...
...

BOTERO & other works

1595-1653. $ 145.—

No.

3388

-94.

1 A. 8/3.

Joannis Boteri Benesii
AMPHITHEATRIDION.
HOC EST,

PARVVM AMPHITHEATRVM, CVI PAVCA MUNDI THEATRA COMPARARE VIX ULLUM ANTEPONERE
Amphiteatrum possis.

In quo (velut in speculo) cuncti præpotentes Orbis Monarchæ, Principesq́; opibus viribusq́; pollentes, cum uniuscuiusq́; censu, potentia, regendi forma, Principibusq́; finitimis spectabiles ob oculos Philologorum repræsentantur in quatuor partes divisum,

quarum

Primâ, Philippus Austriacus, Indiarum Hispaniarumque Rex, Magnus Turca. A. B. A-2-B. D.4.

Secundâ, Principes, qui in Europæo pomœria latissimè protulerunt, nempè Franciæ, Angliæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ Reges, Magnus Moschorum Dux, Familia Austriaca, Romanum Imperium, & Pontifex Romanus. C. H.

Tertiâ, Principes Asiæ, in quibus Magnus Cham, Magnus Mogor, Reges Chinæ, Siami, Narsingæ, Calecutii, Persiæ, & Japoniæ. Q. R. S.

Quartâ, præcipui qui in Africa ad clavum sedent Principes, Presbyter Johannes sive Abissinorum Imperator, Monomotapa & Seriffus Fessæ & Marochy Rex. Aa. Bb.

EX ITALICO IN LATINVM VERSVM.

Cum Gratia & Privilegio ad annos quindecim.

LUBECÆ

APVD LAVRENTIVM ALBERTI.

ANNO M DC.

Typographus Lectori.

CVM præsens hoc Amphiteatridion mea opera divulgare instituissem, deprehendi Authorem quorundam Regum regnorumq; Daniæ nimirum & Sueciæ proventus non satis æquo judicio perstrinxisse. Quod illum magis piscibus quàm pecunia, & regia omnium rerum affluentia abundare: Hunc vero maximam bonorum Ecclesiasticorum partem propriam sibi fecisse putarit. Sed cum valdè nimisq; temerarium sit, de Regum regnorumque thesauris, proventibus, & copia quicquam asserere; imò multis rerum argumentis constet, divitias Regum non in auro, argentoque, gemmisve & preciosa suppellectile, sed in benedictione divini numinis positas esse, & sola pietas firmet regni solium: Hoc te, amice lector, admonitum volo, ut authoris sententiam in istis superso judicio legas.

Exilis domus est, ubi non & multa supersunt,
Et dominum fallunt, & prosunt furibus. &c. ut Horatius quodam loco testatur. Proinde hoc tibi persuasum habeas, vix unquam possibile esse, ut exactæ rationes de regum regnorumq; proventibus iniri possint. Vale, & his pro libitu utaris, fruaris.

INDEX PRINCIPUM QUI HOC Libro repræſentantur.

PRINCIPES EUROPÆ.

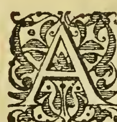
PRINCIPES ASIÆ.

PRINCIPES AFRICÆ.

REX HISPANIAE.

AB Orbe condito nulli Imperatorum, Regum vel Principum majus Imperium obtigit eo, quo Philippus Indiarum & Hiſpaniarum Rex potitur, maximè cum Luſitaniæ Regnum ipſi poſtremo ſit adjectum: ampliſſimas enim Europæ provincias, nobiliſſimasq; Aſiæ, Africæque regiones complectitur: Novum deniq; Orbem qui Europa Africaque latius patet abſque rivali pacifice poſſidet. In Europa Hiſpaniam certè tenet, quæ octingentis ab hinc annis, nulli tota quam ipſius imperio paruit: Belgium, quod mille miliaribus ambitur: Regnum Neapolitanum, quod mille & quadringenta miliaria circumeunt: Inſubriam (quæ Mediolanenſis Ducatus titulo deſignatur) cujus ambitus eſt trecentorum miliarium; Majoricam, Minoricam & Euiſam inſulas, quarum prima 300. altera 150. tertia octo miliaribus in orbem porrigitur: Siciliam, cujus circuitus eſt 700. miliarium: Et Sardiniam quæ 562. miliaribus patere dicitur. In Africa potitur magno illo portu, quem incolæ Maſalquivir appellant, quo portu nullus inſignior, capacior, ſecuriorque in mare Mediterraneo eſt: Habet enim Oranum, Melillam & Rupem Pegnonum Velez dictam: Habet & extra fretum Herculeum inſulas Canarias duodecim numero, inter quas præcipuæ ſunt ſeptem, quarum nulla minus quam nonaginta miliaribus ambitur. Luſitaniæ regni jure præclara loca Septam & Tangerum, quæ claves Freti, immo maris Mediterranei, & Oceani Atlantici ſunt: Extra Fretum aût Mazaganum civitatem habet. Idem Luſitaniæ regnum in immenſo illo Oceano, Inſulas habet quæ vulgo Terzere dicuntur, quæ numero ſunt ſeptem, ex ijs Angra nomine 40. miliaribus

liaribus ambitur, S. Michaelis pluſquam 90. miliaria continet: habet & Portum Sanctũ, nec procul inde Maderam (vino præſtantiſſimam) quæ regina Inſularum Oceani Atlantici eſt & 160. miliaribus cingitur. Inſularum quoq; Capitis viridis (Capoverde nominant) imperio claret, ſeptemque ſunt. Habet ſub Æquinoctiali linea inſulam Sancti Thomæ, quæ Madera aliquantò major, ſacchari abundè dives eſt: Quin & Rex Philippus iſtæ, totius oræ illius Africanæ, quæ à Capita Aguero ad illud quod Guardafu dicitur extenditur, Denique commerciorum, negotiationis & navigationis illius Oceani, totque inſularum, quas natura ibidem diſſeminavit, vel in primis è regione Caprariæ, inter Promontoriæ Bonæ ſpei & Guardafuenſe dominus, heruſq; ut & eſt, agnoſcitur. Idem & in Aſia, Luſitanici regni jure, potiores Oræ occidentalis partes, nempe Armuzium, Dium, Goam & Malacam poſſidet. Armuzium commoditate ſui ſitus adeò dives eſt, ut Arabibus in proverbium abierit.

" *Si terrarum Orbis quâquâ patet, Annulus eſſet,*
" *Illius Armuſium gemma decuſque foret.*

Magna Arabiæ fælicis pars ad Armuzij regnum ſpectat; ſicut & Baharem inſula ejus Sinus inſularum regina, tum propter magnitudinem. cui terræ fertilitas & fructuum varietas conjunctæ ſunt, tum propter ditiſſimam Margaritarum piſcationem. Dium Cambaiæ (quæ inenarrabilibus divitijs abundat) ſuiq; maris eſt clavis: quo mari Luſitani quoque poſſident Damainum, Bazainum, Tanaam, Goam, quæ (ut interim Chiaulem, Cananorem, Cochimum & Colanum prætercam) tanti momenti eſt civitas ut regi Luſitaniæ tantum, quantum ulla Europæ regna, pendat. Deniq; Luſitani obtinent omnem fere oram maritimã quæ à Damaino civitate ad Malepurã urbem uſq; protenditur. quæ integra maris ora ipſius eſt, aut ejus ſociorum, excepto Calecutio, Zeilana ſanè inſula eſt Orbis univerſi præcipuæ deliciæ:

in ea habent etjam Portum & Arcem vulgò Columbo nuncupatam. Potiuntur & Malaca,quæ ijs ipſis locis Imperij ſui terminus eſt,claviſq; negotiationis & commercij Oceani Eoi, illarumque inſularum,quæ tot ac tantæ ſunt,ut toti Europæ,magnitudine pares putentur. Domos quin etiam potius quam Arces in Amacano, ad commercium cum Chinis exercendum, & in Tidore inſula, negotiacioni cum Moluccis & Banda exercenda,habent. Res profectò ſtupenda eſt, à 12.tantum Luſitanorum millibus (nec enim plures in tanto terræ mariſque tractu ſunt) tot potentiſſimos Aſiæ Reges, & populos tanquam freno coerceri, illoſque tam paucos Luſitanos maris Athlantici, Indici, & Eoi imperiũ aſſerere,ſibi ſervare,ac tueri. Ab hinc annis 90 . ſeſe illi ijs locis muniverunt,non ſolum magna cum ſua gloria, verùm etiam totius orbis Chriſtiani laude, utilitate ac fructu. Neq; verò obijci poteſt, illis hoc facile fuiſſe quòd fortaſſe res ipſis eſſet cum populis belli minus peritis: Eripuerunt enim armorum virtute regnum Armuzianum Regis Perſiæ clienti: Vicerunt etiam quaſſaruntque ad Dium Magni Sultani Ægyptij claſſem, plenam Mamaluccis, qui non minus arte militari, quàm Prætoriani Turcæ milites (qui Ianizari nuncupantur)clarebant: Dium illud adverſus Turcæ & Guzaratarum vires fortiter defenderunt. Sæpe Turcarum claſſes mari rubro, in fugam verterunt: Ad Armuzium claſſem Turcarum Anno Chriſti 1552.ſubegerunt:Cũ Principibus Decan,Regibus Cambajæ, Calecutij & Achen (qui armis & militibus Turcicis probè inſtructi erant) in Taprobana pugnarunt. Itaque Luſitanorum expeditiones in Cambaja,India,& in univerſo illo Oceano & ora Aſiæ,non minus admirandæ ſunt quàm Macedonum, Alexandrique Magni victoriæ. Eò quidem magis quanto Luſitania terræ amplitudine Macedonia multo minor, numeruſque Luſitanorum undique Macedonibus par non fuit. Proſtraverunt enim 15. navibus claſſem Sultani Ægiptij,longe numero ma-

ro majorem: Duobus virorum millibus expugnarunt Goam: Eam amiſſam 1500. militibus recuperarunt, Octingentis Malacam ſibi ſubjugarunt: pauloque pluribus Armuzium. Altera ditionum Philippi Regis Catholici pars, in Novo Orbe continetur, in quo quantum ipſe velit conſequitur, eò præcipue quòd ſine ſocio vel rivali illic regnet. Dividitur autem Novus Orbis in Continentem & inſulas. Maris ſeptentrionalis tot ſunt inſulæ ut earum numerus (Lucajæ tantum excedunt quadringẽtas) nondum cognitus ſit: Earumq; nonnullæ tam amplæ opulenteque ſunt, ut vel earum quæq; grandi regno conſtituendo ſufficiat. Boriquena longa eſt 300. miliaribus, lata 60: Iamaica pauló minor eſt: Cuba longa eſt trecentis, lata 20. leucis: Hiſpaniola in ambitu 1600. miliarium eſt. Quod ad Continentem ſpectat, Rex re ipſe toti maris oræ, quæ Floridam, Novam Hiſniam, Iucatan Iambit, deinde toti illi immenſæ Peninſulæ Meridionali ad caput Californiæ, imò ad Quiviram uſque imperat. eò enim atque ulterius Caſtellani novas terrâ marique regiones detexerunt. Hiſpaniæ Novæ ora, quæ initium capit à Sanctæ Helenæ oppido, Panamam tranſiens ad Quiviram protenditur, circiter quinquies mille ducentiſque miliaribus longa eſt: quibus ſi conjungantur Mediterranea confinia, Septentrionem verſus, non minus quàm novies mille miliaria efficient. Peruvia, quæ ad Panamam incipit, habet oræ Maritimæ duodecies mille ſexcenta miliaria, quorum tria quæ inter Maraguonem & fluvium Argenteum continentur, Braſiliam complectentia, Regem Luſitanorum agnoſcunt. Novi Orbis Continens pars, multa regna ditioneſq; perquàm amplas complectitur, in quibus duo præcipua regna quaſi Imperia ſunt, nempe Mexicanum & Peruvianum, quorum Reges potentiſſimi olim opulentiſſimique fuerunt: Rex Mexicanus non ſanguinis aviti jure, ſed à 6: viris eligebatur, nimirum qui juvenis, elegans, ſtrenuus, corpore bene compoſito, militiæque aptus eſſet, ideoque

Regem

Regem quendam ſuum, quod ignavus, imbellis timiduſque eſſet, veneno necarunt. Senatus ſupremus apud Regem erat, qui ex quatuor nobilitatis & Officialium gradibus conſtabat, abſq; cujus authoritate & conſenſu, nihil quod eſſet alicujus momenti ſtatui decernique poterat. Nihil æquiꝰ quam rectam puerorũ inſtitutionem curabant, & præcipue apud ipſos in pretio erat Religio, ſtudiumque rei militaris. Inter ipſos fuit egregius heros Tlacaellel, tantus armorum virtute, ut magnam regni Mexicani partem ſibi pararit, animi adeó excelſi, ut oblatum ſibi regnum conſtanter recuſarit, dicens ex uſu Reipub. eſſe ut alius Rex, ipſe veró miniſter ejus eſſet, humeros regno impares eſſe, addens ſe pro Repub. non minus ſeduló laboraturum quàm ſi Rex eſſet. Rex cum majeſtate vivebat, magnificeque habitabat, maximoque clientum ſatellitio ſtipatus incedebat. Regni Pomœria, Religionem, linguamque ab uno latere ad Teguantepecum, quod Mexico 200. leucis diſtat, extendit: Ab alio latere ad Guatimalam, quæ 300. leucis abeſt: quin etjam regni fines ad Mare Septentrionale & Meridionale protulit: Mecioacan, Tlaſcalam & Terpeacam debellare non potuit. Inimicitiæ quæ Mexicanis cum Tlaſcalano oppido erant, Hiſpanis januam in Mexicanum regnum aperuerunt, reddideruntque adipiſcendo imperio Mexicano faciliorem, quod anno Chriſti 1518. contigit. Mexicani in ſeptem tribus diviſi, ex regione Septentrionali, in hæc regna venêre, in qua Septentrionali plaga, ſuperioribus annis, Hiſpani ditiſſimam provinciam Populoſiſſimamque detexêre, quam Novum Mexicum nuncuparunt. Præcipuus honos in armis, quibus homines nobilitabantur, ſitus erat. Motezuma ultimus Mexicanus Rex, aliquot ordines equitum inſtituit, quorum alij Principes, leones, quidam Aquilæ, nonnulli Pardi dicebantur. Ijs aurum, argentumque geſtare & xylo vel goſſypio (quod Barbari & Arabes cotum & bombacem appellant) veſtiri, calceatis incedere, inaurata pictaque

vaſcula

vaſcula habere (quibus omnibus plebi ignobilibusque interdicebatur) licebat Imperii Peruviæ cuius Rex Inga dicebatur cõditio ſtatusq; aliquando multò maior fuit: Dum ſummè floreret, ſe à Paſto Chile uſque porrigebat, amplitudine mille leucarum, Latitudine verò centum leucarum erat, nempe ab Oceano Meridionali ad partem Orientalem Andi uſque. Immenſa aquarum copia partim viva & decurrens, partim mortua & quieſcens obſtitit quò minus ulterius progrederentur. Prætextus bellum aliis inferendi fuit, quòd in diluvio in ipſis Ingis ſervatus mundus eſſet, & quòd ipſi ſoli haberent veram religionẽ eamque alios ipſi docere tenerentur. Præcipuus illorum Deus erat Viracoca, hoc eſt univerſi creator; alter verò Deus illis Sol erat. Inga Pacacuti, qui maiorem ſuperſtitionum (quibus addicti erant) partem repperit: quum aliorum deorum templis prædia reditusq; attribuiſſet, nullos Viracocæ aſſignavit, quòd quum ille, inquiebat, creator omnium eſſet, eis non indigeret. Inter alias res memorabiles per ipſum inſtitutas pro regionibus acquiſitis una erat, quod terras in tres partes dividebat: Prima Religioni & Diis dedicabatur. Altera Ingæ decidebatur, qua ſe ipſum, Curiam, Parentes, Barones & præſidia ſuſtentabat, eratque ea pars cæteris maior: Tertia pars populo cedebat. Nemo rem propriam habebat, ſed Ingæ beneficio, nec ea res ad hæredes tranſibat. Agri, qui populi & communitatis erãt, quotannis partiebantur, aſſignabaturque unicuique tantum terræ, quantum & ſui & familiæ ſuſtentationem opus eſſet, eratque ea portio aliquando maior, interdum minor: deque ea tributum non pendebant: Eius autem loco colebant terras Deorũ & Ingæ: recondebant fruct⁹ in ampliſſima horrea, ad id deſtinata: unde nata, unde quũ ſterilitas ingrueret ſumebãtur pro populo: Idem fiebat de animalibus quæ per capita dividebantur. Hac in re videntur mihi longè ſuperaſſe diviſiones terræ quas Lycurgus fecit, ac leges Agrarias Romanorum. Ex Nova Hiſpania &

Peruvia (præter merces) opes inexhaustæ auri & argenti trahũtur: Earum opum ordinariè duas partes Peruvia, tertiam Nova Hispania suppeditat, quæ mercimonijs ditior est Mexico. Inter alia dat Cocinigliam maximi sane pretij mercem dat & Anir & coria vaccarum infinita. Eius autem insulæ uberrimam copiam coriorum, Xyli, sacchari cannefistulæ, sandarachæ, & margaritarum mittunt. Inter thesauros Peruviæ duo sane admirandi sunt: Vnus est fodinarum argenti quæ Potosij Anno 1545 detectæ fuerunt, unde effossa fuit, effoditurque tanta argẽti vis, ut quinta pars, quæ Regi cedit 40 annorum spatio ad centum & undecim Pesorum milliones accesserit: Vnus autem Peso tredecim nummos Regales (Reales vocant) eiusq; quartã partem valore exæquat. Nec tamen duæ tertiæ partes penderunt quintum Regi debitum. Ea argenti copia expurgatur in 52 machinnis (quæ instrumenta vocant) in flumine vicino exstructis in 22 quæ in valle Tarapaja sunt. Præter, ea organa adhuc alia sũt quæ ab equis versantur inque gyrũ agũtur. Aliæ opes consistunt in fodinis Guancavalcanis quæ argento vivo abundant, detectæ fuere Anno 67 unde Rex purè citraque expensas circiter quadringenta Pesorum millia percipit: Natura quæ Peruviæ tam liberaliter fodinas auri argentique largita est, nihil eiusmodi Brasiliæ contulit, sed earum loco dedit aerem ventorum clementia saluberrimum, Fontes fluminaque multa, eaq; grandia, sylvarum satis. Distinxit terram in planiciem & colles delicatos: vestivit eam ingi amœnitate, dotavitque multis tutissimisq; portubus. Abundat supra modum Sacchara quod eo intulerunt Lusitani, maximamque ejus vim foras mittit: Novi Orbis appendices ferè sunt insulæ Philippinæ: quamvis enim, si earum situm bene consideres habendæ sunt pro parte Asiæ, tamen per Novam Hispaniam primi earum cognitores ad eas penetrarunt: Earum Insularum amplius 40 suæ clientelæ subjecerunt, pacatasque reddiderunt Castellani. Quum itaque Regis

Catho-

Catholici imperium adeo capax, ne dicam infinitum sit, dividemus ejus Tractationem, quantum ad vires & regimen spectat in quatuor partes. Prima erit de eo quod in Europa continetur: Altera complectetur Novum Orbem: Tertia ditiones quæ in Ora occidentali & Meridionali Africæ sunt: Vltima dominia eius in India & Asia recensebit.

De Ditionibus seu provinciis Europæ.

DIcamus itaque ditiones quas Hispaniarum Rex in Europa possidet esse ex ditissimis opulentissimisq; quæ in ea sunt: Hispania n. auro argentoq; ditissima Provinciarũ cognitarum tantiq; momenti est, ut non absq; causa prima Continentis provincia fuerit, de qua tam acriter Carthaginenses & Romani depugnarunt. Gothi Vandalique, postquam maximam Imperii Romani partem hostiliter persultassent, eam sibi pro statione elegerunt. Trebellius Pollio, ipsã & Galliam robur & nervos Imperij Romani vocat. Constantinus cum Imperium divideretur, prætulit Hispaniã (& nos Itali tantopere nostra, si Dijs placet admiramur) Italiæ. Quum enim ei in partem obtigissent Britannia, Gallia, Hispania, Italia, ipse contentus tribus primis Provincijs parvi fecit Italiam, eamque socio sua sponte reliquit. Regnum Neapolitanum pulcherrima totius Italiæ gemma audit, & est: Natura enim ibidem velut in compendium id omne collegisse videtur, quod propria manu per reliquam Europæ partem disseminavit. Quid autem dicemus de ditione Mediolanensi? Est ne alius ducatus, annona, frugibus, Oryza, pecudibus, lacticinijs, vino linoque opulentior? Aut opificum & negotiatorum multitudine, ædificiorumque populique frequentia abundantior, situque loci commodior inter omnes Maris Mediterraneæ insulas caput effert? Sicilia, quum amplitudine, tum fertilitate, Inter

regiones, ultramontanas ſive terræ fæcunditatem, ſive opidorum magnificentiam, ſeu politiam, ſeu locorum munitionem, ſeu Gentis indolem & induſtriam (neque enim aliunde feliciora prodeunt ingenia, nec expreſſiora priſcæ virtutis exempla: Belgium, quod inferioris Germaniæ nomine indigetant) citra contradictionem facilè primas obtinet.

Regimen.

RECTIO, ſive regendi forma Hiſpaniæ regia eſt, & Principis, quæ duobus fundamentis nititur, quorum unum Religio, alterum iuſtitia eſt: Illâ protectio favorque numinis, hâc amor benevolentiaque populi comparatur. Illa animos frenat, regitque, hæc manus ligat coercetque: denique, illa reipub. bona ſpiritalia ſervat, hæc pacem temporariam concordiamque tuetur. Hoc in regimine plurimum maturitatis cernere eſt: deliberantur enim omnia in Cõſiliis ad id deſtinatis, potiuſque locum habent conſilia gravia & lenta, & cunctatio Fabii, quàm temeritas præcepſque feſtinatio Marcelli. Vitantur, quoad eius fieri poteſt, rerum novandarum ſtudia, conſuetudinum & inſtitutorum veterum mutationes. Quò reſpiciens unꝰ ſanctorũ quatuor Cardinaliũ (qui poſt Pontifex Innocentius octavus fuit) dicere ſolebat Ad Regimen Hiſpanos ita attentos ut hac in re nichilum erroris ii committerent. Hiſce modis Rex Catholicus ſub ſuo imperio (niſi ubi Principum adverſariorum vicinitas obſtat) nationes moribus, inſtitutis & ingeniis oppidò diſpares Caſtellanos, Arragonas, Cantabros, Luſitanos, Italos, Germanos, Orbem noſtrum Novumque ſubditos naturales & acquiſitos Chriſtianos & Gentiles quietè placidèque in officio continet. Rationi quoque conſentaneum eſt, ut ditiones quæ Auſtriacæ Familiæ via quietâ & pacificâ (quales matrimonia & affinitates ſunt) acceſſere, moderatè

ratè quieteq; administrentur. Quumque initia adeò iusta honestaq; fuerunt, diutissimè durent. Quod aliqui obiiciunt hoc Imperium durare non posse, ideò quòd divisum dispersumq; sit, haud est momentosum. Præter enim argumenta à nobis adducta in disputatione de Statu, quibus contrarium evicimus, est adhuc hoc argumentũ, quòd dominia magna à ruina adversus mala extrinseca, mediocria autem adversus intestina melius conservantur. Cæterum in Imperio ita diviso, sunt amplitudo & mediocritas simul unitæ: Amplitudo in toto corpore ex membris distinctis composito consistit: Mediocritas autem in maiori membrorũ parte. Quum enim aliqua ejus Imperii membra (nempe Hispania, Peruvia, Mexicum,) per se magna sint, omnia illa bona habent, quæ tum amplitudo tum mediocritas suppeditare potest, nempe magnam potentiam adversus hostes externos, & securitatem adversus corruptelas domesticas. Adde his, quod viribus maritimis omnia Imperii (de quo loquimur) membra uniri possunt. Quemadmodum enim Cæsar Augustus una classe, quam Ravennæ tenebat, & alia quæ Misseni erat, totum Imperium Romanum securum reddebat, ita & Rex Catholic9, duabus quas teneret, class. unam in nostro Mari, alteram in Oceano, omnia Imperii sui membra, tam quæ in Europa sunt, quàm quæ in Novo Orbe habet, unire posset. Bonus itaq; Myoparonum & navigiorum bellicorum numerus, quem in Mari Atlantico teneret, non solùm oram Maritimam Hispaniæ & Americæ, classesque quæ sursum deorsumque navigant securas redderet, sed & Angliam adeò Zelotypam (ut ita dicam) faceret, ut Regem Belgio pacatè frui sineret. Quod ad classem maris mediterranei attinet, ea ditiones eas ita coniũgrt, vt earum vires semper in ea sint, sicut videmus Lusitanos viribus Maritimis ditiones quas in Persia, Cambaia, Decan & in reliquo Indiæ habent ab hinc 90 annis & amplius, gloriose sibi conservasse, Quidam egregii prestantesq; viri in deliberationibus

ſuper id habitis oppoſuerunt rivalitatem ſive æmulationem Turcæ, dicuntque, quod ſi Rex ut parcat expenſis immodicis quas in Arces facit, ea impenſa claſſem 150 aut plurium Triremium inſtruere velit (quod ei factu facile eſt) incitabit Turcam (cuius claſſis 130 Triremium numerum non excedit) ut Rege ſuperior ſit, earum ducentas inſtruat, unde ſuæ Maieſtati, expéſæ faciundæ erunt, nec tamen aliquid ad eius potentiã accedet. Ea ſubtilitas, ne arguta dicam verſutia, excedit modum. In rebus quoque practicis nihil infælicius quàm nimium ingenii acumen ſuccedit. Non ſufficit enim dicere, quòd Turca viribus Maritimis Rege ſuperior eſſe velit, ſed videndum eſt, num id in ejus poteſtate ſitum ſit. Quamvis eum Turca plus oræ Maritimæ quàm Rex habeat, non tamen plus nervorum habet, nec gentis machinationibꝰ navalibus aptæ. In tota enim Africæ ora non habet, exceptis Algiera & Tripoli, locum, ubi aut fabricare, aut tenere par Triremium poſſit. Idem de Ponto Euxino dicimus, ubi nihil magni momenti eſt præter Capham & Trapezuntem. Idem dici poſſet de tota quaſi ora Aſiæ. Non ſatis eſt enim habere multum oræ Maritimæ, pluribus opus eſt: Populo inquam qui arte marina delectetur: Qui labores & incommoda maris tolerare poſſit: Cui cordi ſit navigatio & negociatio in Mari: Cui ligni & Cannabis ſit: Qui minis ventorum & horrore tempeſtatum non exanimetur: Qui vitam periculis exponere & in ijs verſari audeat: Qui mortem inter Scyllam & Charybdin provocare non extimeſcat. In dimidia parte Imperij Turcici populus mari aſſuetus non eſt, nec qui comparari vel opponi Catalanis, Cantabris, Luſitanis, Genutibus, (hos nomino propter multa officia quæ Regi Catholico in ſuis claſſibus præſtant) poſſit. Duabus deniq; rebus Rex Catholicus Turcæ prævalet: Vnâ quod quamvis Turca ſub ſuo imperio plus populorũ quàm Rex habeat, eis tamen quod maxima eorum pars Chriſtiani ſint, contra nos fidere non poteſt:

Altera, quod oræ Maritimæ Regis magis unitæ sunt quam quas Turca habet, eoque nomine conjungi Regis vires facilius possunt. Compertum est etiam classes Orientales plerumq; ab occidentalibus, Meridionales à Septentrionalibus, Carthaginenses à Romanis. Asiaticas à Græcis superatas fuisse. Cæsar Octavius classibus Italicis fregit Ægiptias: nostro tempore Christiani Turcicas. Ipsi Turcæ fatentur suas Triremes nostris virtute cedere, timentque earum impetum. Quoties Karolus quintus voluit classes armare, tantas vires coniunxit ut Turca se loco movere non sustinuerit: Duxit enim Karolus, in expeditionem Algieranam qtingentas naves. In Tunetanam plusquam sexcentas. Andreas Auria tantas copias duxit in Græciam, ut Turca se loco movere non audente ceperit Patras & Coronem καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

Nihil dixi de viribus Maritimis, quas Rex habet in Oceano Germanico propter motus Belgij Verum enimvero quæ Europę regio habet maiorem navium hominumq; excellentium qui cum impetuosi maris tempestatibus certare valeat quã vel Hollandia vel Zelandia copiam habet? Ecqui portus magis frequentantur quàm qui vulgò Rammekens vel potius Zepyrgum dicitur Antvverpia & Amstelredamũ. Nihil dicã de concursu navium omnis generis Hispali quo appellunt classes Novæ Hispaniæ & Peruviæ, quibus semper maximus Navarcharum & Nautarũ numerus exercetur. Meum non est loqui de virtute Cantabrorum in re maritima, qui tum in arte militari, tum nautica excellentes evadunt, parique ferocia hosti armato & undis tremendis Oceani obviam eunt. Demonstravimus ferè præter institutum vires Maritimas. Dicamus nunc paucis de terrestrib9. Eæ consistunt in Peditatu & Equitatu: Ad illum quod attinet, optimus miles pedestris Germaniæ est is qui vulgò VValon dicitur: De Hispano non est meum dicere, quòd hæc natio ab omni ævo ex bellicosissimis totius Orbis gentibus extiterit.

Galli novem annorum ſpacio à Romanis domiti ſubiugatiq; fuere: Hiſpani bella ad ducentos annos duxerunt. Domandis Cantabris Auguſti Cæſaris potentia & perſona neceſſariæ fuerunt. Hiſpani ſuam patriam Mauris eripuerunt, ſtatimque ea expeditione defuncti invaſerunt Africam, ceperuntque præcipua eius loca. Luſitani invaſerunt Mauritaniam: impoſuerunt frena oræ Guineæ, Æthiopiæ & Cafrariæ: conquiſiverunt Indiam, Malacam, & inſulas Moluccas. Caſtellani navigando Oceanum Atlanticum Novi orbis dominium ſibi ſubiecerunt, in quo tot regna, provinciæ, populique linguis, veſtitu, moribus differentes ſunt: expuleruntque Francos Neapoli & Mediolano. Hiſpanorú virtus in ſagacitate ſita eſt, nulla enim alia gens melius novit quid in bello conducat aut quid obſit: In diligentia, nihil enim per ſocordiam elabi ſinentes, πάντες γάρ εἰσι καὶ δεινοὶ ἄνθρωποι πράγμασι χρῆσθαι uti foro norunt: In unione concordiaque, nunquam enim extra patriam inter ſe manus conſeruerút: Denique in tollerantia famis, ſitis, æſtus, frigoris, incommodorum laboriſque quâ omnes alias nationes defatigant. His virtutibus ab hoſtibus præclaras victorias reportarunt. Quamvis autem aliquando victi fuerunt, eos nihilominus à quibus victi fuerant, vicerunt, ſicut accidit ad Ravenná. Nec unquá inſigni clade affecti fuere, quamvis adverſos fortunæ caſus ſubierunt in expeditione Algeriana & Anglicana. Tria aut quatuor Hiſpanorum millia ſurſum deorſumque verſarunt nobiliorem Germaniæ partem, perruperuntque undiq; per medios hoſtes. De Peditatu Italico qui Regi Catholico paret, non eſt meum dicere: Notum eſt enim robur militare Marſorum, Pelignorum, Hernicorum, Samnitum, Lucanorú. Quod ad equitatú attinet Hiſpaniæ Rex generoſiſſimam equorú Europæ ſtirpem habet, nempe Aſturcones Hiſpanicos, qui vulgò Giannetti dicuntur. maiores Neapolitanos quos vulgus Corſieri (quaſi equos ad curſum, ut Varronis verbo utar, idoneos dicas) appellat: Sequanicos

quanicos qui inter Francicos antecellunt, & Belgicos qui Germanicis prævalent. Hos populos natura ſuos armaſſe videtur ferro fodinarum Biſcaiæ & Guipuſcuæ, & Mobelinæ: Tẽperatura quæ fit Baionæ, Bilbao, Toloſettæ, Calatajut: Officinis armorum Mediolani, Neapolis, & Buſcoducis inſtruxiſſe eos annona commeatu & horreis inexhauſtis Apuliæ, Siciliæ, Sardiniæ, Arteſiæ, Caſtiliæ, Andaluſiæ? Eis quoque largita eſt copiam vini, nempe Somæ, Calabriæ, San. Martini, Aimontis aliorumque locorum infinitorum. Abundat denique Rex Catholicus auro & argento, quo quantum vult equitatus peditusque Italici & Germanici (ne gens hiſpanica tot in partibus diverſisque expeditionibus intricata conſumatur) conducit.

Principes Finitimi.

PRincipes, quorum regiones Regis Catholici ditionibus confines ſunt, & reſpectu virium aliquo in pretio habentur, ſunt Veneti, Franciæ & Angliæ Reges, & Turca. Apud Venetos iam inde ab eo tempore ex quo ditio Mediolanenſis penes hiſpanos eſt res in ſumma quiete, pacatiſſimæq; ſunt, quod Veneti tuitione potius nituntur, ſummopereq; oppidorũ ſuorum & arcium munitioni incumbunt, quàm rerum acquirendarum conſiliis: Quum enim eorũ Reſp. tota ad pacem collimet non expedit ut res in vicinia turbent. Regi Catholico quoq; tot ditiones ſunt, ut eis contẽtꝰ ſit, gensq; hiſpanica tot, expeditiones adverſꝰ Turcas, Mauros alioſq; hoſtes in Europa, Aſia, Africa, Americaq; easq; tam neceſſarias utilesq; præ manibus habet, ut in eos iram ſuam plenis effundat habenis: Sed & vidimus hiſpanos promptè alacriterq; arma in gratiam Venetorum cepiſſe, iam tum quũ eorum Reſp. in maximis difficultatibus bellorum eſſet, quæ ei intulerũt Baiazethes, Solimanꝰ, Selimꝰ ſecundus ad Cephaloniam, Preveſam, Lepãtum:

 tum:

tum: Habebant tamen, habentq; hiſpani ad ſuũ latus Algierum, Tunetum & Aphrodiſium, quæ Hiſpaniæ, Siciliæ, Sardiniæ, Balearibus & regno Neapolitano viciniora ſunt quàm Cyprus & inſulæ maris Ionij. Quod ad Franciam attinet, Rex Catholicus eam protegendam ſuſcepit, fecitque expenſas inæſtimabiles in Langedocia, Guienna, Provincia, Normannia, Delphinatu, Britanniæ, Lutetiæ Pariſiorũ alijſque in locis. Quid autem diceremus ſi Francia cum hiſpania ſub una corona uniretur: Primũ id quidem optari magis ab Hiſpanis quàm effectũ dari poſſe dico: præterea quòd vires Francorum in impetu, Hiſpanorum autem in cunctatione conſiſtunt, non enim aliter animi ſenſa exprimere valeo. Facilius autem eſt, ut cunctando impetus retundatur, quam ut contrarium accidat: Impetus enim facile prævidetur, vitatque aut eludit eũ vir conſtans. Magnus Capitaneus quum ſe contulit in Barlettam, & poſtea ſubſtitit ad ripas fluvij Liris qui nunc vulgò il Gariglano dicitur, primò eripuit Gallis poſſeſſionem regni Neapolitani, deinde ſpem id recuperandi, Iiſdem artibus fatigavit Antonius Leva Regem Franciſcum ad Ticinum: Proſper Columna autem eiecit eius Regis Capitaneos è ditione Mediolanenſi. Fateor equidem impetum multum in oppugnationibus urbium valere: Fateor quòque Francos hac in re aliquid præſtitiſſe ad Ivoſium, Momedium, Caletum, ſed in ſummis prælijs ut plurimũ victi fuere nempe Grevelingæ, S. Quintini, Sienæ: in his enim plus valet ordo & ars quàm furor. in illis autem nempe oppugnationibus plus efficit impetus & furor, quàm conſilium, Etſi autem Hiſpani, cunctando, præclaras rerum gerendarum occaſiones elabi ſiverant, eâq; ex causâ ſæpe incommoda patiantur, illa tamen cunctatio ipſis ferè ſemper, cum Gallis maximè, non ſolùm in rebus bellicis, ſed & in tractationibus negotiorum feliciter ceſſit. Veniamus nunc ad Angliam. Anglorum arma ad ſui defenſionem quàm alijs offendendis, aptiora ſunt, idque à naturâ

turâ habent insulæ, quæ alicujus momenti & potentiæ sunt, aliæ nec ad offendendum alios, nec se ipsis defendendis valent. Vidimus itaque Anglos nihil unquam in continente præclari fecisse, nisi ab alijs suffultos: Divexarunt quidem Franciam, sed auxilio Ducis Burgundiæ: Ipsi à nemine suffulti non solùm quod in Francia acquisiverant, sed & ditiones hæreditarias amiserũt, exceptis Caleto & Comitatu Oyensi, quæ etjam nostro tempore intra paucos dies, per Franciscum Ducem Guisum ejs erepta sunt. Angli nunc Belgium exagitant, sed auxilio Belgarũ in primis: sic ut natura Angliam finxisse potius ad se suo in statu conservandam, quàm ut aliarum ditionum vicinarum accessione imperij sui pomeria proferat, videatur. Sunt itaque Angliæ vires divexandis Regis Catholici ditionibus, quàm ijs periculo involvendis magis idoneæ. Facilitatem eas divexandi præbet ipsarum amplitudo & opulentia, latronibus & piratis multis in locis exposita. Sicut autem nemo miratur Turcam adeò potentem Principem, mare à duabus aut tribus Triremibus Sancti Iohannis, aut S. Stephani tutum reddere non posse: ità nemini mirum videri debet piratis Anglis in immenso illo Oceano, qui Regis Catholici ditiones alluit, iter præcludi non posse.

Novus Orbis.

Ransmittamus nunc Oceanum. Ditiones quas Rex Catholicus in Novo Orbe habet tã magnæ tantæq; potentiæ sunt ut hostes nõ timeant. Hispani fundarunt in omnibus locis oportunis optimas colonias. Occupant ijs fauces fluminum, Portus Maris, & præcipuos trãsitus, omnesq; Situs ad in officio continendum regiones, annona fertiles aut dites venis minerarũ aptos: aut ad frenandũ populos belicosos, aut validas civitates. A Meridie nullũ hæ regiones hostẽ habẽt, qui eis molestꝰ sit. Nulla n. ibîdẽ Ins. nec Cõtin.

ipſis ad aliquot Miliarum millia adiacet. A latere Septentrionali vexantur aliquandò à Francis,& Anglis,qui ut claſſes portusq; deprædentur, eò uſque excurrunt. Maximum damnum, quod paſſi ſunt,Anno 1586,quo Franciſcus Dracus, Anglus,diripuit Sancto Dominici oppidum, in Inſula Hiſpaniola,& Cartagenã in Continente:Sed ea Angelorum audacia in cauſa fuit ut hiſpani circumſpectiores facti ſint, meliusq; earum regionũ ſecuritati proſpexerint. Eæ à ſeptentrionali latere à natura mirabiliter munitæ videntur: Primum tot inſulis,quæ pro Septo, aut Vallo Novæ Hiſpaniæ ſunt:deinde frequentia brevium vadorum, fluctuumque varietate, qui ibîdem cadunt.vulgus eos currentes dicit: Deniq; uno fluctu rapidiſſimo,qui per Sinum Pariæ(ubi os Draconis vocatur) intrans, deinde inter Iucatan & Cubam tranſiens inter Cubam &Caput floridæ tam rapidè ſe retrorſum vertit, ut nec expanſis celox velis, eum ullo pacto ſuperare valeat: hic fluctus,ventorum varietas,aliaq; maris pericula eos animi dubios reddet,qui portu,quò ſe recipiãt carẽt. Porrò Rex Catholicus eo naturæ beneficio utens ædificavit præclaram Arcem in quadam Inſula,VeræCrucis opido vicina, in plaga,inquam,Mexicana ſita.Extruxit & aliam munitionem Havanæ in Cuba ex adverſò Floridæ:Tollit illa hoſtibus oportunitatem evitandi fluctum;hæc facultatem eo utendi:ædificavit denique Arcem validam in Sancto Dominici oppido,quod tam oportunè ſitum eſt,ut obtinendo ejus Maris Imperio factum eſſe videatur.Et ut concludam: Sicut ſitus Italiæ ad Maris Mediterranei dominium obtinendum factus, ità & Hiſpaniæ ad imperium Oceani obtinendum videtur.Ipſa deniq; experientia docet, Hiſpanos ſuapte natura variis climatum, regionumq; plagis tolerandis, magis quàm ceteros eſſe idoneos.

De Philippinis.

Philip-

PHILippinæ ad novã Hiſpaniã pertinent, non quòd inter ejus aut Novi Orbis fines comprehendantur, ſed quod anno 1564 detectæ fuerũt per Michaelẽm Lopeziũ Legaſpe, qui à Ludovico Velaſqueo Novæ Hiſpaniæ Prorege ad detegendum incognitas regiones miſſus fuit. Dictæ ſunt Philippinæ in honorẽ gloriamq; Philippi Regis Hiſpaniarum cujus auſpicijs ea expeditio ſuſcepta erat. In illo Oceano qui ſe inter novam Hiſpaniam & Taprobanam extẽdit, eſſe undecies mille omnis generis & magnitudinis Inſulas creditur. Quamvis aũt Hiſpani eas omnes nomine Philippinarum comprehendant, id tamen nomen propriè ijs convenit quæ Septẽtrionaliores ſunt: Earum hucuſq; plusquàm 40 ſibi acquiſiverunt cum una Myriade hominum eas inhabitãtiũ. Præcipua dicitur Luzon, quæ ducentas leucas quidem longa, ſed admodũ ſtricta eſt. Ibidem ad os magni fluvij qui Manila vocatur, ædificarũt bonũ oppidũ idq; utrinq; mari flumineq; cingitur: Vbi fluv. in mare ſe exonerat, fabricarũt Turrim robuſtã, ab alia aũt fluvii parte civitatulam quæ primũ ligno & terra, deinde muro è lapide & calce cingitur. Maiori Inſularũ eſt nomẽ Vendenao, celebriori Tandaja, quæ, quod primũ detecta fuerit, dicitur Philippina. Inter alias eſt illic Cebu, in qua obijt Magellanus, ambitur undecim leucis, eſt in decimo gradu latitudinis. hæ & aliæ inſulæ vicinæ abũdãt univerſaliter venis auri & frugibꝰ. Vendenao quoq; Cinamomo cujus multũ in novã Hiſpaniã atq; adeò in ipſam Hiſpaniam importatur. Rex Cathol. mandavit ut ex nova Hiſpania in eas Inſulas boves, vaccæ, equi, equæ, ad propagationẽ deferrentur: Numerus Hiſpanorum qui illas regiones conquiſierunt defenduntque accedit hodie ad mille ſexcentos Milites qui inter hos, non ſunt plures nongentis. Ædificarunt Arces in locis oportunis maxumè in Luzon, in Pavai, & Cebu, tenentq; ibidẽ aliquas Triremes & Celoces. In Manila civitate habet domicilium Epiſcopus cum 18 viris Eccleſiaſticis, Patri-

b9 ordinis Divi Augusł. & societatis Iesu quorũ opera studioq; ad sacrã fidẽ circiter trecenta hominũ millia cõversa sunt. Maxima difficultas quæ in eorũ cõversione est cõsistit in polygamia, quæ cũctis gentib9 cõmunis est. Sũt hæ ditiones momentosiores quã quis existimet: Vltra copiã n. alimẽtorũ & auri quod ibidẽ repitur, sũt in situ percõmodo, tũ ad subjugãdũ Insulas vicinas & cõservãdũ Molluccas: Tũ ad introducẽdã navigationem in illũ Archipelagũ & Novã Hispaniã; Et cõmertiũ inter Chinã & Mexicũ; hæ res magni põderis sunt: sed id ꝙ gravitate rei vincit hæc omnia, est, ꝙ inde tanq̃ freno, cœpta sunt cohiberi secta, & arma Mahumetana quæ paulatim sibi dominium tã Insularũ, quàm Oræ Asiæ parabãt. Quin & Castellãnis. ex Nova Hispania Peruviaq; expeditio quàm Arabib9 ex suâ ditione facilior est. Præterq̃ n. quod illi virib9 superiores istis sint, cõpertũ fuit. Navẽ bimestri spacio ex Peruviã, ad Philippinas (quæ min9 ab Apulcoa & Salisco, quàm Peruviâ distãt) appulisse, quò navis semestri, ex Arabiâ nõ pertingat. non ob id modó, ꝙ Arabia à Philippinis longi9 dissita sit q̃ Peruvia, sed ꝙ vẽti cõmunes navigationi Castilianorũ (hi n. recta illi curva navigãt linea) favẽt impẽsi9. Conficiũt præterea Castellani institutũ iter uno tractu, Mauri a. plurib9, mutatur n. eis ad caput Comorinũ tempus æstivum in hibernũ. Idem quoq; ferè eis accidit Malacæ ubi vẽti (quos vulg9 Mõzonos) expectãdi sũt. Quod ampli9 est Castiliani semp vento secũdo & in mari trãquillo quodq; inde Mare Pacificũ dicitur, Arabes aurem in Archipelago, in quo varios improvisosq; ventos experiũtur incidũtq; in latrones hominesq; facinorosos navigãt. Adde supradictis. ꝙ sicuti existimatio Castilianorũ opitulatur Lusitanis ob vicinitatẽ, Lusitanorũ virt9 id Castilianis abũde beneficium fœnerat: ac si contingat ut hi duo populi coniũgantur unianturq;, nihil non in illo mari efficient, quod cum Chinenses probè norint, prospiciunt caventq; sibi, Christianorumq; vicinitatem & arma suspecta habent.

Lusi-

Lusitania.

Dicamus nunc de ditionib9, ad Regem Catholicũ propter coronã Lusitanicã pertinentib. Hoc regnum ꝙ 320 miliarib. longum, 60 aũt latum est, quamvis nec regione nec terra valde magnum, nec ꝑse proventib9 valdè dives sit, in situ tamen ad navigationes cõmodissimo & faciendis acquisitionib9 oportunissimo est. Inhabitatur n. à populo tanti animi, ut expeditiones in Barbariã, Æthiopiã, Indiã, Brasiliamq; fecerit. Iamq; per 90 annos, dominium locorũ, & portuũ maioris mométi dictarũ Provinciarũ & Patronatũ navigationis Oceani Atlantici, & Eoi sibi vendicat. Antequam aũt pergamus, opus est, pauca dicere, de Insulis Terzeris, quæ etiam coronæ Lusitanicæ sunt. Hæ Insulæ propter earum situm, adeò opportunæ & necesseriæ sunt, ut absq; eis ipsis navigatio in Æthiopiam, Indiam, Brasiliam & Novum Orbem vix fieri possit. Classes n. quæ ex dictis regionib9 veniunt hispalim & Olisipponem eas vix vitare possunt, quin in eas descendant: Classes Occidentales ut ventos sequantur: Orientales autem ad comparandum sibi ventos secundos. Celebres non ita pridem factæ sunt, primùm propter obstinationem incolarum, contra Regem Catholicum, iam tum quum Rex Catholicus regni Lusitanici successor factus est. Denique ob victorias, quas adversus classes Franciæ & Angliæ Hispani circum ipsas sibi pepererunt.

De Ditionibus in Africa & Æthiopia.

Præter Septã & Tanger oppida, quæ Rex Catho. ratione coronæ Lusitanicæ possidet ad Fretũ Gaditanũ: & Mazaganũ. extra Fretũ 20 ab Arzilla miliarib magis Meridié vers9, Rex Cath. in Ora Africæ à Capite Aguero ad illud ꝙ Guardafu dicitur usq; duo ditionum (Stat9 vocant)

cant)

cant)genera habet: aliqua enim ipsi immediatè,alia confœderatis ipsius subsunt Parent eidem Insulæ Maderæ,Port⁹ Sancti, Capitis viridis,Arguin,Sancti Thomæ,& vicinæ. Hæ dictæ Insulæ non modò se sua annona sustentant,sed & inde in Europã mittunt,imprimis Saccarum,fructusq; arboreos, quibus maximè ficut,& vino,abundat Madera. Saccari maximam etiam copiam conficit Sancti Thomæ Insula. Hæ ditiones non ab alijs quàm à piratis Anglicis & Francicis qui tamen caput viride non transeunt infestantur.In Insulis vulgò Arguin& S. Georgij della mina:habent Lusitani suas institorias(quas fattorias vocant) easq; ad exemplum Arcium factas domos, unde cum gentibus vicinis Guineæ & Libyæ negotiatur,aurumq; ad se ex Mandinga locisq; finitimis trahunt.InterPrincipes confœderatos ditissimus honoratissimusq; est Rex CONGO : possidet enim regnum quod luculentum est,aërisq; temperie opaca rerumq; copia cæteris Æthiopiæ plagis antistat. Lusitani ibidem duas colonias habent:unam in S.Salvatoris civitate alteram in Insula,quem Loandam dicunt. Percipiunt ex hoc regno diversas opes,sed præcipuæ sunt plus minus quinque millium Mancipiorum , quæ illinc quotannis in insulas & novum Orbem avehuntur,proq; unoquoq; quod evehitur mancipio, pẽditur amplum vectigal coronæ Lusitanicæ.Ex hoc regno facilè ad Presbyterum Iohannem perveniri possit:non enim longissimè illinc abesse existimatur. CONGONIS Regnum adeò Elephantis,annonæ copia ; omniq; alia necessaria re affluens est,ut ei expeditioni singularem commoditatem afferre posset. Est etiam Congo confinis regno Angolæ,cum cuius Principe nunc bellum gerit Paulus Diaz Lusitanorum Capitaneus : Belli verò causa primaria sunt quædã fodinæ argenti,quæ Potosianis neutiquam cedunt : tantò autem illis meliores sunt,quanto argentum purũ mixto impuróve præstat. Vt aũt quod res est dicatur. Si Lusitani tanti res vicinas,quanti longinquas fecissent,easque

Vires

vires quibus Caput Bonæ ſpei ſuperarunt, penetrarũtq; in Indiam, Malacam, & Moluccas, contuliſſent in expeditionem Africanam, facilius minoriq; expenſa, maiores opes experiſſent. Nulla enim in Orbe regio Auro argentoque ditior eſt regnis Mandinga, Æthiopia, Congo, Angola, Butua, Teroa, Maticuca, Boro, Quitievi, Monomotapa, caſati, Monoemugi.

" *Humana ſed enim cupiditas plerumque rem*
" *Pluris alienam quàm ſuam ipſius facit,*
" *Remotiuſq; res videtur diſſita*
" *Propiore maior eſſe re.*

Inter promontoria Bonæſpei & Guardafuenſe habent Luſitani Arces Ceſalæ & Mozanbique: illius opera negotiationis regionum circumſtantium (quæ omnes auro eboreq; abundãt) dominium ſibi ſervant, hujus autem beneficio navigationem, Indiam verſus, faciliorem levioremq; ſibi reddunt, propterea, quòd ipſorum claſſes interdum ibi hibernant, interdum ſeſe ibîdem refocillant. Habent in hac plagâ Regem Melindæ, ſibi amiciſſimum, Reges Quiolæ aliarumq; vicinarum Inſularum tributarios. Nihil, niſi VIRI Luſitanis deſunt Præter enim alias Inſulas, quæ quaſi ſe proſtituunt omnibus, eſt hîc Inſula S. Laurentii inter majores, aut maxima totius Orbis cenſenda, longa eſt 1200, lata autem 480 miliaribus. Quamvis autem parum colatur, eſt tamen ob ſuam bonitatem omnis culturæ capax, diſtinxitq; eam natura in flumina, Portus & Sinus commodiſſimos. Hæ coronæ Luſitanicæ ditiones, non alias vires quàm maritimas timent, quæ ex Turcis tantùm conſtare poſſunt. Sed perpetuus curſus claſſium Luſitanicarum (quæ ultrò citróque per illas oras navigant) eas prorſus ſecuras reddit, ceperuntque Anno 1589 aqud Mombazam 4 Triremes, & unam Navem longam Turcarum, qui eò uſq, penetrare ſuſtinuerant.

De Ditionibus Aſiæ.

HÆ ditiones in Persia, Cambaja, India, citeriore & ulteriore sunt. In Persia habent Lusitani Armuzium: in Cambaja insulam Diu, Damain & Bazain. In India citeriore possident Insulam Caul, Insulam Goam, cum vicinis Arcibus Cochim, Colam, & Insulam Mavar, Portum Columbo in Insulá Zeilan. Sed caput est Goa, ubi Prorex vires Indiæ secum trahens habitat. Armuzium & Coa magni æstimátur propter dominium Maris & commercium Sinuum Persidos & Cambajæ: Cochimum & Colamum propter copiam Piperis, quod inde navibus impositum avehitur: Mavar, propter piscationem Margaritarum, quæ in illo Mari fit: Colombo, propter excellentiam & copiam Cinnamomi, vel Cinnami, quod ex ea insula exportatur. Damain & Bazain, propter fertilitaté Regionum circumjacentium: quam ob rem Iohannes tertius Lusitaniæ Rex, veteranis prædia in dictis regionibus assignavit. Goa maximi momenti est, propter situs oportunitaté, cui terræ ubertas conjuncta est. Oés hæ Indiæ regiones Gossipio palmis (unde maxima incolarum pars se sustentat) Oryza, Pipere, Zinzibere aliisq; fructibus abundant. Habet Rex Cathol. hîc adhuc nonnullos Principes amicos, alios Tributarios. Amicorum primus ditissimusq; est Rex Cochimensis. qui primùm beneficiari⁹ Regis Calecutij fuit, nec admodum potens erat, nunc amicitia & commercio Lusitanorum tantas opes viresq; acquisivit, ut & Regibus vicinis sit invidendus. Rex Colami quoq; eidem amicus est. In duobus hisce locis, habet Rex civitatulas quantivis pretij. Sunt & ibidem nonnulli Principes tributarii.

Vires.

LVsitanorum in his ditionibus vires duabus in rebus sitæ sunt: Vna est situs locorum & robur: Altera numer⁹ classiú & earum præstantia: ad situm quod attinet, Lusitani sciétes, se propter exilem suorú numerú, in Mediter-

diterraneas regiones, magni momenti expeditionem ſuſcipere non poſſe, nec ſe viribus pares eſſe Perſis, Guzaratis, Principibus Decan, Regi Narſingæ & alijs, in hoc incubuerunt, ut eos ſitus, qui ſibi commodi idoneiq; videbantur, ad maris negotiationisq; dominium ſibi parandum, & in quibus pauci maximis copijs frontem obvertere poſſent, ſibi compararent. Quumq; Portuum Pelagiq; domini ſint, tantas vires maritimas commode conjungere valent, ut nemo ipſis ibidem reſiſtere valeat. Navigiaq; eorum talia eoque modo inſtructa ſunt, ut nec eorum unus ſolus tria quatuorve alterius generis extimeſcat. Atq;, ut aliquid dicatur, ex quo, quid ipſi in India poſſint cognoſcatur, Frãciſcus Almeida cum 21 paulove pluribus navibus fudit Mamaluchos in vicinia Diu oppidi: Alfonſus Alburquercius, cum claſſe 30 magnarum navium oppugnavit Calecutium: navibus 21 cepit Goam: 34 recepit eandem: 23 cepit Malacam: 26 ingreſſus eſt Mare rubrum: 22 recepit Armuzium. Deinde rebus eorum magis magisq; invaleſcentibus, duxit Lopezius Zuarezius in expeditionem maris rubri 37 naves magnas: Lopezius Sequeira 24 navibus (ſed maiore quà unquam antea militum copia) tentavit Guiddam à mare rubrum: 40 Dium oppidum: Hẽricus Meneſius 50 navibus vaſtavit Patane oppidum. Lopezius Vazius Sampajus reliquit in Armamentario 136 navigia bellica, omni ex parte rebus neceſſarijs probè inſtructa. Nonius Acugna ſuſcepit expeditionem in Dium 300 navibus, in quibus erãt Luſitanorum tria, Indorum quinque millia, excepto famulorum armatorum ſatellitio, quos ſecum magno numero ducere ſolent. Dominus Conſtantinus Braganza, habuit in expeditione Onorenſi 60 naves velivolas, nec minorem numerum, in ea, quàm in Ionefepatan ſuſcepit.

Principes Finitimi.

Ræter Principes confœderatos & tributarios, ſunt his ditionibus confines potentiſſimi hoſtes nimirùm Perſa, qui in Armuzium (quod ſub clientela eius fuit) ius ſibi vendicat: Rex Cambajæ, qui DIVM (quæ Inſula illi quondam paruit) aliaq; loca quæ ipſius aliquando fuiſſe diximus, repetit: Nizzamaluccus & Idalcamus (ita vocantur à Luſitanis duo potentiſſimi Principes regni Decan) Reges Calecutij & Narſingæ. Sed Reges Perſiæ & Narſingæ nunquam Luſitanis bello impetivêre, quod ejs ſemper cum alijs longè potentioribus hoſtibus res fuerit. Alij quamvis ad recipiendũ Dium, Chaulem, Goam aliaq; loca, omnes nervos intenderint, nihilq; in eo molimine intentatum reliquerint, nullam tamen expeditionem momentoſam ad felicem optatamq; cataſtrophen perducere valuerunt: Situs n. locorum, maritimis auxilijs recipiẽdis commodiſſimi ſunt. Ac quamvis hoſtes expeditiones hieme (ut facultatem auxilij ferendi Luſitanis eriperent) ſuſceperint, nihil tamen profecêre: quòd navium Luſitanicarum conditio & apparatus, & feroces Luſitanorum animi quævis pericula contempſerint; Dum itaq; certatim operam dant, obſeſſi ut perdurent & patienter vincant: Alij ut ſocijs obſeſſis ſuccurrãt, omnibus ventorum mariſq; periculis ſe exponunt, omnes hoſtiũ conatus irritos reddiderunt. Nullus a. Luſitanis acrior formidabiliorq; hoſtis eſt ipſo Turca, qui ea commoditate fretus utenſque, quam Vrbs Adena ej præbet, ex mari rubro, identidem eos India expellere conatus eſt, ad eam expeditionem modò à Rege Cambajæ modò ab ambitione ſollicitatus. Maxima claſſis quam Turca inſtruxerit 64 navium fuit, quas adverſus Dium miſit: ſed ea in turpem fugam acta eſt. Miſit deinde aliam claſſem 22 magnarum navium in expeditionem Armuzianam, quæ claſſis ferè tota oppreſſa quaſſataque fuit. In zeilan nihil præter Arcem Colombo Luſitani habent. Rex enim qui eorum Tributarius erat, à Mauro qui Singapandar dicitur, regno exutus,

tus nunc tanquam exul vivit,ſustinetq; ſe auxilio, quod ei ſuppeditant Luſitani.

De India Vlteriore.

IN India ulteriore habet Luſitanica corona regnum Malacenſe & Inſulas Moluccas. Malaca Metropolis caputq; regni eſt, quod ad 270 miliaria patet: ſed ob aëris parum ſalubris intemperiem à paucis inhabitatur, nec ibidem aliud oppidum magni momenti, quàm ipſa urbs Malaca conſpicitur. Hæc ita ſita eſt, ut non tantùm omnia cõmercia, ſed & itinera quæ per immenſum illum Oceanum à faucibus maris rubri ad Caput Liampo fiunt uſq;, conjungat uniatq;: Eò quoq; importantur opes Continentis, totq; illarũ Inſularum, ut omnes ſimul copulatæ amplitudine Europæ non cedant. Malaca quondam multò maior erat: extendebatur enim ſecundum maris plagam ad plus quàm tria miliaria: Sed Luſitani, (ut ejus defenſio facilior & expeditior eſſet) in Arcem eam redegerunt, quæ ſupra miliare in circuitu non continet. Duos potentes hoſtes habet, nempè Reges Ior & Achem, quorum ille terra potens eſt, hic mari potentiſſimus, à quibus ipſa obſeſſa fuit, nec ſemel in magnum diſcrimen adducta eſt, ſed auxilio quod ei ex India venit, ſemper cum ſtrage & ruina hoſtium ſervata eſt: Tandem Paulus Lima Regem Ior fudit, arcéq; ab ipſis in vicinia Malacæ extructã expugnavit, in qua præter alia ſpolia 900 tormenta bellica ærea reperta fuerunt. Hæc ditio magno periculo vel ob potentiam Regis Achem (quæ tota in eis perniciem ſe convertit) expoſita eſt. Ideoq; Rex Catholicus, ut ditionẽ Malacenſem, à periculò tutam ſervet, expeditionẽ Achẽſem Mathiæ Alburquercio, (quem ſuperioribꝰ annis cũ authoritate ingentiq; manu in Indiam miſit) commiſiſſe exiſtimatur. Reliquum eſt regnum Malucco, ubi Luſitani, quo ſibi commer-

cium Caryophyllorum quæ in Molucis naſcuntur, & Moſchocaryorum (quæ Inſulæ Bandæ peculiares ſunt) ſecurum efficerent, in Inſula Ternate Arcem habebant quæ auxiliorum inopia his retroactis annis ſe Mahumetanis dedidit. Nihilominus Luſitani qui ſe in Inſulam Tidor receperunt, ibidem mercemoniorum artem in ſe transferentes remanent.

" *In orbe, terra quâ patet, nulla integro*
" *Regio aut ditio eſt, gens cuius è ſit pluribus*
" *Conflata nationibus, quæ vel magis*
" *Animiſq; moribusq; ritibusq;, vel*
" *Sermonis inter varietate differat*
" *Se: gente ſed quâ nulla conſtans ſit minus*
" *Contra, minus ſincera, fida, & candida:*
" *Hinc fit ut ibidem nulla pax unquam, quies*
" *Nec ulla, nec ſacri, vel hilum ſit boni.*

MAGNUS

MAGNVS TVRCA.

TVRCA comprehendit suo imperio præcipuas partes trium Orbis terræ partium: Habet enim in Europa totam maris Oram, quæ à finibus Epidauri, ad fauces Tanais usq; excurrit: Quicquid inter Budam & Constantinopolim, Et à Ponto Euxino ad hoc latus Savi usq; est. Eo spacio comprehenditur melior Hungariæ pars, tota Bosnia, Servia, Bulgaria, Macedonia, Epirus, Græcia, Peloponnesus, Thracia, Archipelagus cum suis Insulis. Tenet in Asia & Africa id omne quod ab oppido Belis de la Gomera, ad Alexandriam Ægypti: A Bugia ad Guargalam: Ab Alexandria ad civitatem Siene: Et ab Heroum civitate (quam nunc Suez appellant) ad Suachen usq; est. Imperij hujus magnitudo, comprehēdi potest ex amplitudine aliquarũ ejus partium. Paulus Meotis (quæ tota est Imperij Turcici) mille Miliarib⁹ in Orbem patet. Pontus Euxinus, bis mille septingentis miliarib⁹ ambitur. Universum Maris Mediterranei (quod ei subditum) littus, continet in circuitu octo miliariorum millia. Ægyptus, quæ tota sua est, quingentis miliaribus longior æstimatur: A Taurisio, iter in suo facit Budam usque, per ter mille & ducenta miliaria. Tantundem spacij est à Derbento ad mare Caspium, Adenam ad Sinum Arabicum usque. A Balsera, ad Sinum Persicum. Tremisenam in Barbaria usque, paulò minus quàm quatuor miliariorum millia numerantur. In mari nobilissimas insulas Cyprum, Eubæam, Rhodum, Samum, Chium, Lesbum & alias Archipelagi habet.

Opes.

HOC ſpacio continētur regiones maximæ, & annona abundantes. Quæ terra n. frugibus ditior Ægypto, Africa, Syria, Aſia eſt? Quæ opulentior omniq; bono affluentior Hungaria, Græcia, Thracia? In his ditionibꝰ habet Turca quatuor civitates maximarū divitiarum, Conſtantinopolim, Alkairum, Alepum, Tauriſium. Conſtantinopolis omnes Europæ civitates, populi frequentia, ſuperat: Æſtimantur n. in ea, plus quàm ſeptingenta hominum millia eſſe. quòd ſi ità eſt, duas ferè Pariſiorum Lutetias æquaret. Alepum eſt maxima Siryæ civitas, & quaſi centrum, quò mercimonia Aſiæ confluunt. Tauriſii maxima Imperii Perſarū (quibus noſtro ævo erepta eſt) civitas, habet plus quam ducenta hominum millia. Alkayrum inter omnes Africæ urbes principatum obtinet, non n. ulla alia eſt, quam non longo intervallo poſt ſe relinquat: tamē alij Cano urbem, ei magnitudine parem faciūt. Alkayrum, quaſi horreum. non ſolùm Ægypti, magnæq; partis Africæ; ſed & Indiæ eſt, cujus Theſauri in mare rubrum, deindeq; dorſis Camelorum, Alkayrum devecti, diſtribuuntur per regiones, quas mare Mediterraneum alluit. Imperium Turcicum à parvis initijs, in magnitudinem Principibus Chriſtianis extimeſcendam excrevit per arma, quibus noſtræ diſcordiæ ipſis percommodæ, utilesq; fuerunt, anſamque præbuerunt. Artes bellicæ Turcarum fuêre, Semper paratum inſtructumq; eſſe ad offendendū, & præveniendum hoſtem: Vt in expeditionibus, celeritate admirabili: habere vires, in promptu, & quaſi ad manum: Vno tempore plura non tentare: Non diù cum aliquo belligerare, ne in armis exercitetur: Non conſumere tempus & pecunias in expeditionibus parvi momenti: Non acquirere, quaſi per ſaltum, ſed pedetentim. Multùm quoque profuit, quòd Principes maximæ expeditionum parti præfuêre. Alijs quoquè artibus uſi ſunt Turcæ, quibus, trecentorum annorum ſpacio, domus Ottomanica ſibi maximorū regnorū dominiū paravit, idq; ab Anno 1500, ad hoc tempꝰ uſq;, ferè duplicavit.

Re-

Regimen.

OTTomannorum regimen eſt planè deſpoticum. Magnus enim Turca adeò abſolutè Dominus rerum omnium, intra fines ſui dominii contentarum eſt, ut incolæ ſe ſua mancipia, non ſubditos nuncupent. Nec ſui quiſquam juris eſt, multòque minùs domus, quam inhabitat; aut terræ, quam colit, dominus eſt, exceptis aliquibus familijs, in Conſtantinopoli, quibus premij loco, & privilegio, id conceſſum, à Mahumete ſecundo fuit. Nec aliquis adeò magnus eſt, ut de vitâ, non dico de fortunis, aut ſtatu, in quo eſt, ſecurus ſit, niſi quamdiu Magno Domino id gratum eſt. In hoc adeò pleno dominio, conſervat ſe Turca, duobus medijs: Auferendo nempe ſubditis arma: Deinde ponendo omnia in manu Apoſtatarum, quos in ipſorum pueritia, tanquam decimas accipit 14. Hac arte duo bona conſequitur: Primum eſt, quód Provincias flore nervoque virorum ſpoliat, deliguntur enim juvenes robuſtiores, armiſque aptiores: Alterum, quòd his ſeipſum armat, ſecurumq; facit: Ianizari enim gremio parentum, in pueritia erepti, hujuſque aut illius curæ traditi, prius quàm id advertant evadunt Mahumetani, nec amplius patrem aut matrem agnoſcentes dependent prorſus à Magno domino, qui eos paſcit fovetque: Expectant itaque ab eo omnia, illa que acceptum illi ferunt.

Vires.

TVRCÆ robur conſiſtit in equitatu, peditatu, claſſibus, commeatu, pecunijs. Quòd ad pecunias attinet, communi opinione receptum eſt, ipſum plus minus octo Milliones aureorum ordinarij redit9 habere, Etſi autē videri poſſit, ſeipſum ex adeo amplo imperio multo ampliores Reditus percipere poſſe, id tamen non fit, quod Turcæ nihil aliud in animo habeant

nec alterius rei curam gerant quam armorum,quæ ſua natura ad excindendum deſtruendumque, quam ad conſervandam ditandumque Provincias aptiora ſunt. Turcæ quoque ut exercitus conſervent, ſuaſq; expeditiones continuent, ita ſpoliant populos,ut vix ipſorum ſuſtentationi neceſſaria eis relinquant: Subditi itaque deſperantes ſe commoditatibus, multo minus opibus (quas labore induſtriaque ſibi parare poſſent) fruituros,agriculturæ commercioq; ulterius non incumbunt, quam eis opus eſt, imò quam ipſa neceſſitas flagitat. Quid enim prodeſſet ſementem facere quam alius meteret? Metere, quod alius abſumturus eſſet? Itaque in ditionibus domus Ottomanicæ viſuntur ſilvæ immenſæ, omnia ubique vaſta pauciſſimæ civitates populo frequentes, potiſſimaque agrorum pars deſerta jacet. In noſtris regionibus ex populi frequentia oritur annonæ caritas, in Turcia autem ex hominum penuria. Maxima ruſticorum pars moritur ducendo commeatum aliasque res neceſſarias,in itineribus quoq;,per quæ tendunt exercitus:In claſſibus etjam,nam ex decem remigum millibus qui de domo ſua revelluntur,ut plurimum non revertitur quarta pars? Pereunt incommoditatibus, mutationibus aëris, laboribus: Idque tanto plus accidit,quod quum Turcicæ claſſes hyeme ſéper exarment: itaque remiges epiratæq; nunquam mari ejuſq; incommodis aſſueſcunt. Mercatura deindè omneq; fere commercium eſt in manibus Iudæorum aut Chriſtianorum Europæ,Epidauriorum;Venetorum,Francorum, Anglorum:In tãta ditione quantam Turcæ in Europa habent,non eſt alia mercimonijs celebris civitas præter Conſtantinopolim,Capham,& Theſſalonicam. In Aſia, quam Alepum, Damaſcus,Tripolis, Adena:In Africa Alkayrum, Alexandria, Algerium. Reditus ſuppeditat agricultura,eadem artificijs materiam præbet. Artificia mercaturam inſtruunt: deficiente autem agricultura deficiunt omnia. Etſi autem ordinarij Turcæ reditus eo quod diximus,

mus, majores non ſint, extraordinarij tamen magni faciendi ſunt, præcipuæ confiſcationes & donativa. Baſſæ enim alijque miniſtri Turcæ exſugunt tanquam harpyæ ſanguinem ſubditorum, accumulantque Theſauros inæſtimabiles, qui, ut plurimũ, Fiſco Magni domini cedunt. Exiſtimatur Abrahimum Baſſam, Alkeyro avexiſſe valorem ſex Millionum; multo majorem ſummam habebat Mahumetes Viſir Occhiali, præter alias divitias tria mancipiorum millia poſſidebat. Sultana ſoror Selymi ſecundi, percipiebat quolibet die bis mille & quingentos Zecchinos, incepitq; ad peregrinorum commoditatem Aquæductum ab Alkayro Mecham uſque. Opus profectò immenſum, Magno domino facile eſt occaſionem arripere ut cuivis pro libito vitam cum bonis auferat. Donaria ad magnam ſummam accedunt. Nemo enim legatus, coram ipſo comparere poteſt abſque donis. Nemo aliquod munus, aut dignitatem ommẽtoſam ſperet, niſi pecunia adſit: Nullus à provincia cui præfuit, aut expeditione quam confecit, vacuis manibus in conſpectum tanti Principis venit, nec tam potenti Principi dantur Teruncij. Vaivode Moldaviæ, Vvalachiæ, Tranſſilvaniæ, conſervant ſe in ſuis Principatus vi donativorum, mutâturq; quotidie Vvaivodæ Vvalachiæ & Moldaviæ, dantur enim Principatus plus offerentibus qui ut præſtent quod obtulerunt, opprimunt populos, rediguntq; ad inopiam Provincias. Nihilominus vidimus bellum Perſicum exhauſiſſe Turcæ Aeraria, & ejus Theſauros conſumpſiſſe. Annis poſtremò elapſis tum Conſtantinopoli, tum per omne Imperium Turcicum crevit ſupra quam credi poteſt, precium Auri, ita ut Aureus duplo plus quã prius valuerit, materiaq; auri argentique adulterata adeò fuit, ut Ianizzaris occaſionem ignem civitati Couſtantinopolitanæ inijciendi, pavoremq; Magno domino, non ſolũ alijs incutiendi præbuerit. In urbe Alepo mutuum 60 millium aureorum

nomine Magni domini à mercatoribus petitum fuit. Quamvis autem Turcæ Reditus non tam magnæ ſunt, quam amplitudo Imperij & Regionum fertilitas exigere videri poſſet, habet tamen in ſua ditione fructum majoreis valoreis quam ſunt ipſi Reditus, nempe multitudinem Timarrorum, vel Feudorum, vendicant enim ſibi Principes Ottomanni agros, quos bello hoſtibus auferant, prioribusq; dominis talem partem, (exiguam aut nullam) pro ut ipſis viſum eſt relinquentes, reliquum in Timarra quæ ſunt tanquam Commendæ, repartiuntur, aut dant agros benemeritis militibus dum vivunt, ea lege atque conditione, ut aliquot equos in belli uſus paratos alant, In eo ſita eſt omnis prudentia Turcarum & cura, quam de conſervando Imperio habent: Niſi enim hac ratione militibus telluris colendæ, propter utilitatem, quam ex ea ſperant, cura demandaretur, omnia vaſta iacerent. Ipſimet Turcæ ſolent dicere, quod ubi Magni domini equus pedem ponit, ibidem amplius herba non creſcat, his Timarris 150 millia equitum paratum tenet, qui armis probè inſtructi, eò tendunt quo Princeps jubet, nec ipſe vel Teruncium expendit. Tam magnus equitatus, minoris 14 aureorum Millionibus nutriri non poſſet. Mirandum itaque, quòd aliqui Reditus Turcarum cum Chriſtianorum Reditibus conferentes, tanti membri opum Ottomanicarum nullam faciant mentionem. fertur Turcam, bello quod cum Perſa geſſit, tantum ſibi terræ ſubjeciſſe, ut 40 Timarrorum millia in ea erexerit, inſtitueritq; novum Gazophylacium Tauriſij, unde aureorum Millio ad ipſum redit Inſtitutio Timarrorum & delectus Azomoglanorum (ita vocant Iuvenes qui educantur ut fiāt Ianizzari) ſunt duo præcipua columina imperij Turcici. Vtrūque ad imitationem Romanorum inſtitutum videtur: Romani enim Imperatores utebantur ſuis ſubditis ad bella, conſtabatque ex ijs exercitus Prætorianus, qui nunquam ab Imperatoris latere diſcedebat. Tacitus docet ſelectionem juvenū, quæ ad hunc

ad hunc finem fiebat, Batavis rebellandi occasionem dedisse. In Imperio Romano dabantur Timarra militibus in Vsumfructum, & in compensationem bene & fortiter factorum, dicebanturq; Beneficia, & qui ijs fruebantur Beneficiarij. Alexander Severus concessit hæredibus militum, ut ijs beneficijs frui possent, ea tamen conditione, ut militarent, aliàs non Constãtinus Magnus, dedit suis Capitaneis de se bene meritis, hæreditarios agros qui hactenus vitatenus tantùm concedebantur. Feuda in Francia, ex temporarijs perpetua facta sunt regnãtibꝰ ultimis Regibꝰ Karolovingijs, Dictus equitatus Turcicus, duos effectus valdè egregios in Imperio Turcico facit. Vnus est quòd subditos tanquam freno ita cohercet, ut non tam citó se movere possent, quin hos sicut tot Falcones, in cervicibus haberent: sunt enim in hoc per totum imperium divisi. Alius effectus est, quod una eorum pars (dum altera ad continendos retinendosq; in officio populos domi manet) semper ad eas quæ occurrunt expeditiones parata est. Est igitur pro præsidio Imperij, ad coercendos tumultus qui oriri possent, & pro præcipuo belli nervo. Præter eum equitatum habet Turca penes se bonũ equitum numerum quibus, stipendia pendit, ij in Spachi, Vlufagi, Carpici dividuntur, suntque tanquam Seminaria ministrorum & Præfectorum Imperij: Inde enim ordinarie sumuntur Bassæ, Beglerbegi, Sangiaci. Præter hos sunt Alcanzi & auxiliarij, Tartari, Vvalachi, Moldavi. Altera Viriũ pars est peditatus qui in Ianizzaris consistit: in ijs duo considerantur nempe natio & specialis dexteritas in armis. Quod ad nationem attinet ordinarie non inscribuntur albo Ianizzarorum ex Asia oriundi, sed ex Europa. Habent enim illos pro mollioribus, sicut semper fuêre & magis pronos ad fugiendum, quàm ad strenuè pugnandum: Europæ populi autem semper pro bellatoribus pugnacibusque habiti fuêre in Oriente. Asiatici milites Turcæ, nomine nationis Turcæ vocantur: Europæi autem di-

cuntur Rumini, id eſt Romani. Quod ad dexteritatem attinet, ſeliguntur pueri, in quibus majora indicia roboris, agilitatis & audaciæ apparent: Hæ enim tres qualitates in milite requiruntur. Delectus quoquo tertio anno fit, niſi neceſſitas eum citius fieri urgeat, ſicut bello Perſico accidit, quo bello, non ſolùm frequentior delectus habitus eſt, ſed etiam Azomoglanis Turcicis uſi ſunt, quod nunquam antea fieri ſolitum erat. Quum ij juvenes Conſtantinopolim adducti ſunt, luſtrantur ab Aga, qui nomen juvenis, quo patre & ex qua patria ſit in tabulas refert. Eorum deinde pars in Aſiam Minorem (nunc Natolia dicitur) & in alias provincias mittitur, ubi linguam & legem addiſcendo, imbuuntur vitijs & moribus eorum, cum quibus degunt, evaduntque id non animadvertentes, Mahumetani. Alia pars diſtribuitur per Septa (quæ Turcæ Serraglia vocant) quæ Magnus dominus Conſtantinopoli & Peræ habet: Aſpectu pulchriores meliuſq; compoſiti deſtinãtur Conſepto Magni Principis. Toto eo tempore quo ij juvenes Azomogliani vocantur, non habent certum Præfectum, nec occupantur præſcriptis exercitijs, ſed hic operam navat colendis hortis, ille fabricis, alius ſervicijs domeſticis ſimilibuſque alijs rebus. Poſt certum tempus revocantur in Conſepta Azomoglianorum (ita vocantur toto tempore donec albo Ianizzarorum inſcribantur) traduntúrque Præfectis, qui eos operes manuarijs laboribuſque exercent, habenturque ſatis malè quo ad victum amictumque: dormiunt in ſpacioſis ædificijs, dormitorijs Religioſorum ſimilibus, in quibus luminaria ardentia cuſtodeſque ſunt, ſine quorum permiſſione ſe loco movere non debent. Arcu Sclopetoque ferire diſcunt, cumque in exercitio aliquem habent uſum, adſcribuntur numero Ianizzarorum aut Spachorum: Illi non minus quàm quinque, nec amplius quam octo Aſperos (monetæ genus eſt) percipiunt: hi decem. In album Ianizzarorum adſcripti

adſcripti in bella aut præſidia eunt, aut manent ad portam, hi ultimi habent pro ſua habitatione tria loca ampliſſima, ſicut monaſteria. Vivunt ibidem ſub ſuis Præfectis claſſis, minoreſque inſerviunt maioribus in expendendo, coquendo ſimiliaque miniſteria obeundo cum magna obedientia & ſilentio. Qui unius claſſis ſunt, vivunt in communi ad unam menſam, dormiunt in atrijs longiſſimis. Si aliquis per occaſionem abſque venia foris pernoctaſſet, ſequenti veſpera egregiè vapulat, tanta cum diſciplina, ut poſteaquam vapulavit ſuarum more manus ſui Præfecti deoſculentur. Gaudent Ianizzari multis privilegijs, honorantur quamvis ſint inſolentiores timenturque ab omnibus: In profectionibus aut itineribus depredantur caſas & domos Chriſtianorum nec vel verbo contra mutire licet: Dum quid emunt pretium pro libito rebus dicunt: A nullo quam ab Aga iudicari poſſunt, nec plectuntur extremo ſupplicio citra periculum ſeditionis, ideoq; id raro & valdè ſecreto fit. Mille Regalia habent: Aliqui ex eorum numero adjunguntur Legatis cuſtodiendis: Alij dantur peregre proficiſcentibus maximè cum ſunt honeſtæ conditionis, ut ſecuri ſint in ditione Turcica, recipiuntque Ianizzari bonas Strenas: Eorum eſt electio Principis, niſi enim ipſi Magnum dominum approbent aut proclament, creatus eſſe dici non poteſt. Vnuſquiſque Princeps adeptus Imperium, dat eis aliquod Donativum augetque ſtipendium. In gravi bello egreditur eorum pars cum ipſorum Aga aut ſuo Legato, ultimique omnium cõfligunt. Apud Turcas Munus cui plures invideant non eſt quàm Agæ: Ipſe & Beglerbegus Græciæ ſoli non eligunt legatos, ſed Magnus dominus nominat eos Agæ Ianizzarorum, nihil certiori exitio eſſe poteſt, quàm eximius Ianizzarornm favor. Numerꝰ Ianizzarorum eſt à duodecim ad quatuor ſupra decẽ millia. Hæc militia noſtro tempore multũ eviluit quia etiã Turcæ in Ianizzaros aſſumuntur ſicut & Aſiatici, quum primùm non

 alij

alij quàm Chriſtiani Europæ admitterentur: Deinde quia uxores ducunt, præter antiquum morem, nec id ipſis vetitum eſt. Propter longam moram quam Conſtantinopoli, (qua non alia urbs magis eſt delicijs dedita) multum viluerunt ſegniores inſolentes, Immo intolerabiles evaſerunt. Dicitur cõmuniter robur Turcicum conſiſtere in hac militia Ianizzarum: ſed alibi oſtenſum eſt hoc eſſe falſiſſimum. Præter Ianizzaros habet Magnus dominus Azappos peditatum vilem, qui plus Ligone quam enſe utitur, magiſq; ad hoſtes multitudine delaſſandos quàm ad eos virtute ſuperandos conducit, ſolentque Ianizzari Azapporum cadaveribus foſſas implere, ijſque uti pro ſcalis quibus hoſtium muros ſcandunt· Sicut autem Romani habebant milites legionarios & auxiliarios (quorum illi præcipui, nervi ſuæ militię, hi autem velut additamen vel auctarium erât) ita & Turca equitatum, quem ſtipendiarium habet, & Timariottas pro robore exercitus æſtimat: Alcanzos pro accidentali. Ianizzaros tanquam Legionem prætoriam, Azappos tanquam numerum ducit. Sed tempus eſt ut duo verba de armatura navali dicamus. Primò non eſt Princeps, qui majorem opportunitatem habeat inſtruendi claſſes quàm Turca, ſilvæ eum Epiri & Ciliciæ, ſed plus aliæ Nicomediæ & Trapezuntinæ tam magnæ ac defenſæ ſunt, pleneq; altis arboribus fabricandis omnis generis navibus aptiſſimis ut creditu difficile ſit. Imò videntur Triremes quaſi iam fabricatæ ſponte de ſilvis Nicomediæ in Pontũ Euxinum cadere. Nec deſunt fabri ad copiam illam lignorum elaborandam, avaritia enim trahit in ſua Armẽtaria etjam fabros Chriſtianos. anno ſequenti poſt illam cladem, quam ad Echimadas acceperat, eduxit claſſem quæ noſtræ occurrere verita non eſt. Nec unquam Turcæ bonus numerus hominum mari expertorun defuit. Ex Triremibus enim quas pro cuſtodia in Lesbo, Rhodo, Cypro, Alexandria habet: Et quod ſuis Portibus Tune, Bugiæ & Algieræ piratas recipit, poteſt

teſt ex ijs dum opus eſt, Capitaneos & robur miniſtrorum nautarum & remigum ſuis claſſibus eligere. Quid præſtare poſſit, viſum eſt noſtro tempore in claſſibus quas habuit ad Meliten, ad Echimadas & ad Guletam. Habet præterea apparatuum bellicorum maximam copiam: Tormenta innumera ſunt: Ex Hungaria abduxit quinque tormentorum bellicorum millia: Quingenta eorum acquiſivit in Cypro: Guletæ paulò minus. Turcis ſunt tormenta adeò immenſæ magnitudinis, ut ſtrepitus, non ictus tantùm muros demoliatur. tantum commeatus, pulveris pyrii & globorum habent, quantum ad Meliten oſtenderunt, ubi exploſa ſunt plus quàm 60 globorum millia: Famaguſtæ 118 millia. Guletæ 39 dierum ſpacio furore impetuque tormentorum demoliti ſunt fortificationes à noſtris 40 annorum ſpacio factas. Vltimo bello Perſico, ducebat Oſmanus generalis turcarum quingenta tormenta campeſtria. Quatiunt mœnia munitionum tot tormentis, continuantque tanto tempore tantaque cum vehementia, ut omnia ſolo æquent. Vbi vim non faciunt tormenta utuntur Bipennibus, ubi hæ locum non habent, impleunt foſſas ligone & Battillo: Si nec hoc ſufficit, implent eas cadaveribus ſuorum militum. Tria habent Turcæ quæ neminem non terrent: Multitudinem hominũ inſuperabilem, diſciplinam militarem imperturbabilem, Commeatuum copiam infinitam. Multitudo ſua natura parere confuſionem ſolet, & ordinariè ceſſere magni exercitus parvis. Sed multitudo frequentiaque virorum in exercitibus Turcicis tanto cum ordine graditur, ut & ſolo ordine minorem ſuperet, qui tamen facilius in ordinem diſponi poteſt, quàm exercitus immodicus, ita ut & numero & arte vincant Turcæ. Eorum diſciplina militaris adeò probè ordinata eſt, ut ea in re ne Romanis quidem, nedum alijs cedant. Conſiſtit autem eorum diſciplina militaris in pluribus rebus: In parſimonia, ſuſtentant enim ſe modico panis ſub cineribus cocti & Oryza cum pulvere

 carnis

carnis ad ſolem deſiccatæ. Prohibentur vino,ſicut quondam Chartaginenſes: Decem Turcæ habent in caſtris unum Decurionem, cui ſine refragatione obtemperant: In ipſorum caſtris nec unam fœminam videre eſt. Eſt ibi ſilentium mirabile. Tot enim milites reguntur ſignis manuum&vultus citra verba: Ne noctuſtrepitum faciant, patiuntur aliquaudo effugere captivos: Inprimis puniunt rixas & furta: Quando progrediuntur exercitus,non auderēt excurrere in vineas aut agros: Contemnunt mortem, creduntque eam fato inevitabili contingere. Strenuos præmia,ignavos certa pæna manet: Nunquam diſponuntur per urbes,nec ijs conceditur in ijs pernoctare: Vt exercitati ſint milites,ſolent Principes Ottomanni ferè ſemper alicubi belligerari,ut diſciplina militaris non intermittatur. Quũ autem diſciplina militaris armis apparatuque bellico deſtituta nihil ſit,gigas enim quantum vis ferox, ſed inermis à puero armato vinci poſſet, Turca in bella tendit tanta cum machinarum & inſtrumentcrum bellicorum aqparatu,eorumque omuium,quæ eorum tractationi uſuique neceſſaria ſunt,ut nullius alterius rei curam habere videatur. Id cognoſcet is,qui ruinas conſiderabit,quas eorum vires fecere,ubi eas exqlicuerunt.

Principes Finitimi.

TVRcæ ad ortum contermini ſunt Perſis,ſecundùm lineam, quæ imaginariè duci debet àTauriſio àd Balſaram uſq;.Luſitanis ad Sinum Perſicum: Ad Meridiem eiſdem Luſitanis: Ad mare rubrum Presbytero Iohanni:Ad occaſum Seriffo: & regno Neapolitano. ad Septentriones Polonis & Familiæ Auſtriacæ,Cum Perſis belligerando abſq; dubio Magnus Turca ſuperior eſt:Mahumetes enim ſecundus vicit Vſſucaſſanum: Selimus primus & deinde Solimanus ejus filius in fugam egerunt Iſmaelem &Tamaſum.Amurates tertius per ſuos Capitaneos abſtulit Perſis

Persis totam Mediam, Armeniam majorem, & civitatem Regiam Taurisium. Quod prævalet consistit in peditatu, quo Persa caret: In tormentis bellicis & munitionibus, quorum Persa nec copiam nec usum habet. Quamvis autem Persæ strenuitate equitatus aliquando in aperto campo Turcas superaverint; tamen semper terram perdiderunt: Solimanus abstulit eis Mesopotamiam. Amurathes Mediam. Nec Persæ solùm damnum passi sunt, amiseruntque sua, sed & eorum socij. Selimus primus spoliavit Mamaluchos Ægypto & Syria: Amurathes tertius destruxit propè in totum Georgianos confœderatos Sophy. Turca cum Lusitanis belligerando multò inferior est: Rationes enim cum ipsis decertandi consistunt in viribus navalibus, quibus Lusitani in tantum Turca superiores sunt, quantum Oceanus Indicus, Sinu Persico, & mari rubro major est. Habent Lusitani in India loca & Portus, addam ditiones & dominia, ligno, commeatu, omnique apparatu nautico referta. Nec desunt eis potentes Principes auxiliares. E contrariò Turca nihil munitum habet in Sinu Persico præter Balseram. Ora Arabiæ qua uti posset, non habet plus quam quatuor oppida, satis infirma, & parvæ æstimationis: Itaque hic sicut & in mari rubro classem armare valdè difficile est, quod regio prorsus ligno fabricandis navibus idoneo, careat. Vnde illis paucis vicibus, quibus classes in mari rubro instruxit (quum hoc in Sinu Persico minus facere possit) necesse habuit materiam fabricandis navibus ex Portubus Bythiniæ & Ciliciæ per Nilum, Alkayrum devehere, unde dorsis Camelorum Suez (quæ olim Heroum civitas dicta fuit) delata est, ubi Armamentarium habet. Quoties Turca expeditiones adversus Lusitanos suscepit, nihil præter dedecus & damnũ retulit, nimirum Anno 1538 ad civitatem Dium: Anno 1552. ad insulam Armuzium: Anno 1558 ad Mombazam, ubi quatuor triremes & una Galeotta Turcica, quæ Favore Regis Mombazæ eo in mari manere constituerant, captæ

 fue-

fuerunt. Lusitani in id summè incumbunt, caventque, ne Turcæ eo in mari pedem figant, & quamprimùm odorati sunt, Turcas classem adornare, mox ipsos aggrediuntur, ideoque sæpe in mare rubrum absq; resistentia penetrarunt. Præsbytero Iohanni in bello prævalet Turca, ducibus, militibus, armis & munitionibus. Ille siquidem Princeps, habet ditionem absque munitionibus, & milites absque armis. Barnagasso enim ejus Vicarius ad mare rubrum, amisit universam Oram maritimam, eoque redactus est, ut tributum Turcæ pendere promiserit, ut cum eo pacem haberet. In Africa habet quidem Turca plures regiones, quàm Seriffus: Occupat enim id omne, quod inter mare rubrum, & Velez de la Gomera oppidum est: Sed Seriffus partem meliorem, ditiorem fortioremque magisque unitam babet. Sed nemo ipsorum, alteri bellum inferre audet propter Regis Catholici vicinitatem. Residui sunt Principes Christiani, qui Turcis contermini sunt. Primus est Poloniæ Rex: quid hi Principes contra se invicem possint, visum fuit in expeditionibus præteritis: Ab una parte videtur Turca timere arma Polonica: diversis enim occasionibus provocatus, nempè regnante Henrico tertio, bello quod Ivonia, Voivoda, Vvalachiæ cum Turcis gessit, quo bello multi equites Poloni Ivoniæ militarunt, & regnante Sygismundo tertio excursionibus Kosacorum, & immotu Iohannis Zamoischi generalis regni Poloniæ, non vindicavit, nec solita superbia ulcisci injurias conatus est. Ab alia parte Poloni post expeditionem Regis Ladislai, non solùm nullam expeditionem adversus Turcas susceperunt, sed nec Valachis (qui federe eis juncti erant) auxilium tulerunt, sibique quod ad mare Euxinum habebant, eripi passi sunt: sed Regum Poloniæ potius, quam nobilium eius regni pusillanimitate id accidit. Sigismundus primus à Leone decimo ad bellum adversus Turcas invitatus. Quid multis opus est dixit. Fac Principes Christiani concordes sint, ego pro mea

parte

parte non deero. Sigismundus secundus, mente à bello adeó aliena fuit, ut non solùm Turcas aggressus non fuerit, sed nec à Moscis irritatus, vindictam sumere tentarit. Rex Stephanus potentiæ suorum vicinorum non iniquus æstimatur, iudicabat cum Turca manus conserere, rem esse periculosissimam: attamen cum familiaribus sermones habens, dicebat se, cum 30 peditum millibus quos equitatui Polonico jungeret facilè expeditionem in Turcam suscepturum fuisse, idque meditari quodammodo videbatur. Principes Austriaci longiore terrarum tractu, quàm ullus alius Princeps Turcæ contermini sunt, expenduntque in præsidia arcium (in quibus cum equitum, tum peditum plus quam viginti millia habent) majorem suorum Redituum partem, auxilioque Germanico suis viribus conjuncto magis ad defendendum sua, quàm amissa recuperãdum, imperiumque dilatandum attenti fuerunt. Ferdinandus Austriacus, majore robore quàm successu, expeditionem Budanam & Possegensem suscepit. Accidit id, non quod ejus vires non satis firmæ validæque essent, sed quod agilitate dexteritateque carerent: Id volo, Ejus Principis exercitus numerosos, omnibusque rebus probè quidem instructos fuisse, sed constitisse ex Germanis & Bohemis, gentibus tardis, lentis, parumque idoneis ad resistendum Turcis, qui in factionibus bellicis expediti dextrique sunt. Veneti sunt quoque Turcis mari & terra, per multa centena miliaria finitimi: Tuentur seipsos adversus Turcas magis pacis quàm belli artibus, egregiè muniendo sua loca, fugiendo pericula & expensas belli, Commercio, Donarijs: denique, nihil non faciendo, ne ad manus veniatur, salvis tamen libertate & statu. Dicã ꝙ res est. Quamvis ejus pecunia cum bellico apparatu sufficiente suppeteret, desunt tamen milites & commeatus tanto bello pares. Reliquus est Rex Catholicus, inter cujus & Ottomanicas vires, non est magnæ æstimationis differentia. Regis Reditus (loquor de ijs quos in Eu-

in Europa habet) excedunt Reditus Turcæ: Accipit enim plus quam quatuor Auri Milliones ex ditionibus, quas in Italia & Sicilia habet: Plus quam duos ex Lusitania: Ex terris Novis plus minus quam tres Milliones, unum annum pro altero æstimando. Hæ Accepti partes æquant Reditus Turcæ. Est a. illo lõge superior si ijs jungantur ordinarij Reditus Castiliæ, Arragoniæ Belgij: Sed quid reperies (dicet aliquis) quod Timarris opponi possit: Primùm, quòd Regis Reditus Turcicos longè excedunt, suntque eis multò majores: Deinde subsidia quæ Rex extraordinariè immo magna ex parte ordinariè (ita enim dici potest) percipit à suis populis, nempè Cruciata (ut vocant) quæ ipsi, quantum unius Regni Reditus sunt, reddit: Subsidia Ecclesiæ, quibus ipse centum fortes Triremes sustinere potest: Cadiva officia, quæ in Hispania & Regno Neapolitano multò plus reddunt quam quis credere posset: Donaria ordina ria populo rum & extraordinaria. Regnũ Neapolitanum dat quoquo tertio anno plus minus uno Millione, & ducenta aureorum millia, quæ summa non est parvæ considerationis, Sicilia, Sardinia, ducatus Mediolanensis, Castilia & aliæ suæ ditiones, etiam Novus Orbis, mittũt suis temporibus magnificà donaria. Quid dicemus de Contributionibus? Castilia anno elapso Regi contributionem octo millionum Aureorum quatuor annis persolvendam concessit, quæ summa, totius Imperij Turcici censũ unius anni æquat. Relinquo numerum Commendarum ordinum Montegiæ, Calatravæ, Alcantaræ, Sancto Iacobi, quæ ipsi, quamvis nihil amplius haberet, sufficere possent. Rex tanquam dictorum Ordinum magnus Magister, media habet ad suos ministros, famulos, & quos ipsi placet, remunerandos ditandosq; ac si Rex Angliæ ac Poloniæ esset. Addo supradictis partib⁹ magnum equitatus numerũ, quem ordinariè in suis ditionib⁹ alit; In Hispania nempè tria millia Tantundem Cataphractorum & equitum levis armaturæ in Belgio: In ducatu Mediolanensi 400.

catha-

cataphractos, & mille equites levioris armaturæ: In regno Neapolitano mille & quingentos equites Cataphractos, quod majus robur militiæ Italicæ est. Militiæ numerus in Sicilia est, 1500 equitum. Nec parvi fieri debet obligatio, quâ Feudatarij, necessitate urgente, suis expensis, defendendo personaliter servire tenentur: maximè si consideretur magnus Feudatariorum numerus & Titulosorum Hispaniæ, in qua numerantur 23 Duces, 32 Marchiones, 49 Vicecomites, 7 Archiepiscopi (contribuunt enim hi suam quotam, tanquàm potentes domini) 33 Episcopi: In regno autem Neapolitano sunt 14 Principes, 25 Duces, 37 Marchiones, 54 Comites, 448 Barones, ut nihil dicatur de Lusitania, Sicilia, Belgio, Sardinia, Mediolano. Prætermitti non debet, quod equitatus, cui Turca Timarra concessit, non tam robore quàm numero præstat: Timarra enim & commoditates villarum & prediorum ipsis concessorum, Studiumque seipsos ditandi locupletandique fructibus agrorum, ignaviores, viliores, pacisque & otij, plus quam belli & turbarum cupidos eos reddit. Ægre ab ædibus avelluntur, proficiscunturque in expeditiones, majore cum desiderio domum redeundi, fruendique delicijs hortorum, & fructuum suarum possessionum copia, quàm confligendi cum hostibus, aut se ditandi ipsorum spolijs: Si aliquantulum prædæ armis parte milites quamvis feroces fortesque ignavos vecordesque reddit, quid faciet magna possessio, amœna Villa, dives prædium, uxor liberique domi relicti: Taceo quod equitatus, quem Turca Timarris sustentat, potius populis subjugatis tanquam freno coercendis institutus est. quàm hostibus infestandis: Subditi enim Turcæ, vi sub ejus imperio continentur, habent eum odio, detestanturque eum ob religionem contrariam & imperium quód in ipsos habet: propter religionem Mauri & Arabes, qui sectis diversis addicti sunt: Propter religionem & imperium simul Christiani, qui plus quàm duas tertias partes ejus

ſubditorum conficiunt. Ob id, illius numeroſi equitatus major pars, domi maneat neceſſe eſt, nec ſine Status regni periculo domo abduci poteſt. Eſt denique is equitatus tanto regionum ſpacio hac illac diviſus, ut magno numero, in magnam expeditionem educi non poſſit: Nec diu in ea, longè à domo, perſtare poteſt, quin in miſeriam & calamitatem incidat, ſi aliud auxilium, quam quod ab Timarris habet, non reciperet. Rerum præteritarum experientia quandam æqualitatem virium horum Principum eſſe docuit: Iactura enim claſſis Catholicæ ad Zerbi inſulam, opponitur fugæ claſſis Turcicæ à Melite inſula: Amiſſio Gulettæ, opponitur expugnationi Pegnoni Velez: Tunetum ſemper cepit is qui voluit. Rex Catholicus nullam notatu dignam expeditionem in Turcam ſuſcepit, ſed defendit ſe ſtrenuè ad Meliten & Oranum. Nihil dicam de clade claſſis Turcicæ ad Echinades, quod ibi allj Principes partem habuerint. Tractatum fuit utrinque de inducijs pro aliquot annis inter Regem & Turcam. Vterq; adequè fuit occupatus. Vnus Perſſa alter in Belgio, id in cauſa fuit, ut ſe invicem expeditis viribus non potuerint impetere. Bella (de quibus diximus) ambobus, propter regionum longinquitatem, extremæ impenſæ fuerunt, ſed magis Regi quam Turcæ. Quamvis enim Perſia longe Conſtantinopoli (unde maxima virium pars mittebatur) diſtet, eſt tamen contermina Meſopotomiæ & alijs Turcæ ditionibꝰ, unde ſuus exercitus commeatu & pecunijs inſtruebatur: Sed Belgium, ab alijs Regis ditionibus magno ſpacio diſtat. Turcæ, niſi cum Perſa amicis deſtituto, res fuit, Regi autem uno eodemq; tempore, cum rebellibus, Francis, Anglis & Germanis (quæ nationes Perſis potentia inferiores non ſunt) confligendū fuit: Nec unquam Turcam aggreſſus eſt, quin aliud bellum, nunc in Belgio, nunc alia in parte continenter geſſerit.

FINIS.

REX FRANCIAE.

CONſiderabimus regnum Franciæ ſicut erat, quando prorſus unitum, alium præter ſuum Regem agnoſcebat neminem. Fluctuat enim id nunc, pelagi inſtar, quod plures interque ſe contrarij venti exagitant, tumultuaturque adeo, ut ejus reſtitutio citius optari, quam ſperari poſſit: niſi enim bella civilia in ipſo jnitio componantur, nunquã finem habent, niſi alteriꝰ partis excidio & ruina Statꝰ: Difficulter aũt fieri poteſt, ut una pars in Francia alteram opprimat. Vt aũt ad inſtitutum revertamur: habet Francia de qua agimus pro terminis Alpes, qui ipſam ab Italia dividunt: Rhodanus ſeparat ipſam à Sabaudia: Araris à Sebuſianis & Heduis: Moſella fluvius, à Lotharingia, & Ducatu Lucemburgenſi: Aa rivulus Flandriæ, à latere Occidentali eſt: Franciæ Ad Meridiem mare Mediterraneum eſt & Pyrenei montes: Ad Occaſum Oceanus: ad Septentrionem mare Britannicum, Extendit ſe in latere Meridionali Septentrionem verſus à Lotharingia Caletum uſque, ſpacio quaſi 200 leucarum Francicarum, dilatatq; ſe paulo minꝰ inter Ortum & Occaſum, à flumine Varo ad Paurum uſq;: Reſtringit ſe tamen tanto magis, quanto plus Septentrioni accedit: Ejus minima latitudo eſt inter Caletum & Britanniæ Promontorium. Figura ejus inter quadratum & rotundum eſt, ideoq; multo capacius, quam quiſquam arbitretur: Continet Provincias ampliſſimas, ſed præcipuæ ſunt Picardia, Normannia, Britannia, Francia, Campania, Burgundia, Aruernia, Delphinatus, Provincia: Nec ſunt tamen contemnendæ Bria, Beelſia, Turonia, Andegavenſis, Ducatus Santonia, Biturigum Ducatus & aliæ. Initium eius in 42 gradu, experiturque talem aëris diverſitatem, ut pars quæ ad mare Mediterraneum eſt (ubi ſunt Languedocia & Provincia) producat omne fructuum genus quod dat Italia: Ea autem quæ ad Mare Britannicum eſt (ubi

G ſunt.

ſunt Britannia, Normannia & Picardiæ pars) vinum non profert: reliquum regni abundat, plus quam credi poſſit, omni Europæ fructuū genere, exceptis olivis, ficubus & ſimilibus. Aëris benignitas, bonitati terræ, & fluviorū oportunitati conjuncta, adeo propitia commodaque eſt productione frugum, omniſque generis animalium, ut ea in re, Francia omnes alias Europæ partes ſuperet: Inter montes enim Aruerniæ, & Delphinatus & noſtrum mare, Aër adeo temperatus eſt, frigore montium, perpetua ferè nive opertorum, & leni aura marina, ut ob oculos ponat cœli benignitatem, qua gaudet ora Genuenſis: Ab alia autem parte, ſunt Montes Pyrenei valli loco, adverſus frigus, quod retunditur perditque ſuam rigiditatem. Ipſi montes abundant undique balneis & venis aquæ calidæ: Venti Septentrionales, qui, ſicut communis opinio fert, aërem refrigerare deberent, non ſunt ibi adeò gelidi, ſicut aliјs locis. capiunt enim venti partem naturæ locorum per quæ tranſeunt: Si tranſeunt per montes nivoſos, adferunt ſecum frigus illorum montium: Si per ſtagna, inficiuntur: Si per ſilvas corrumpuntur: Si per regiones arena obſitas, incaleſcunt: Si per lacus aut mare, refrigerant Accidit hinc, ut venti Panormi in Sicilia ſint extremæ calidi: Antequam enim in eo perveniunt, verrunt campos Siciliæ, accipiunt eorum calorem, feruntque eum in dictam civitatem. Notus eſt frigidus Genuæ, quod antequam eo pertingat, mare tranſit, nec attingit terram, recipitque maris frigiditatem: Aquilo autem, qui per Franciam ſpirat, venit à Mari, quod ſua ſalſitate caloris aliquid habens, nec impingens in montes glacie aut nive obductos, exerit ſe, curritque per cāpos Normanniæ, Campaniæ, Franciæ, aliarum Provinciarum, ad montes Aruerniæ uſque: Aptior eſt itaque Aquilo temperandæ montium frigiditati, quam ut perdat ſuam temperiem. Ii montes itaque, à ventis Meridionalibus ab uno, & à ventis à Septentrione flantibus, ab aliō latere excalefacti, producunt undique

undiq: optima paſcua,aluntq; magnum Armentorum, & gregum numerum: herbas quoque medicinæ commodas, & ſimplicia perfectiſſima. Inter multos illorum montium ramos, eſt unus,qui mons Aureus dicitur, propter herbarum copiam, & ſimplicium nobilitatem. Horum omnium nos Anglia certos reddit: Quamvis enim ipſa,magis ad Septentriones vergat quam Francia, quod tamen nullos môtes,mare autem undique habet,eſt ibi Aër ſatis temperatus: Multo autem temperatior eſt Francia,quod à Polo longius abſit: Docent id vites, qui in Anglia non matureſcunt: Reddunt autem Vites in Francia via perfectiſſima, acciditque ſæpe, ut ventus marinus à Septentrione, aut ab Occaſu exorſus,Hiemem in Ver mutet, vireantquecampi lætis floribus,veſtiantur horti,renovetur tota fere natura,ita ut habitatores Turoniæ,Pictaviæ,Inſulæ Fra̅ciæ,Limaniæ,(non ſolum Provinciæ viciniq́ue populi) nec Lacui Benaco (qui nunc Lago di Garda dicitur)nec locis amœnioribus invideant. Terra Franciæ tota fertilis & fructifera eſt: Apenninus autem occupat fere quartam Italiæ partem,eſt ut plurimum aſper, redditque paucos fructus,ſed fundus Franciæ undiquaque omnis boni dives eſt. Montes Averniæ(qui tamen multi non ſunt) habent multa bona oppida, multa opulenta fertiliaq́ue loca,in quibus Ars pecuaria exercetur,inſtruuntque carne, butyro, & caſeis excellentibus bonam regni partem: Regni fere reliquum explicatur in latos campos, feracibus colliculis,herboſisque vallibus diſtinctos. Vndique copia cum varietate: fertilitas cum delicijs, ſitus utilitas,cum pulchritudine regionum contendit: In hoc ab ſque dubio cedit Franciæ Italia. Quamvis enim in aliquo ejus angulo,amœnitas ſingularis, & excellentia ſitus perſpiciatur, qualis eſt Regio Pieve Incini: Riviera di Salo: Comitat9 Vicentiæ, appellantur Campania fœlix, Territorium Crotonienſe, & Tarentinum,

aliquarumque aliarum civitatum Calabriæ: Sunt ea hic singularia, in Francia communia, præcique in Burgundia, Bria insula Franciæ, Turonia, Andegavo, Santonia, Languedocia, ubi apparet situs à natura distinctos esse, & compartitos sua manu, aliquos Cereri, alios Baccho, alias Pomonæ, aliquos Palladi dicatos. Sed alia res visu & consideratione dignior in Francia non est, quam multitudo, & amœnitas fluviorum navigabilium, quorum pars eam cingit, sicut Araris, Rhodanus, Mosella, Soma: pars mediam percurrunt eam, sicut Sequana, Ligeris, Garumna. In hæc tria flumina, influunt partim ex regni extremitatibus, partim ab ejus meditullio, tot alia flumina, ut totum regnum supra modum mercatile, communicationique rerum aptum reddant: Ita ut propter incredibilem commoditatem quam præbent vecturæ mercium, populorumque commercio, dici possit, populis illius regni omnia communia esse. In solo Ducatu Andegavensi numerantur 40 flumina magna & parva. Vnde Catharina Medicea regina Franciæ solita erat dicere, in eo regno plura navigabilia flumina esse, quam in cætero Europæ: Hyperbole sane, quæ à veritate non longe discedebat. Terræ fertilitas, & commoditas, quam flumina vehendo devehendoque merces præbent, faciunt quod tot urbes & oppida in Francia sint, quæ ut plurimum in ripis fluviorum jacent. Quamvis Franciæ multi bonique Portus non desint, meliores tamen civitates, non ad mare, sed in locis Mediterraneis sitæ sunt. Ex eo colligitur, ipsarum amplitudinem, non extrinsecus venire, sed quasi domesticam esse. Sunt enim civitates maritimæ, ibi mediterraneis majores· ubi plus auxilij sustentaculiq;, à mari, quàm à terra recipiunt· ut Genua, Venetiæ, Epidaurus, quæ vulgo Raguzi dicitur. Sed ubi civitatuum magnitudo & amplitudo essentialiter solumque dependet à terra, ibi civitates Mediteraneæ excedunt Maritimas: Talis est Mediolanum, & alia Longobardiæ, Flandriæ, Germaniæ & Hungariæ oppida.

Cum

Cum autem terræ opulentia, communis toti Franciæ, & fluviorum oportunitas generalis sit, accidit inde ut excipiendo Lutetiam Parisiorum (cujus amplitudo, procedit à sede Regis, Curia, Academia, quibus accedit fluviorum vicinitas) civitates & oppida Franciæ, ut plurimum mediocria aut parva sint, oportuna tamen, & pulchra frequentissimaque. Scribit Ioannes Bodinus, descriptione tempore Regis Henrici secundi facta (in qua non comprehensa fuit Burgundia) numeratos fuisse 27 mille pagos campanilibus instructos: Alia autem descriptione, quæ regnante Carolo nono facta est, repertum fuisse, quod habitatorum numerus, 15 milliones excederet. Sicut autem Franciæ civitates & oppida: favorem fluminum experiuntur ita & Arcibus villisque nobilium privatorum, parvi lacus, stagnaque favent. Quamvis hujus Provinciæ lacus, Italiæ & Helvetiæ lacubus conferri non possint, sunt tamen in ea tam multa stagna, optimis piscibus plena, ut eorum frequentia suppleat earum magnitudinem. Idem de sylvis dici possit, quæ non adeo spaciosæ, sed frequentes ibi sunt, ex quibus percipiebatur quondam bona census Regii pars, sunt autem nunc prorsus oppignoratæ. Habent quoque nobiles magnos reditus, ex suis sylvis, propter copiam lignorum pro focis, sed multo majores ex ligno ad fabricas faciendas: nam ob defectum calcis fit maxima ædificiorum pars ex ligno.

Vires.

REGNVM Franciæ tantam habet commeatuum copiam, ut qualemcunque exercitum, in campis nutrire sustentareque possit. commeatus enim propter fluminum commoditatem, facillime ex uno loco, in alium conduci possunt. Quando Carolus quintus, ex Provincia, & deinde ex Campania, ingressus est Franciam, sustinebat ea plus quam 150 militum millia, ul-

trà Præsidiarios. Regnante Carolo nono,& nostris tempor bus, fuerunt in eo regno,20 equitum,&30 peditum extraneorum, 15 equitum & centum peditum indigenarum aut naturalium millia,nec tamen regnum caritate laboravit. Sunt deinde in Francia,quatuor Magnetes qui foris ad se pertrahunt pecuniam: jumenta quæ inde in Hispaniam & Portugalliam vehuntur. Vinum quod in Flandriam & Angliam & ad Maris Balthici accolas mittitur: Sal,quo toti regno,& regionibus vicinis prospicitur: Provincia quoq; sal coquit in Mari Mediterraneo, & conficit Santonia ad Brovagium,ubi Solis virtus generandi, faciendi & coquendi Sal ex aqua marina cessare,nec ultra Septentrionem versus transire apparet: Ex aqua maris dico,quia ulterius reperitur Sal ex aqua fontium, ut in Lotharinga:Et ex fontibus & Minæris, in diversis locis,Poloniæ,Angliæ,Germaniæ,exMinæris quoq; effossum fuit inSuecia quamvis nunc cesset. Tribus dictis Minæris additur quarta,Cannabis & Telæ,quæ quanti census sint vix credi queat: Is autem de eo judicium facere poterit,qui scit quanta ejus copia,instruendis classibus. Vlysipponensibus & Hispalensibus evehatur & quantum in vela & funes,qui ex cannabi conficiuntur, insumitur. Sunt ibi quoque glastum,crocus,aliæque res minoris momenti, quæ quamvis singulæ res supra dictas non æquent,aut rebus supra dictis pares non sint, omnes tamen simul junctæ ad bonam, (& quæ regnum ditare possint)summam,ascendunt. Propter has omnium bonorum divitias, dicebat Ludovicus undecimus, Franciam pratum florens esse,quod ipse metebat quoties lubebat: Maximilianus Imperator solebat dicere, Regem Franciæ esse pastorem Ovium, cum velleribus aureis, quas tondebat,quoties ei opus esset. Certum profecto est, Reges Franciæ adeo potentes fuisse, ut si ingenio, & prudentia, quantum viribus facultatibusque, valuissent,in ipsorum arbitrio, res Europæ fuissent. Sed raro accidit ut vires comitem

habe-

habeant prudentiam: Eamque ob rem, finxerunt poetæ Herculem furiosum: Ludovicus Ariostus, Rolandum fatuum: Virgilius Daretem insolentem canunt: Græci autem Barbaros dixerunt omnes populos, qui doctrina & artibus carerent: Homerus Achillem iracundum: Martem incautum, ipsumque reti Vulcani constringi canit. Quæ res enim plus metuenda, aut quæ potentia magis horrenda esse posset, quam Regni quod intra suos limites abunde pascit 15 Hominum Myriades, tantumque adhuc commeatuum habet, quantum ad pascendum, sustentandumque magnum exercitum opus est: Abundantia enim populi, & commeatuum, sunt maximè cujuscumq; regni vires. Romani Tribum rusticam maximi fecere, ob hominum frequentiam, & alimentorum copiam. Quod ad Reditus attinet, Ludovicus duodecimus percipiebat ex Regno Franciæ: Myriadem & semissem: Franciscus primus pervenit ad tres Myriades: Henricus secundus ad Sex: Carolus nonus ad Septem: Henricus tertius superavit decem Myriades: Ludovicus autem duodecimus reliquit regnum Auro Argentoque plenum, ideoque dictus fuit pater populi: Franciscus primus, quamvis maxima bella gesserit, feceritque infinitas expensas, reliquit tamen in Thesauro Octingenta aureorum millia: Sed Henricus secundus ejus filius Carolum Imperatorem superare volens, sumensque ab unoquoque pecunias fœneratitias ad 16. per centum, reliquit filios obligatos ære alieno, ad 30 Myriades aureorum, nec mercatores ei quadrantem credidissent. Vnde Carolus nonus, & Henricus tertius ejus filij, magis tamen hic quam ille, non solum populum sed & Clerum, gravare maximis Impositionibus coacti fuêre: Vnde videri potest, divitias Principis, non æstimari debere, à magnitudine Redituum, sed à bono regimine. Franciscus enim primus, minoribus reditibus, gessit majora bella, reliquitque fidem, apud mercatores, & paratam pecuniam filio, Econtrariò Henricus longe mino-

ra bella geſſit reliquitque regno debita & calamitatem. Dictis reditibus, aluere Reges prædeceſſores 1500 Lancearios, & 4500 ſagittarios, quamvis nomine fuerint 4 Lancearum & ſex ſagittariorum millia, perpetua ſtipendia merentium: Hic equitatus nervus, inter Chriſtianos, pro unico aut ſolo habendus eſt. Vna lancea trahebat ſecum ſagittarium & ſemi, & ex conſequenti, una Turma lancearum, aliam Turmam ſagittariorum, quæ ſolo ſigno diſtincta erat: Eorum enim ſigno vulgo Guidon dicebatur, unus enim Capitaneus, ambabus præerat: Conficiebant itaque centum lanceæ, 250 ſagittarios, præter ipſas lanceas. Impendebatur in hanc militiam, una Myrias & trecenta aureorum millia annuatim: Lancea enim recipiebat 250 aureos, Sagittarius octoginta, Signifer ter centum, Legatus 480, Capitaneus 820. Hanc militiam ad perfectionem reduxit Carolus ſeptimus, qui determinavit numerum, ſtabilivit ſtipendium, diſciplinavit eam exercitijs, diſpoſivitque eam in locis Limitaneis, ſub Capitaneis, Vicarijs, Signiferis, Vexillariis, Diviſit quoque eam militiam, in Cathapractos & ſagittarios: Adjunxit ei ſcutiferos, Deſignitores diverſoriorum, Diribitores, Solutores, Commiſſarios, ejuſque militiæ curam commiſit Conneſtabili, Mareſcalli & præcipuis regni dynaſtis. Non multum utebantur peditatu domeſtico, præ metu tumultuum & rebellionum. Carolus octavus, cognoſcens quam neceſſarius eſſet peditatus, inſtituit Phalangem quinquies mille peditum Francicorum, eum numerum Franciſcus primus ad 50 millia auxit; ſed ea inſtitutio in fumum abiit propter malum regimen. Ludovicus undecimus ut pro libitu populum Franciæ tondere, imo excoriare poſſet, eum inermem reddidit, conduxitque ſtipendio Helvetios, quam rem imitati ſunt ipſius ſucceſſores, Franciſcus & Henricus, uſi ſunt magno Germanorum numero: Sed fallit ſeipſum, qui ſuum populum imbellem fore ſperat, ſi milites extraneos in ſuam ditionem intro-

ducit.

ducit. Vſu enim armorum,& periculorum belli,paratur audacia: Vſus & experientia autem,in ſuo regno militibus & populo communis erit, fientq; illi pugnaces,ſi ſe milites eſſe profitentur: hos defendendi neceſſitas bellatores faciet: Sicut enim converſatio, cum bonis facit bonos. ita & frequentatio militum facit homines pugnaces. Sũt præterea multa negocia, quæ extraneis committi non poſſunt,quia non habent locorũ notitiam. Multa quoque eiſdem, ob negocii pondus,credi non debent. Quare neceſſe eſt, ut populi,in quorum patria diu manet bellum, partim per neceſſitatem, aut ſuam aut Principis: partim propter uſum & experientiam rerum belli, quæ ipſis quotidie accidunt, fiant bellatores, ſicut Franciæ accidit,quæ facta pace, cum Hiſpanis (quamvis Helvetij & Germani abiviſſent) remanſit plena militibus Francis,qui in ea omnia ſurſum deorſum voluerunt. Quod ad Munitiones attinet: Non alia eſt regio,in qua earum major numer⁹ ſit,quod ex pluribus cauſis fit: Vna eſt,quod cum regnum in plura dominia & Principatus diviſum erat, nempe Burgundiam, Britanniam, Andegavenſem Ducatum, Normanniam, unuſquiſque ſuos fines muniverit. Crevit numerus munitionum bellis Anglorum, qui magnæ Franciæ parti imperarunt. Situs & natura locorum, fortificationi oportunorum, nec minus diligentia & aptitudo populi ad has res, reddit faciliorem locorum munitionem: Non alia natio eſt magis induſtrioſa in muniendo, & quæ labori & ſumtibus minus parcat: Nec Francia minus fortis eſt intus, quam in extremis finibus: Bellovacum, Trece, Aurelia, Andegavum, Biturigum civitas, quæ vernaculè Bourges dicitur, Limogia, San Florum, Carcaſſona, Sueſſionum, non cedunt fortitudine Caleto, Peronæ, Narbonæ, & alijs locis limitaneis. Aptaq; eſt unaquæq; hujus regni pars, ut reliquo regno pro limite ſit.

REX ANGLIAE.

INter Europæ Insulas, tam magnitudine, quam potẽtia, primum sine dubio locum obtinet illa, quam antiqui Britanniam nuncuparunt. Ejus ambitus Mille & sextingentis Miliaribus patet, divisasq; est, in duo regna, quorum una Scotia, Alterum Anglia dicitur. Causa divisionis, est fortitudo Scotiæ, quæ adeo aspera, montosa, impeditaq; multis Lacubus, & sylvis est, ut nec arma Romana eam unquam plane domare potuerint. Imp. Severus amisit in ea maximam sui exercitus partem: Reges Angliæ (quamvis viribus multo superiores, & multis prælijs victores) nunquam potuerũt eam sui juris facere. Lacus, sylvæ & paludes, (quæ in planicie stagna efficiunt) sunt ei pro vallo aggereq;, quibus natura eam munivit, fortemq; reddidit. In verticibꝰ montium, non desunt planicies herbidæ, pascuis pecudum commodæ, & densæ sylvæ, feris abundantes: Hæc Regnum optime muniunt. Cum n. dicta loca scopulosa montosaq; sint, & nihilo minus pascuis & sylvis copiosa, nunquam timuerunt aut impressione cogi, aut si obsiderentur, fame premi: Defendit n. eos contra vim hostium asperitas montium, & sylvarum amplitudo: In obsidionibus sustentant se armentis, & venatione, quæ nunquam deficere possunt. His accedit frequentia populi, armorum usu & animorum ferocia præstantis: Possunt enim necessitate postulante, colligere 25 aut 30 hominum millia, ut hostibus resistant: Confisi fortitudine situs locorum, & armorum usu, non dant operam muniendis civitatibus, aut portubus, qui satis frequentes sunt in hoc Regno, cum mare ibi admodum sinuosum sit, ita ut in tota Scotia domus non exstet à Salo plus quam 20 miliaribus distans. Scotiæ Rex imperat quoque Hebribus, quarum 42. & Orcadibus quarum 33 sunt, Cum autem nec Scotia, nec dictæ

Insulæ

Insulæ, annonæ copia, quam ejs ad victum opus est, superabundent, nec populi, multum artificijs addicti sint, commeant eo pauci mercatores, estque populus pecuniarum indigus. Reditus Regij non sunt centum aureorum millium. Anglia autem de qua nunc incidit sermo, dividitur in tres magnas Provincias, Angliam, Cornubiam, VValliam. Anglia extendit se ad mare Germanicum: Cornubia est in opposito Galliæ: VVallia contra Hiberniam: Capit hoc nobilissimum Regnum duos Archiepiscopatus, Cantuariensem & Eboracensem, 20 Episcopatus, & 136 oppida. Tempore Henrici Regis, & Edvardi ejus filij, fuisse recensentur 40 Parochiarum millia, quæ occupatione bonorum Ecclesiasticorum, ad ejus numeri circiter dimidium redactæ sunt. Connubia & VVallia sunt satis asperæ victitatque populus, in partibus Mediterranejs lacticinijs & avena, maxime in VVallia, quamvis natura ibi locarit insulam Monam, quæ vulgo Anglesei dicitur, estq; frugibus & pecudibus adeo fertilis, ut merito VValliæ mater dicatur. Cornubia quam alij Cornvvalliam dicunt, est abunde dives Fodinis præcellentis Stanni & plumbi quoque. Anglia amplitudine, divitijs, & fertilitate, multum dictas duas Provincias superat: Et quamvis aliquantulum Septrionalior sit, nihilominus maris beneficio, aut occulta siderum virtute, Aër ibi benignus temperatusque est, potius densus & humidus, quam rigidus & frigidus, quod demonstrant Lauri & Rosmarini, qui virent florentq; feliciter: Estque res certa, quod Flandria & Brabantia plus à frigore & glacie infestentur, quam Anglia, in qua, terra ut plurimum plana est, amœnis & fertilibus colliculis distincta, qui adeo placide & paulatim assurgunt, ut eos elonginquo intuentes, à planicie non distinguant. Præcipua hujus Regni annona, sunt frumenta, pecudes & pisces, quorum abundantia, bonitas, perfectioque tanta est, ut Franciæ non invideat, imo

nec aliæ regioni vicinæ. Inter alias res, caro maxime porcorum & boum, pisciumque Luceorum & Ostrearum, est ibi magis sapida, quam in aliqua alia Europæ parte. Anglia non producit mulos nec asinos, sed equos infinitos. Opes Angliæ consistunt in Venis nunquam deficientibus stanni & plumbi: sunt in ea quoque Venæ æris & Ferri: habet quoque maximam abundantiam Lanæ tenuissimæ. Fere in toto Regno, præcipue autem in Cornvvallia effoditur stannum tantæ excellentiæ, ut ipsi non multum ad qualitatem Argenti deesse videatur: Ejus similiter & plumbi evehitur, ex hoc Regno, pro aliquot centum mille aureis. Lanæ habent hic suam bonitatem, propter colles, quib⁹ regnum plenum est: In ijs assurgit herbula parva, tenuisque, quæ nec irrigatur fontib⁹ aut rivulis, nec stercoratur, sed ipsi hyeme Aëris vapor, æstate Ros sufficit, estque Ovibus adeo grata, ut ferant vellera singularis tenuitatis & molliciei. Cum insula non generet Lupos, nec aliud noxium animal, vagantur greges interdiu noctuque, per colles, valles & agros, tam privatos, quam publicos, sine metu aut periculo. Ex Lanis texuntur Panni delicatissimi, qui magno numero in Germaniam, Poloniam, Daniam, Sueciam & alias regiones evehuntur, ubi magno in precio sunt. Æstimatur quod in lanificio & Metallibus, evehitur ex regno, pro duabus Myriadibus aureorum: Colliguntur in eo multa legumina, multum quoque Croci, Multum etiam cerevisiæ ex hordeo coquitur, mittiturq; copiose in Belgium, sicut & coria & lapides nigri faciendo igni accommodi. Situs Insulæ commoditas facit, ut à mercatoribus, Lusitanis, Hispanis, Francis, Flandris, Maris Balthici accolis apprime frequentetur. Negociatio, quam Angli cum Belgis faciunt, ad summam fere inæstimabilem accedit: Scribit enim Ludovicus Guicciardinus, id commercium ante tumultum Belgicum, æstimatum fuisse ad 12 Myriades aureorum quotannis. Coronæ Anglicæ subjacent quoque aliquæ aliæ insulæ, præcipuæ

cipuæ autem sunt Hibernia, Vectis, Monavia, Mona, Druydum olim sedes, quam Angli Anglesei dicunt, Sorlinge, Grenezaja & Gerzaja. Hibernia amplitudine non multum Angliæ cedit, longa est enim 300 miliaria, lata 90 montosa, sylvosa, paludosa, pascuorum quam frugum feracior, dives lacte & melle: Emittit magnam quantitatem butyri, coriorum & croci. Multa in ea flumina, piscosique lacus sunt, Duos habet Archiepiscopatus, Armacanum & Casselensem: Locus Hiberniæ præclarior celebriorque est Dublinum portum habens munitum. Insulæ pars, quæ ad Ortum & Meridiem spectat, frequentius inhabitatur. Provinciæ autem Vltonia, Conachia & Monomia, plus ad Occasum & Septentriones sitæ, sunt satis asperæ & sylvestres: Ibi se aliqui Domini beneficio lacuum & sylvarum, contra arma Anglica, tuentur. Aliæ tres Insulæ magnitudine fere pares sunt. Mona habet optimum territorium, diciturque mater Cambriæ, propter frugum pecudumque copiam, quam ei suppeditat. Monavia distat Anglia 25 miliaria: Episcopatu & duobus Portubus gaudet, sed ejus territorium parum fœlix est. Vectis fere tota montibus asperis occupatur: Est in ea Abrach civitas optime munita: hæc insula claudit Portum, imo potius Sinum Antonnæ, qui contra eam est, inter meliores illius Canalis censetur. Anglia fortitudine sui situs, superat omne aliud regnum: habet enim per excellentiam duas illas proprietates, quas Aristoteles in situ civitatis requirit. Vna est, quod Hostibus accessu difficilis: Altera, ut ejus exitus facilis sit, ad faciendum expeditiones: Est Anglia in mari, cujus ea est natura, ut regnum fortificet. Mare Hibernicum enim, quod ei ad Occasum est, adeo depressum, & scopulis periculisque plenum est, ut magnis navibus non sit undosum. Maris Britannici (quod Angliæ ad Meridiem est) Æstus, ibi cum tanto impetu fit, ut à 12 ad 15 passus altum turgeat (Horrenda profecto hæc res est) & iterum tantum residcat, possuntque naves difficulter appellere,

nisi vento & alluvione adjutæ, sed altero multo magis. Ora Maris undequaque aspera feroxque est, præterquam aliquot locis, quæ optime munita sunt sicut Barvicum, Dovvera, Totnes, Dorcestria, Dermont, Pleimutum, Falmut, Milfort, Brigstovia. Vnde tota Insula pro uno Munimento & castro censeri posset. Fortitudini situs adjunguntur arma maritima & terrestria. Quod ad Maritimas vires attinet ultra Myoparones classis (quorum quondam centum esse solebant, non valde alti, sed longi & densi, nunc 70 aut paulo amplius sunt) habet regnum tot Portus, ijque à metcatoribus adeo invisuntur, ut Angli dicant, numerum navium, quæ ibi negotiantur accedere ad bis mille. Sed quidquid de eo sit, certum est earum cũ opus est, 400 aut plures colligi posse. Edvardus tertius, transmisit ad expeditionem Caletensem, Henricus octavus ad obsidionem Bolonienſem cum mille navigijs omnis generis. Itaque insulam aggredi, cujus Portus, propter munitiones ibi factas, accessu, non tantum introitu difficiles & periculosæ sunt, & quæ in sua potestate tot naves habet, arduum erit factuque haud facile. His difficultatibus accedit, quod Angliæ populus, in rebus maritimis mire dexter est. Non enim alia gens audacior, nec Mari promptior est: Ipsi navibus levissimis apprimeque optimis tormentis bellicis instructis (quibus regnum maxime abundat) intrepide tam hyeme quam æstate Oceanum sulcant: Negociantur in Moscovia, Cathajo, Alexandria Ægipti, Constantinopoli, in Livonia, Barbaria, Guinea. Anno 1585 classe 25 navium (in qua erant 2500 milites) vela fecerunt in Indiam Occidentalem, ceperuntque San Iacobi oppidum, San Dominici oppidum in Hispaniola, Cartagenam in Continente, quæ portum habet commodissimum ad mercaturam inter Hispaniam & Peru exercendam, Civitatem S. Augustini, ligneis ædibus constructam, quæ ab Anglis injecto igne destructa fuit. Infestant continuo Terceram & Capitis viridis insulas, Brasiliam.

Duo

Duo ipſorum Capitanei, non minori audacia, quam fortuna, circumnavigarunt totum Orbem. Eſt præterea in Anglia militia terreſtris, magni momenti propter ejus multitudinem. Cum enim regnum in 51 Comitatus partitum ſit, in eorum uno, qui vulgo Lorcaſſier dicitur, exercitum 70 peditum millium conſcribi poſſe putatur: Sed utcumque res ſe habet, in confeſſo eſt quod Anglia in campos educere poſſit centum peditum, & 20 equitum millia. Vnicuiq; Comitatui, præeſt Vicecomes, is cum opus eſt, delectum militum facit. In faciendo delectu, modo qui ſequitur utũtur: cogunt omnes habitatores Comitatus, qui annum ſextum ſupra decimum attigerũt, nec ſexageſimum exceſſerunt, ſe ſiſtere, ex quibus eos deligunt quos armis magis putãt egregios. In peditum numerum adſcribũtur majores membroſioreſq;, dividiturq; peditatus in quatuor genera: Aliqui utuntur Arcu & ſagittis, quæ arma Anglis propria ſunt. Olim n. ijs ſibi acquiſiverunt maximã Ftanciæ partem: retulerunt victorias glorioſas, fecerunt captivum Regem Franciæ Ioannem: occuparunt Lutetiam Pariſiorum, quam 16 annis tenuerunt. Romanis non tam tremendæ fuerunt ſagittæ Parthorum, quam Anglorum Francis: Alij utuntur pro armis, haſtis ſparo ſimilibus, ſed ferro magis ſolido & graviori, quibus percutiunt & ex equis detrahũt homines: hoc armorũ genus, ſatis diuturnum fuit militiæ Anglicanæ, & ſatis magnæ executionis: Duo alia addidit experientia uſuſq; temporum præſentium: Vnius generis ſunt Sclopeta, quibus ipſos huc uſq; aliquod experimentum alicuius magni exempli dediſſe neſcio. Alterius ſunt Sariſſæ, quæ ipſorum compoſitioni quam optime conveniunt, ſunt enim ut plurimum ſtatura ſatis alti, nervoſi, pleni & firmi. Pro militia eqneſtri ſeligunt homines ſtaturæ mediocris, ſed bene compactos, dexteros agileſque. Eorum equi magnarum virium non ſunt, nec incurſione impulſuque boni, Flandricis aut Germanicis minime conferendi. Præterquam enim quod pinguedo & amœnitas ter-

terræ id non fert (boni enim equi nec terram valde crassam, nec prorsus siccam requirunt) nec ipsi ijs multum dediti sunt. Angliæ equitatus duorum generum est: Aliqui equites se grauibus armis induunt: Hi maxima ex parte nobiles sunt, Alij levioribus armis utuntur. horum duo sunt genera: Vnum se Albanensium more armat: Aliud equitibus levis armaturæ Italicis similius est: Induuntur thoracibus, squamis, & tela cannabina farcitis, aut laminis & semigalea utuntur, gestantque lanceas graciles & longas: Quamvis autem Angli ad duo equitum cataphractorum millia, & magnum levioris armaturæ equitum numerum in campos educere possint, haud tamen equitatus Anglicus se aliquo præclaro facinore, nobilem fecit, sicut de peditatu dici potest. Rex Eduardus quartus, qui tot expeditiones in Franciam suscepit, totque victorias assecutus est, ut monstraret, quo militiæ generi maximi fideret, relicto equo se in pedes inter peditatum conijciebat. E contrario Franci quod nolint plebem armis assuescere ne opificia manuaria, & negotiationem sperant relinquantq;, ac inter arma insolescant (in ꝙ Franci proni sunt) ponunt militiæ vim in equitatu, qui ex nobilibus fere constat. Cum aũt omnis equitatus multus esse nõ possit, ꝙ Francia equorũ egregiam progeniem non habeat eosq; semper aliunde quærere, res magnæ impensæ sit, ideoque generosos equos sibi parare non queant, & quod peditatus multo majori usui, quam equitatus in bello existat, ordinarie Franci ab Anglis superati fuere. Sed ut doceamus quantas Rex Angliæ copias educere possit, ponemus hic exemplnm: Rex Henricus Octavus, in expeditione Boloniensi, transmisit mare, cum exercitu trifariam partito: In prima acie erant 12 peditum millia, quingenti equites leviter armati, & mille equis minoribus merentes, lorica & lanceis tantum instructi: Rex omnes vestiverat panno cyaneo limbis rubris: Postremæ aciei, (ea enim Acies, post primam Mare trajecit) ductor erat Dux Norfolcius,

erat-

eratque ea Acies primæ, peditum equitumque numero par, vestibusque induta, sicut primæ Aciei milites. Inter eos erant mille Hiberni, induti camisijs longis strictisque, super quas erat pallium, cetera nudi, capite quoque aperto, capillis longis: Arma eorum erant tria jacula, ensis longus, & chyrotheca ferrea, in sinistro brachio, ad cubitum pertingens: In pugnis cingebāt vestes altæ. Expeditissimi erant in cursu. Media Acies, in qua Rex erat, ex 20 peditum, & 2 equitum millibus constabat, eorum vestes erant coloris rubri, marginibus coloris crocei distinctæ. Trahebant post se centum tormenta bellica majora præter minora. Super currus convehebant centum molas, quarum unaquæq; ab uno equo rotabatur, faciebatq; farinam: Clibanos quoque in curribus habebant, qui progrediendo panem coquebant: Curruum multitudo tanta erat, ut castra ijs cingerent tanquam vallo. Ad trahendum currus & tormenta, vehendumq; impedimenta, transmiserunt in Continentem plus quam 25 equorum millia: Præter omne genus commeatuum, aderant 15 boum millia, & pecorum ad edulia facientium, numerus infinitus. Quanta fuerit copia scalarum, pontium, glandium, pulveris pirij, munitionum, lignorum, aliarumque rerum, ad expeditiones militares pertinentium, non possem enumerare.

Opes.

DEmonstratis viribus Angliæ, videndum quibus nervis redituum & pecuniarium eæ tractentur: Præmittendum est, Regimen regium Angliæ (in qua authoritas Parlamentorum multum potuit) nunc ad Regimen Despoticum reductum esse: Maxima enim negociorum pars, quæ antea ad Parlamenta spectabant (in quibus unusquisque, quod sibi videbatur eloqui, suasque rationes adducere poterat) deciduntur nunc in Regis concessu privato; Parlamenta autem quæ ad moderandum

& tanquam regula Regum appetitus coercendum, institutæ sunt, convocantur nunc, ut authoritatem concilient, coloremque inducant Regum voluntati. In Francia pejus cessit res; Cum enim in Anglia, saltem forma & usus Parlamentorum remanserit, in Francia Rex Ludovicus undecimus, pro crimine læsæ majestatis habuit, mentionem facere convocationis Statuum (ita vocant Dietas regni Francici, quæ in Anglia Parlamenta dicuntur) inquiens, Ego ex pedissequis & pupillo excessi. Reditus ordinarii regni Anglicani antequam Henricus octavus bona ecclesiastica occupasset, accedebant ad quingenta aureorum millia. Percipiuntur hi reditus, ex tutela pupillorum ad 21 ætatis eorum usque: ij enim omnes, in quorum bonis, aliqua pars, quantumvis exigua, coronæ regni aliquo modo affecta est, sunt durante pupillari ætate, sub tutela Regis, qui eis tenue sustentaculum impertitur, servatque sibi residuos Reditus, donec pupilli 21 ætatis annum attigerint, quem ingressi, Regi certi aliquid persolvunt: Obligantur præterea, ad Tributum, quod Regi pro nuptijs pendunt, qui se patronum matrimoniorum dicit. Percipit præterea Rex, plus quam octoginta aureorum millia, ex Ducatibus Lancastriæ & Cornualliæ, qui coronæ conjuncti sunt. Præter hæc alia centum Anreorum millia ex vectigalibus recipit, Mirari nemo debet, quod ea summa adeo exigua sit, ratio est, quod paucæ civitates vectigalia pendunt, & civitas Londinensis (quæ veluti centrum commerciorum regni est) ab oneribus libera facta fuit Anno 1089 ob pecuniarum auxilium, Regi Richardo primo, cum in expeditionem terræ sanctæ proficisceretur subministratum. Dictis Reditibus, tot alios adjunxit Rex Henricus octavus: concidit enim reditus Episcopatuum: Adscripsit Fisco Abbatias, & Commendas equitum Rhodiorum, aliorumque ordinum militarium: suppressit Curas (ut vocant) opulentiores, vendicavitque sibi Annatas & decimas omnium beneficiorum. Pro his rebus, ordinavit cu-

riam

riam augmentationum & decimarum, qui Reditus omnes important plus quam octingenta aureorum millia. Reditus itaque ordinarij accedunt ad summam unius Myriadis, & trecenta & amplius aureorum millia. Sunt præterea subsidia extraordinaria, quæ duorum generum sunt: Aliquando enim toti regno imperantur, tunc convocantur Parlamenta, in ijs quid opus sit determinatur, & modus ordoque qui sequendus est. Ordinarie duorum mensium spacio, aut paulo amplius colligitur, quod determinatum est. Aliquando petit Rex à particularibus subsidium, quod ipsi benevolentiam vocant, ea in re, conatur unusquisque suum obsequium versus Principem præstare. Nostris temporibus inventa est alia via conflandi pecunias: Nempe ex quinta parte, aut simili quæ coronæ penditur ab ijs qui licentiam habent prædas faciendi, in oris Maritimis Hispaniæ & Novi Orbis: soliti sunt idem facere, facitque id adhuc Prorex Algieræ, qui piratas recipit, cum pacto, ut partem mancipiorum, prædarum spoliorumque ei dent. Sed raro accidit, ut male parta, non male dilabantur: Eos quoque qui prædatum excurrunt, sæpe manet damnum, vendunt enim patrimonia, ut arment naves, sed lucrum incertum est, Hispani enim, qui initio ex improviso obruti fuerunt, fortificant quotidie Accessus, securasque reddunt suas classes. Hæc de viribus & Reditibus Angliæ dixisse sufficiat. Addam hoc tantum, quod in Anglia, nobiles loca munita non possident, nec ædificia fossis aut vallo clausa, nec aliquam jurisdictionem in populum habent: Dignitates Ducum, Marchionum, aliæque nihil aliud quam puri tituli sunt, quos Rex eis confert, nec tamen ij, qui titulis gaudent, aliquid in locis unde titulum sumunt, possident, sed se aliqua pensione ex ære Regio sustentant. E contrario gaudent nobiles in Francia, mero & mixto imperio, cum titulis Dominorum, Baronum, Comitum, Marchionum, Du-

I 2 cum

cum, Principum: possident magnas & bonas civitates, non tantum pagos, clientes quoque habent, qui ipsis Homagium & fidem præstāt, sed Regem & Parlamēta in superiorem agnoscūt.

REX DANIAE.

QVamvis nulla Seciæ mentio facienda videatur, quod quasi extra nostrum Orbem sit (quibus cum Suecis nihil commercij est) tamen propter ejus amplitudinem, inter alia regna, de quibus in his Relationibus agitur, poni meretur. Continetur illa Europæ parte, quam aliqui Scandiam, alij Scandinaviam alij Balthiam dixerunt, unde Goti Vandaliq; Imperij Romani conculcatores egressi. Duabus coronis subdita est, Daniæ nempe & Sueciæ: Daniæ Rex præter Cimbricam Chersonesum, ubi Holsatia, Theutomarsia, Ducatus Slesvicensis & Flensburgensis, Friesa, & Iuthia regiones herbosæ, ideoq; pecoribus & feris abundantes sunt, possidet præterea alias amplas insulas, sed præcipuæ sunt eæ, quæ ad ostiū Maris Balthici jacent, quarum ibi quindecim numerantur, comprehenduntur q; sub Daniæ nomine, earum præcipua est Selandia, quæ in longitudinem ad 60 miliaria extēditur, latitudo est paulo minor: præstat nobilitate, propter pagorū frequentiam, aëris clementiam, & Regis in ea habitationem: Is quoque Dominus est Gothlandiæ, quæ è regione Gothiæ sita est, (ejus cognatorum unus obtinet dominium Osiliæ insulæ mediocris, in magno *Sinu* Livoniæ, & in fertiles regiones in ipso continenti Livoniæ) Regi Daniæ paret Scania, qua regione Cimbricæ Chersonesus est, extendíturq; ab oppido Nihuss Timalen usque ejus est magnum regnum Norvvegiæ, quod se à confinijs Scaniæ, Septentrionem versus, ad Arcem VVardhus extendit, cui adjacent Lappones, amplius q̃ per mille & 300 miliaria: Regis Da-

niæ

niæ ſunt quoque inſulæ adjacentes (inter quas, cum amplitudine, tum ubertate primas tenet Scania) Scetlandiæ & Fariarum inſulæ, quæ in alto mari ſunt. Norvvegiæ populi fuere olim valde potentes, afflixerunt diu Angliam, divexarunt Franciam, obtinueruntque in ea domininm provinciæ, quæ adhuc Normannia dicitur: in Italia ſibi paraverunt regna Siciliæ & Apuliæ. bello autem ſacro obtinuit Boemundus Normannorum Princeps, Antiochæ Principatum. In Oceano Septentrionali obtinet, Rex Daniæ dominium jam dictarum Scetlandicarum & Fariarum, præter ea Freslandiæ, & oræ maritimæ Islandiæ & Grunolandiæ. Orcades inſulæ quamvis Regi Scotiæ obediant, Reges Norvvegiæ pro dominis agnoverunt. Regnũ Norvvegiæ cum electioni obnoxium factum eſſet, diſcordijs alijsque turbis exagitatum, pervenit ad Regem Daniæ, qui ut de eo ſecurus ſit, tractat dure incolas, ſpoliatque eos facultatibus, nec miſeris hominibus ſpes eſt melioris fortunæ, quod Regi omnes aditus & portus Maris ſint: Divitiæ Regis Daniæ conſiſtunt in copia pecudum & piſcium maris quorum tanta copia eſt, ut ex halecũ captura tantum, ingens pecuniæ vis conficiatur. Tanta piſcium omnis generis copia hic eſt, ut vix Fretum navigari poſſit: circa id, paſcua aliaque loca pecori grata ſunt. Scania frumento & paſcuis dives eſt & incolis frequens. Norvvegia nullas alicujus momenti divitias habet, præter lignorum, fabricandis domubus & navigijs aptorum (quæ in Hollandiam & Flandriam evehuntur) pecudum, caſei & lactis, magnam copiam. Percipit quoque emolumentum, ex piſce frigore indurato, quem Germani Stockfiſch vocant: capitur menſe Ianuario exponiturque vento, donec tanquam lignum induretur. Deinde in diverſas regiones pro annona defertur. Id, ex quo Rex Daniæ plus pecuniarum percipit, eſt fretum ſive Porthmus, inter Croneburgum & Eltzenburgum vulgo die Sundt eſt is tranſitus tam anguſtus, ut nullum navigium, niſi cum excubitorum

quos Rex ibi habet venia præter navigare possit: Necesse n. est, ut naves ibi magnum vectigal & portorium pendant: Ad magnā pecuniæ summam id vectigal accedere, colligi potest, ex multitudine navium. Hollandiæ, Zelandiæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Norvvegiæ & Maris balthici, quæ id mare sulcant, & angustas Porthmi fauces intrare coguntur. Populi hujus Regni, vini Rhenensis, Francici, Hispanici, sacchari & specierum aromaticarum (quæ ex Portugallia deferuntur) & fructuum Andalusiæ tam sunt indigi, quam illi cupidi ceræ, mellis, pellium frumentique quæ ex Prussia, Livonia. Moscovia regionibusq; vicinis petuntur. Quid Princeps terra possit, nondum videri potuit, quod alicujus momenti expeditionem non susceperit, nisi adversus Theutomarsos, quos Rex Valdemarus sibi obedire coegit, sed rebelles facti, post varias res(quæ ab Anno 1500. acciderunt)anno 58 subjugati sunt à Rege Daniæ Friderico II Ante id tempus, Ioannem, Regis Christiani primi filium prælio superaverant. Quid Rex Daniæ mari possit, æstimari potest ex classib9, quas aliquot vicibus coegit. Christiernus II. rogatu Regis Franciæ Henrici II. misit in Scotiam contra Anglos, classem centum navium, in quibus decem millia militum erant. Cùm tantùm oræ maritimæ, totq; Portus in Dania, Scania, Norvvegia, totque insulas extra Mare Balthicum possideat, verisimile est, ipsum magnum navium numerum colligere posse, si tamen pecuniæ non desint, quibus ipsum non abundare existimo, cum quod suis in regnis, nullæ magni precii res nascantur(exceptis maris piscibus) tum quod in ijs nulla civitas mercimonio celebris sit, quæ commercia ad se trahere conservareque possit: nihil ergo superest quam vectigal Freti: fructus aliquarum Minætarum in Scania, Equi, pecudes Cimbricæ Chersonesus, ligna, piscesque Norvvegiæ & Insularum. Observatum est, ex illis regionibus in Germaniam quinquaginta boum millia acta fuisse, qui vectigal Gottorpij pendunt. Aliquid etiam emolumenti percipit, Da-

niæ

niæ Rex ex Wardhusia, nam Angli paucis ab hinc annis, incepe-
runt navigare inter Norvvegiam & Grunolandiam, alii ad Col-
migraff, alij Chilcheme, quod San. Nicolao vicinum est: cum
Russis ibi commercia exercent, reportantq; inde Sevum, Cerá,
Mel, Linum: eo quoq; navigant Bergenses, Scoti, Franci. In Ma-
ris Sinus fere medio, est insula & oppidum Wardhus, quod Rex
Daniæ Fridericus II. egregie muniri curavit, mercatores hic pé-
dunt vectigal suarum mercium.

REX SVECIAE.

REX Sueciæ dominatur in Scandia, quæ Dania ampli-
or est, nam à finibus Scandiæ ad Lappiam usq;, com-
putatur iter 45 dierum: Ora aût Sinus Boddici plus
minus 400 miliaria longa est, æstimaturq; hæc terra-
rum pars, Italia & Francia major possidet hic Rex, in Livonia
Revaliam, Narvam, Parnoviam aliaq; magnæ æstimationis lo-
ca: insulam Vlandiam, & Alandes quæ vix sunt dignæ relatu, a-
liasq; multas, sed parvæ considerationis, in mari Sueciæ & Fin-
landiæ sitas. Dividuntur hæ regiones, relinquendo Livoniam,
in tria regna, Gothiæ, Sueciæ, Wandaliæ, quæ in 11. Provincias
& duodecim Comitatus partitæ suut, inter quos non compre-
henduntur Lappi, quod hi populi (qui Provinciam Sueciæ ma-
jorem, sed pauperem miseramque inhabitant, & per sylvas val-
lesque vagantur) sub alicujus certo dominio esse, dici non pos-
sunt, qui autem aliquo modo, fixi sunt, fixasq; sedes, aut domus
habent, ut plurimum coronæ Sueciæ obediunt, penduntque
pelles nobiles pro tributo. Trium regnorum, quæ diximus,
Gothia contermina est Scaniæ, dividiturque in Orientalem &
Occidentalem, terminanturque ambæ Wener lacu, in cujus
medio est insula, in quam, propter ejus amœnitatem, se con-
fert & manet sæpe Rex: lacum 24 fluvij influunt, ei unus tantú
exi-

exitus eſt, eum incolæ, eorum lingua, propter exceſſivum ſtrepitum, vocant ceſpitionem diaboli. Gothiæ nomen, regionem divinam ſignificat, id ei, propter annonæ copiam, optime quadrat, nulla enim alia regio, carne, piſcibus, frumento abundantior eſt. Hic ſunt Calmar ad mare, Suderkope, Norkope, Tilge, Ianocopia, Watſten, Birka, Linkope, Lodhus, Schennada, Malmoge, Werdēburg, Warne, Scara, Ledekopia, Timalen. Sequitur Suecia, quæ Norvvegia & Gothia ſimul, major eſt. In Suecia eſt civitas Vpſalia, Metropolis & Stocholmia, in qua reſidet Rex, Stringa, Ennecopia, Orogrundia, Arboja, Aroſia. Sequitur Finlandia, ſita inter Sinum Boddicum, & Finnicum, ubi Abo Metropolis eſt, Rangina, & Ange ambæ mercimonijs celebres, Wames, Wiburg & Caſtelholm in Alandis inſulis. Extra civitates habitant ruſtici (qui hic commode vivunt) inter ſylvas, in vallibus alijſque in locis, ubi à vento Septentrionali tuti ſunt, & ædificandi commoditas lignorumque copia invitat: habent ſuis in domibus greges pecudum inſtrumentaque conficiendo, quicquid ad victum amictumq; neceſſarium eſt, apta: inde accidit ut civitates, ijs in regionibus nec frequentes nec magnæ ſint, ſicut in Germania & in Anglia. Numerātur ultra civitates & oppida, parohciæ 1433 in quarū aliquib9 ſunt mille ruſtici, vel, ut ipſi loquuntur, mille familiæ aut foci, paucæq; earum parochiarum ſunt, in quibus non ad minimum centum familiæ ſint: hinc de populi numero judicium fieri poteſt, maxime ſi fæcunditas populi conſideretur: Mulieres enim Finlandiæ propter qualitatem cereviſiæ (ut aliqui putant) eximiè fecundæ æſtimantur. Diu hic vivunt homines, maxime in locis Septentrionibus expoſitis, nec mirum ipſis videtur, quod aliqui, centeſimum ſupra quadrageſimū aut trigeſimum attingāt: Ea longævitas multū facit ad propagationem, ubi n. minus diu vivitur, ibi & generandi virtus citius deficit: Hanc ob causā Deus Dominus noſter, ut in mundi initio, propagationem humani

mani generis faciliorem redderet, dabat hominibus ſeptingentos & amplius vitæ annos; generatio itaque quæ nunc, propter vitæ noſtræ brevitatem, intra quadraginta annorum ſpacium ceſſat, extendebatur tunc ad plura centenaria annorum quã nunc ad decennaria.

Divitiæ.

HVjus regni opes conſiſtunt in copia annonæ, qua ſumme abundat, id & nomina Gothiæ, quod regionem divinam (ut diximus) & Finlandiæ, quod regionem bonam ſignificat, ſicut & nomen Finmarchiæ, indicant: Victus eorum, ſunt carnes, piſces recentes, ſale conditi & fumo ſiccati, frumenta, cereviſia: ea hic tanta copia ſunt, ut vix mendicus inter ipſos reperiatur, & hoſpites fere gratis hoſpitio excipiantur. Ex Minæris Sueciæ eruuntur theſauri: Minærarum enim plumbi, æris, argenti, & aliquantulum auri adeo dives eſt, ut nulla Europæ regio illam ſuperare æſtimetur. Mineræ undiquaque inveniuntur, quamvis ruſtici, quantum in ipſis eſt, eas occultant tegantque, quod teneantur ad eas ligna vehere, operaſque præſtare. Argentum puriſſimum effoditur in Comitatu Weſtræs, Niſi incolæ induſtriæ exterorum adeo inviderent, ipſi majores divitias conſequi poſſent: non enim parcere ligno, nec fumos Minærarum, ad colores parandos colligere norunt: nec ipſis gratum eſt, quod Venæ Minerarum deteguntur. Quod exteros averſantur, non ex odio, quo eos proſequantur oritur, ſed à ſuſpicione, ne ab ijs ludificentur, aut male habeantur: ſunt enim ipſi moribus ſimplices ſinceri que: ambitione non flagrant, nec ſtimulantur ab avaritia. Regis reditus conſiſtunt in quatuor rebus, in fructibus beneficiorum eccleſiaſticorum, in Minæris, in Tributis, in vectigalibus. Fructus beneficiorum accedunt ad bonam pecuniæ ſummam. In his regnis erant ultra ſeptem Eccleſias cathe-

drales, ſexaginta monaſteria, partim virorum, partim mulierum, quæ ampliſſimis reditibus dotata erant, ſed miniſtri hæreſeos, qui loco paupertatis in Evangelio prædicatæ, ad ſuam ſectam protrahunt Principes, eis monſtrando bona redituſque Eccleſiaſticos, induxerunt primo Guſtavum, deinde ejus filium Ericum, ut Altaria ornata, Eccleſias, maxima redituum parte ſpoliarent. Minærarum aliquæ effodiuntur expenſis Regijs, aliquæ privatarum perſonarum, illarum quidquid effoditur, habet: harum conſequitur partem decimam. Trium æris fodinarum decima pars, quæ Regis eſt, accedit ad ſummam triginta millium Dalerorum quotannis, inde judicium de argento & plumbo fieri poteſt. Sed plus quam omnia alia reddunt Tributa, percipit enim decimas ſiliginis, frumenti, hordei, piſcium, boum, pellium, rerumque ſimilium: aliquando ex decima boum, eorum 18 millia habuit, ijs alit Aulam, Officiarios, claſſem exercitumque, ſuppeditat enim victum militibus, cum bellum eſt, geritque id minima impenſa, tam offendendo, quam defendendo, cum Dano & Moſco: conſequitur enim à populo ſine magna difficultate, magnas contributiones commeatus. Populus filias Regis maritis collocat, datque in dotem centum Dalerorum millia, ultra vaſa argentea, aliaque. A ruſticis alijſque, qui Tributum annuarium non pendunt, ſolet Rex ſecundum facultates bonorum, quotannis quinque aut plures Daleros viritim exigere. Portoria penduntur in Portubus, eorum præcipui ſunt Calmariæ, Lodhuſij, Stocholmiæ (ubi aliquando 300 & plures naves onerariæ viſuntur) Ranginæ, Abo, Ange, Revaliæ, Parnoviæ, Narvæ. Æſtimatur Regem quotãnis, ad ſexcenta aut ſeptingenta Dalerorum Millia, in theſauros recondere, ultra omnes expenſas in Arces Revaliæ & Wiburgi, accedunt ad centum Dalerorum millia quotannis.

Vires.

Nume-

NVmerantur in Suecia & Gothia circiter 32 Turmæ, quarum unaquæque, eſt quingentorum aut ſexcentorum militum, Sclopetos humeris geſtantium, ij quo occaſio vocat, eunt: raro haſtis aut lanceis utuntur, propter ſylvarum frequentiam, Equitatus etiam Sclopetis meret. Peditatus optimus cenſetur, quod unuſquiſque miles, ea quibus parat conficitque ad capſulam Sclopeti uſque. Quod indicat ipſos facile contentari poſſe. Vulgus in Peruvia & regionibus vicinis, quod parvo contenti ſunt, faciebat, facitque adhuc, quidquid domui, ſuiſque perſonis opus eſt: unuſquiſque fabricare, texere, veſtes conſuere, ſeminare, meſſem colligere, omniaque neceſſaria inſtrumenta conficere novit. Ad res quæ non adeo communes, nec neceſſariæ ſunt, ſicut ad pingendum, aurum argentumque elaborandũ & ſimilia reperiuntur inter indigenas, proprij artifices, nulla re præterquam materia opus habent. Equitatus Suecicus in 13 Turmas dividitur: Suecia & Gothia earum undecim, Finlandia duas ſuppeditat, neceſſitate autem urgente poſſent multo plures colligi: ſolus enim Ducatus Wermelandiæ, poteſt (ſicut aliqui dicunt) plus quam decem virorum millibus, equos adminiſtrare. In Marchia, eſt tanta equorum copia, ut fere nihilo venundentur: Ambæ hæ Provinciæ, ſunt in Gothia. Ipſarũ equi cedunt Friſijs magnitudine, ſed maxime ſtrenui, fortes, robuſtique ſunt, labori aſſueti, facileque paſcuntur. Nolo ſilentio prætерire duas res præclaras, quas Rex Sueciæ in militum commodum facit: una eſt, quod ſi miles ab hoſte capiatur, redimitur per Regem: Altera quod ſi militis equus occidatur, Rex ei alium confert. Rex dat quotannis, Capitaneis, & ijs, qui equis merent, in ſolutionem partis ſtipendii veſtem, Id olim apud Romanos, in uſu erat, qui militibus ſagas dabant. Quod ad res maritimas attinet, regna hæc, propter oræ maritimæ longitudinem, & Portus, abundant nautis navigijſque, quibus Rex uti poteſt, ſicut alij Principes, in ſuis Dominijs: Habet ordinarie

ſo naves bellicas, quarum unaquæque, 40 tormentis, pluribus aut paucioribus inſtructa eſt: Rex Guſtavus inſtituit etjam Triremium uſum. In bello quod Rex Ioannes cum Rege Daniæ geſſit, antequam pax (quæ Stetini tractabatur) confecta eſſet, habuit 70 navigia magna, ultra alia minora, in quibus erāt duo deviginti hominum millia. Æſtate Mari, hyeme terra belligerabant tunc glacie concreti ſunt lacus: Mare quoque per magnam longitudinem, ſecundum littus concreſcit. Cum autem de tormentis aliquid dixerim, hoc adjungam: Æſtimatur Regem Sueciæ habere, circiter octo tormentorum bellicorum millia, quorum maxima pars, ex ære conflata eſt, ipſumque multo plura conficere poſſe, ſi major ſtanni copia ſuppeteret, In ſola Arce Stocholmenſi numerantur 400.

Principes Finitimi.

AD Occaſum conterminus eſt Rex Sueciæ, Dano, Moſco ad Ortum, cum quibus ei longa bella fuêre. A Danis multum damni paſſi ſunt Sueci, obſedit enim Rex Chriſtiernus ſecundus Stocholmiam coegitque eam ad deditionem: exercuit in incolas inauditam crudelitatem, implevitque civitatem ſanguine & cadaveribus. Odiorum cauſæ ſunt jus quod Danus in Sueciam ſibi competere putat: Oportunitatem eam, ad libitum divexandi, ei tribuunt ſitus regionis, portuſque, præcipuè Gothlandia quæ Gothiæ membrum eſt: ideoq; contendũt Sueci eam ſui juris eſſe, actionemq; in eam habent. Poſtquam Guſtavus regnum recuperaverit, ipſe ejuſque filij Ericus & Ioannes, ſucceſſivè id rexerunt, Quamvis autem ſatis multum ſanguinis, bellis inter Guſtavum & Danum effuſum ſit, regno Sueciæ tamen ſuus honos manſit, civitaſque Lubecenſis (eo in mari potentiſſima) dum ſe modo huic, modò illi jungit, ità temperat æquatque ſuo pondere, illorum duorum Regum vires, ut

alterum

alterum illorum exercere non ſinat, ob periculum quod eo caſu ſibi impendere videt. Suecus cum Moſco belligerando primas habet, quod Finlandia (quæ Ruſſiæ contermina eſt) ob lacuum & paludum frequentiam, aditus difficiles, periculoque plenos habet, acciditque plus quam ſemel, ut hoſtium exercitus, in illis glacie concretis aquis ſubmerſi ſint perierintque. Suecus habet maximã ſuarum claſſium partem Hyeme eo in mari, in quo (ſicut ante dictum eſt,) tunc bellum geritur, ſicut Mari æſtivo tempore. Habet Arcem Wiburgum, quam optime inſtructam, & in finibus Magni Ducis Moſcorum Narvam, Revaliam aliaq; loca & arces, quibus tanquam frenis ipſum conſtringit. Vt dicã quod verum eſt: Illæ munitiones utiliſſimæ habendæ ſunt, quæ in hoſtium ſolo jacent, faciunt enim duos effectus, defendunt quod tuum eſt, & infeſtant hoſtium ditiones: tuum tanto melius defendunt, quanto ab eo longius diſtant: dum enim hoſtis ſe circum ea torquet, ſunt tua tranquilla, poteſque extra ſtrepitum, damnumque tuorum populorum redituumque, ea procurare quæ ad ea liberanda conſervandaque pertinent: Hoſtem tanto majori cum damno vexant, quanto ei viciniores ſunt: hujus generis erant Caletum, dum in poteſtate Anglorum eſſet. Talia quoque ſunt loca, quæ Luſitani & Caſtellani habent in Africa, ſed caſtra in tua ditione exſtructa, non alio ſerviunt, quam quod tua defendunt, ſed cum magno tuo incommodo, quotieſcunque enim invaduntur, turbis ſtrepituque involui, ejuſq; partem hoſti predæ cedere. Sed ut ad Regem Sueciæ revertar tantũ is in defendendis ſuis ditionibus, Moſco potior eſt, quantum vires maritimæ terreſtribus conjunctæ, prævalent, adverſus Principem terreſtribus tantum viribus inſtructum.

REX POLONIAE.

POloniæ regnum nunquam tam amplum fuit quam nunc eſt,quod Magnus Ducatus Lithuaniæ & Livonia ei adjuncta ſint:Extendit ſe à flumine Notes & Obra,(quæ id à Marchia dividunt & à fluvio Odera,qui ipſum,à Silefia diſtinguit)ad Bereſajam & Boriſthenem uſq; qui ipſum à Moſcovia ſeparant:A mari Balthico,adflumen Nieſter, quod id à Moldavia diſtinguit:& ad montes Carphatios, qui ipſum ab Hungaria ſeparant uſq;,Occupat itaq;à finibus Sileſiæ, ad terminos Moſcoviæ uſq; inter Occaſum & Ortum 120. Miliaria Germanica : Nec minus ab ultima Livoniæ parte,ad fines Hungaria uſq;.Cum itaq; talis ſit ejus forma,ut cum rotunditate participet,multo capacius eſt, quam quiſquã credere poſſet. Multas amplaſq; Provincias continet: Nempe Poloniam majorem&minorem,Mazoviam,Pruſſiam,Ruſſiam,Wolhiniam. Livoniam,Lithuaniam Inter eas Provincias,Polonia,à Polonis inhabitata inventa fvit.Pruſſia cum parte Pomeraniæ,Podolia, Wolhinia, Mazovia,Livonia armis acquiſitæ ſunt. Lithuania, cujus erat Samogithia, & Ruſſiæ pars, patrimoniales familiæ Iagellonicæ fuerunt. Anno enim 1389 Iagello,tunc dux Lithuaniæ duxit in uxorem Hedvigim Principem, quæ familiæ Regalis Poloniæ ultima erat,factusque fuit Rex tribus conditionibus,Vna fuit ut Chriſtianus fieret: Altera,ut ſuos ad idem faciendum induceret: Tertia ut ſuam ditionem Poloniæ uniret: Ea conditio noſtris temporibus (cum familia Iagellonica defeciſſet) adimpleta fuit. Cum enim Reges ſeditione hæreditaria,cujus merum habebant imperium,privare nollent,& eã electioni ſubmittere, diſtulerunt ſemper ad impletionem conventionis, allegantes Proceres & populum Lithvaniæ id non paſſuros , ne illa admiſtione, amitterent gradum & dignitatem. Tandem tamen cum ab una parte,viderent deficere

ſtirpem

ſtirpem ſuorum Principum(quæ quod ad maſculos attinet,defecit in Rege Sigiſmundo Auguſto) Et ab altera parte ſibi metuentes à potentia Moſcorum, conſentierunt ut unirentur. Livonia fuit quondam equitū Teutonicorum,qui in ea ſuum Præfectum ſpecialem, qui Magnus Magiſter dicebatur,habebant: Sed cum,Anno 1558 à Magno Moſchorum duce,maxima ditionis parte ſpoliati eſſent,confugerunt ad Sigiſmundum Regem Poloniæ, qui eos in ſuam conſervationem ſuſcepit, ſed Livonia ante liberata non fuit,quam cum Anno 1582 Rex Stephanus id fecit. Regni Poloniæ pars plana eſt. Exceptis enim aliquibus montibus,qui in minori Polonia viſuntur,& aliquibus potius collibus quam montibus,quibus à Pruſſia diſtinguitur omne reliquum,explicat ſe in latiſſimos campos. Verum quidem, quod in eo regno, ſatis multæ ſylvæ ſunt,præcipue in Lithvania,quæ ijs occupatur. Minor & major Polonia frequentius inhabitantur quam ulla alia hujus regni Provincia: Idem dicendum fere eſt de Ruſſia. Pruſſia & Livonia,propter oportunitatem maris, portuum & fluminum, quæ ibi concurrunt alijs provincijs, civitatibus & fabricis ornatiores,Commercijs,quoque,& concurſu mercatorum ditiores ſunt: Cum enim ibi diu dominari ſint equites Teutonici, ædificarunt civitates in morum Germanorum: Arces quoque & loca præclara, quæ ſe extendunt ad longum littoris maris, amplius quam per octoginta Miliaria: habent multos & oportunos Portus,dominanturque omni mercaturæ,inter Poloniam&mare Balthicum. Eſt ea res magnæ conſequentiæ: Fluvius enim Viſtula, qui ortum habet in extremitate Sileſiæ,transfluit totam Poloniam minorem, & partem majoris, Mazoviam, & Pruſſiam, condit ſe mari Balthico, infra Gedanum, quò conducit,per pluſquam quadringenta miliaria navigationis, (quo ſpacio recipit diverſos alios fluvios) bonam partem ſiliginis,frugum, mellis & ceræ regni. Ab alia parte Duina flumen nobiliſſimum,

quod

(quod oritur ex lacu Ruthenio auctum aquis, findensque mediam Livoniam) condit se mari sub Riga, ad quam urbem magnus concursus est. Sunt præterea in Prussia & Livonia multi lacus, inter quos unus est, qui mare novum dicitur, quia antiquus non est, ad centum miliaria in longitudinem extenditur. In Livonia est lacus Peibas, plus quam 40 miliaria longus. Ex eo flumina, quæ Pernoviam urbem ad mare, & Narvam alluũt, fluunt, faciuntque duos Portus satis celebres: Inter dictas civitates sita est Revalia urbs, quæ duabus supradictis civitatibus non cedit. Samogithia alijs Provincijs incultior est, retinetque plus barbariei: Podolia alijs magis deserta, quod terræ vitio non fit, (ea enim est copiosissima omnium rerum, quas fert clima, cui subjacet) sed culpa in Tartaros conferenda est, qui eam suis excursionibus adeo infestant, ut præ ipsorum metu, aut fugiant incolæ, aut abducantur in captivitatem à Tartaris.

Opes.

POloniæ opes consistunt, in copia frumenti, frugumq; omnis generis, quibus tanta copia abundat, ut anno elapso, qui fuit 1590 & anno præsenti, partim subvenerit necessitati Genuensium, Thusciæ & Romæ (non solum gentium, quæ viciniores erãt) ubi fame, non caritate extrema tantũ laborabatur. Abundat quoque Polonia, melle & cera infinita: Cum enim omnes hæ Provinciæ Septentrionales, Polonia, Lithuania, Russia, Moscovia, à natura vino donatæ non sint, ejus loco contulit illis mellis quantitatem incredibilem, ex quo hi populi, inter alia conficiunt potionem delicatam & sanam. Apes mellificant partim in sylvis, ubi arbores aut carie, aut hominum industria, excavatas reperiunt, aut in Alvearijs, quæ rustici in campis posuerunt; aut in terræ puteolis, omnique in loco, ubi vel minimam oportunitatem reperiunt. Abundat quoque Lino &

no &

no & Cannabe, gregibus & armentis, equis quoque bonis & multis, ſylveſtres equi quoq; ſatis frequẽtes sũt. Inter ſylveſtria animalia eſt Biſons, & magna Beſtia, equi indomiti, boves colore nigri, qui extra ſylvam, quæ in Mazovia eſt, non vivunt. Theſauri regni conſiſtunt in ſalinis Bacænæ, & Weliſcæ, quæ loca in territorio Cracovienſi ſunt. Divitiæ Poloniæ ut plurimũ inter dominos & nobiles, ſatis bene diviſæ ſunt: nemo enim ex patrimonio, adeo dives eſt, ut alios præter modum ſuperet nec maximi reditus excedunt 25 aureorum millia. Soli duces Curlandiæ & Regii montis excedunt mediocritatem. Quamvis enim hi tanquam regni feudatarij. Regem in ſuperiorem agnoſcant, non ſunt tamen viva membra regni: Non veniunt ad comitia regni, Non habent ſuffragia in electione Regis, Nec partem in regni, Nec pro dominis naturalibus habentur, ſed pro extraneis, ſicut vere ſunt, Dux Curlandiæ nempe ex familia Ketlerorum. Dux Regii Montis autem, ex familia Brandeburgica. Omnis Pruſſia fuit olim Equitum Teutonicorum, qui ibi habebant (ſicut ante diximus) Magnum Magiſtrum ſpecialem. Qui cum viribus Polonorum reſiſtere non poſſet, ſubmiſit ſe tanquam feudatarius, Regi Caſimiro. Cum deinde Magnus Magiſter Albertus Brandeburgicus, Lutheraniſmum amplexus eſſet, factus eſt ex magno Magiſtro dux Pruſſiæ, quæ tunc in duas partes fuit diviſa: In regia nempe, quæ immediate ſub corona permanſit, Et ducalem, quæ tanquam Feudum Alberto & ejus ſucceſſoribus relicta eſt. In Regia parte ſunt Mariburgum, Toronia, Culma, Varnia, Gedanumi: Ducalis partis (quæ reddit 120 aureorum millia annui reditus) caput eſt Regius Mons, quam Germani civitatem appellant **Königſperg**/ubi Dux Aulam habet:

Regimen.

POLOniæ regimen potius Reipublicæ, quam regni eſt, quod nobiles (qui magnam autoritatem, in Comitijs regni obtinent) Regem eligunt, dantque illi autoritatem, quam volunt, tamen ipſorum poteſtas major fit, De electione Regis non habent legem, nec Statutum aliquod, non regulam aut formam ſcriptam nec traditam: Tantum hoc ſcitur apud Archiepiſcopum Gneſnenſem. Interregni tempore, ſupremã autoritatem eſſe: ipſe denunciat Dietas, præſidet in Senatu, proclamat novum Regem. Et quod, cum Archiepiſcopo Leopolis, & ſuis Suffraganeis qui tredecim: Palatinis qui 28: Caſtellanis majoribus, qui 30 numero erant antequam Rex Stephanus inſtituiſſet novos Epiſcopos, Palatinos & Caſtellanos in Livonia, quam ipſe acquiſiverat, pauci alij interſunt Regis electioni. Habent ibi quoque quandam authoritatem. Nunc ij Terreſtres (ita appellant, quoſdam quaſi Agentes Circulorum nobilitatis, qui in Provincijs habentur): Comitiorum tempore conveniunt hi, in loco Senatui vicino, eligunt ibi duos Mareſcallos, per quos ſignificant Senatui, quid deſiderent, ſed cum autoritate fere Tribunitia: Crevit enim parvo ab hinc tempore, eorum authoritas exiſtimatioq; in tantum, ut authores, & capita poti⁹, q̃ miniſtri, & participes deliberationum publicarum regni ſint, fuitq; un⁹, qui exemplo Clodij, renũciavit dignitati Senatoriæ, ut fieret Nuncius. Hi ões ſimul, cum novus Rex eligend⁹ eſt, reſtringũt magis & magis potentiam Regis nec eam nimis excreſcere ſinũt. Quamvis aũt corona Poloniæ, ã decreto nobilitatis depẽdet, non tamen legitur ipſos unq̃ ſucceſſores Regios excluſiſſe aut præterijſſe, nec regnũ in aliam familiã tranſtuliſſe, excepta una vice, cum Ladislaum deponentes (qui tamen poſtea fuit reſtitutus) elegerunt Wenceslaum Bohemum. Filiarum Regum quoque ſemper ratio habita eſt, ſicut olim Heduigis, quæ Iagelloni ab ipſis collocata fuit, & noſtra ætate, Annæ, quæ Regi Stephano, in uxorem data. Sigiſmundo tertio non pa-

parum

parum profuit, natum fuisse Catharina, Sigismundi Augusti, & Annæ sorore, ut coronam Poloniæ adipisceretur. Etsi autem Regis autoritas ita ab electione dependeat, ejus autoritas tamen, cum electus est, in multis rebus absoluta est. Ipsius muneris est convocare dietas, assignare tempus, & locum ut ipsi placet: Eligit consiliarios laicos: nominat Episcopos qui deinde manent Consiliarij. Est absolute patronus redituum coronæ, & dominus eorum qui ei immediate subsunt. In nobilium subditos nullum ejus. Est absolutus executor decretorum in Dietis factorum: Est supremus judex nobilium, in causis criminalibus. Habet in manu omnes modos remunerandi beneficioque afficiendi, quos ipsi placet. Vt finem faciam. tantum potest Rex, quantum ipse dexteritate & prudentia valet: Propter rationes supra dictas, vivunt nobiles in Polonia, in magna libertate, faciuntque quod ipsis placet. Decreta Regis (sicut ipsimet dicunt) non durant plus quam tres dies: Versantur cum Rege, non tantum, tanquam cognati (quod faciunt Franci) sed ut fratres. Sicut Rex cum plenaria authoritate, eos qui ipsi immediate subsunt, regit, Ita & nobiles disponunt in dependenter, de suis vasallis, in quos, ipsorum unusquisque, imperium plus qnam Regium est, habentque ipsos fere pro mancipijs. Stabiliendo suo Imperio, fecerunt Poloniæ Reges, rem notatu admodum dignam: Sicut enim Romani suas vires amplitudinemque auxerunt, communicando Ius Latij, & civitatis Romanæ, alijs civitatibus, immo integris Provincijs: Ita & Reges Poloniæ extenderunt, unierunt, firmaruntque suum Statum, participes faciendo privilegiorum nobilitati Polonicæ propriorum, Provincias armis aut alia via acquisitas, ipsarumque nobilitatem, Polonicæ nobilitati æqualem faciendo. Rex Ladislaus, hoc modo aggregavit immo univit Poloniæ Russiam & Podoliam: Sigismundus Augustus Lithuaniam. Stephanus Livoniam. Æqualitas

tas enim, in commoditatibus,& honore, reddit animos unicos in necessitatibus & periculis.

Vires.

HVjus regni vires, sicut & aliorum, consistunt in commeatu, pecunijs, peditatu, equitatu, armis & munitionibus. De commeatu diximus supra: Pecunijs quidem non admodum dives est: Excipiendo enim Portum Gedanensem, non habet Emporium alicujus existimationis: Merces autem quæ ex Portubus Prussiæ & Livoniæ evehuntur, non ditant regnum pecunia, imo, vix pannis, seryco & lanæ, quæ ex Flandria & Anglia: Vino, Saccharo, Aromatib9, & fructib9, quæ ex Hispania, & Lusitania advehuntur, sufficiunt. Eo usque ac alia parte quoq; defertur Vinum Malvaticum sive Creticum, cujus dolium 70 aureis venit. Cum denique regnum mercaturæ addictum non sit, nec civitates mercimonijs deditæ sint, Nec populi industria polleat. Nobilitas autem magnanima sit, profusa in expendendo, Et in victu & vestitu plus quam in reditu habet, consumit: Et quod condimenta ciborum (absumunt enim Poloni pl9 aromatum, quam ulla alia natio) vinum, panni è seryco, & potissima pars laneorum ipsis ab extraneis adferuntur, fieri non potest, ut regnum Auro & Argento dives sit. Opes enim uniuscujusque regni consistunt in eo ut multæ merces inde evehantur, paucæ inferantur: Vt exeuntia pecunias externas eo trahât, illata non efferant. Ea in re consistunt opes regni Neapolitani & ducatus Mediolanensis: Illud emittit maximam frugum Vini, Olei, seryci, croci, equorũ, fructuum, & aliarum rerum quãtitatem, quæ maximam externatũ pecuniarũ vim eo pertrahit: Hæc suppeditat multis regionibus frumenta, Oryzam, pannos ferramenta & merces omnis generis, recepitq; parũ rerũ. Si regnum Neapolitanum & regnum Siciliæ ita abundarent operis

artifi-

artificiose factis, sicut fructibus & bonis (quæ natura largitur) divites sunt, nulla alia Regna eis possent comparari. Sed ut ad Poloniam revertamur, ejus reditus non sunt adeo tenues sicut aliqui existimant. Reditus n. Regni, qui ex Minæris Salis, & Argēti percipiuntur accedunt ad sexcenta Aureorum millia quotannis. Verum quidem est, Sigismundum Augustum, redituum partem oppignoraſſe, Rex quoq; Henricus, uno ante fugā mense, ut sibi unam nobilitatis partam obligaret, ex Reditibus plus q̃ pro trecentis Aureorū millibus quoquo anno abalienavit. Rex quoque potest applicando coronæ bona caduca, quæ Reges privatis personis concedere solent, sibi magnos Reditus parare Dictorum Redituum, magnam partem potest Rex, sibi servare, sumptibusq; parcere: Eos n. faciunt Lithuani, quando Rex cum Aula in Lithuania degit, idem quoq; fit, in maxima Poloniæ parte. Hoc parvi non facit is, qui perpēdet Scotiæ, Navarræ, Sardiniæ regnorum reditus, non excedere centum Aureorum millia quotannis. Nec regna Aragoniæ, quoquo triennio, plusq̃ centū millia aureorum pendere. Reditus Regis Angliæ antequam usurpavit bona ecclesiasticorum, non excedebant sexcenta aureorum millia quotannis. Rex Poloniæ multo plus redituum haberet, si erga suos Palatinos & Castellanos, tanta liberalitate nō uteretur. Concedit n. ut plurimum duas partes tertias & fere semper omnes reditus, quos in ipsorū gubernationibus habet. Sed in necessitatibus bellicis & arduis expeditionibus (facto decreto in Comitijs regni) gravat. Rex populum magnis impositionibus, aut tributis quæ ex territorijs percipiuntur, aut ex vectigali cerevisiæ ascenduntque ea tributa ad talem pecuniarum summam, ut ea Rex Stephanus sustinuerit onera gravissimi triennalis belli, quod cum Magno Moscorum duce gessit. Sed illud maximum est, quod nobiles proprijs expensis, pro defensione regni, Regi inservire obligati sunt. Serviunt hi equi, armis instructi, partim sicut nostri cataphracti equites, partim

 ali-

aliquanto levioribus, partim sicut Tartari, dicuntur hi Cosacchi horum ars est furari, depopulari, omnia vastare pessundareque. Eunt in bella pompose ornati sagis & vestibus, quæ Auro, Argento, milleque varijs coloribus discriminantur. Ornant se quoq; pennis & alis Aquilarum, exuvijs Leopardorum & ursorum, vexillis Labarisque multis varijsque. Hæc aliaque ornamenta ipsos suis visendos, hostibus terribiles faciunt suosque animos ad feritatem ferociamque incitare possunt. Ipsorum equi mediocres sunt, sed agiles, & Germanicis longe animosiores. Æstimatur Poloniam, necessitate exigente centum, Lithuaniam 70 equitum millia colligere posse, sed tantum circiter cẽtum equitum millia, educi posse existimant aliqui. Verum quidem est, quod equi Lihtuanici Polonicis longe inferiores sunt. Fidunt Poloni tantum magno numero sui equitatus, ut non verentes ullius hostis vires, parum de Munitionibus extruendis solliciti sint, eumque in locis apertis, adversus hostes, pro patria, liberis, libertate, omnibusque suis bonis, magno animo pugnaturos credunt. Hostibus se nunquam, etiam in quacumque fortuna, terga obvertere profitentur. Sigismundus Augustus tentavit, ut in Comitijs regni, deliberaretur de munienda Cracovia, propter Cæsaris vicinitatem, sed ejs id persuadere nunquam potuit, tum quod nolint Regibus medio præsidiorum commoditatem dare, invadendi merum Imperium & absolutam dominationem: tum quod dicunt, sua pectora defendendo regno sufficere. Pedestrem militiam non habent quod omnis Regni populus divisus sit in mercatores, & artifices (qui oppida incolunt) rusticos, & villicos, qui ruri in tali subjectione (sicut dictum est) degunt: Sunt itaque arma in manibus nobilium tantum, qui pedibus non militant. In necessitate peditibus Germanicis & Hungaricis usi sunt, habuitque Rex Stephanus, in expeditione Livonica, sub signis, plus minus 16 peditum Germanorum & Hungarorum millia. Ducendis tormentis bellicis,

bellicis, cunicularioruin & fossorum loco utuntur Tartaris & suis rusticis. Quod ad tormenta bellica, eorumque apparatum spectat, Regnum ijs satis instructum est: tum quod nobiles illorum satis in suis Arcibus habent, Tum quod illorum indigentiam pati non possit, ob Germaniæ vicinitatem, quæ Metallorum ferax est, habetq; multos magistros fundendi tractandique tormenta, & id omne, quod ad usum armorum facit. Tanto quoque tormentis instructior est Rex Poloniæ, quanto minorem Arcium numerum habet. Sunt tamen non parvæ considerationis Arces Leopolis, & Camentzy in Russia, Arx Cracoviensis in minori Polonia, Poloscensis in finibus Moscoviæ, Mariemburgi & aliquorum oppidorum in Prussia, & in Livonia, quæ oppida non à Polonis, sed ab Equitibus Teutonicis (qui earum domini erant) munita sunt. Poloniæ viros quas commemoravimus, sunt & numero & natura tales ut pauca Europæ regna eas æquent, non superent. Vna res eis deest, nempe Agilitas: Sed ad firmitatem cujuscunque Status quatuor res requiruntur, nēpe ut vires sibi propriæ, numerosæ, validæ, & agiles sint: Propriæ, quia ægre ei credi potest, quod alterius est: Numerosæ, ut in rebus adversis, & incommodis, semper aliquæ supersint: Validæ, quia numerus, absque fortitudine parum juvat, immo potius molestiam, quam auxilium adfert: Agiles ut facile colligi possint impellique quò exigit necessitas. Polonis deest dictarum quatuor qualitatum ultima, agilitas nempe: quæ à rebus duabus dependet: Vna est Principis authoritas; Altera, prompta pecunia. Rex potestatem non habet in Polonia aliquid decernendi, bellum indicendi, onera ad conflandum pecuniam imponendi, absque consensu Comitiorum. Sed Comitia & consultationes, quibus multos interesse opus est, similes sunt Machinis ex pluribus partibus multisque instrumentis constantibus, quæ progressum alicujus momenti, non nisi longo tempore faciunt: Sed in rebus bellicis sunt Principes expeditissi-

ditiſſimi, qui ſoli imperare poſſunt: qui pecunias in promptu habent: Alioquin, in indicendis diſponendiſque Comitijs, ut decreta propoſitioni reſpondeant, deinde exequendo, colligendoque pecunias, tanti temporis jactura fit, ut ad expeditionem parum ſuperſit, fugiatque occaſio Barones & Nobiles Poloni tam magnos ſumtus faciunt inviſendo Comitia, hærentes degenteſque in iis, ut ad bellum vires non ſuperſint. Fieri poſſet ut ad defenſionem Status promptior expeditiorque reſolutio inveniretur; quod imminens periculum omnibus pavorem incutiat: ſed ad aliquid acquirendum credo ibi futuram magnam tarditatem: Spes enim boni non adeo afficit, quam timor mali. Vidimus tamen Moſcum abſtuliſſe Sigiſmundo Auguſto Statum Poloſcenſem & Smoloczenſem nec hic tamen perſentijt & vindicavit, ſicut tanto Regi regnoque conveniebat. Idem Moſcus abſque obſtaculo invaſit Livoniam quæ ſe ſub umbra, & protectione Sigiſmundi Auguſti contulerat. Tempore quoque Henrici Andegavenſis Regis Poloniæ, Ioannes Moldaviæ Princeps (qui magno animo & claris victorijs, per aliquod tempus bella adverſus Turcas geſſit) à Polonis præter pacta fœderis, inter ipſum & Sigiſmundum Auguſtum, deſertus fuit: Dicamus tamen vires Poloniæ, per ſe numeroſas independentes & validas, tantum agilitatis & promptitudinis, habituras, quantum in Rege valoris, roboris & efficaciæ erit. Ejus rei fidem fecit Stephanus Bathoreus cujus tempore Polonia non ſolum conſervavit ſibi nomen & exiſtimationem regni quod ſe à viribus extraneis defendere queat: ſed quod etjam magni momenti acquiſitiones de potentibus hoſtibus facere valeat. Cum autem dixerimus de agilitate, quæ res, viribus cujuſcunque Status neceſſaria eſt, non præter inſtitutum erit, cauſas ipſius agilitatis adjungere. Precipuæ ſunt (ſicut diximus) autoritas Principis, qui motum dat, & vis pecuniæ quæ ipſum conſervat: Vidimus enim potentiſſimos exercitus, propter tarditatem

ditatem corporemq; capitum, tempus inutiliter trivisse, & præclarissimas victorias, quas ad manus habuerunt, nullum fructum peperisse aut fecisse propter pecuniarum penuriā sine qua moveri non potuere milites. Multum quoque ad rem facit militum qualitas: Negari n. non potest, peditem Germanum & Bohemū ab agilitate, laudari non posse, quæ laus absq; dubio, Italo, Hispano & Franco debetur, non ob id solum quod corpore melius cōstitui sint, sed quod plus est, quod in bello minori contenti sint: Quamvis n. unum non habeant, non pavent: nec cadunt animis si carnes desunt, & quomodocumque cædat, ferunt diutius inopiam & incommoditates. Levis equitatus magis agilis est, quam Cataphracti. Et tractatio Sclopetorum, quam lancearum. Id considerantes Franci, ultimis bellis lancearum usum, in quibus ipsorum militaris gloria consistebat reliquerunt, utunturque earum vice Sclopetis, sicut equites Germani ense. Sed quo judicio id fecerint excutiet alius, Hic non dico, equitem levioris armaturæ, in rebus bellicis absolute cataphracto esse meliorem, id dico, quod expeditior, promptiorque sit. Multum quoque facit genus equorum: Flandrici multum superant Frisios & Germanicos: nec minus præstant Hungarici Polonicis. Asturco, Turcicus, Barbaricus prædictis sunt velociores inter utrosque sunt equi Neapolitani, qui vernacule Corsieri appellantur. Quāvis enim Asturconi velocitate pares non sunt, perdurant in labore, ferunt melius pondus armorum, nec tardi sunt. Vt quod verum est dicatur: Experientia docet equitatum Germanicum propter eorum tarditatem aptum non esse ad insequendum fugientes, nec ad effugiendum hostes. Si n. Valacchici, Hūgarici, Polonici, Turcici, Mauri a Barbarcici equites Germanicos fuderunt, non possunt effugere, si illi autem rupti sunt, non possunt equi Germanici illos insequi. Falconum enim instar aggrediuntur hostes rursusq; avolant longissime. In expeditionibus Maritimis, agiliste parum valent naves, destitutæ enim

vento moveri non possunt neque verti, Aliquantulum, sed parum amplius faciunt magnæ actuariæ naves, sed velocitate præstant maxime Triremes, quas Galeres vocant. Vidimus itaque classes Christianorum, quorum vires in navibus sitæ sunt, bonam æstatis partem temporisque expeditioni commodi, in progrediendo, trivisse: Turcicas autem classes cito institutum cursum effecisse. Nulla autem res Turcis in sua agilitate plus commodi contra nos adfert, quam ipsorum parsimonia, & nostra ingluuies, Vinum enim similesq; deliciæ sunt nostris exercitibus tanto impedimento, quantū Turcis commeatus simul, Mirum itaque non est, quod ipsi omnes expeditiones eāt, quam optime instructi, tormētis globis pulvere sulphureo & omni, commeatu: (ijs enim rebus currus terra, Triremes mari onerant) nō vino, pullis, similibusq; non necessacessarijs reb⁹, Eūt deniq; in bella ut pugnēt, non ut crapulæ indulgeant.

MAGNVS DVX MOSCORVM.

MAGnus Dux Moscorū dominus est amplissimæ regionis, in ter cujus fines comprehēduntur multæ ditiones. Septētriones versus pertingit ejus ditio ad Oceanū Septētrionalē, ꝑtenditurq; à Sinu Graduico, ad Obij fluvium: à Meride continuuatur ejus imperiū, secūdū cursum fluvij Volgæ, ad mare Caspiū usq;: ad Occasū attingit fines Livoniæ, habetq; fere pro termino Boristhenem, sicut ab Ortu Volgam. Dicunt aliqui totum hoc imperium in longitudinem protendi ad tria miliarium millia, in latitudinem ad millequingenta, quo spacio continentur 15 Ducatus, 16 provinciæ, & duo regna. M osciquondam Tartaris subditi erant, nam Roido eorū Princeps Anno 1140 subjugavit totam Moscoviam, sed Ioannes primus Magnus Dux confisus discor-

discordijs Tartarorum,qui se mutuo vexabant, negavit eis Tributum. Progressu temporis,cum à Tartaris Precopésibus superatus esset Ammetes, ultimus successor Boidi,qui mortuus est Vilnæ,adjunxit Magnus Dux suæ ditioni Permiam, Veatiam & Iugriam, quæ Ammeti subditi erant. Crescentibus itaque semper Magnorum ducum viribus, cepit Basilius Cazan,& Ioannes secundus Citracan Provincias, quæ nomina regnorum habent. Vt dicatur quod verum est: Magni duces valde dilatarunt suum imperium:Ceperunt magnum Ducatum Severiésem & Smolocensem, Bielschiensem, Pleschoviensem, Novogardiensem, Iaroslaviensem, Roschoviensem,partim à Polonis,partim ab alijs Principibus: Occuparunt magnam Livoniæ partem,feceruntque se terribiles vicinis. Principes & primariæ civitates harum Provinciarum sunt Mosqua,ubi Metropolita habitat: Roscovia & Novogardia sedes Archiepiscoporum: Cortisa,Resania,Coloma, Susdelia,Casanum, Vologda, Turia, Smolensko,quæ Episcopatus sunt; Deinde Plescovia, Porcovia, Staricia, Sloboda, Iaroslovia, Volodomeria(unde Imperij sedes translata est, per Ioannem II. in civitatem Mosquam)Mósaisko, SanNicolaus, Sugana, Vstiud, Cargapolia. Princeps habitat in civitate Mosqua,quæ nomen sumit à Mosco flumine, quod 90 miliaria altius oritur. Fuit civitas Mosqua quondam major,quam nunc est,habebatque in circuitu novem miliaria, sed postquam Anno 1570 direpta,flammisque tradita fuit à Tartaris Precopensibus, non habet nunc in ambitu ultra quinque miliaria, stabulanturque in ea cum hominum 30 millibus,boves,aliaque talia pecora,secundum Relationem,quam Possevinus, non minus judicio bonus, quam diligens scriptor fecit. Novogardia cognomen magnæ habet,& tamen idem scriptor ei non atrribuit ultra 20 habitatorum millia, sicut & Smolenzko & Plescoviæ: Quod mihi difficile creditu videtur, si verum est,quod alij scribunt,scilicet,quod cum Plescovia obsi-

deretur à Stephano Rege Poloniæ, in ea fuiſſe 50 peditum, & 7 equitum millia: Is numerus adeo magnus eſt, ut quamvis totus ex indigenis compoſitus non fuſſet, requirit tamen frequentiam hominum ſupra dicta majorem: Vbi enim Princeps intrudit implicatque 57 pugnatorum millia, neceſſe eſt, ut ordinarius inhabitatorum numerus multo major ſit. Volunt quidam hanc regionem, præteritis temporibus, frequentius inhabitatam fuiſſe, ſed quod poſtea, tribus de cauſis habitatoribus infrequentior facta ſit. Prima fuit peſtis, (res nova in Moſcovia) quæ multa hominum millia abſtulit: Altera Principum crudelitas, qui multos, potiſſimum nobiles occiderunt: Tertia excurſiones, & deprædationes Tartarorum Precopitarum, & Nagai, qui nunquam quieſcunt, nec vicinos quietos ſinunt: Non deprædantur ſolum agros, ſed & abducunt totos populos, quos poſtea vendunt Turcis alijſque gentibus. Vt uno verbo dicam Magnorum Ducum irruptiones longinquas regiones magnam fecerunt vaſtitatem. Nulla in re melius perſpicitur Principis prudentia, quam in bene diſpiciendo, quæ expeditio ſuo Statui ſit futura damnoſa aut utilis, & dum duci ſe non patitur vana ſpecie amplitudinis arripiendæ, quæ non ſit ei futura firma & ſtabilis, ſed ſecuritatem ſuam turbatura: Is enim, qui ea ſpe ductus, ut ſtatum ſuum amplificet, eum aut populo, aut opibus enervat, mihi ſimilis eſſe videtur illi, qui ut muros & tecta ſuæ domus altius tollat, conſcindit fundamenta ædificij: Totius dignitatis caput eſt conſervare, ſed acquiſitiones illæ, quæ fiunt diminuendo vires proprias, illi Legi adverſantur: Et cum acquiſitiones ſint tanquam inſitiones conditionem imperj meliorem, non deteriorem facere debent: Sicut n. fiunt inſitiones, aut ad nobilitandam, aut ad domeſticam reddendam arborem ſilveſtrem: aut ad plantam infrugi feram emendandam, & ut fertilis ſit faciendum, ita & expeditiones Principum, tales eſſe debent, ut commoda & beneficia referant, alias ſunt inutiles

utiles labores, qui plus destruunt, quam ædificant, & plus perturbationis quam securitatis reddunt. Ejusmodi sunt ordinarie bella, quæ moventur ad acquirendum regiones longe dissitas, quæ nihil contigui cum nostris habent: & cum tam procul absunt, requirunt majora præsidia, quam nostræ facultates ut eas conservemus, ferunt. Omnis itaque deliberatio expeditionis, tribus capitibus inniti debet. Prima est causæ æquitas: Altera facilitas vincendi: Tertia fructus victoriæ: Bella autem quæ suscipiuntur sine spe alicujus fructus, sunt meræ amentiæ. Magni Duces, sæpe terminos sui imperii dilatarunt, sed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longinquiores, majorumque expensarum fecit, quam Magnus Dux Ioannes. Cepit enim regna Cazam ad Volgam, & Astrachan ad mare Caspium: subjugavit bonam partem Livoniæ: In quibus expeditionibus periit magnus hominum numerus, in itineribus, in prælijs adsultibus ferro, morbo, fame, alijsque incommodis. Postquam ea acquisivit, opus ei fuit: ibi habere magna præsidia, deducendo eo, totas colonias: Cum itaque homines essent longe à domibus, implicati aut in acquirendo alieno, aut in conservando parte, manserunt domi uxores, quasi viduæ absque prole. Cum itaque homines in extremis regni finibus consumebantur, remansit regni meditullium tanquam cor exangue, privatum alimento. Cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, defuere ipsi domi vires, ad resistendum, amisit itaque Poloniam aliaque magni momenti loca, quæ ei erepta fuere, ac necesse habuit cedere Polonis totam Livoniam. Vt ad nostrum institutum revertamur: Moscovia magna ex parte, est occupata sylvis immensis, & Lacubus. Silvæ sunt rami Herciniæ, quæ se per totum Septentrionem diffundit, sed plus forsitan in hac provincia, quam in alia. Hic arbores immensæ magnitudinis videntur, suntque propter earum spissitudinem solis radijs impenetrabiles: Ex ijs arboribus incredibilis Resinæ & picis quantitas

effluit: Hic producitur copia mellis & ceræ inexhausta: Apes enim absque cura humana, faciunt Alvearia in corticibus & cavitatibus arborum. Hic est copia omnis pecoris & ferarum: Vrsi, Martures, Zibellini, Lupi, ex quorum pellibus fit dives mercatura. Ex his sylvis exscinditur fere omnis materia, tam domubus quam munitionibus fabricandis apta: muri enim civitatum fiunt ex trabibus simul conjunctis in quadrante, implentes vacuum gleba & terra; Faciunt quoque ex eisdem trabibus turres, tantæ altitudinis & crassitudinis, ut omne tormentum bellicum qnantumvis magnum ferant. Cito flammis corripiuntur, sed non tam cito cedunt quassationi quæ fit tormentis bellicis. Disputant aliqui quales munitiones meliores sint, num ex lapide, aut ex calce, aut ex terra: Pro ultima sententia adducunt tales causas, quod citius fiant, & minori expensa, meliusque resistant quassationi, & quamvis facile destruuntur, reficiantur quoque brevi tempore si faciliusque mutatur (si casus & occasio necessitasq; requirit) latus ex terra constructum, quam ex lapide. Sed his non obstantibus debent præferri munitiones quæ muros ex lapide habent: Cum enim quatuor modi offendendi munitionem sint, Tormenta, Cuniculi, Ignis, Excisio (quæ ligone & sarculo fit): Murus ex lapide forte minus resistédo, quam terra cedendo tormentis bellicis præstabit, sed adversus cuniculos, ignem, & excisionem, longè excellit murus ex lapide. Et ad jungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra constructis, boni est, eriguntur Aggeres intrinseci. De Aquis nihil opus est dicere. Moscovia enim est mater fluviorum & lacuum: Duine, Borysthenis, Volgæ, Desuæ, Onegæ, Moscuæ, Voliscæ, & fama celeberrimi Tanis: Lacus Iuæ, ad quē est Magna Nouegardia: Voloppo multorumq; aliorum. Aquarum abundantia reddit aërem magis frigidum, q̃ generationi animalium, & propagationi plantarū requiritur, etsi frigus calore salubrius esse æstimatur. Pecudes parvæ sunt, & segetes ali-

quando

quando non perveniunt ad maturitatem, Terra fere ab aquis absorpta, ut plurimum levis est, & arenosa ideoque & siccitas & pluvia immoderata facile consumunt fruges. Hyems durat novem menses paulo plus aut minus, & tamen hic copia est frugum, hordei & pascuorum, & ex consequenti carnium, tam ferinarum quam mansuetarum. Moscovia producit Poma, Nuces, Corylos. aliorum fructuum vix habent noticiam Mosci. Ex piscibus faciunt magnum lucrum, eorum siquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos frigore & vento, sicut fit in Norvegia, alijsque in locis Septentrionalibus, servantque eos pro bona annona, tam in præsidijs munitionum quam in domubus privatorum. Regio non est multum mercaturæ dedita, quia indigenæ suapte natura non sunt admodum industrij. Nec possunt ibi esse multa mercimonia ubi non florent artes & artificia: Tum quod Moscis non licet ditione sui Principis excedere. Ob has causas non habent ullum usum maris. Commutant tantum ea quæ Regio fert, nempe Pelles Resinam certam cum panno, alijsque qua Armenij perferunt in Astrachan ad mare Caspium, & Angli ad Fanum Nicolai ad Sinum Graduicum.

Regimen.

MAGNus Dux Moscorum regit suos populos magis Despoticè, quam ullus alius Princeps, quem novimus: disponit enim absolute de personis subditorum, & ipsorum rebus: Ideo dicebat Mahumetes Vesirus, quod Moscus & Turca, soli inter Principes essent domini suorum Dominiorum, eaque de causa putabat, expeditionem Stephani Regis Polonorum, planam difficultatibus fore. Vt in sua potentia & authoritate, se Magnus dux conservet, utitur artificio & industria incredibili. Primo non licet cuiquam suorum vassallorum, exire regni fines

nes, ſub pœna mortis: Hac de cauſa nemo ſuorum ſubditorum navigat, immo ne cum Legato loqui poteſt, nec uti opera externi medici in ſuis morbis, niſi cum venia. Vtitur apparatu inæſtimabili in veſtitu, & addens ornatum Pontificium cum majeſtate Regis, fert capite Mytram, Margaritis & gemmis precioſiſſimis nitentem, Si eam capite non gerit, habet eam coram ſe in ſuo Throno, mutatque eam ad oſtentandam amplitudinem multis vicibus, In ſiniſtra manu tenet Paſtorale ditiſſimum, indutus veſte, aut tunica longa, illi non abſimili, quam Papa gerit ingrediens ſacrarium: digitos annulis aureis refertos habet, Imago Chriſti ad dexteram, & ſanctiſſimæ Matris Virginis ſuper cathedram in qua ſedet, eſt. Regia & proregia camera plena eſt viris, veſtibus auro depictis, uſque ad talos indutis. In ceremonijs ad religionem ſpectantibus utitur exquiſita ſagacitate ſolertiaque. Cum aſſidet menſæ, quoties mutantur patinæ, aut vult bibere, multa ſigna crucis edit. In iejunijs exhibet ſingularem venerationem & in templo præ devotione fronte terram percutit ſicut & alij. Ne alius plus ipſo ſcire poſſit nullæ ibi ſcholæ præterq̃ in quibus docetur legere & ſcribere. Nihil legunt præter Evangelia, & aliquam hiſtoriam, aut deſcriptionem vitarum Sanctorum, aut homeliam Sancti Ioannis Chriſoſtomi aut alterius, haberetque eum ſuſpectum, qui demonſtrationem faceret, ſe velle, in litteris majorem progreſſum facere, nec impune ferret: Id ſapit, ne aliquis, plus ipſo, aut quantum ipſe faciat: Indeque accidit ut Scribæ, nec ipſimet Antiſcribæ ordinarie, non ſcribant nec reſpondeant Legatis Principum externorum, niſi in quantum Magnus dux ejs dictat. Cum negociantur, nunquã Magnus dux nominatur, quin omnes aſſurgant in pedes, cum magna veneratione: Idem etiam ad menſam fit, quando ipſe, ad bibendum invitat, aut participem facit ſuæ patinæ quemcumque, id fit in mille alijs ſimilibus occaſionibus. Docentur à pueris credere & loqui de ipſorum

rum

rum Principe, ſicut de Deo: Deus ſolus (dicunt) & Magnus dominus ſcit hoc: magnus noſter dominus, ſcit omnes res. Omne quidquid habemus, ſanitatis & commodi, procedit à Magno Domino. Accidit inde, ut ſui ſubditi, videntes tantam amplitudinem majeſtatemque, in ſuo Principe, nec aliarum quam ejus rerum noticiam habentes, reverentur ipſum, obediuntque ej, non ſicut ſubditi, ſed tanquam mancipia, habentq; eum pro Deo potius, quam pro Principe. Non habet ſub ſe dominos titulis inſignes ſicut inter nos ſunt Duces, & Barones: Si ipſe alicui pagum aut prædium concedit, non tranſit ad hæredes, niſi id ipſe confirmet. Etſi ipſe alijs ea conceſſerit, villici tamen perſolvunt ei portionem fructuum, debentque ei operas: Id in cauſa eſt, ut unuſquiſque à nutu Magni ducis dependeat, & quanto aliquis ditior ſit. tanto ei plus debeat. Vt obviet ſeditionibus, transfert integras familias, ex uno loco in alium mittitque hos & illos, in præſidia longe à domo tanquam in exilium.

Divitiæ.

EX ijs, quæ dicta ſunt, fieri poteſt Iudicium de ejus divitijs opibuſq;. Cum itaque ipſe adeo abſolute omnium rerum dominus ſit, utitur opera ſubditorum pro libitu, & tali parte ipſorum bonorum, ſicut ipſi placet. Arrogat ſibi ex ferarum exuvijs talé portionem ut vult, & ex piſcibus ómnis generis, quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, pro ut libet: Piſces vento ſiccati ſervantur pro munitione. In foro nemo ſua vendere poteſt, niſi Principis primum vendita ſint. Minæras Auri aut Argenti nullas habet. Civitates mercimonijs celebriores, unde ipſe maximam redituum partem percipit, ſunt Aſtrachan ad mare Caſpium quo diferuntur merces Perſiæ & Armeniæ: & Fanum Nicolai ad Sinum Graduicum, quo appellunt naves Anglorum & Hollandorum oneratæ ære alijſque mercibus quæ

 inde

inde Vologdam ducuntur. Vbi sui Legati domum sunt reversi, aufert ejs Lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Vt finem faciam, sibi metit, capitq;, quidquid in suæ ditioni aut boni aut preciosi est. Putatur ipsum aliquem thesaurum habere, in Arcibus Mosquæ, Iaroslaviæ & lacus Albi, quod verisimile est. Magnus enim Dux Ioannes spoliavit calicibus, reliquijs, crucibus, & argento totam fere Livoniam, nec concedit Aurum & Argentum sua ditione efferri, nisi in redemptionem bello captivorum, aliorumque qui in captivitatem abducti sunt: Verum quidem est, quod amissioni Livoniæ, quam Anno 1582 cessit Stephano Regi Poloniæ, privatus fuit ea regni parte, quæ erat ditissima, propter cõmercium Maris Baltici, & meliori ditione quam habebat, in qua erant 34 Arces.

Vires.

MVnimentum regionis consistit, & in pluralitate paludum fluminumque, & in densitate nemorum. In usu habent Mosci, loca hostibus proxima depopulari, ut densæ sylvæ ibi crescant, quod & fit ob terræ humiditatem, suntque eæ civitatibus, non secus ac Sepes ac Valla in munitionem. Multum alboris id Polonis attulit ut enim sibi iter ad oppida hostium pararent, necesse eis fuit excindere sylvas & magni temporis jacturam facere. Habet aliquas Munitiones, quæ partim ex lapidib9, partim ex lateribus, Italico more constructæ sunt, sed absq; lateribus & arte ædificatoria: tales sunt Arces Mosquæ, Novogardiæ, Plescoviæ, Porcoviæ, Stariciæ, Slobodæ, Alexãdriæ, partim ex gleba viminibus contexta & probè calcata, qualis est Smolenczko. Sed ordinarie exstruũtur muri locorum fortium ex magnis trabibus, inter quas constipant terram, relinquendo ad defensionem foramina pro Pyrobolarijs. Talis ædificatio commoda est defensioni, contra tormenta bellica, sed non resistit igni.

igni. Subditi Magni ducis inserviunt suo Principi, in bello, sicut ante de suo Regimine agentes diximus, sed se potius timere pœnam (si se non strenue gesserint) quam promptitudinem alacritatemque monstrant: Capitaneis ad nutum sunt, patiuntur omnem incommoditatem, non curant frigus, nec pluvias, patiunturque incredibiliter inediam famemque, parvo sunt contenti: Æstimantur itaque aptiores defendendis Castris, quã prælijs campestribus: Illic enim multum valet patientia & tolerantia, Hic autem requiritur audacia animusque. Poloni sunt meliores conflictibus campestribus, quam propugnandis Arcibus. Magnus Moscoviæ Dux Ioannes, experientia edoctus de suorum ignavia, in velitationibus & prælijs & de Polonorum audacia animisque, dicebat suos opus habere calcaribus quibus impellerentur, Polonos freno quo retinerentur, Vires præcipuæ hujus Principis consistunt in equitatu, sed quem equorum numerum educere possit difficile dictu est. Nec tamen credo ipsum trecenta millia armis instruere posse (sicut aliqui dicunt) habet enim ditionem vastam, & pro majori parte incultam. Ab Calano enim Astracanum usq, vix invenitur pagus quamvis inter ea oppida, aliquot dierum, iter sit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniæ (qui tamen non ultra 60 millia tum equitum tum peditum habebat) ipse tantum militum colligere non potuit, quo non dico se ej aperto marte objceret: sed nec potuit ipsum divertere ab oppugnationibus Polosciæ, Viliculuci, aliorumq; locorum, nec aut ab obsidione Plescoviæ, Anno 1570 penetravit Princeps Tartarorum Præcopitarum, cum 80 equorum millibus, usque viscera sui Imperij, tradiditque flammis ipsam Mosquam urbem Regalem. Sed ij qui dicunt Magnum Ducem 300. & Regem Poloniæ 200, equorum millia educere posse, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etsi enim tot equorum millia sint, non tamen omnis equus bello bonus est, nec unicuiq; equitandi ars, aut se armandi facultas

cultas est: Vni deest animus, alteri opes non suppetunt, alteri vires corporis opus suppetunt, alteri animi fortitudoque desunt. Quamvis in Moscovia, tot equorum hominumque millia essent, quot illi dicunt, admodum difficile tamen esset, (immo vix possibile) eos in unum locum cogere, nec Principi, in hoc suppeterent pecuniæ, nec commeatus sufficerent: Ducenti enim equi præliatores requirerent in Moscovia tercentum clitellarios, ac alios totidem ministros, quibus omnibus oporteret sufficere commeatus, sicut & Annonarijs, Mercatoribus, Artificibus, Famulis, qui in bello requiruntur. Necesse itaq; esset totam Moscoviam in unum cogi, ac tum verendum, ne in tanto itinere ab una parte regni, in regionem directo contrariam & hominum & jumentorum vires labascerent. Quamvis etiam possibile esset, tantum numerum (sicut dictum est) equorum colligere, id tamen Statui non expediret. Necesse enim esset denudare confinia præsidijs. Provincias neruis, civitates Magistratibus, campos agricolis: Inde clare apparet, Principem cujus Status 150 millia equitum cogere posset, abunde præstare, si tertiam eorum partem, in exercitum Regalem educat, quod de bellis, non excursionibus. Scribunt aliqui, qui in affirmando magis moderati sunt, Moscum cogere posse 150 equorum millia, si necessitas se defendi id requireret, & quod Ioannes tertius eduxit in expeditionem Astrachanensem, 120 equitum & 20 peditum millia. Idem adortus est Livoniam, tempore Regis Alexandri, magnis exercitibus, retinuitque adhuc alium ad Regni fines. Equitatui addidit Magnus Dux Ioannes aliquot millia Pyrobolariorum quos ipse instituit, inter quos erant multi externi milites, qui ipsi præstiterunt egregiam operam, in defensione suarum urbium. Quoquo secundo aut tertio anno, describit per Regiones bello aptos: In commentarios referuntur filii nobilium & numerus famulorum equorumque Equites, ditiores præcipue utuntur thoracibus æneis galeis

leis & laminis ſubtilibus & tenuibus, quæ ex Perſia adferuntur & lanceis. . Alij geſtant thoraces goſſypio, quam optime farcitos, qui ſagittis reſiſtunt: Hi utuntur Arcu, multi eorum Sclopeto, omnes enſe & pugione. Et inſerviunt quoque Germani in bellis & Itali in fortificandis locis.

Principes Finitimi.

MAGNO Moſcorum Duci junguntur Præcopus, Princeps Tartarorum Tauricæ Cherſoneſi, Circaſſi, quinque montium (inhabitant hi regionem quæ ſe ad 7 dierum iter extendit reguntur que à ſeptem ducibus Helvetiorum modo) Tartarus Nogay: Reges Suæciæ & Poloniæ. A Præcopo recipit multum damni, nec ei ſpes eſt de ſumenda vindicta, quod cum Turca confœderatus eſt Præcopus, inſtruiturque, à Turca Sclopetis tormentiſque bellicis, habetque in ſua ditione loca fortia, cum præſidio Turcico, Itaque eum invadere difficile factu arduumq; eſſet: Concitaret enim in ſe potentiam illius. Præcopo commodum eſt (ſicut & pluries fecit) ſubitam excurſionem facere in Provincias Magni ducis, ſicut & poteſt facere in Provincias Regis Poloniæ diripireque obvia. Si Magnus dux ſubjugavit Tartaros Caſanenſes, & Aſtrachanenſes, accidit id beneficio tormentorum bellicorum quibus illi carebant. Duxit hic inter alia contra Caſanenſes aliquas hujuſmodi machinas. Temani plauſtrorum affigebat tabulam latam & craſſam, cum multo foramine, traijciendo Sclopeto & Moſqueto inventum. Cum itaque ipſi graviter ferirent hoſtes (qui ſagittis tantum utebantur quibus Moſci lædi non poterant) non fuit difficile, eos vincere ſubjugareque. Sed Præcopus habet uſum Sclopetorum, & quod amplius eſt amicitiam, & protectionem Turcæ: Is ut ſibi iter aperiret in Moſcoviam, aut in mare Caſpium, tentavit annis iam elapſis ducere foſſam à Tanaj ad Vol-

gam, (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcæ plerunq; faciunt) ſed ejus milites fugati fuère à Moſcis, in hoc adjuti à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis peſſundarentur ſi illud opus eis ſucceſſiſſet. Nec ſolum ruperunt claſſem Turcicã ceperuntque eis partem, ſed & exitio dederunt exercitum terreſtrem, in quo numerabantur 80 Tartarorum, & 25 Turcarum millia, inter quos erant ter mille Ianizari. Circaſſi Vivunt (ſicut diximus) more Helvetiorum; non nituntur ſibi aliquid acquirant, ſed tanquam mercenarij milites militant Turcæ, Perſæ, Moſco, à quo tam longè diſſiti ſunt, ut non habeant occaſionem ſibi timendi ab ejus viribus. Tartari Nagai magis formidandi ſunt, propter ſubitum impetum & excurſionem, quam propter juſtam potentiam, quæ ejs ſit, ad ſuſcipiendas expeditiones Regias. Annis retrò elapſis, cum ſe moviſſent, ut Moſco damnum inferrent, retrogreſſi ſunt placati donis quæ eis miſſa fuère. Cum hi, ſicut & Arabes, dediti ſunt latrocinijs & graſſationibus, facilius eſt ipſos avertere donis, quã pugnando. Quod plus eſt, cum ipſi nec civitatem, nec munitionem habeant, qua expugnata & in dominium hoſtis redacta deprimi & tanquam freno cohiberi poſſint, bellum ipſis inferre, eſt expenſas facere ſine lucro. Adverſus hos tenet Magnus dux magnum equitatus numerum, in Citrachan, Caſan, & Viatca: habet quoque præſidium in Culugan contra Tanam, ut reſiſtant Præcopitis. Cum Rege Sueciæ jungit fines Moſcus, præcipuæ ad partem Finlandiæ, ubi Suecus (cum quo diu bellum geſſit) paucis retro annis, ei eripuit munitiones Serenoſco, Pernaviam majorem & minorem in Livonia, aliaq; loca, cum Moſcus impeteretur à Rege Stephano. Tenet Suecus in extremitate Sinus Finlandiæ munitionem Wiburgum, magno præſidio & expenſa, ut reſiſtat Ruſſis & Magno Duci: Habet quoque in illo Mari & Portubus vicinis, ſuas naves bellicas, tum ut obviet omni tentamento Magni Ducis, tum ut impediat, ne ex Germania in Moſcoviam ve-

am vehantur arma & apparatus bellici: nec aliæ naves quam suæ, ad illas oras appellere possunt, nisi permissione, propria Regis manu signata: Hoc præcommodum classis, & potentia navalis fecit Regem Sueciæ, Mosco ijs locis ubi(hanc vim armorum explicare potest) superiorem, cepitque hac via, ab hoste, multa loca in ora Livoniæ locisque vicinis. Sed ubi equitatus duci, frequentiaque populi usui esse potest, nempe in campis apertis, & in locis longe à mari Balthico dissitis, videtur Magnum ducem potiores quodammodo partes habuisse. Semper enim fere invasit Suecum. Non possunt tamen sibi invicem multum damni inferre, propter asperitatem montium, frigus, glacies, nivesque. Superest Poloniæ Rex inter quem & Magnũ ducem, est hæc differentia, quod Moscus plus regionum habet, sed Poloni melius inhabitatas civilioresque: Illi plures subdit, obedientioresque sunt: Huic autem audaciores & animosiores: Illi ad resistendum quam aggrediendum sunt aptiores. Hi ad invadendum. Illi ad defendendum munitiones: Hi ad aperto prælio pugnandum. Illi magis juncti unitiq; sunt, Hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: Illi timent minus inediam & incommoditates. Hi mortem & ferrum. Sed utrique tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine præstat. Magnus enim Dux Basilius cepit Magnum Ducatum Smolenscensem, & Poloscensem, & amplissimam ditionem in Livonia. E contrario Stephanus Poloniæ Rex eripuit ultimo bello Ioanni Magno duci, filio Basilij, Polosco aliaque diversa magni momenti loca: obsedit civitatem Plescoviensem, coegitque tandem Moscum, tota Livonia decedere. Inde videtur populum tantum valere, quantum ingenio animoque valet Rex.

FAMILIA AV- STRIACA.

CVM longo iam tempore Imperium in Sereniſſima familia Auſtriaca permanſerit (habuit enim fœliciſſima continuata nec interrupta ſucceſſione ſeptem Imperatores) non erit præter inſtitutum noſtrum de ea aliquot verba facere. Hæc ſereniſſima familia celebris eſſe famaque inclareſcere cœpit, eodem fere tempore, quo familia Othomannica, excitataq; à Deo videtur ut ſuæ eccleſiæ contra Turcas & hæreticos pro vallo & propugnaculo eſſet. Duos habet palmites, qui à duob. Philippi I. Regis Hiſpaniarū, Archiducis Auſtriæ, &c. filijs, Carolo V. & Ferdinando I. Roman. Imperatoribus prognati ſunt. Illi (Carolo Imp.) Belgium, Hiſpaniaque cum ijs quæ inde dependent ceſſit, quæ filio ſuo digniſſimo, Regi Hiſpaniarum Philippo II. reliquit: de ejus ditionibus alias ſuo loco. Ferdinando ditiones in Germania obtigêre, Auſtria nempæ Bohemia Tyrolenſis Comitatus, aliæquæ Provinciæ, quibus per Annam ejus uxorem, Hungariæ regnum acceſſit. Is (Ferdinandus) poſt ſe, tres filios reliquit, qui quamvis ditiones patrimoniales in partes tres diviſerint, rexerunt tamen reguntque ad huc eas, ipſorum ſucceſſores, tanquam unam Rempublicam, ijſdem conſilijs, animis, inſtitutiſque, ponuntque nobis ob oculos in effectu, antiquum Geryonem: omnes enim ad defenſionem communis Status (quamvis Provinciæ alterius ſint ditionis) non aliter adcurrunt, quam ſi ad unum ſolum omnes pertinerent. Sunt hi Status tam ampli, tantique momenti ut niſi tanto terrarum ſpacio, quantum à montibus Carpathijs ad Segniam uſque eſt, Turcæ adjacerent (qui eos vigilare & ſemper magnas expenſas ſubire cogit) non populorum frequentia, nec opibus theſaurique nec civitatum magnificentia, nec viribus, maximis Orbis Chriſtiani regnis cederent. Facile id percipere

pere poterit is, qui considerarit distantiam, à Tergesto ad ultimos Lusatiæ terminos, à Tibisco ad Nabum, & à Canisia, Constantiam ad lacum Podamicum usque. ijs finibus continentur, Lusatia, Silesia, Bohemia, Moravia, Austria, & magna Hungariæ pars, (hæ Provinciæ amplissimæ, populo frequentes, commeatu opibusque abundantes sunt) præterea Styria, Carinthia, Carniola, Comitatus Goritiæ, Tyrolis, Cilliæ, & Principatus Sueviæ, Alsatiæ, Brisgoviæ, Constantiæ. Inter has Provincias Bohemia se in longitudinem, ad 140 milliaria extendit, diciturque ea continere 780. tum Arces, tum oppida muris cincta, & 32 pagorum millia. Moravia, Silesia, Lusatia, & earum unaquæque, de amplitudine, cum Bohemia contendunt, sed ab ea potentia populique frequentia vincuntur. Tres hæ Provinciæ in longitudinem ad 400 in latitudinem ad 120 milliaria protenduntur. Optimo peditatu, equitatuque abundant. Lusatiæ milites (quorum 20 millia, qui apti bello sint, facillime conscribi possent) inter optimos pedites censentur. Styria, quæ Minæris argenti ferrique dives est in longitudinem ad 60 in latitudinem ad 110 milliaria excurrit. Carinthia (hæc maxima sui parte montuosa sylvisque plena est) in longitudine 75 in latitudine autem 55 milliaria continet. Carniola cum ditionibus vicinis Tergestum usque, extendit se per 150 milliaria, latitudo autem earum est 45 milliarium. Frugibus, vino, carne, ligno abundant. Comitatus Tyrolensis minæris argenti salinisque dives est, longus latusque 18 milliaribus Germanicis. Præterea ditiones in Suevia, Alsatia, Rhetia (familia Austriaca in hac 18 communitates sub sua jurisdictione habet) Hæ Provinciæ omnes, plus minus, duas Myriades & semissem ordinarii reditus, tantumque extraordinariè pendunt: incolis frequentes adeò sunt, ut necessitate urgente, centum peditum, & plus quam 30 equitum millia conscribere possent. Non scio an ex aliquo Europæ regno major militum numerus educi queat.

itaque non tam impotens Princeps est, quam aliqui ipsum imperatorem ex ignorantia imperiorum existimant, putantes ipsius dominium arctis finibus circumscriptum, & commeatus inopem esse, pecuniæ penuria laborare, populoque infrequens videri: est enim ejus dominium amplissimum, fertilissimum, ditissimum, populoque frequentissimum: sed Turca conterminus (cui ipse à montibus Carpathijs ad mare Adriaticum usque adjacet) posset vel potentioris Principis nervos elidere. Nullum Principem putarim, cujus fines Turcarum finibus terra jungantur, qui non solum belli tempore, sumptibus exhauriatur, sed & pacis tempore. Faciendæ sunt enim immensæ expensæ in extruendis munitionibus earumque præsidijs. Turca enim magnis viribus, ijsque fortibus, alacribus, omnique tempore promptis præstat, estque pacis tempore armis instructior, quam quisquam aliorum Principum, dum bellum maximè viget. Necesse itaq; est, ut is, qui Turcæ conterminus est, ob suspicionem metumq; adeò præpotentis hostis, semper sibi caveat, & sumptus faciat, sicut Imperator stipendia largitur, plus minus 20 militum millibus, in confinijs Hungariæ excubantibus. Hæ sunt magnæ expensæ, nec minus munitionibus locorum impendendum est ultra alias expensas, in arcanis negocijs, quæ hujus instituti non est commemorare. Cùm itaque videmus Turcam, insatiabilis Draconis instar, tot nobilissimas Provincias, tot florentissima regna devorasse, suæ subjecisse Tyrannidi tot civitates, quæ extra omne periculum esse putabantur, totque loca, quæ capi non posse putabantur, expugnasse, ne dormiamus in utramque aurem, & cum ad scapulas lateraque nostra sit, ne existimemus eum longe abesse.

IMPE-

IMPERIUM ROMANUM.

IMPErium Romanum, quod imperante Trajano erat amplissimũ, extẽdebatur enim ab Oceano Hibernico, ultra Tigrim; Oceano Athlantico, ad Sinum Persicum: Ab Athlante ad sylvam Calidoniam usq; pertingebat ad flumen Albim, transibatque Danubium, primũ labi cepit bellis civilibus Galbæ, Othonis, Vitellij: ijs enim temporibus exercitus, qui in magna Britannia, pro præsidio erat, trajecit in Continentem: Hollandia & vicinæ regiones rebellarunt, pauciq; temporis progressu, Imperij finibus præsidio destitutis transmiserũt Sarmatæ Danubium: Alani superarunt fauces Caspias: Persæ acquisiverunt nomen & potentiam: Gothi pervagati sunt Moesiam & Macedoniam: Franci ingressi sunt Gallias. Constantinus Imp: constituit imperium antiquo splendori, sopivit bella domestica, frenavit Tyrannos Barbaros, & gentes hostiles: Sed duo fuerunt quæ imperium multum debilitarunt: Primum fuit translatio sedis Imperialis Roma Constantinopolim, quod factum dispoliavit Romam, & debilitavit Imperium: Luce enim clarius est, quod sicut plantæ, ex nativo solo in regiones climate & qualitate diversas transplantatæ, parum retinent virtutis naturalis: Ita & res humanæ, præcipuè autem dominia & Status, magnis illis mutationibus perdunt suum vigorem & stabilitatem. Eam ob causam Senatus Romanus nunquam plebi consentire voluit, ut Roma Vejam commigraret, quæ civitas multo gratior, & magis commoda erat, quam Roma, maximè postquam à Gallis ruina tradita fuerat. Locus in quo Constantinopolis sita est, adeo amœnus, commodus & fertilis est, ut sit difficillimum, ut virtus ibi altas radices agat: Non enim toto Orbe terrarum civitas est, quam terra & mare majore favore prosequantur: Illa enim nunc se in fertilissimos campos

pos extendēdo;nunc in deliciosas valles se demittendo,rursusq; leniter in fructiferos colles assurgendo ; nunc se flexibus in mare insinuando , rursusque se retrorsum vertendo,abundè incolis omne deliciarum genus, non solum frumenta & vina confert. Diceres ibi Bacchum cum Cerere,Pomonam cum Flora, pulchritudinem cum fœcunditate certare. Postquam Mare minimo spacio, plurimos gratos Sinus & tranquillos Portus fecit,quorum in solo Blosphoro(nec is tamen plus quam 25 miliaria longus est) triginta numerantur, benigno aspectu quasi blanditur civitati & regioni,ducitque eo magnis classibus, hinc annonam Syriæ & Ægypti ; Inde divitias Trapezuntinas Caphæ.Nunquam ibi fructus,nec messes,nunc Thraciæ,tunc Asiæ desunt: Eodemque tendit tanta optimorum piscium copia, qui gyros agendo & ludendo,fere domus civitatis subeunt , ut qui id non viderit, incredibile judicet: Pisces enim nunc fugiendo frigus Hyemis, transeunt ex Ponto Euxino,in aspectum civitatis Constantinopolitanæ, Propontidem versus; Nunc vitantes æstatis fervorem, redeunt eadem via,qua digressi erant. Duabus itaque anni tempestatibus , eorum infinita copia summa delectatione,cui commodum par est,capitur. Sunt ibi præterea Cidari & Barbisa summè amœni & jucundi fluvij , qui ambo celebrem hunc Sinum influunt, qui inter Constantinopolim & Peram dilataturq; dicitur à scriptoribus cornu aureū . Vt finem faciam;Non est locus rerū affluentiæ, enervandæ virtuti aptior,nec ad virtutem voluptatibus corrumpendam commodior: Id apertè demonstrat segnities & mollities majoris partis Imp:Græcorum,ipsorumq; exercituum. Si amœnitas oræ Tarenticæ & deliciæ regionis Sibaritarum,potuit ignavos facere, & corrumpere mores istorum populorum; Si deliciæ Capuanæ potuerunt emollire , & extinguere ferociam virtutemq; Hannibalis suorumque militum; Si Plato disciplinæ incapaces Cyreneos æstimavit , propter suam prosperitatem: quid statuendum

dum erit de loco Constantinopolitano, dulci & oportuno supra omnes, qui in Orbe terrarum sunt? In summa, Cum nullæ res magis perniciosæ sint Reipublicæ, quàm magnæ novitates, Quæ res majori damno, ne dicam exitio potuit contingere Imperio Romano, quam adeo ingens ac subita, præter omnium expectationem immutatio? Non plus minusue fecit bonus ille Imperator, quam si quis ad dandum animali meliorem formam, cerebrum ad genua, aut cor è suo loco, ad cubitum trásferret. Secundum erratum Constantini, fuit divisio Imperij suis filijs facta in tres partes, quod contigit Anno Domini 341 qua ex magno Imperio tria fecit, cum notabili diminutione authoritatis & virium: Cum enim ejus filij inter se armis decertarent, taliter se invicem consumpserunt, ut Imperium quasi ex angue corpus remanserit. Quamvis aút Imperium aliquod vicibus sub uno Principe coaluerit divisioni, tamen adeo aptum remansit, ut raro acciderit, quin in Orientale & Occidentale non fuerit partitú, usq; dú Odocer Herulorum & Turingorú Rex, magno cum exercitu Italiá ingressꝰ, in tã magnas angustias cõjecit Augustulú, ut præ desperatione se imperio Occidẽtali abdicarit, ꝙ accidit Anno 476 Húni jam antea Danubiú trãsmiserant; Alaricus Wãdalorú Rex Romã ceperat; Wandali primú Andalusiã, & postea Africã; Alani Lusitaniã; Gothi majorẽ Hispaniæ partẽ; Angli Britãniã; Burgúdiones Provinciã occuparant; Iustinianus Imp: res aliquãtulú in melius restituit, nam per suos Capitaneos, exegit Wãdalos Africa & Gothos Italia, Anno 556 Sed parvo tãtum tempore id duravit, nam Anno 713 cœperút Orientale Imperium vexare, arma & hæresis Mahumetana, breviq; tempore fuêre à Saracenis oppressa præter Syriã, Ægyptú & Archipelagú, Africa, Sicilia & Hispania. Anno 735 occuparunt quoq; Saraceni Narbonem, Avenionem, Tolosam, Burdegalam & regiones vicinas. Imperium itaq; Occidẽtale paulatim prorsus in direptionẽ abiit: Oriẽtale aút adeo invalidú remansit, ut vix aliquot vicibus,

cibus, civitatem Constantinoplitaná contra Saracenorum arma defendere multo minus Occidéti auxiliú potuerit. Anno autem Christi 800 titulos Occidentalis imperij adeptus est Carolus Magnus Francorum Rex, quam rem recéset Ado Vienæ Archiepiscopus verbis sequétib9: In die S. nativitatis Domini ante confessionem Beati Apostoli, cú gloriosus Rex Carolus ab oratione surrexisset, Leo Pontifex capiti ejus coronam imposuit, sicq; ab universo populo acclamatum est: Carolo Augusto à Deo coronato Magno, Pacifico, Imperatori Romanorum, vita & victoria. Divisum itaque fuit Occidentale Imperium ab Orientali, hoc modo, ut Neapoli & Siponto Orientem versus, cum Sicilia Græcorum esset, Beneventum Longobardis remaneret, Veneti neutri parti adscripti essent, Status Ecclesiæ liber, reliquum Carolo Magno cederet. Blondus vult Irenem Imperatricem primum in eam divisionem consensisse, deinde à Nicephoro confirmatam esse. Habuit itaque divisio Imperij initium à translatione sedis Imperialis Roma Constantinopolim; crevit distractione in plures Principes; pervenit ad perfectionem assumptione Caroli Magni. Ante eum erat modus regiminis, Leges, Magistratus & consilia communia, tendebantque ad bonum commodumque utriusque Imperij, tanquam membrorum ejusdem corporis: Et si unus Imperatorum moriebatur absque filijs, totum Imperium manebat alteri; sed Carolo Magno in Imperatorem Occidentis electo, nulla amplius fuit habita ratio Imperij Orientis, nec Imperator Orientis unquam successit in Imperium Occidentis, nec ejus Imperator in Orientis Imperium. Permansit autem Imperium Occidentis in familia Caroli Magni paulo minus, quam centum annis; defecit autem ea familia in Axnolpho. Anno Christi 1002 abscripto omni Iure Hæreditatis, creatio Imperatoris in libera electione Septem Principum qui Electores nuncupantur, posita fuit. Ratio faciendi imperium electivum, quod eo usque familiæ

miliæ Caroli Magni Hæreditarium extiterat, fuit, quod Imp. Otho tertius filios non habuit: Et ut dignitate personæ quæ eligeretur, imperium firmius redderetur, Imperium Occidentis tunc valdè coarctatum & concisum erat, nihil enim ei quam Germaniæ & Italiæ pars supererat: Pontifex siquidem Romanus bonam Italiæ partem possidebat: Veneti in medio utriusque Imperij positi vivebant in plena libertate, cum Dominio annexo suo Statui: Regna Neapolis & Siciliæ quæ Normanni Græcis eripuerant, Ecclesiæ Romanæ Feudataria facta erant, primum sub Clemente Antipapa, deinde sub Nicolao secundo, & ejus successoribus qui Antipapæ factum propter emolumentum approbarunt: Lombardia & Thuscia, partim propter dissidia Imperatorum Henrici quarti & quinti, Friderici primi & secundi, cum Pontificibus Romanis: partim propter populorum ferociam, Imperatoribus plus laboris & impensæ, quam commodi attulerant. Rudolpho Imp. itaque non solum in Italiam proficisci, cura non fuit, (quod eũ infortunia, adversæque res suorum antecessorum terrerent) sed & populis Italiæ libertatem parvo precio vendidit. Lucensibus non constitit libertas plus quam decem aureorum millibus: Florentini eam sex aureorum millibus redemerunt, Dificientibus itaque cum reputatione, viribus Imperij, Ei in Italia, præter nomen, nihil ferè remansit. Vicecomites Mediolanenses, & successivè allj Domini, alijs in locis rapuerunt sibi dominia quæ potuerunt, absque ullo Imperatoris respectu, tantumque petebant investituram suorum Statuum. Sed Franciscus, cum sibi armis Statum Mediolanensem parasset, parvi fecit investituram, existimans se posse se ipsum conservare in ejus possessione, ijsdem artibus, quibus eum sibi comparaverat. Vltra montes subtraxerunt se Imperio multi Principes, ita ut Imperium præsenti tempore ferè in Germania conclusum sit. Sed quod dominia in Germania uniformia non

sunt,

ſunt, deſcribam illa ut ſequitur. Aliqua dominia ſunt quaſi membra Imperij, ſed ſeparata; quamvis enim Imperij ſint, non id agnoſcunt, nec agnoſcere volunt, ſicut Reges Daniæ & Seciæ, Dux Pruſſiæ, Helvetiæ, Rheti: Alia agnoſcunt quidem Imperatorem, pro ſupremo Principe, ſed dietas Imperij non inviſunt, nec contribuunt feruntque onera Imperij, ſicut Duces Sabaudiæ, Lotharingiæ, & Principes Italiæ: Alia inviſunt dietas feruntq; onera, ſicut Principes & civitates Germaniæ; ſed Rex Bohemiæ à Carolo quarto Imperat: à contributionibus exemptus eſt. Alia dominia non ſolum pendunt communes contributiones Imperij, ſed quod plus eſt, ſolvunt Imperatori tributum particulare; eæ ſunt illæ civitates, quæ Imperiales nuncupantur. Aliqui Principes Germaniæ non ſolum interſunt Comitijs Imperij, ſed & electioni Imperatoris: Hi ſunt ſex Electores, tres Eccleſiaſtici & tres Laici, quibus jungitur ſi vota imparia ſunt, Rex Bohemiæ, qui non venit ad convocationem, (quæ Dieta dicitur) nihilominus calculum in electione habet. Sed loquendo ſtrictè: Civitates & Principes Imperij propriè dicuntur, qui Dietis interſunt, & tanquam membra unius corporis, participant bona & mala emolumenta & onera. Hi viventes ferè modo Reipublicæ ſimul unitæ, ad defenſionem cõmunem, habent Imperatorem pro capite, qui non regit abſolutè, ſed per Comitia, nec tamen indicit illa abſque præcedenti conſenſu maximæ partis Electorum. Deliberationum Decreta, quæ edicuntur, irrita fieri non poſſunt, niſi per aliam Dietam; ſed Imperator habet plenam authoritatem mandandi executioni decreta. Imperator itaque quod ad dignitatem & præeminẽtiam ſpectat, eſt primus Chriſtianorum Princeps, tanquam is, in quem ceſſêre jura Reipublicæ & Imperii Romani: Ejus eſt protegere Eccleſiam Dei, defendere fidem, procurareq; pacem, & bonum Reipublicæ Chriſtianæ.

VIRES.

Vires.

CVM vires Imperij ſitæ ſint in Germania, neceſſe eſt, ut duo verba dicamus de ampliſſima nobiliſſimaque Provincia, Iacet ferè inter Oderam & Moſam: Inter Viſtulæ & fluviolum Aa, qui apud Gravelingam fluit: Et inter Oceanum Germanicum & Balthicum & Alpes: Ejus figura quadrata eſt, longitudine fere & latitudine æqualis, 650 Miliarium quaqua verſum. Maximè abundat frugibus, pecudibus, piſcibus, Id experientia compertũ ſæpe fuit: Carolus enim quintus, ut Turcis reſiſteret, habuit ſub ſignis ad Viennam 90 peditum & 35 equitũ millia: Maximilianus ſecundus fere centum peditum & 35 equitum millia ad Iaurinum contra eoſdem Turcas, nec tamen caritas ibi experta fuit. Bello inter Carolum quintum, & Proteſtantes per aliquot menſes abundè ſe ſuſtinuerunt in campis, ferè 150 militum millia: Dives quoque eſt Minæris Auri, Argenti omniſque generis Metalli, ſuperatque alias Europæ Provincias, Natura quoque largita eſt ej, in regionibus longiſſimè à mari diſſitis fontes & puteos aquæ ſalſæ, ex quibus excoquitur ſal perfectum. Nec minus mercatrix eſt, quàm fertilis: Indigeni enim plus quam ulla alia natio, vacant opificijs, faciuntque artificia miratu digna, eſtque Germania tam probè à natura dotata, ornataq; magnis fluminibus, quæ ubique navigantur, ut commeatus, & merces faciliter ex uno loco, in alium devehantur. Fluviorum omnium maximus eſt Danubius, ab illo Rhenus, qui Germaniam à Meridie ad Septentrionem transgreditur, ſicut Danubius ab Occaſu, ad Ortum: Albis oritur in Bohemia, lambit Miſniam, Saxoniam, Marchiam Antiquam. Odera oritur in Moravia, lavat Sileſiam, duas Marchias, Pomeraniam, Weſara, Neccarus, Moſa, Moſella, Iſala, Oenus, Warta, Mœnus. Hic Germaniam in ſuperiorem & inferiorem dividit, Superior eſt, quæ à Mœno ad Alpes uſque ſe extendit, Inferior

rior quæ à Mœno, Oceanum versus excurrit. Germania in plures Provincias divisa est, sed præcipuæ sunt (loquor de ijs, quæ viva membra imperij sunt) Alsatia, Suevia, Bavaria, Austria, Bohemia (quamvis hæc multis privilegijs gaudeat, quæ eá ab oneribus eximunt) Moravia; Silesia, Lusatia, dux Marchiæ, Saxonia, Misnia, Thuringia, Franconia, Hassia, Westphalia, Clivia, Megapolis, Pomerania. In dictis Germaniæ Provincijs cum ijs non computando Belgium & Helvetiam, æstimatur esse circiter decem Hominum myriades. Dividitur populus in quatuor hominum munera aut status; rusticos nempe, qui nullo in numero sunt, civitatum incolas, Barones, Prælatos. Vltima tria genera conveniunt, faciuntque Status Imperij. Inter Prælatos obtinent primum locum Archiepiscopi Electores: Inter hos Moguntinus est Cancellarius Germaniæ. sequitur Coloniēsis; deinde Trevirensis, Cancellarij; ille Italiæ; hic Franciæ. Sequitur Archiepiscopus Saltzburgensis, maximus & dignitate & divitijs. Episcopus Magdeburgensis se Primatem Germaniæ inscribit. Bremensis & Hamburgensis quoque multas jurisdictiones habuerunt. Sequuntur deinde plus quam 40 Episcopi, & Magnus Magister ordinis Teutonici & Magister Equitum Hierosolymitarum. Sunt quoque septem Abbates, ijque Imperij Principes. Inter Principes sæculares obtinent primum locum Rex Bohemiæ, qui est supremus Dapifer; Dux Saxoniæ Marescallus: Marchio Brandeburgensis Camerarius; Comes Palatinus Architriclinus Imperii: Præter hos Principes sunt 34 alij Duces, inter quos habent primum locum Archiduces Austriæ, Inter Duces Imperij quoque numerantur Rex Daniæ propter Ducatum Holsatiæ. Sunt deinde Marchiones, Lantgravij, Comites, Barones innumeri. Civitates Liberæ (quarum 96 esse solebant nunc sunt circiter 60 quæ omnes se ipsas proprijs legibus regunt) Vlterius obligatæ non sunt, quum quod duas quintas partes, ejus quod in conventu consentitur, cōtribuunt.

unt. Earum aliqui Imperiales dicuntur (ſicut diximus) quod cenſum Imperatori ſolvant, qui cenſus in totum ad 15 florenorum millia accedit: Habent civitates ſatis amplos reditus, qui ut plurimum onera excedunt. Æſtimatur Imperium in totum habere plus quam ſeptem Myriades in reditibus, quod pro re parvi momenti habendum non eſt. Cum enim populi gravati non ſint, ut in Italia, dant præter ordinarium, ſuis Principibus maxima ſubſidia, quando id requirit neceſſitas. Imperium obligatum eſt, ſaltem ex conſuetudine, præſtare Imperatori quando Romam vadit ut coronetur, 20 peditum. & 4 equitum millia, ſpacio octo menſium, diciturq; ideo ſubſidium Romanum. Reditus civitatum & Principum laicorum, valdè crevêre, tum uſurpatione bonorum Ecclaſiaſticorum tum varijs Impoſitionibus populo impoſitis, quæ cùm in Italia ortum habuerint, facilè ſe diffuderunt (exemplum enim malum creſcit ſemper) per Franciam & Germaniam. Neceſſitate exigente, contribuit Imperium maximas pecuniarum ſummas, colliguntur que extraordinariè: Vt eæ contributiones facilius colligi poſſint, eſt Germania in decem circulos diviſa, in quibus fiunt Conventus particulares, pro executione Edictorum, quæ in Dietis Imperij facta ſunt, & alijs ſimilibus incidentibus. Vires Germaniæ ſunt abſque dubio maximæ: Copia enim commeatuum inexhauſta eſt. Reditus ordinarii & extraordinarij permagni, & modus colligendi commeatus facillimus eſt, propter fluviorum oportunitatem. Quod ad populum attinet, æſtimatur totum Imperium in exercitum educere poſſe, tum equitum, tum peditum ducenta millia, cujus experimentum factum fuit bellis, quæ ſupra commemoravimus, docet id quoque experientia. Ab anno enim 1560 per multum belligeratum eſt in Francia, & in Belgio militibus Germanis, quorum factæ ſunt, fiuntque adhuc quotidiè conſcriptiones non minus frequentes, quam magnæ, tum peditum, tum equitum: Vno eodemque tempore

Wolfgangus Dux Bipontinus duxit in Franciam 12 peditum & 8 equitum Germanorum millia, pro Huguinotis, erantque in ea (Francia) adhuc alia quinque equitum millia quibus præerat Comes Mansfeldius pro Catholicis. Gulielmus Nassavius habebat in Belgio & finibus Franciæ octo equitum, & 10 peditum millia dictæ nationis, & Dux Albanus tria millia. Taceo de numero Germanorum, qui in Flandriam ingressi sunt Duce Casimiro, & Franciam eodem Duce Auno 1578; Et eos quorum pars anno præsenti eam ingressa est in auxilium Regis Franciæ; pars ut auxilio esset Fœderi Catholicorum Franciæ. Vt extremam manum imponam: Cum continuò belligeretur, in diversis Europæ partibus, natio Germanica adeo numerosa est, ut absque ea nullæ ferè fiant expeditiones. Non loquor hic de Flandris, qui aliquot vicibus, exercitus 80 millium virorum collegerunt, ijsque restiterunt potentiæ Francorum: aut de Helvetijs, quos 120 peditum millia, ad sui defensionem posse cogere æstimatur: Eorum aliquando plus quam 30 millia extra ditionem miserunt in defensionem Status Mediolanensis adversus Franciscum primum Franciæ Regem. Sed ut ad institutum revertamur: Inter Germaniæ pedites meliores censentur Tyrolenses, Suevi, & Westphali: Inter equites Brunsuicenses, maxime autem Clivenses & Franconienses: Inter arma melius tractant Germani Ensem & Sarissam quam Sclopeta. Valent Germani satis prælijs campestribus, tam ad confligendum cum Hostibus quam ad ijs resistendum: Multum enim facit ordo, qui ipsis quasi naturalis est, incessus gravis & firmus, armaque quibus utuntur defensioni apta: parum valent ad defensionem munitionum, & propter corporum gravitatem, & quod ut plurimum ventricosi sunt, obtruncationibus inepti habentur. Sunt itaque Germani potius constantes, quam audaces, feroces, quam strenui: Non enim tentant res, in quibus magnanimitas eluceat: In victoria occidunt sine exceptione ætatis & sexus, in quoscunque

incurrunt: Si bellum in longum ducitur, aut obſidentur, dedunt ſe præ ſegnitie; Si in caſtris degunt, moram patienter non ferũt nec ſciunt vincere cunctando: Si prima molimina non ſuccedunt ex ſententia, ſtant attoniti, caduntq; animis. In fugam ſemel conjecti nunquam amplius recolliguntur: In eo præſtant Hiſpani omnibus nationibus: In Germanorum militia magni ſumptus faciendi ſunt, magna quoque moleſtia quod uxores ſecum in bella ducant, tantumque abſumunt commeatus, ut eũ convehere difficile, & conſervare quaſi impoſſibile ſit: abſque commeatu autem nihil boni ſperandum eſt. Equi Germanici potius fortes quam animoſi ſunt, & cum ex decem, qui in bellum ducuntur, octo ab aratro ſumuntur, parum proſunt: videnteſque ſanguinem vileſcunt: contrarium accidit Aſturconibus, ijs enim creſcit audacia. Concludo rem; Peditatus Germanicus in ſuo genere equitatu potior eſt. Vires maritimæ terreſtribus minores non ſunt: Quamvis eæ non adeo in uſu ſint, ſicut terreſtres. Civitates enim Lubeca, Hamburgum, Roſtochium & aliæ, habent hæc centum, hæc 150 naves, quibus æquant vires Regum Daniæ & Sueciæ. His viribus adeó fortis potenſque eſt Germania ut unita nullum hoſtem timeat. Viribus quas diximus Germaniæ, junguntur (cum opus eſt) auxilia Princiqum Italiæ, Sabaudiæ, Lotharingiæ: Hi enim Principes in neceſſitate nunquam defuêre imperio. Bello enim Zigethano miſit Emmanuel Dux Sabaudiæ ſexcentos equites Sclopetarios; Coſmus Florentiæ Dux tria peditum millia, quibus ipſe ſtipendia dabat: Alfonſus II. Ferrariæ Dux ipſe profectus eſt, cum mille & quingentis equitibus adeó probè inſtructis, ut in caſtris melior equitatus non eſſet. Eó ſe quoque contulit Gulielmus Mantuæ Dux, cum inſtructiſſima cohorte virorum. Henricus Lotharingus, Guiſiæ Dux, ei expeditioni interfuit, cum trecentis nobilitate claris viris. Cum his militibus & alijs quos adjunxit Papa Pius quintus, habuit Maximilianus ſecundus ſub ſignis

centum peditum & 35 equitum millia: Ordines Imperij ej in Comitijs Anno 1566. Augustæ Vindelicorum habitis, concesserat 40 peditum & 8 equitum millia in 8 menses & 20 peditum & 4 equitum millia in tres annos subsequentes.

PONTIFEX ROMANVS.

PONTificis Romani amplitudo est duorum generum: Vna consistit in dominio quod habet: Altera in authoritate spirituali. Dominium temporale est duorum generum. Vnam est utile, nisi velimus dicere immediatũ: Alterum est directum & mediatum. Quod ad dominiũ utile spectat, Papa boná Italiæ partem possidet, nẽpe omnino id, ꝙ inter fluvium, quæ vulgo Fiore dicitur & Cajetá, inter Primaro & fauces Troentij (excepto Ducatu Vrbini) est. Eo spacio comprehendũtur Provinciæ, Bononiensis, Romandiola, Marchia, Vmbria, Ducatus Spoletanus, Patrimoniũ S. Petri: Latium. Hic Status est ex præcipuis Italiæ, tum propter sitũ (est n. quasi in ejus centro, extenditurq; á Mari Adriatico ad Tyrrhenũ (tũ ẽt propter summá annonæ copiá, frugum præcipue, olei & vini. Romandiola n. non tantũ sibi, sed ẽt vicinis, oleũ vinũq; ꝓducit, mittitq; eorum magná copiá Venetis, & in Illyricum, conficit quoq; Cerviæ sibi & alijs Sal. Marchia aliquot vicibus suppeditavit Venetis, usq; ad centum Stare (mensuræ genus est) frumenti millia, magnáq; olei quantitaté. Quamvis Vmbria tantũ frugũ non habet: ut eas foris emittere possit, alieni tamen ipsa non indiget: Vinũ fere undiq; in ea crescit, habetq; pecudes, multis quoq; locis satis croci. Patrimoniũ & Latiũ plus q̃ semel frugibus adjuverunt Genuam aliquibus quoq; vicibus Neapolim. Hic Status gente audace bellicosaque plenus est, æstimaturq; ipsum, in eo excedere omnes alios Ita-

os Italiæ Status: Possent colligi ex Bononiensi, Romandiola, & Marchia, plus q̃ 20 peditũ millia, ex reliquo tantũdem. Tempore Papæ Clementis sola Marchia suppeditavit militum millia in ejusdem auxiliũ. Civitates præcipuæ sunt Roma Orbis caput, in qua centũ hominũ millia numerari possent: Bononia, quæ plus q̃ 80 millia utriusque sexus suppeditare posset, Perugia, Ancona, Ravenna, Ariminum, Cesenna, Forum Iulij, Faventia, Imola, Macerata, Firmũm, Ascalum, Camerinum, Spoletum, Norcia, Rietum, Tarnia, Narni, Orvietũ, Viterbium, Assisium, Folignũ, Todi & forte 30 aliæ. Nec desunt Arces munitæ: Inter eas est Castellũ & Burgus Romæ (si perficiatur) civitas Orvietũ, q̃ natura muro cinxit, Terracina, Civitas Castelli, Fanum. Possent muniri multæ civitates, quæ loci & situs commoditate excellunt, nempe Aquapendens, Mons Phaliscorum, Viterbũ, Ancona, Spoletum, Narni Portus & Civitas vetus. Multũ splendoris & amplitudinis etjam huic ditioni Statuiq; ecclesiastico, addit multitudo familiarũ tam pacis, q̃ belli artibus illustriũ, quæ in hac ditione sunt, qđ in causa est, cur Reges & Principes Christiani suis exercitibus & factionibus, Duces inde petant. Si Princeps hujus Status nõ esset Ecclesiasticus sed civilis sive ut vulgo loquimur secularis, Provincia Romanorum nullo Principi Italiæ frequentia populi aut potẽtia cederet. Habet Pontifex, præter hæc, Satũ Avenionẽsẽ in Frãcia, in quo quatuor civitates, & 80 oppida muris cincta sũt. Habet in regno Neapolitano, Benevẽtũ. Quantũ ad dominium directum spectat, Papa est Patronus Regni Neapolitani, & Siciliæ, quæ Feuda alia omnia nobilitate superant, præterea Ducatuũ Vrbini, Ferrariæ, Parmæ, Messerani & aliorum. Insula Hibernia & Regnum Angliæ juris Ecclesiæ Romanæ, eique tributaria fuere. Habet jus supremũ in omniũ ordinũ Religiones & in Clerum, confert quoq; beneficiones, Habet itaq; mille remunerãdi modos, & sicut dicebat Xistus quartus, Papæ non deerunt pecuniæ quam diu ipsi manus erunt calamus. Pius IIII. habuit à Reli-

gionibus, quadringenta aureorum millia,& ſi renunciationes beneficiorum,cum regreſſibus,& compoſitiones admittere voluiſſet,ſicut ei conſulebatur, aureorum Myriadem recipere poterat. Paulus tertius, cum Imperatore & Venetis fœdus adverſus Turcas fecit,tulitq; ſextam impenſarum partem, miſit Carolo quinto, in auxilium belli,contra Lutheranos,12 peditum millia & quingentos equites,ſuis ſtipendijs militantes,evexitq; ſuam familiam,in eam amplitudinem, in qua eſt.Pius quintus, miſit quatuor peditum millia, & mille equites,in auxilium Caroli noni Regis Franciæ.Sixtus quintus,quinque annis & ſemis, ſui pontificatus collegit quinque aureorum Milliones,impenditque magnam pecuniæ vim in Aquæductibus,Fontibus,Pyramidibus,Palatijs,Templis.

MAGNI CHAM TARTARI IMPERIUM.

SICVT veteribus ignotæ fuerunt Regiones ad Ortum Maris Caſpij ſitæ (quod Oceani partem eſſe putarunt) Ita & adhuc parum nobis conſtat de populis omnibus, qui ultra id Mare & montes qui vulgo Dalanguer & Vſſonte dicuntur habitant. Marcus Paulus Venetus primus omnium, earum regionum ſatis amplam deſcriptionem edidit, & ab eo accepimus, quidquid nobis de Tartaris innotuit. Longinquitas enim regionum in cauſa eſt, quo minus cognitæ fuere regiones, tum etiam difficultas itinerum;ſitusq; locorum: Magnus enim Moſcorum Dux(per cujus ditiones ad illas regiones ire poſſemus)non concedit exteris aditum profectionemque per ſuas ditiones. Mare Caſpium quoq;,quod itineri oportunum eſſe poſſet, non frequentatur. Offerunt ſe

deſerta

deserta denique loca, montesque infiniti, qui Tartariam à Persia dividunt. His etiam accedit, quod nec magnus Cham, sicut nec Rex Chinæ, nec magnus Dux Moscorum, suis populis peregrinari, nec exteris sua regna ingredi concedunt, (nisi ij Legatorum munere fungantur quibus tamen liberè versari non permittitur). Tartari hic sub diversis Principibus degunt: præcipui sunt qui viridia insignia in capite gestant: ij Samarchandum civitatem inhabitant, perpetuas cum Sopho alunt inimicitias, Bacaranus, qui Mahumetanus est: Mogori, de quorum Imperio alio loco actum est: Cathainus, de quo nunc agere ordimur. Nulla in Orbe Gens est, quæ majus Imperium habuit, aut majores expeditiones suscepit utinam suorum gestorum scriptores habuissent, Scribit dictus Marcus Paulus, hos populos, quondam Ciurzam & Bargam, Provincias, ad Oceanum Scythicum incoluisse, absq; domibus, non dico civitatibus castellisq;, sed sicut Arabes, nunc in hoc tunc in alio loco, secundum pascuorum oportunitatem, vagos vixisse. Recognoscebant tamen in supremum Dominum Vncham (quem aliqui Presbyterum Ioannem interpretantur) cui decimas pecudum suorum dabant. Progressu temporis adeo multiplicati (sicut Iudæi in Ægypto) sunt, ut Vncham eos suspectos habens eorum numerum viresque minuere cœperit, eos nunc huc, nunc illuc, secundum oportunitates, in expeditiones periculosas longinquasque amandando. Ipsi autem in animadvertentes, conjunxerunt se, concluseruntque solum patrium relinquere, quod & fecerunt, suntq; tam procul à ditione Vnchami profecti, ut sibi, ab eo non amplius timerent. Post aliquot annos sibi elegerunt in Regem Chingin, cui propter victoriarum & expeditionum amplitudinem, cognomen Magni datum est: Regione enim sua Anno 1162 egressus cum terribili exercitu, subjugavit cum viribus tum æstimatione, novem Provincias. Cum denique ab Vncham unam ex filiabus sibi in uxorem dari poposcisset, nec id obtinere

potuisset, ei bellum indixit prælioq; superatum ejecit ex regno suo. Post Chingis mortem ejus successores Europam afflixerunt: Anno enim 1212. expulerunt Poloschos ex confinijs Ponti Euxini 1228. invaserunt deprædatiq; sunt Russiam & 1241 exciderunt Kioviam Ruthenorum Metropolim: Battusque ipsorum Capitaneus diripuit Poloniam, Silesiam, Moraviam, Hungariam. Hac de causa perterrefacta Europa, Innocentius 4. Papa Anno 1242. ad aulam Magni Chami, aliquos patres ordinis divorum Dominici & Francisci misit, ut pacem Christianis impetrarent. Sextus à Chingi (qui se Cublai nuncupavit) regnum est auspicatus anno 1256. & 60. annorum spacio quo præfuit, Imperium per universum fere Orbem deduxit. Subjugavit enim Anno 1269. Chinam, quam Marcus Paulus Mangi vocat: Anno 1572. occupavit regna Mein & Bengalæ, quæ ditissima erant, præcipue Bengalæ, quod se juxta maritima, fere ad 120 leucas extendit, tantundemque in Mediterraneis dilatatur. Fluvius nobilissimus Ganges, secat ipsum medium: Metropolis ejus est Gouro, 4 leucas longa sed non valde larga, ad fluvium sita. Sed cum dixerim Paulum Chinam nuncupasse Mangi: necessarium mihi videtur id probare: quod factu difficile non est. Civitates enim Panghin & Nanghin, quas Marcus Paulus, in Mangi ponit, ponuntur adhuc hodie, ab omnibus, qui de ijs aliquid retulerunt, in China: & quod ipse scribit, in Mangi 1200 civitates numeratas fuisse, satis convenit cum recentioribus Relationibus de China. Facit quoque multum ad rem quod incolæ insulæ Cipanghi (quam aliqui Iaponiam esse putant) Mangi, tunc adhuc dabant nomen Cin. Vna tantum difficultas superest, quod Paulus & aliqui patres, qui ibi circa Innocentij quarti tempora fuêre, pro primaria regni Mangi, ponant esse fama celebrem civitatem Quinzaj, ubi decies sexies, centies mille familiæ numerabantur, de qua civitate tamen nullam mentionem faciunt Lusitani, nec

patres

patres Ieſuitæ, nec alij, qui aliquam cognitionem regni Chinæ nobis dederunt: Id & mihi admirandum videtur, vel ob id, quod Paulus qui in Mangi ponit portum Zaiton (quem omnes recentiores locant in China, inter civitatem Cantan & Caput Liampo) afferat, quod fluvius qui ſe in eum Pontum exonerat, ramus ſit illius, qui Quinzai perlabitur. His difficultatibus reſponderi poteſt, quod civitas Quinzai, hodierna die ſita eſt extra Chinam, ad Septentrionem illius admirandi muri, de quo diximus. Veriſimile quoque eſt, Quinzai in Tartarorum poteſtate manſiſſe, poſtquam Chinam ſibi ſubjugarunt, tanquam magnæ æſtimationis civitatem, & quæ propter ſui ſitus fortitudinem, ſatis facile defendi poſſet, talemque eam vidimus in aliquibus Mappis, quæ in illis Regionibus exaratæ ſunt. Alij ipſam exciſam dicunt. Cum enim tanti momenti tantique nominis civitas ſit, incredibile ipſis videtur, noſtris temporibus (quibus plus quam Orbis detectus eſt) de ea nullam mentionem factam eſſe: adeò magnæ autem civitatis excidium res incredibilis videri non debet: Magnæ enim civitates ut plurimum ſentiunt damna, adverſaque quæ bella adferunt: China etiam terræ moribus adeo impetuoſis, vehementibuſque obnoxia eſt, ut ijs civitates integræ evertantur excindáturque. Legitur quoq; in aliquibus litteris Luſitanorum, magnas civitates, igne de cœlo delapſo abſumptas eſſe: Sed neceſſe non eſt, ut quod civitatem Quinzai, intra terminos Chinæ non reperimus, eam dicamus exciſam: veriſimilius eſt, terminos illius Provinciæ mutatos confuſoſque eſſe (ſicut bello & irruptione Barbarorum, aliunde factum eſt) quam ut talis civitas nunc in nihilum redacta ſit. Amplitudo Imperij Magni Cham Catajenſis temporibus ſupra notatis, extendit ſe ab extrema Aſiæ parte, in Armeniam, & à Bengala ad Volgam uſque, ut nihil dicam de Tartarorum

rum excurſionibus, ad Nilum & ad Danubium uſque. Inde percipitur Aluxandri Magni & Romanorum Imperium, cum illorum dominio conferri non poſſe. Sed cum per Regiones ſupradictas Tartari vagati eſſent, armaque modo huc, modo illuc circumtuliſſent, ſeque omnibus formidandos tremendoſque oſtendiſſent, videntur ultra montem Caucaſum ſedes fixiſſe. Quamvis autem eorum dominium in multos Principatus diviſum ſit, nominis tamen amplitudo, & Imperij majeſtas manſit penes Magnum Chamum qui à Magno Chingi originem ducere exiſtimatur. Ejus Imperium extendit ſe à deſerto Lop, ab uno latere & à lacu Kitaja ab altera ad murum uſq; qui ductus eſt, inter 43 & 45 gradum civitatis Ochioi (quæ inter duos montes ſita eſt) ad alium montem uſque, qui ad Oceanum finem habet, dividitq; Tartaros, à Chinenſibus: Et ab Oceano Scithico ad confinia Tipuræ regioneſque vicinas uſque.

Opes.

Conſcripto ſpacio comprehenduntur multa magnaque regna, multæ amplæque Provinciæ: Tangut nempe, in qua ſunt civitates Succuir & Campion ex lapidibus more Italico factæ, Ergimul, Carazan, Tebet, Caindu, civitates regnorum Metropolitanæ. In medio Imperij, eſt Tenduch civitas, quæ Pauli tempore, erat Presbyteri Ioannis, ſed Magno Cham ſubdita, potiſſima quoque populi pars credebat in Chriſtum, ſed Zizaniæ, & Idololatriæ multum admixtum erat. Multi quoque erant Mahumetani. Illic eſt civitas Cambalu Imperij caput, continet in ambitu 28 milliaria: & vicina Taiduc, ad lacum ſita, habet in circuitu 24 milliaria. Xaidu ubi Palatium Magni Chami eſt, figura quadratum. Ejus unaquæque facies, octo miliaria longa eſt, continetque quatuor portas: In eo circuitu, aliud eſt Palatium, quod in uno quadrato

ſex

ſex miliarium eſt,in cujus medio ſunt tres Portæ ad Meridiem totidemque ad Septentrionem ſpectantes. in uno quoque angulorum,& in medio uniuſcujuſque facie, ſpectatur magnum Palatium. In hoc eſt præterea alter circuitus unius Miliaris,in quadro ſex Portas, inſtar earum,de quibus ſupra dictum eſt habens, totidemque Palatia. Inter utrumque murum viſuntur prata ſylvæque, In hoc circuitu eſt Palatium Magni Chami,de cujus commoditatibus, ornatu, magnificentia,meum non eſt dicere, ſicut nec de venationibus, aucupio, piſcationibus. Tota hæc regio ut plurimum,plena eſt civitatibus populiſque divitibus, civilibuſque: Cum quod Tartari qui ſibi eam in habitationem patriamque elegerunt, eò totius Aſiæ, Chinæ, & partis Europæ (quam pervagati deprædatique erant) ſpolia detulerint, quæ nunquam inde exportata fuere: Tum quod regio, conſuetudini & commercio unius civitatis, cum altera,maxime commoda ſit: Procedit id,partim ex natura planiciei locorum & amplitudine lacuum, inter quos eſt ille, qui Cazaja dicitur (cujus aquæ ſalſæ ſunt) & qui Gujtam, Dangu,Xandu,Catacora dicuntur:Partim ex latitudine fluviorum,qui curſu longiſſimo has regiones præterlabuntur, nempe Curato,Poliſango,Zaiton,Mecon,(quem Paulus Quion nuncupat)Multum quoque facit varietas fructuum, qui naſcuntur: Abundat enim ut plurimum frugibus,Oryza,lana,ſeryco,canabe,Rhabarbaro,Muſco, Camelotis excellētibus,ex pilis camelorum confectis. Idem Paulus ſcribit,Caindu producere Zinziber, Cinamomum, Garyophila, quod tamen mihi creditu difficile videtur. Multa flumina trahunt ſecum,auri. Moneta quæ ibi penſibilis eſt,unius nummi aut valoris non eſt.InCathajo expenditur nummus, ex quadam harta nigra,quæ ex illa arborum pellicula conficitur,quæ inter arboris truncum, & ejus corticem reperitur: Ea pellicula cum trita,contuſa,temperataque glutine fuerit, ſignatur deinde impreſſione Magni Cha-

 mi:

mi: In regnis Cajacan & Carazan, expendunt Conchylia marina, quæ aliqui Porcelette vocant. Id nummi genus, in uſu eſt in multis Indiæ & Æthyopiæ locis. Hac ratione trahunt Principes ad ſe omne Aurum Argentumque Provinciarum, curantque id fundi conſervantque in locis ſecuris, nec inde unquam aliquid ſumunt. Opinantur itaque multi ipſum theſauros immenſos habere. Simili arte Presbyter Ioannes, dum grana ſalis piperiſque expendi jubet tanquam nummos, magnos quoq; theſauros accumulat. Potum nobilem conficiunt ex Oryza, & aromatibus, inebriatque plus quam vinum: lacte acido (ſicut & Arabes) delectantur: Lacte quoque ſublimato quod multum ad inebriandum valet.

Vires.

MAgni Chami potentia conſiſtit primum in ſitu, quem muniti ſſimum eſſe demonſtravimus: In amplitudine regionum: In magnitudine civitatum: In abundantia commeatus: In copia redituum. Percipit inter alias res, decimas ex Lana, ſerico, canabe, frugibus, pecudibus, eſtque abſolutè Dominus rerum omnium: ſed potentiæ ejus nervi conſiſtunt in militia, quam ſemper armatam habet. Milites degunt ſemper in campis, quatuor aut amplius miliaribus procul ab urbibus. Vltra ſtipendium, quod à Principe recipiunt, faciunt etiam compendium ex ſuis pecudibus, lacte, & lana. Cum Magnus Cham militibus opus habet, vocat ad ſe partem illius militiæ; quæ ad formam regionum Romanarum, per Provincias diſpoſita eſt. Tartari ut plurimum non pugnant peditibus præterquam Vachenij qui Magno Cham non ſubijciuntur. Præcipua eorum arma ſunt Arcus, & ſagittæ, quibus non minus fugiendo, quam aggrediendo nocent. In bello valdè expediti ſunt: eorum tentoria ſunt ex lana coacta,

quibus

quibus ſe tempore pluvio cooperiunt. Vivunt ut plurimum lacte, quod ad ſolem exſiccant, poſtquam butirum ex eo ſegregarunt; & ſanguine equorum, dum urget neceſſitas. In prælijs non congrediuntur cominus cum hoſte, ſed nunc à fronte, nunc à latere, verum perpetua ſagittarum grandine, ad modum Parthorum obruunt hoſtes. Qui ſe ſtrenue geſſerunt, remunerantur largiter, honoranturque altioribus gradibus privilegijſque, Donarijs quoque. Excubant Magno Cham duodecim equitum millia, æſtimaturque ipſum colligere poſſe multo majorem equitum numerum, quam ullus alius Princeps. Ejus vires duas ſingulares conſiderationes habent, Vna eſt multitudo copiarum, quæ ex amplitudine ditionis ipſius colligi poteſt, Altera eſt promptitudo earum, perpetuo enim eos in ære habet, quæ res magni compendij eſt. Sicut enim in milite ſpectanda eſt agilitas, potius quàm robur, ita in exercitibus pluris faciendi ſunt prompti expeditique, quam prægrandes & numeroſi. Illi autem Principes fortes, potentiſſimique habendi ſunt, qui vires magnas expeditaſque habent. Sunt enim hi tanquam Aquilæ, Tigrides, Leones, aut Pardi, quæ quidem animalia inter alia Principatum obtinent, non ob aliud, quam propter agilitatem, robori corporis adjunctam, ſuntque ijs duabus partibus Equis, Tauris, Bubalis etiam Elephantes quamvis multo majoribus ſuperiores.

Regimen.

VLTra ea quæ ſcribit Marcus Paulus, aliqui *Angli*, qui per mare Moſcoviticum, regioneſque vicinas in Cathajam penetrarunt, referunt memorabiles de potentia majeſtateque illius Principis, quem Moſci Cæſarem Cathajæ, Tur-

cæ Vlu Cham, id eſt magnum Ptincipem vocant: Palatio. rum ſiquidem magnificentia, amplitudine ditionis, opulentia theſaurorum, numeroque militum ſuperat omnes Aſiæ Principes, regnatque tanta cum majeſtate, ut ſubditi eum Spirituum umbram, etiam filium Dej immortalis inepte dicant. Ejus ſolum verbum ejs pro lege, in quo ſtat illorum vita & mors. Tuetur juſtitiam rigore notabili. criminis enim rei, excepta prima vice, qua virgis acriter ceduntur, ob omne genus delicti, diſſecantur per medium. Videtur quod in eo ſequantur opinionem Stoicorum de æqualitate criminum. Fur quoque privatur vita, niſi nonuplum perſolvat, tam pro obolo quam pro aureo In Imperium ſuccedit primogenitus, hac cum ceremonia, Præcipui ipſorum ſeptem generationum aut Tribuum, induti albo, quo colore in luctu utuntur (qui & Giaponenſibus mos eſt) Principem ſedere faciunt ſuper pannum nigrum, ex lana coacta, in terra ſtratum, dicuntq; ej ut Solem intueatur revereaturq; Deum immortalem, quod ſi faciat, id ei in cœlo copioſius quam in terra remuneratũ iri, alias ei vix pannum nigrum, ex lana coacta, relictum iri, ſuper quem in campis recubet, eumque mille calamitatibus afflictum iri. Imponunt ei deinde coronam, Magnateſque deoſculantur ej pedem, jurant ej fidem, honorantque eum muneribus ditiſſimis. Scribitur deinde ejus nomen literis aureis, reponiturque in templis majoribus, urbis Metropolitanæ. Duos Senatus habet, unum belllcum duodecim prudentum, alterum Statuum totidem Conſiliariorum. Hi tractant omnia, quæ ad gubernationem ſpectant, curam gerunt eorum omnium, quæ ad pœnas & premiæ pertinent: Non utuntur minori diligentia curaque, in remuneranda fortitudine officijſque præſtitis Imperatori, tam in pace quam in bello quam in caſtigandis puniendiſque ijs, qui ſe male, aut negligentur gesserunt. Ijs duabus, in rebus, nempe in remunerando & puniendo, conſiſtit tanta

vis

vis regiminis, ut dici possit, maximam Principum barbarorum partem, ijs solis suam amplitudinem retinere. Quam enim aliam regendi formam habent Turca, Seriffus, Mogor, Persa, aliique? Non utuntur eo quam in rebus bellicis (paucos enim alios remunerantur quam milites & Capitaneos) imo nec ponunt fundamentum suorum dominiorum in alia re, nec collimant in pacem & quietem, sed in victoriam & potentiam aut amplitudinem: Nulla utuntur mensura, nec in puniendo ignavos abjectosque nec in remunerando fortes audacesque. Nunquam fuit Respublica, aut Principatus, ubi robori militari, majora emolumenta, præmiaque proposita fuerint, quam inter hos Barbaros. Sed magis inter Turcas, quam alibi: Tartari quidem Arabes, Persæque, habent nobilitatem in aliqua æstimatione precioque: Turcæ autem deijciunt destruuntque nobilium domos, nec aliud magni faciunt quam audaciam & fortitudinem ponuntq; in manus mancipiorum, & gentis vilissimæ sanguinis spectetur (si tantum curent ut idonei inveniantur capacesque præclaræ fortunæ) omne suum Imperium. Sed redeundo ad Tartaros, & ipsorum ritum regendi gubernandique populos: Astrologi illis regionibus magno in pretio esse videntur, scribitque Paulus, eorum in civitate Cambalu reperiri quinquies mille, & cum Cublai Cham ex illis cognovisset, illam civitatem rebellem futuram, curavit ædificari aliam, cui nomen est Taindu illi vicinam, quæ in ambitu 24 miliaria continet, præter suburbia: Quodque in Palatio, quod in Xaindu habet, multi Astrologi & Nigromantici sint. Astrologia judiciaria in China quoq; magno in pretio habetur. Persiæ Rex Ismael, paucas res ēt si nō magnas aggrediebatur, nisi consilio Astrologorum, nec mirum est (cum ea ars, in illos regionibus inter Assyrios & Chaldeos inventa sit) ipsam ibi adhuc florere. Turcæ eam parvi faciunt Imperatores Romani eam sunt execrati & plus quam semel, ej cum suis professoribus indixerunt exilium. Vtinam ex

Dei ecclesia exularet: nihil enim aliud est q̃ confirmatio gentilitatis. Sed ut aliquid de qualitate populorum magno Cham subditorum dicamus: Tartari sunt universaliter statura mediocri, humeris & pectoribus longi, facie lati, naso simo, colore squalidi, compositione robusti, adversorum incommodorumque patientes, equis exercitati, usui arcuum dexterrimi. Sicut autem Arabum pars civitates incolit, dicunturque Mauri, pars autem in campis degit, vocanturque Baduini: ita & Tartarorum pars habitat civitates, tales sunt Cathajenses, Bocarenses, Samarchandenses: pars in campis vagando oberrat, dicunturque campestres, dividuntnr in hordas, quarum sunt quinque: Zavolenses, Cassanenses, Præcopiti, Nagai, Cossachi, quamvis una horum pars oppida incolit.

MAGNVS MOGOR.

Regio quæ inter Gangem & Indum est, semper magnis Monarchis subdita fuisse videtur: ut enim vetera taceamus, circiter annum domini 1300. fuit in Regno Delij Princeps Arabs, secta Mahumetanus, cui nomen erat Sanosaradin (ut scribit Ioannes Barros). Tantũ ei erat potẽtiæ & roboris, ut sibi dominiũ Asiæ parare tentarit. Relictis itaq; illis regionibus, in quibus Indus & Ganges oriuntur cum prægrãdi exercitu, paulatim illos Principes populosq; devicit, qui se sibi opponebant, donec attigit regnum Canaræ, quod super Caul ad fluvium Bate incipit, extenditurq; inter Gatum & Sinum Bengalicum, ad caput Comorinum usq;. Cum itaq; tam præclarum dominium sibi parasset, cogitavit conclusitque in regnum Delij reverti, in Canara, qui suas vices tueretur, relinquens abdessam: hic victorijs sui Regis fretus, suaque industria confisus eripuit Gentilibus maximam Canaræ partem, collegitque numerosissimum exercitum, in quo erant Mahumetani, Gentiles, Christi-

Christiani, mortuusq; est, cum ei omnia prosperè cederent, duravitq; ea prosperitas ad annos 20. reliquitq; post se filium Mamudzam, quem Rex obire munus paternum passus est, ea lege, ut ei quotannis tributum penderet: Hic nec de pendēdo tributo sollicitus fuit, nec Regi alijs in rebus obedire curavit. Accidit ut Sanosaradinus in bello, quod in Persia gerebat, moreretur, filiū tam parùm fortem relinquens, ut Mamudza se Regem Canaræ inscribere, ausus fuerit, vocavitq; eam Decan & populus, Decainos; quod nothos significat. Instituit deinde 18. Capitaneos, divisitq; inter eos suū dominium, dans unicuiq; ejus partem, cum conditione, ut certum equitum, peditumque numerum, semper præsto tenerent. Vt hi autem occasionem rebellandi non haberent, non elegit in Capitaneos, qui natalium splēdore clari erāt, sed ex mancipiorum suorum numero: Quod plus est, voluit ut eorum unusquisq;, in sua civitate Regia Bider, pro sua habitatione Palatium ædificaret, in quo sui liberi manerent, & ut singulis annis, sæpius ad suam Aulam commearent. Cum aūt omnis authoritas, quæ proprijs viribus, & suorum immediatè subjectorū observantiâ non innititur, parum diuturna est: Ita huic etiam accidit, ut mancipia, authoritatem sui domini, sibi vendicātia, ipsum negligerent, & non secus, ac statuam ipsum observantes, omni respectu & authoritate caderet, nullamq; jurisdictionem reliquā retineret, quàm civitatem Bider, cum suo districtu. Vnusquisque enim armis, sibi arripuit jurisdictionem ejus regionis, cui vicario nomine, præerat. Facti sunt itaque ex Capitaneis, Principes, & qui potentia plus valebant, oppressores eorum, qui minus. Redijt itaque res ad paucos, quorum duo fama celebres sunt: Vnus eorum pertingit ad Cambajæ fines: Alter Narsingæ conterminus est: Ille Lusitanis Nissamalucco, Hic Idalcane vocatur. Vterque eorum adeò potens est, ut anno 1571. Idalcane, Goam cum 35. equorum, 60. elephantorum millibus, & 250. tormentis bellicis, obsidione cinxerit: Nissamalucco autem obsedit Caul,

cum minoribus viribus ſed feliciore exitu: Quamvis enim hunc locum non expugnarit, eum tamen ad extremam neceſſitatem redegit, amiſitque in ea obſidione 12 Maurorum millia. In ijſdem Regionibus, in quibus Sanoſaradinus Imperij ſui fines protulit, ab hinc quinquaginta annis, dilatavit ſuum Imperium Princeps potentiſſimus, quem Orientales populi vocant Magnum Mogorum, eo modo, quo nos Magnum Turcam vocamus. Sicut autem Rex Barmæ(de quo alias diximus) temporibus noſtris, valde mutavit res regni Pegu & Siam, regionumque vicinarum: Ita & Mogor confudit, peſſundeditque Status ab hoc Gangis latere. Communis opinio eſt, Mogoros Tartaria oriundos eſſe, prodiſſeq; ex ea regione, quam antiqui Maſſagetæ inhabitarũt, qui invicti roboris in armis fuere. Nam cũ nunquam ſub alieno imperio fuerint, ipſi ampliſſimorũ regnorum dominium ſibi paraverunt: Contermini ſunt Perſis ad flumen Oxum, contenduntq;, ut plurimum, cum ipſis, bello, tum de religione, tum de Imperio. Eorum civitas Metropolis eſt, Samarcanda, unde magnus Tamerlanes prodijt, ex cujus ſãguine ſe Princeps Mogorum, gloriatur oriundum. Mogorum Principis, qui nunc ad clavum ſedet, prædeceſſor, nomen ſuum in Oriente illuſtravit Anno 1536 cũ ſolicitatus à Rege Mandao (cui Badurius Cambajæ Rex ditionem eripuerat), ex Septentrionalibus partibus, ej auxilio venit: Duxiſſe ſecum Bellatorum infinitum numerum fertur, percipique id poteſt ex eo, quod Maffeus ſcribit de exercitu Regis Badurij, nempe hunc Regem, ſub ſignis habuiſſe 150 equitum millia, quorum 35 millia phalerati erant. peditum numerus erat quingentorum millium, Inter hos erant 15 externorum militum millia, & inter eos 80 Chriſtiani, partim Franci, partim Luſitani, qui viâ & modo, mihi incognitis illuc pervenerant: Navis illorum quæ dicebatur Dobriga, paſſa fuerat naufragium in plaga Cambajæ. Apparatus belli commeatuſque tanti erant, ut ſi juxta Europæ vires

res censeantur, credi non possit. Sed suprà demonstravimus causas, quare Principes in Oriente, & in Meridie, exercitus nostris multo majores educere possint, eadem quoque valent, ut quæ de bellici apparatus incredibili copia dicuntur, credibilia fiant: Sicut enim illi Myriades hominum armis instruere possunt, quod ad eos pascendos, armandosque non multo opus habent, ita etiam inæstimabilem commeatuum, machinarumque bellicarum copiam, accumulare possunt: nihil enim ducunt secum, quam quod bello necessarium est. Copia vini, diversa edulia, aliaque similia, quæ nisi magnis impensis, labore, & molestiâ, vehi possunt, ab ipsis omittuntur: Omnes ipsorum res ad belli usus, ordinatæ sunt: Æs, ferrum, chalybs, stannum ad fundendas machinas, tormentaque bellica; Ferrum, & plumbum fundendis spherulis; Ferrum & chalybs fabricandis ensibus; Boves elephantosq; trahendis tormentis; Commeatus nutriendis exercitibus Metalla ijs armandis; Venæ Minærarum Reditusq; ijs conservãdis. Omnes illi Principes Tyranni sunt, & ut sua dominia conservent, augustioraq; faciant, premunt populum, traduntq; omnia in manus militum: Vtque hi sibi fidi sint, faciunt eos rerum omnium dominos. Principes Mahumetani suis solis mancipijs favent, eorumque fidei committunt Arces, expeditionesq; magni momenti. Ij fiunt aũt sæpe suis patronis rebelles, eripiuntque ipsis suas ditiones: Vt earum possessionem retineant, exponũt prædæ populos. Necessarium enim est, ut Principum potentiâ, aut benevolentiâ subditorum, aut aliorum innitatur, (qui enim ab omnibus timetur, diu in suo Statu persistere non potest.) Tyranni autem, cum nihil boni sibi de suis subditis (quos non tanquam subditos sed ut mancipia tractant) polliceri possint, necesse est, ut milititibus innitantur, demereãtur eorum animos, promittendo libertatem, dandoque ejs in prædam facultates subditorum. Turca fulcit se Ianizaris, qui nõ alium non dico patronum, sed nec patrem norunt, ab ijs diligi

 studet:

ſtudet, concedendo eis omnia. Multi Principes Malavares habẽt populos loco pecudum. ſtabiliuntq; ſua regna ſuper Naires. Reges Ormuzij, Cambajæ, Decan & Achen rerum ſummam, Mancipijs committunt. Vt finem faciam: Sicut legitimus Princeps juſtuſque curat ut à ſuo populo diligatur, quo ab eo ſuffultus adverſus externos hoſtes, munitus ſit: E contrario, Tyranni ſcientes ſe à populo odio haberi, curant ut à ſuis mancipijs, & à militibus diligantur, quorum armis utuntur, tam ad deprimendos vaſſallos, quam ad procul arcendum hoſtes: Cum itaque ſtabilimentum ſuæ amplitudinis, ſuper milites Naires, Ianizaros, liberos aut ſervos, indigenas aut extraneos, quales illi ſint conſtituant, neceſſe eſt, ut ſola milite ipſis finis ſcopuſque omnium rerum ſit, & ut ſe ipſos militibus, & apparatu bellico inſtructos conſervent, nulli rei parcant. Vt ad regem Badurium revertamur: ducebat cum numero militum, (quem diximus) mille Tormenta bellica, & inter illa quatuor Baſiliſcos, quos trahebãt, tantundem boum centenaria: Quingentos currus, pulvere pyrio, & ſpherulis onuſtos: ducentos elephantos armatos. Vltra hæc, quingenta dolia auro & argento plena, ſolvendo ſtipendia exercitui, multi Principes dominique, cum eorum aulicis & ſequela, Mercatores, Annonarij, Artifices, famuli innumeri: Duobus tamen prælijs à Mahumedio victus fuit: Vnum prælium in vicina civitatis Doce factum eſt: Alterum apud Mandao, ex quo mutata veſte ut ſaluti ſuæ conſuleret, in Diu aufugit: Cùm ſe â metu recollegiſſet, miſit legatos ad Solimannum Turcarum Regem cum dono, quod ſexcentis aureorum millibus æſtimatum fuit, ab eo petens auxilium. Poſtea ſecum animo reputans, res ſuas magis prompto auxilio opus habere, inijt fœdus cum Luſitanis, qui ipſi magis vicini erant: Vtque eos amicos, ſocioſque belli haberet, permiſit, ut in inſula Diu Arcem ædificarent. Sed ut ad Mahumedium revertamur: Ejus fortuna, multum Tamerlanis ſui Anteceſſoris, ſimilis fuit: Sicut enim hic

Perſiæ

Persiæ Asiæq; tremorem incussit, nihilo minores turbas excitavit ille in India, & in Oriente: Si ille prælio superavit Bajazeten Regem Turcarum, vicit hic Badurium Cambajæ Regem qui exercitum multo ipsius majorem, adversus eũ eduxit, ambo sibi Magni cognomen pararunt. Cum Mogori abundantiam Indiæ cognovissent, percepissentq; ejus fertilitatem, occupaverunt paucis annis, & perpetuo victoriarum cursu ferè id omne, quod inter montem Caucasum & flum. Gangem & Indum jacet. Continẽtur eo spacio 57. regna. Adabar enim Mahumedij successor, cepit Madabar, cum potiori Cambajæ parte. Quanti momenti sit hæc Provincia, in qua sunt fama celebres civitates Madabar, Campane (hæc civitas sita est in monte qui in media planicie attollitur) & Cambaja quæ suum nomen Provinciæ communicat (hæc civitas ut scribunt instruit 130. focorum millia) potest comprehendi ex ijs, quæ de exercitu Regis Badurij & de ejus apparatibus bellicis diximus, ex quibus, & de ejus fertilitate fieri potest judicium. Non est enim in Orbe terrarum Provincia abundantior, ditiorq; omnium rerum: nempe Oryza, frugibus, leguminibus, saccharo, bobus, pecudibus domesticis omnis generis, feryco, diciturq; in ea esse sexaginta millia municipiorum, qui numerus profectò permagnus est, Scribit Guicciardinus in Germania inferiori (qui in 17. Provincias divisa est) 208. oppida muris cincta, & 150. municipia esse, quæ civium Iure & privilegio gaudeant. Et præterea 6300. pagos campanilia habentes. In Regno Neapolitano sunt 1800. partim oppida, partim castra: In Bohemia sunt 780. partim Arces, partim oppida & 32. pagorum millia. Frãcia, ut scribit Ioannes Bodinus, numerantur 27. municipiorum millia, quæ habent campanilia, ultra ea, quæ in Burgundia sunt, quæ eo tempore, cum alijs Provincijs descripta non fuit. Quãvis ex alicujus regni numero, de ejusdem potentia, judicium absolutè faciẽdum non sit, sed id ex eorum amplitudine fieri debeat, eorum tamen numerus multum et ad rem facit: Cambaja aũt ꝓpter utrumq; pro regno amplissimo habendum est. Acabar ac-

quiſivit ſibi quoque regnum Bengalæ, quod ditiſſimum eſt: unde in illa Orientis parte dici ſolet ibi tres Reges eſſe: Vnum in Cambaja, Alterum in Narſinga, Tertium in Bengala: Et ut quod verum eſt dicatur, Cambaja & Bengala, præſtant omnibus alijs Provincijs, territorij fertilitate & concurſu mercatorum: Ambæ ſaccharo goſſipio, pecudibus, elephantis, equis, eximiè abũdant. In Bengala quoque creſcit piper longum & zinziber. Illam interſecat Indus fluvius nobiliſſimus; Hanc Ganges totius Orbis celebriorum fluminum unus, habetque duo emporia famâ celebria, Satiganum nempe & Catiganum. Poſſidet quoque Mogor regna Citor, Mandao, & Delly, ubi ipſe habitat. Magnum habet Elephantorum, Equorum, dromedariorum numerum, magnamque tormentorum, & bellici apparatus copiam, quibus ſe toti Orienti formidabilem tremendumque fecit. Scribitur (ut ſummatim dicam) ipſum in campos educere trecenta equorum millia, & quod in ſuis ditionibꝰ habeat quinquageſies mille Elephantos. Rogabit aliquis unde accidat, cùm hic Princeps adeò potens ſit, vicini autem ferè inermes, quòd ſibi non parat dominium reliquæ Indiæ & totius Orientis? Obſtant multa: Vnum eſt, quod ſicut ingenium, & ars hominis in continuo labore, & motu eſſe non poſſunt, (nam perpetuò ſe movere poſſe, ſolius Dei & naturæ eſt) ita & conatibus humanis curſus continuus dari non poteſt: Et quamvis magna Imperia à viribus externis non infeſtentur, ipſa tamen, ſua mole ruunt. Rebus magnis conceſſum non eſt, in ſuo culmine ſtare diu, minus perpetuo: Creſcunt, ſed ea conditione, ut tandem decreſcant: Attolluntur in altum, ſed ea lege, ut certus caſus ſuccedat: In ſe magna ruunt. Quanto autem magis creſcit dominium, tanto plus proclivitati & agilitati decedit: Et quamvis vires euadant majores, ſunt tamen tractationi, ne dicam vibrationi minus aptæ: Non movent ſe niſi lente. Velocitas autem bello ſummè neceſſaria eſt. Conquiſitorum magnitudo
fert

fert ſecum invidiam,curamq; eam conſervandi,ſecuraque reddendi, & ut res conquiſitæ bene ſtabiliantur,tempore opus eſt: Interim armant ſe vicini,providentque ſuis rebus.cum occaſione autem fugit avolatque vincendi commoditas. Qui hoſtes vicit,timet,ut plurimum ſocios & participes victoriæ, & ut victor,ſe de ijs ſecurum reddat,opus eſt,ut expeditionem interrũpat, & ut in medio curſu receptui canat. Vltra hæc: Victoriæ reddunt Capitaneos inſolentiores, milites contumaces, & cum illi ultra progredi jubent,recuſant. Accidit id Alexandri Magno & Lucullo. Nec debet prætermitti, quod magna molimina ad optatum finem perducta indicent quidem quoſdam particulares,ſed evacuant,ut plurimum,Principis theſauros,qui faciunt, ut exercitus ſub ſignis coadunatus maneat, redduntq; animos paratos factionibus bellicis. Progrediamur. Tam numeroſus exercitus,quem Mahumedius duxit adverſus Regem Cambajæ, non ſolum vaſtavit regiones quas pertranſivit,& in quibus morum traxit;ſed præcidit ſibi ipſi media ſe ſuſtinendi conſervandiq;. Magni itaq; exercitus quamvis ab hoſte non profligãtur,conſumuntur fame,quam comitatur peſtilentia. Videmus itaq; inundationes Attilæ,Tamerlanis, ſimiliumq; populorum, exiguo tempore duraſſe. E contrario autem,Græcos,Macedones,Chartaginenſes,Romanos & Hiſpanos, exercitibus potius exiguis,quam magnis,magnos progreſſus fuiſſe, Res enim moderatæ durant, fluviorum inſtar, qui quod uno anno non conficiunt,duobus aut amplius annis perficiunt.Immodicæ res,ſimiles ſunt torrentibus,qui plus ſtrepitus fragoriſq;, quam effectus faciunt,præcipitantur quidem,ſed ſuo impetu diſſipantur. Itaq; adverſus numeroſos exercitus, non aliud ſalubrius conſiliũ eſt, quam tempus extrahere, ſuiq; defenſioni tantum incumbere. Certum enim eſt illos non diu ſubſiſtere poſſe,neceſſeq; eſſe,ut brevi commeatuum & pecuniæ defectu,aut propter infectionẽ aeris,aut morbos diſſolvantur. Quod plus eſt:Res proſperæ ex-

cæcant homines: Adversæ autem reddunt eos cautiores. Fiunt itaque res victoris deteriores, victorum autem meliores. Id quoque est perpendendum, quod successu temporis parantur victoriæ quo tempore senium contrahit Princeps: corpus autem afflictum, delassatumque extinguit animi vigorem, qui ad expeditiones bellicas summè necessarius est. Hujus rei fidem faciunt, Iulius Cæsar, & Imperator Carolus quintus. Obstat quoque progressibus Mogori locorum natura. Caucasus enim diffundit se in illis confinijs, mille ramis quorum aliqui, terminant regna: Allijs non sufficit terminare, sed & cingunt ea, muri instar: Alij concludunt ea prorsus: Alij autem reddunt transitus difficiles. Magis nocent eæ difficultates Mogoris, quam alijs, quod nervi, roburque ipsorum militum in equitatu consistit, qui sicut in campis valet dominaturque, ita est exigui momenti in montibus. Hujus qualitatis sunt confinia Persiæ, inter alia regnum Sablestan, quod undequaque cinctum est, illa Caucasi parte, quam Græci Paropanisum dixerunt. Nec minus ambitur montibus Sigestan, Ita ut fluvius Ilmento per eam vix viam inveniat. In ipsa Cambaja, ubi Mogori adeo potentes sunt, non ipsos timent Resbuti, qui se in montibus munierunt. Sunt hi reliquiæ nobilium Gentilium, qui se in montes inter Cambajam & Diu contulerunt, cum Cambaja primum à Mahumetanis occupata fuit, conservantque armata manu suam libertatem, inferuntque sæpe planiciei damnum. Sunt ibi adhuc aliæ regiones steriles, omniumque rerum, non aquæ solum, indigæ. Ejus generis est Dolcinda, ad fines Cambajæ, per quam exercitus duci non possunt. His adjungitur temporis jactura, quam Principes (quibus magnum dominium est, voluntque suscipere expeditiones) necessario faciunt in itineribus. Æstas enim elabitur antequàm eò quò tendunt, cum equis semienecatis, exercituque hominum numero multum diminuto, viribusque valdè debilitato, pervenerit, ingruitque hyems, quæ ipsis adversa, hostibus commoda

moda est: Ille enim in campis inter lutum & glaciem castra metatur: Hic autem degit sub tecto, commodeque se habet. Inde accidit, ut omnes Principes, qui magnas expeditiones faciendas susceperunt, propter incommoda, quæ occurrunt ducendo magnos exercitus, ex una regione in aliam, coacti sint classes instruere, & fluminibus aut mari uti. Hujus rei dedit præclarissimum exemplum Cæsar Germanicus in bello Germanico: Videns enim tempore, (quod consumebatur movendo exercitum) incommodis, laboribusque, & itinerum longinquitate quoque viros equosque absumi, resque nimis in longum protrahi, conclusit instruere classem. Mogoro autem nullæ prorsus navales vires sunt: Ab una parte, nullus portos habet: Ab alia, ei sunt vicini Lusitani, qui duabus maximi momenti Arcibus, quarum una est Diu, altera Daman obstruunt totum Cambajæ Sinum. Vltima causa, quæ illorum Tartarorum progressibus obstitit, est finitimorum potentia, quæ impedit, ne se Orientem versus extendant. Regem Barmæ habet ibi vicinum qui nec potentia nec viribus ipsi cedit: In tot enim regna, regionesque dominium obtinet, imperatque populo adeò feroci pugnacique, tantumque eorum numerum in campos potest educere, ut vicinorum neminem timeat. Si autem Mogor extendit sui Imperij terminos, intra Gangem & Indum non minus dilatavit hic suos terminos inter Gangem & Siam. Denique crescentibus ingenijs, quibus hostes offenduntur, crescunt consequenter modi, quibus se defendunt, ingeniumque humanum modulo majus fit. Ducitur enim pronius à natura ad defendendum, quam ad offendendum: Naturæ enim magis curæ est conservare, quam destruere. Imò nec permittit quidem aliquid corrumpi, nisi ut conservet. Dici non possit quantum homo subtilitate, industriaque valet, ut se resque suas defendat. Vtitur enim ad defensionem, non solùm eo, quod sibi proprium est, sed &

S 2 omni

omni eo, quod ad offendendum pertinet: nec posset reperiri aliquod instrumentum offensioni aptum, quo non etiam ad defensionem uti possit: Ille itaque Arces, quæ nimis copertæ tectæq; sunt, inter meliores non censentur. Tollunt enim defensori commoditatem offendendi vexandiq; hostem faciendi excursiones, utendi tormentis bellicis, igne artificioso, alijsq; ejus generis inventionibus. Sed quæ res est magis admiratione digna, quam ingenium fortificandi? Quid magis subtile, quam sermo qui de fortificatione habetur? nempe Cortinis Propugnaculis, Lateribus, Vallis, Fossis, Contramuris, Cuniculis, Aggeribus intrinsecis, Calemattis, Contraminis, Diverticulis similibusq; inventionibus? Est ne res aliqua quæ exactissime excussa non sit? Hæc ars efficit ut pauci multis resistere possint, & ut exiguus locus, sed munitus, vires, & thesauros potentissimi Regis consumat, Parva bellica Arx, potentiam magni Imperij fatiget, debilemq; reddat. Hac arte octingenti Lusitani ante aliquot annos, eluserunt conat9, impetumq; Magni Mogori, ad Daman in ora Cambajæ, qui locus illorum est. Paucis ab hinc annis, per celeres equos ab Emmanuele Sosa Cotigna, Prorege Indiæ, Regi Catholico nunciatum fuit, quod Magnus Mogor, 60. Idolorum templa excidi jussit, dicens ea (idola) nullius esse efficaciæ, accersivisseque concionatores, qui ipsum instruerent, baptizarentq;, & quod modo duo ejus filij baptizati essent.

REX CHINAE.

REgni Chinæ Imperium olim multo latius fuit quam nunc est. Deprehenditur enim ex historijs ipsorum (quibus memoriam rerum ibi factarum, per bis mille, & amplius tercentum annos conservarunt) & alijs eorum scriptis, proprio idiomate editis (quorum adhuc supersunt) Reges eorum, dominos fuisse, fere totius oræ Maritimæ

Asiæ,

Asiæ, à Freto Aniano, ad Regnum Pegu usq;, & Regnorum Melitaij, Bacam, Chalan, Baragu (quæ ad Septentrionale latus Pegu sunt) vicinorumq; illorum, ubi adhuc eorum opera, cum epitaphijs & alijs eorum monumentis reperiuntur. In dictis omnibus regionibus, adhuc reliquiæ ceremoniarum veteris religionis observantur, quibus tradebatur scientia rerum Mathematicarum, ut est anni in menses divisio, Zodiaci in 12 signa & aliarum hujusmodi rerum, quæ monumenta sui Imperij sunt. Nec adhuc longum tempus præterijt, cum omnia illa regna, Regem Chinæ, pro Monarcha habebant, ei quoquo triennio, mittentes Legatos cum donis: Legati ad minimum quatuor esse debebant, nam antequam ad Aulam, quo mittebantur pervenissent, ob locorum distantiam, difficultatem audientiæ, & moram in expeditione moriebantur duo, & quamvis morbus ipsos non confecisset, Chinenses mortem eis veneno, (quod in aliquo publico epulo ipsis dabatur) accelerabant, ponerabantq; eis sumptuosa sepulchra, quibus nomen Legati, & à quo missi erant, inscribebatur: Id omne fiebat ab ipsis, ut memoriam sui Imperij potentiæque æternam redderent. Nec minus protulerunt suam potẽtiam, in vasto illo Oceano, quam in Continenti: Chinenses enim primi in insulas Orientis dominium obtinuerunt: Post eos Giavi illarum dominium sibi pararunt: Deinde Malacenses & Mauri. Tandem Lusitani & Castellani adepti sunt illarum Insularum partem. Sed nulla illarum nationum, potentiam Chinensibus parem habuit. Vtcunq; enim Chinensium regio, pari cum vicinis Insulis potentia, magnitudine, fertilitate, atque divitijs, omnium deniq; rerum proventu atq; abundantia certare possit, præter cæteras tamen majorem immensi illius Archipelagi partem ad Zeilan usq; occuparunt, ubi idioma Chingallum reliquerunt, sicut & in terra Continenti ei opposita. Legitur quoque in aliquibus Relationibus Patrum Iesuitarum, in una parte insularum Divi Laurentij, inveniri populum album, quem à populis

Chinæ originem trahere dicunt. Chinenſes primi Inſulas Moluccas detexerunt dedereque nomen Garyophilis, deduxeruntque colonias, in multas Inſulas, quæ adhuc nomen ſervant, nempe Battachina á Muar: Battachina Mauri. Batte enim oppidum, Battachina oppidum Chinenſium ſignificat. Æſtimatur quoque habitatores Iavæ, ab ijs originem traxiſſe. Vt quod verum eſt dicatur: Videtur magna ſimilitudo in ipſorum vivendi, veſtiendi, ædificandi ritu, induſtria mercaturæ, & artificiorum ingenio. Cum autem Chinenſes, in Freto Zeilano claſſis 80. navium jacturam feciſſent, ultra alia infortunia: Perpendentes ſimiles expeditiones, ſuis rebus damnoſas eſſe, concluſerunt eas prorſus miſſas facere, regredique in ſuos fines: Vt hæc concluſio rata eſſet, pænam capitis ſtatuerunt in eos, qui in illas partes navigarent. Reges Chinæ bello, alios offendere, prorſus abſtinent. Vt verum dicatur: Cum ipſi fœliciſſima regione potiantur, ubi terræ fertilitas, cum hominum inæſtimabili induſtria certat, cui nihil deeſt, multaq; eorum uſibus abundant cur conſumerent ſuas opes, in faciendis acquiſitionibus, ſuo Statui parum profuturis? Cur abſumerent proprias vires, & ſubſtantiam ut acquirerent aliena? Quid piſcarentur reti aureo? Carthaginenſes ſicut ſcribit Polibius, ſimili fere modo exonerarunt ſe, una parte rerum prius partarum: Romani cum ſecundo bello Punico, jacturam feciſſent maximarum claſſium, præ deſperatione valedixerunt Mari. Poſtea autem videntes, quod qui Mari dominarentur, quoque terra prævalerent, rurſus novas claſſes inſtruxerunt, quibus tandem hoſtibus ſuperiores fuerunt. Quamvis hæc Chinenſium reſolutio hodie prudentiæ non aſſcriberetur, tamen pro maxima ſapientia habenda eſt. Cum enim major fatuitas non ſit, quam tua perdere, ut rapias aliena: deſtruere fines proprij Regni, ut invadas alieni: profundere ſanguinem vitæ neceſſarium ut haurias alienum, Regium magis, & Principis opere dignius eſt, conſervare, (ſicut

alibi

alibi diximus)quam dilatare:Conſervatio enim Statuum dat eis eſſentiam,ampliatio autem eo ſpectat ut eis bene ſit. Ad quem finem autem ſe macerabit aliquis, ut ſua ampliora reddat, ſi ampliatio Statuum non ſolum non efficit, ut bene commodeque eis ſit,ſed deſtruit id,quod ante bene erat; Ad quid expendet proprium pro alieno? Rem quæ jam ſubſiſtit,pro incerta & quæ accidere poſſet? Neceſſarium pro utili? quare debilitabit ſuam perſonam,ut major fiat: Princeps ſapiens debet alienus eſſe ab ijs expeditionibus; quæ ipſum ſecurum non faciunt, aut inſigne commodum ſecum ferunt: Securitas enim Status, eſt una Baſis, in qua ſubſiſtit: quod ſtudet acquirere eſt ut ſecurior ſit: Securitatem autem adferunt acquiſitiones Anguſtiarum, clauſtrorum, viarum, rerumque oportunarum, ut hoſtem longe à te ſubmoveas: Vtilitatem commodumque adferunt eæ regiones, quæ pecunijs ditant, aut commeatibus apparatuque bellico,rebuſque talibus inſtruunt. Sed ut ad Chinenſes revertamur. Quando illud ſapientiæ plenum decretum fecerunt,liberos dimiſere populos,qui eis ſubjecti erant. Aliqui tamē eorum, manſere feudatarij,& ſub illorum umbra,inter quos fuere Reges Coreæ,Lequij,Caucinchinæ, Siam. Quamvis autē(ut diximus) ſe inter ſuos terminos fineſq; Chinenſes reduxerint, contulerintq;,poſſident tamen regionem paulo minorem quam Europa eſt: Extēdit ſe enim à Septentrione Meridiem verſus à 17. gradu ad 52.uſq;,quo ſpacio continētur 35.gradus: Ab Ortu, ad Occaſum,ſunt grad⁹22. Pacquin in qua degit Rex,eſt in 48. gradu noſtri Poli. Dividitur China in 15. Provincias,harum ſex ſunt nempe,Maritimæ Cantā,Foquiem, Chiqueā, Xanton, Nāquij, Quincij: Mediterraneæ, Quichiu,Iunna, Quancij, Suinam, Fuquam,Suchuā, Xiāxij, Sonao, Sancij: Provinciæ,Quincij,Cantam, Foquiem, à Mediterraneis diviſæ ſunt monte,noſtris Alpibus ſimili, nec plus quam duo itinera ibi reperiuntur,quibus ad ſe mutuo meant. Thomas Perezius Legatus Regis Luſitaniæ Emma-

Emmanuelis, à Cantan ad Nanquij consumsit quatuor menses, Septentrionem versus semper tendens: Attamen Nanquin ad Septentrionem magis est. Ad amplitudinem confinium supra dictam, accedit fundi fertilitas incomparabilis: Producit enim quidquid ad delicias & delectamenta non ad necessitatem solum, & ad usum humanum facit. Multæ plantæ bis aut ter in anno fructus reddunt. Ad id facit fluviorum frequentia, aquarumque copia, quæ totam regionem, non solum navigabilem facit, sed & ita irrigat eam, ut amœnissimus hortus videatur. Ea fertilitas geminatur duplici via: Vna, quod Rex nullis sumptibus parcit, ut tota Regio undique irrigari possit, in partes duas secando asperrimos montes, ut fluminibus transitus pateat. Æquando profundas valles, Corrivando aquas lacuum & fluminum multis modis: Cum itaque nullo loco deficiat calidum, quod tota fere regio intra Zonam temperatam contineatur, nec humidum (quo natura benigna, & hominum industria eam irrigant) luxuriant omnia, plus quam credi posset. Nullus alibi locus est ubi propagatio plantarum & pecudum, majores progressus faciat. Altera fertilitatis causa est quod nec segetes severissime castigantur, nec hic prorsus otiosi tollerantur, unusquisque aliquid facere cogitur, nec relinquitur palmus terræ, qui nõ colatur, nec dragma materiæ quæ non formetur. In Cantan, inter alias res notatu dignas, numerantur quatuor centorum millia, qui terendis frugibus, & Oryza occupantur. In China habet unusquisque quod agat, secundum ejus vires hic manu, ille pede, oculo, lingua aliquid agit: ijs solum in Protodochijs publicis locus est, qui prorsus membrorum omnium impotentes sunt, nec affines habent, qui eis succurrere possent. Stercus humanum (taceo alia) hic venditur. Vt se nemo excusare possit, quod nihil agere norit, unusquisque artem paternam exercere cogitur. Cum itaque filij in artibus paternis quodammodo nascantur obligatique sint eas exercere, addiscunt fere eas antequam

tequam id perceperint, idque perfectissime. Qui sibi in terra victum non potest parare, facit id mari, id enim non minus frequenter habitatur, quam illa, vivuntq; infinitæ familiæ in fluminibus, in cymbis, nec post longum tempus in terram descendũt. Horum aliqui vehendo, aut traijciendo personas, mercesque merent: Alij officinas sibi pārant: Alij hospitio excipiunt iter facientes: In medio fluviorum reperitur quidquid ad amictum aliasq; commoditates vitæ civilis utile, non ad cibum alimentaque solum. Multi nutriunt in navibus, magnum pullorum numerum præcipuè Anatarum Ad fovenda ova, excludendosque pipiones, matribus non utuntur, sed temperati ignis, fere sicut in Ægypto, singulariter autem Alcairi fit: Tenent has aves noctu cymbis, mane in campis Oryza seminatos emittunt, cumque se magno rusticorum commodo herbis noxijs paverint, ubi nox ingruit, ad sonitum cymbali aut tympani ad suas caucas redeũt. Multi vivunt vehendo pisces fluvitatiles & marinos, in Provincias Mediterraneas: Vere enim dum turgent flumina, ob aquam pluviam & nivem liquescentem, confluit piscium marinorum incomparabilis copia ad ostia fluviorum, ubi piscatores eorum incredibilem copiam capiunt: Eos naviculari fluminum, parvo emunt à piscatoribus, convehuntq; (in quibusdam vasis ad idoneis pascendo illos, ac sæpe recenti aqua reficiendo) in regiones longissime ab Oceano dissitas: Ibi venundantur, mittunturque in latas civitatum fossas, & in viuaria, in quibus toto anno perdurant, serviuntq; Chinensium mensarum delicijs: Pascunt pisces stercore bubulo aut columbino. Vt finem faciam: Cum civibus vetitum sit, finibus excedere, nisi cum venia (quæ pro certo tantum tempore permittitur) necesse est ut crescente quotidie progenie, innumeri incolarum cætus excrescant: Ab ipsis observatum est, vice quinque morientium, ad nasci septem. Adde, in his regionibus tantam esse cœli benignitatem, aerisq; salubritatem ut non meminerint, ibi aliquando pestem univer-

ſalem fuiſſe. Ne autem aliquis exiſtimet, bonum aliquod alicubi inveniri, cui non tantundem calamitatis, rerumq; adverſarum rependatur. Accidunt in China terræmotus, qui plus damni quam peſtis faciunt: Abſorbent enim integras civitates, deſertas reddunt regiones. Condunt antiqua flumiña, & recondunt nova. Montes ſolo æquant, faciunt miſerandam ſtragem illius populi. Anno 1555 erupit è terræ viſceribus tanta aquarum copia, ut 180. miliaria inundaverit, diglutivitq; civitates cum earũ villis. Qui aquas evaſerant, illos ignis cæleſtis conſumſit. Numerantur in China 450. civitates, 235. magna oppida, 1154. caſtella, 420 urbes absq; muris, in quibus milites degunt. Villarum pagorumq; quorum aliqui habentes mille focos, numerus iniri nõ poſſet: tantũ enim undiquaq; populi eſt, ut univerſa China una civitas videatur. In ea ſunt duæ Metropolitanæ civitates Nanquin, Paquin: In hac (qui Regia Septentrionalis interpretatur) nunc habitat Rex: Iſti quæ ſubſunt 7. Provinciæ; huic 8. Ambæ adeo amplæ ſunt ut uno integro die equites, priusquam ab uno capite ad aliud pervenias. De numero habitatorũ Chinæ nihil affirmari poteſt, ſecundum aũt quod ex Relationibus manuſcriptis extat, & ore refertur, colligitur 70. Milliones animarũ excedere. Hæc profecto Res magna eſt, nec creditu facilis illi, qui cum regnis Chriſtianitatis illum numerum conferre, & ex illis æſtimationem facere velit. Italia non accedit ad 9. Milliones. Nec Germania (excludendo Helvetios & Belgas) ad plus quam decem, nec additis duabus dictis Provincijs excedit quindecim Milliones, quem numerum forte conficiet Francia. Hiſpania populo infrequentior eſt Italia. Sicilia habet unum Millionem & tercenta hominum millia: Anglia tres Milliones. Tantũdem numerantur in Belgio quãvis belli diuturnitate numerus Belgarum, multum immunitus fit. Non tamen incredibilis ille numerus (quem habitatores Chinæ conficere diximus) videbitur ſi conſiderentur ipſius amplitudo, fertilitas & loci habitati: Ea

enim

enim Provincia adeo ampla, & tot habitatoribus frequens est, ut minus incolarum ei tribuendum non sit. Tot habet urbes, & tam amplas, aliasque civitates, ut tantum numerum capere & excipere possit. Est quoque adeo copiosa, rerumque omnium copia, partim naturæ beneficio, partim hominum industria abundans, ut tantum numerum pascere possit. Nos Itali nobis ipsis egregiè imponere solemus, cum opinamur Italiam omnibus universi Orbis regionibus præstare, nobisque persuademus nullam Provinciam, nec opulentiorem esse, nec frequentius habitari. Nec perpendimus Italiam longam angustamque esse Provinciam, non spaciosam, nec capacem, Nec quod duæ tertiæ partes flumen navigabile non habent, qui defectus admodum prægnans est: Nec quod quartam partem occupat Apenninus, qui mons, ut plurimum asper & parum frugifer est. Quod ad fertilitatem Italiæ attinet, ejus parti, cedit Francia copia frugum & pecudum? Aut Anglia frugibus, pecudibus, lana, piscibus & metallis; Aut Belgium multitudine & amplitudine civitatum, varietate artificiorum, opibus & mercatura; Aut Græcia pulchritudine & oportunitate situs, & maris Portubus aut regionibus dulcibus? Aut Hungaria, pecore, equis, vino, frumento, piscibus, Minæris, omni denique bono? Sed nolo in his enarrandis me detinere diutius quam necesse est. Longobardia tertiam tantum Italiæ partem occupat: Sed cum explicetur pulcherrimis planiciebus, irrigeturque amœnis fluminibus, nec montes asperos, nec campos arenosos habeat, tantum populi, quantum dimidium Italiæ habet: Quid autem dicemus de Francia, Austria, Germania inferiori, Pannonijs, alijsque quæ omnifariam planæ, opimæ, extremeque deliciosæ sunt? Concludamus ergo: Cum China non minus amplum spaciosumque regnum sit, quam unitum, sibi junctum, plenum populo, annona & opibus, pro uno maximorum Imperiorum, quæ unquam fuere habendum est.

Regimen.

CHinæ regimen Deſpoticum plurimum refert. In tota China,nullus eſt alius dominus præter Regem. Ignorant quid Comes: quid Marchio, quid Dux ſit. Nulli alteri tributum aut vectigal penditur quam Regi: Confert is omnes magiſtratus, etiam nobilitatem: Dat eis quo ſe ſuſtentant,nec aliud ponderoſum faciunt,cujus ipſe certior non fiat. Non ſicut Regi tantú ei obeditur,ſed & veneratur ſicut numen. In unaquaque Provincia eſt Regis effigies aurea,quæ velo operitur, præterquam, novilunijs:Tunc detegitur,viſitaturque à Magiſtratibus, inflectuntque genua coram ea, tanquam Rege ipſo. Nec ſolus Rex reveretur,ſed & Præſides,ipſique judices ita honorantur, ut ejs nemo loquatur,niſi genubus inſidens. Hac re vileſcunt admodum animi populorum,facitq; eos mancipia potius quam ſubditos Principis. Exteri(quod eorum converſatio conſuetudoq; aliquam mutationem,aut aliquid novi in regimine introducere poſſet)non admittuntur in regnum: Concedunt eis autem aliquid commercij,in oris maritimis, ut diſtrahant,divendantque annonam,& opificia quæ ipſi fecere,Mercatores qui hic verſantur,mercaturamq; terra exercent,multi ſe coadunant, unumq; inter ipſos Principem conſtituunt, cui titulum Legati dant. Hac cautela intrant regnum, ſed Officiarij & miniſtri Regis, nunquam diſcedunt ab eis.Indigenæ non poſſunt regione excedere, niſi permiſſu, nec conceditur permiſſio, niſi ad certum tempus:Vt de reditu ſecuri ſint, non dant facultatem exeundi, niſi exercendæ mercaturæ gratia,navigando in navibus 150. vaſorum capacibus, ſuſpicantur enim eos multo longius navigaturos,ſi majores naves concederentur. Vt finem faciam. Hujus regni lex eſt, ut nihil aliud,quam ad pacem & conſervationem Reipub. colliment:Ideo floret hic Iuſticia quietis mater,deinde Politia magiſtra legum, denique induſtria pacis filia. Non aliud regnum

regnum, nec dominium antiquum nec novum illo magis politicum eſt. Plus quam bis mille annis (ſicut ipſi ſuis hiſtorijs docēt) regitur China ijſdem legibus. Nos miramur Rempublicam Venetam conſtitiſſe jam 1100. annis, regnum Franciæ autem jam ſe per 1200. annos conſervaſſe. Circiter ducenti jam anni ſunt, cum China à Tartaris oppreſſa, pertulit eorum dominium circiter 90 annis. Chinenſes ſeipſos magni faciunt in rebus civilibus & politicis, quibus prorſus invigilant. Solent dicere ſe habere duos oculos, Europæ populos unum, cæteros nullum. Ita honorifice de nobis loquuntur, quod ipſis noti ſint Luſitani, cum quibus mercimonia exercent in Macao, & alijs locis, & propter famam Caſtellanorum, qui ab ipſis non longe abſunt, in Philippinis inſulis nempe.

Vires.

EX frequentia populi (quam docuimus) fieri poteſt judicium virium Chinæ: In ea enim conſiſtant omnes aliæ vires. Sed ut aliquid in particulari de ijs dicamus: Potentiæ Regis Chinæ (quod ſuo contentus, omnem invaſionem abhorret) defenſioni magis, quam offenſioni prona eſt, & aptior, ut ſua conſervet, quam ut ea augmentet. Civitates ut plurimum ad flumina navibilia ſita ſunt, habentq; foſſas profundas largasque, muri earum tum è lapide foſſili tum coctili ſunt, adeo firmi ſolidiq;, ut credi vix poſſit. Turres non deſunt, nec propugnacula quam optime inſtructa. Ad fines Tartariæ ut ſecuri eſſent adverſus potentiam talium hoſtium, qui quondam Chinam ingreſſi eam ſubjugarūt, fabricarunt murum, qui initium habens ad civitatem Ochioi, (inter duos altiſſimos montes poſitam) extendit ſe ad ſexcenta millaria Ortum verſus, donec ei alius mons occurrit, qui ad Oceanum uſq; protenditur. Ad regni fines videntur frequentes, ſed parvæ Arces, eæ erectæ ſunt, ut hoſtem ſiſtāt, donec concur-

rant vicina præſidia, & deinde Regius exercitus. In quadringentis magnis pagis, magnum populi numerum, quotidie ſtipendia merentium habet Rex: Hi ad minimum judicium, in eam partem, qua neceſſarium eſt, tendunt. Vnaquæq; civitas ſuos Præſidarios, & ſuam cuſtodiam ad portas habet, eæq; non clauduntur ſolum, ſed & ſuo tempore obſignantur, nec aperiuntur antequá ſigillum diligenter recognitum ſit. Eorum militia, tú equeſtris, tum pedeſtris, tum terreſtris, quam Maritima numeroſa potius, probeque inſtructa apparatu bellico rebuſq; neceſſarijs, & quod maximum eſt, probe ordinata eſt, quam fortis & vegeta. Indigenæ enim cum propter nimiam mollitiem regionis, tum propter formam regiminis, quæ ipſos viles, timidos, abjectoſq; reddit, audaciæ animique parum habent: Externo ſubſidio non utuntur, præterquam illorum quos bello ceperunt, quos in citeriores regiones mittunt, ubi ſignum geſtantes, (quod ipſos ab alijs diſtinguit) ſerviunt, ſed animo mancipiorum potius quam militum, ſtipendia certa ejs perſolvuntur, nec premia virtuti, nec pæna ignaviæ deſunt, quod magnæ efficaciæ eſt. Qui militiæ adſcripti non ſunt, arma habere non poſſunt. Maritimæ vires terreſtribus non ſunt inferiores: Nam præter claſſes ordinarias cuſtodiæ & ſecuritati oræ maritimæ deſtinatas: (cum China fluminibus navigabilibus totæ abundet, oraque maritima Portubus inſulisque inſtructa ſit) facile eſt, cum urget neceſſitas, colligere à quingentis ad mille magna navigia, quæ ipſi Giunchi vocant. Non deſunt ſtipendio perſolvendo pecuniæ, nec ad delectus faciendos, retinendumque majorem, quam credi poſſet numerum navium militumque: Aſſerunt enim multi, Reditus Regales ad 120. aureorum Milliones accedere, qui numerus quamvis incredibilis videri ei poſſet, qui ex Statibus Europæ, Chinæ æſtimationem facere velit, fidem tamen facile inveniet apud illos qui conſiderabunt ſequentia, nempe amplitudinem & naturam Provinciæ, quæ Europa paulo minor eſt: Frequenti-

am habitatorum, quam conſequitur inæſtimabilis opulentia: Diverſitatem & divitias Minærarum Auri, Argenti, Ferri aliorumq; metallorum: Inexplicabilem copiam mercimoniorum, quib9(mercimonijs)mire favent tot flumina navibus pervia, Tot Sinus & Brachia maris, Emporia, Portus maritimi: Telonia: Vectigalia mercium: Tributa perſonalia & ſimilia: Percipit inter alia decimam omnium, quæ terra producit,ut ſunt omnis generis frumenta,hordeum,Oryza,Olivæ,Vvæ(ſed non premunt uvas ut vinum extorqueant) Goſſypium,Linum Lana, Serycum infinitum, metallorum omne genus, germina infinita,pecudes,Saccharum, Mel, Rheubarbarum, Camphora,Cinnabaris,Glaſtum Odoramentorum multa genera, & inter ea Muſchum. Vectigal ſolum ſalis civitatis Canton,(quæ nec ex maximis, nec multi commercij eſt) reddit aureorum 180 millia. Decima Oryzæ unius mediocris oppidi jurisdictionis ſupra dictæ civitatis, reddit plus quam centum aureorum millia:Inde aliarum rerum æſtimatio fieri poteſt. Percipit tributum ex lucro meretricum: Subditis nihil præter victum & amictum relinquit.Nullos ſub ſe Comites, aut dominos alterius generis habet,nec privatas perſonas,qui opulenti ſint.Cum itaque regnum immenſum ſit,redituſque fere omnes, in Regis manu ſint,mirum non eſt, ſi ipſe inde aureorum numerum incredibilem percipit. Duæ præterea res hanc ſummam redituum credibiliorem reddunt. Vna eſt, quod non omnia ſolvantur in pecunia, ſed pars in rebus nempe Fœno,Oryza,frugibus palea,Seryco,Goſſypio: Altera, cauſa eſt,quod Reges 120. Millionum, quas percipiunt, tres partes expendant:Dum itaque è manibus Regis exit, quod è populo percepit, nemini mirum videri debet, quod populus ipſi, id quotannis reddere poſſit. Sicut enim aqua tantum deſcendit,quantum ſe in altum extulit, ita & Tributa,facile tantum inferre poſſunt quantum Regi in ſuſtentaculum ſuorum expendendum eſt, ipſeque populus tantum

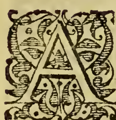
tantum Regi pendere poteſt,quantum ipſe in regno expendit. In regno dico,ſi enim extra regnũ expenderet Theſauros dupliciter conſumerent populum,nam ex ejus manibus elaberentur pecuniæ facultateſq;,neq; ſpes ſupereſſet alicujus emolumenti, aut fructꝰ alicujus. Sed hac de re ſatis diximꝰ in rationibꝰ Status.

Principes Finitimi.

NVLLius Principis potentia Regi Chinæ terra timenda eſt, præterquam MagniChami Tartari: Omnes enim alij,ipſum pro ſupremo domino agnoſcunt: Adverſus hunc hoſtem curarunt Reges præteriti,ſtrui ſtupendum illum murum, A maris latere, Rex Chinæ conterminus eſt Iaponibus & Caſtellanis. Iaponia varie diſtat à China,à GothoIaponiæInſula,ad civitatem Liampo,numerantur 60.Leucæ.à Cantone 297.Iaponenſes divexant oras Maritimas Chinenſium incurſionibus, in terram deſcendentes,ut depredentur regionem,ita ut magis latrocinia exerceant,quam quod quid bello agant: Cum enim Iaponia in plures inſulas, & in varios Principatus inter ſe ferre diſſentientes, diviſa ſit, non niſi invalide contra regnum Chinæ movere ſe poteſt.Iaponenſes animis armiſq; Chinenſibus præſtantiores ſunt. Dicitur Nabunangam, qui ſe hodie,pro domino magnæ partis Iaponiæ gerit, in animum habere in Chinam expeditionem ſuſcipere. Ab alia parte jungunt Chinenſes fines cum inſulis Philippinis quas poſſident Hiſpani,qui Chinenſibus admodum ſuſpecti ſint,nec id abs re:Sunt enim Philippinæ ſitu valde commodo,ad vexandum Chinam: Hiſpanis probe quoque notum eſt,quam dives ſit illud regnum. Rex Hiſpaniarum Philippus,omnes vias tentat,ut tranquille recipiatur Evangelium,videturque dominum Deum noſtrum, amodo aliquam portam aperuiſſe: Quamvis enim Chinenſes,in ſuam ditionem exteros non admittant,ſicut alibi diximus,attamen aliqui Patres Ieſuitæ, moti

tæ, moti intenſo deſiderio gloriæ Dei & ampliationis ſuæ ſanctæ legis, in campo adeo ſpacioſo, qualis ille eſt magna arte, nec minori patientia regnum Chinæ ſunt ingreſſi, comparataq; ſibi aliquorum Magiſtratuũ benevolentia, obtinuerunt privilegiũ naturalitatis, præcipue Pater Michael rogerius: Venit hic in Europam anno 1590. ut referret, quid illic ageretur. Dum ego hæc ſcriberem, allatæ ſunt Significationes, à duobus Patribus, qui in regno Chinæ remanſerant, quibus ſignificabant, ſe diverſas perſecutiones paſſos, tandemque coactos fuiſſe civitate in qua habitaverant, aliquoſque converterant, excedere & maritima verſus ſe conferre. Luſitani ipſis quoq; aliquantulum ſuſpecti ſunt ibi mercimonia in illo mari exercendo, primum fidem ſibi conciliarunt, auſpicijs Ferdinandi Andrada, ꝑpter ſignificationem juſtitiæ & moderationis, q̃ de ſe, in inſula Tamo dederat. Hic primus omnium Luſitanorum, in civitatem Cantam venit expoſuitq; in terram, Thomam Petrejum Legatum Emanuelis Regis Luſitaniæ, Sed eo poſtea delati alij Capitanei pravis ſuis actionibus moribuſque occaſionem dedere, ut Legatus pro exploratore captus fuerit, & in carcere detentus ubi miſerabiliter ſuos dies finivit, cum alijs autem, tanquam cum hoſtibus actum fuit. Tandem poſt multos annos conceſſum fuit Luſitanis, ut ſedes figerent (mercimoniorum gratia) in parva inſula Macao, in qua fere Coloniam fundarunt, ſed parum firmam, quod penitus ſubjecti ſint arbitrio Chinenſium, qui ipſos ob ingenia, & ſtrenuitatem ſuſpectos habent: Eos quoque non fugit amicitia, colluſio & conſenſus qui ipſos cum Caſtellanis intercedit. ideoque reſtringunt quotidie libertatem commerciorum, conanturque ita ſe gerere, ut Luſitani ſua ſponte, Macao relinquant repetantque Indiam.

REX SIAM.

D limites Chinæ, relinquentes regnum Caucinchinæ (de quo, quod huic operi inseratur, dignum nihil habemus) sequitur regnum Siam, quod inter magna Asiæ regna habetur: Nomen à Siam civitate, ad ostia fluvij Menam traxit dicitur quoq; regnum Gornao. Extenditur ab Ortu Occasum versus, à civitate Campaa, ad civitatem Tavai usq;, quo spacio quingentæ leucæ secus oram Maritimam comprehenduntur. Interim verum est, Arabes ejus regionis, ultra ducentas leucas usurpasse, cum oppidis Patane, Paam, Ior, Malacca (quam postea Lusitani his eripuerunt) Perca: A Meridie Septentrioné versus, extendit se à Sincapura quæ in medio gradu est, ad populos qui vernacule Gueoni dicuntur, qui ad 29. gradus sunt. Lacus Chiamai qui sexcentis miliaribus à mari distat Regis Siam est in locis mediterraneis, dilatatur à finibus Caucinchinæ ultra Avam fluvium, ubi regnum Cencram possidet. Sũt itaq; ipsis simul cũ lacu Chiamai, flumina Menon (quod Capitaneum aquarum sonat) Menam, Caipumo, Ava, quæ omnes illas regiones plus quam credi queat, omni annonę genere fertiles reddunt. Potissima regionis pars, undiq; montibus Avæ, Bremæ, Iangomæ cincta, situ plana est satisq; Ægypto similis abundat, Elephantis, Equis, Pipere, Auro, Stanno. In regni parte Occidentali, habet sylvas immensas, Tigridibus, Leonibus, Lyncibus & hienis plenas. Continet regna Cambojæ, Siami, Muantai, Bremæ, Caipumo & Chencran. Regi Siami obediunt Populi Lai, qui ad Septentrionem regnorũ Muantai & Caumua sunt, in tria regna (ut alibi diximus) divisi: Primum est Iangomæ, secundum Cucrai, tertium Lancaan, Caucinchinæ vicinum: Inhabitant regionem planam & opulentam in quam, ex montibus descendentes Gueoni (Marcus Paulus Venetus appellat eorum regionem Cangigu) appetitu carnis humanæ, faciunt eorum horri-

horribilem Lanienam. Ab his sibi timentes Lai agnoscunt Regem Siami in superiorem dominium, sed ei parum obediunt, sæpeque ei rebelles fiunt.

Divitiæ.

HVjus regni opes, ex ejus fertilitate percipi possunt: cum enim in planicie sit, quæ à nobilissimis maximisque fluminibus, oportuna inundatione Nili instar irrigatur, dici non potest, quantum rerum omnium copia affluat. Producit Oryzam, frugesque innumeras, Equos, Elephantes, pecoraque infinita, Aurum quoque Stannum, Metalla. Argentum á populis Lai eo defertur: Hæc terræ fertilitas in causa est ut populus se valde delicijs & voluptatibus obruat. Agriculturam exercent, sed artibus non admodum delectantur, eamque ob rem regnum exigui commercij est. Inter alias civitates tres admodum celebres sunt, nimirum Cambaja, ad flumen Meicon aut Menon sita, quod in China oritur & in decursu adeo fluminibus & aquis augetur, ut ei suus alveus non sufficiat: & propter aquarum vim se mutuo protrudentium rumpit discinditque terram, plus quam in mille partes, efformatque lacum quasi alterum Meotidem, plus quam sexaginta miliaria longum: Meicon Capitaneum: Menon matrem aquarum significat. Altera civitas est Siam, cujus amplitudo toti regno nomen dat: maxima civitas est, commercioque admirabilis, id inde colligi potest, quod quidam Pater Iesuita scribit, ultra indigenas incolas, plus quam triginta millia Arabicarum familiarum in ea esse: Tertia civitas Vdia nomine, Siana adhuc major est, diciturque in ea esse quadraginta incolarum millia, & quod in flumine Caipumo (ad quod sita est) discurrant ducenta cymbarum millia:

Vires.

REX Siami magnifice vivit, ſex excubitorum millia habet, & ducentos Elephantes, oſtentandæ ſuæ amplitudini. Eorum Elephantorum 30. millia habet, quorum tria millia bello idonei ſunt. Et res pro maxima habenda ea, ſi eorum precium, & impenſæ in ea animalia faciendæ, conſiderentur. Regis Siami adminiſtratio plus deſpotã refert quam Regiam gubernationem: omnium enim ſui regni terrarum dominus eſt, eaſq; locat colonis, aut dat eas ſuis Baronibus, ad ipſorum ſuſtentaculum, ad certum tempus, aut quamdiu vivunt, ſed nunquam jure hæreditario: dat quoq; ijſdem Baronibus civitates oppidaq;, cum jurisdictione ad tempus præfinitum, vel etiam ad vitam, ſed ea conditione, ut ei in bellis, certo cum peditum numero, Equis & Elephantis inſerviant. Hoc modo 20. equitum & 250. peditum millia (quibus nulla ſtipendia largitur) habet, nec regno hoc oneri eſt. Si majores vires coadunare vellet, multo majorem numerum conficeret: Regnum enim amplum eſt, civitates oppidaque populo frequentia ſunt: Sola enim civitas Vdia (quæ regni Siami caput ſedeſq; regia eſt) emiſit 50. hominum millia. Quamvis Rex Siami novem regnorum dominus ſit, non alijs tamen, quam Siamitis, in bellis utitur, qui duo regna, Siami nempe (quod ipſi Chaumuã vocant) & Muantai (in quo civitas Vdia eſt) inhabitant. Sequuntur tria Lajorum regna, duoq; alia ad mare ſita nempe Como & Camboja. Ad Occaſum eſt Caidoco regnum, & Septentrionem verſus Brema, quod alij Barma, alij Brama dicunt, ſicut in barbaris nominibus evenire ſolet. Cum ſpes parandi opes, & acquirendæ amplitudinis, in hoc regno ab armis dependeat, vigente etiam pace, fiunt exercitia bellica; & in aliquibus ludis, quos Rex quotannis Vdiæ exhibet, referuntur omnia, ad exercitia militaria. Vni fiunt in flumine Menam, ubi plus quam tria Paraorum (genus navigij eſt) millia, in duas claſ-

ſes.

ses divisa, confligunt: congrediuntur quoq; equis & elephantis: pedites quoq;, ense parmaq; instructi: exercentur quoque in venationibus ferarum. Vitæ quod superest impenditur delicijs & vitijs.

Principes Vicini.

Siamensium fines ad Ortum Caucinchinam attingunt, inter quã & ipsos sunt silvæ immensæ, Leonibus, Tigridibus, Lyncibus, Hyenis, Elephantis plenæ eæ impediunt, ne se invicem bello infestent. Cum autem ambo hæc regna Regi Chinæ subdita sint, (cui quotannis Legatos mittunt) pacem inter se colunt. Chiamai lacum versus contermini sunt Siamenses Chinensibus. Ad mare junguntur Arabibus, & locis quæ Lusitani occuparunt: illi Patane, Paam, Ior, Peram: hi Malaccam totumq; ejus regnũ rapuerunt, ita ut & regi Siam ad ducenta terræ miliaria ademerint: Sed cum ora maritima contenti, latius in interiorem regionem, jurisdictionem non exerant, recipiantq; ex invectis & evectis mercibus, magnos Reditus, nec viribus, ad Mediterranea invadendum, satis firmi instructi sint, pacem cum Rege Siam colunt. Regnum Pegu ad occasum est regno Siam, mediæ Lunæ instar, jacet inter montes, quos Brami & Iangomei incolunt, extendit se secundum mare, à civitate Rei (quæ ad mare in 14. gradu, & eius parte tertia est) ad Sedoch usque, quæ in decimo octavo gradu ad oram maris est, per spaciũ 90. leucarum, paulo minus in Mediterraneis latum est. Fluvius Pegu regionem mediam intersecat, & certis temporibus intumescens, diffundit dilatatq; se per illos amœnos campos, idq; tam egregie, ut magnũ Sinum, tibi ob oculos ponat. Is triginta leucas latus est: Vbi aũt fluvius decrevit & in suum alveum reflexit, crescunt ibi omnia, quæ illud clima fert, tam abunde, ut Pegu Ægypto non invideat. Regni Pegu Portus præcipui sunt Pegu ad ejusdem nominis fluvium: Tavai, Matabane, Colmin. Siamensibus ad Septentriones

vicini ſunt Gueoni, aſperrimorum montium incolæ, inter quos & Siam ſunt Lai qui eam à Septentrionali & Orientali & latere prorſus circum cingunt ſecundum flumen Mecon: fines deniq; jungunt China, Campa & Camboja. Lai parent Regi Siam, quod metuant Gueoni, à quibus illos Rex Siam tuetur, niſi id faceret, jam dudum ab illis exciſi eſſent. Ante 40. annos, eos aggreſſus eſt Rex Siam, cum 20. equorum millibus (qui quamvis parvi ſint, ferunt tamen egregie labores) habebat præter eos 250. peditum & decem elephantorum millia: pars prælio bona erat, pars geſtabat impedimenta. Non aliud regnum eſt quod majorem elephantorum copiam habeat, ijſque plus utatur. Trahebat quoque poſt ſe boum bubalorumque clitellariorum ingentem numerum, quos deficiente commeatu mactabant.

Mutatio Regnorum

Siam & Pegu.

HVC uſque diximus de regnis Siam & Pegu, ſicut erant, quando Luſitani Indiam ſunt ingreſſi, ſed ab eo tempore, res valde mutatæ fuere, modo qui ſequitur. Regi Pegu obediebant quondam aliqua Bramorum regna, ſecundum flumen, Chiamai lacum verſus, ubi ſuos Legatos habebat. Sexaginta ab hinc annis quidam Legatus, quem regno Tangu præfecerat, confiſus aſſeclis, quorum multos habebat, & authoritate, quam ſibi virtute paraverat, rebellis Regi factus eſt, rapuitque ſibi regnum, occiſis viris primarijs: Quod plus eſt, cepit civitates, & regna Prom, Melintai, Calam, Mirandu & Ana quæ omnia Bramis inhabitata erant. Ea Septentrionem verſus, plus quam ad 150. leucas extenduntur: Tentavit quoq; occupare Siam, venitq; in conſpectum Vdiæ Metropolis civitatis regni Muantaij uſque, ſed nihil efficere potuit. Suſceperat illam expeditionem,

cum

cum trecentis peditum millibus, consumsitque plus quam tres menses in aperiendis vijs, per montes asperrimos, sylvas vastas, & loca inaccessibilia, in quibus amisit 120. hominum millia cepitque Siamensium ducenta millia. Domum reversus aggressus est ipsum regnum Pegu, quod & expugnavit. Postea, anno nimirum 1507. reversus est ad expeditionem Siam vicitque Regem qui sibi veneno mortem conscivit, ejus filios autem cepit occupavitque ejus regni magnam partem. Hic & ejus successores, quod eorum potentia incœperit, occupatione regnorum Bramorum, vocantur à neotericis Historicis, Reges Bramæ, aut ut alij dicunt, Reges Parmæ: Lusitanj autem à nobiliori, & magis cognita, occupatorum parte, vocant eos Reges Pegu. Tentavit postea aliquoties, cum uno virorum Millione & amplius civitatem Vdiam: Sed ut quod de magno numero diximus fabulosum non videatur (quod res alibi dicendæ similes sunt) non erit ab instituto nostro alienum, si hic demonstremus, unde accidit, ut hic, alijsque in regionibus, tam numerosi exercitus colligi educique possint. Primo itaque dicimus, quod cum bella, tuis in finibus, aut procul ab ijs geruntur, magnos exercitus, longo tempore alere non potest is, cui maximi Reditus, copiaque paratæ pecuniæ non suppetit: Sicut enim nostri corporis membra sine nervis moveri, & absque ijs, motus continuari non potest: ita nec exercitus colligi, nec quo opus est duci, nec uniti in expeditione retineri possunt, nisi prompta pecunia, quæ ipsos oportuno tempore reficiat, trahatque post ipsos, arma, commeatum, annonam aliasque res vitæ necessarias, usuique armorum commodas. Cum autem Principum reditus, sicut privatorum hominum facultates, (unde Principes suos thesauros instruunt) certis finibus constent, efferendoque uno aut duobus annis, ex tuis provincijs pecunias, ijs eas denudabis, omneque aurum & argentum ita exhauries, ut ijs postea inanes remaneant, consequitur quod bella longinqua, nec

suscipi

ſuſcipi, multo minus continuari poſſint, niſi à Principibus, qui à longo tempore theſauros accumularint, aut habeant fodinas inexhauſtas, & nunquam deficientes: Theſauri autem, quantumvis maximi, conſumentur parvo temporis ſpacio: Id enim quod in pace, parcè colligitur, in bello, prodige expendendum eſt. Vnus ſiquidem annus quo bellũ geritur, fructus multorũ annorum pace conquiſitorum abſumit. Quare quidam Capitaneus Luſitanus, magna cum cauſa dixit Luſitaniæ Regi Sebaſtiano, cum de expeditione in Barbariam ſuſcipienda ageretur, ad id bellum tres torrentes requiri: unum virorum, alterum commeatuum, tertium pecuniarum. Ille quoq; egregie dixit, qui ad belligerandum pecunia infinita opus eſſe dixit. Cum aũt in omni bello multum expendendum ſit, id tamen quod procul à domo fit, infinitas, & quæ omnium opiniones ſuperent, pecunias requirit. Magnus Turca id expertus eſt in bello Perſico, quo adeo potẽs Princeps ſuas facultates & theſauros tali modo, conſumpſit, ut ei valorem auri argentiq; diminuere illorum precium ad duplum augere, patiq; monetarum falſificationem milleq; tales res, neceſſe fuerit. Qua de cauſa Ianizari plus quam ſemel ſeditionem & turbas concitarunt, civitatem Conſtantinopolim furioſe pervagati flammas injecerunt ſuntque eius magnam partem deprædati. Rex Catholicus onera tot bellorum, in tam longinquis Provincijs, tantoq; tempore ferendo, facultatibus tantum Hiſpaniæ ſuffultus non ſufficeret, niſi dominus Deus ei dediſſet alium Orbem, Minæris inexhauſtis argenti plenum, veniſq; & fluminibus auriferis ſcatentem, qui ipſum quotannis novis theſauris (qui ad ipſum claſſibus deferuntur) reficit: Pecunia ea eſt, quæ militibus commeatum & apparatum dat, illos in unum locum coire facit, & eos modo huc, modo illuc ducit, ſicut occaſiones neceſſitatesq; expeditionum exigunt. Tanti momenti eſt pecunia ut Ioannes Iacobus Trivultius, magni nominis Capitaneus, rogatus, quæ res in bello neceſſariæ eſſent, tres requiri reſponde-

ſponderit: Pecunias, Pecunias, Pecunias. Hæc intelligenda ſunt, cum impenſæ ex tua ditione capiendæ ſunt. accidit enim aliquando ut expeditio bellica ſe ipſam alat, ſubminiſtretq; ipſa vires Hunni, Vandali, Gothi, Arabes, & noſtrorũ avorũ tempore, Magnus Tamerlanes, maximos exercitus foris eduxerunt. Provincias enim nullis viribus inſtructas, ſine magna reſiſtentia & obſtaculo intrantes, dabant in prædam & direptionem. civitates ruraq;, alebant conſervabantq; ſe ſpolijs & ruina regionum. Idem noſtris temporibus Luſitanis in India Orientali, & Caſtellanis in India Occidentali, ſed plus his, quam illis accidit. Nulla enim unquam natio in Orbe fuit, quæ nullo fere proprio ſumptu tantum acquiſiverit, quantum Hiſpani in Nova Hiſpania & Peruvia. Sed id hoc tempore factu adeo facile non eſt, ſicut olim fuit, minusque in Europa, quam in Aſia, aut Africa, propter tormentorum bellicorum uſum & Arces, quæ pluribus menſibus, immo annis, ſuſtinere, imo defatigare hoſtem præpotentem poſſunt. Turcæ hoc ad Zigethum experti ſunt, parvum id in Hungaria caſtrum eſt, quod anno 1566. Solimannus Turcarum Rex, cum ter centum bellatorum millibus, aggreſſus tandem expugnavit, ſed cum tanto ſuorum ſtrage, ut tanti exercitus pars tertia domos non reviſerit. Fuit itaque acquiſitio, tanto conatui longè inferior Luſitani initio ſuæ expeditionis Indicæ, cum paucis militibus modicoq; tempore magni momenti acquiſitiones fecêre: Sed cum illi populi tormenta bellica ſibi paraſſent, architectos nacti Arces exſtruxiſſent, Idem claſſesq; inſtruxiſſent, non ultra progreſſi ſunt Luſitani. Hiſpanis in novo Orbe accidit. Repererunt enim poſt primas illas victorias, in nova Hiſpania Chichimechios, & in Peruvia Pilcoſſonios, Ciriguanios & Cuchios: ut 27. annorum ſpacio non latum pedem terræ potuerint ſuo imperio addere, & in valle Arauco, Tecapel, in regno Chile, ubi cum illæ gentes vidiſſent Hiſpanos ictibus ſagittarum armiſq; interfici, non habuerunt eos amplius in ea exiſti-

matione, qua ipſos habuerant, cum pro cæli filijs & gente immortali ipſos æſtimabant: experientia autem praxique edocti non amplius timent equos nec Sclopetos: Sed ſi bellum nō procul domo geritur, non eſt difficile pauco tempore magnos exercitus colligere: Sicut legimus de Crotoniatis & Sibaritis. Et ne exempla adeo antiqua adducamus, legitur Gandavēſes Flandriæ populū ſe aliquando potentiæ Regum Franciæ cum 80 bellatorū millibus oppoſuiſſe. Cum n. eorum regio abundans populo eſſet bellumq; in finibus gereretur, currebat in id unuſquiſq; cōmeatu (qui in aliquot dies ſibi ſufficeret) inſtructꝰ; ſed diu in expeditione ſubſiſtere non poterāt, ꝙ pecunia & annona deficerent: conſtringebanturq; omnes: hic ad aratrum, ille ad officinā, tertiꝰ ad tabernā, unde ſe ſuſtinebāt, reverti. Scoti, qui præ defectu pecuniæ nunꝗ præclaram expeditionem extra inſulā ſuſceperūt, neceſſitate patriæ id exigente, aliquando modico temporis ſpacio, magnū hominū numerum collegerunt, eoq; aut hoſtes aggreſſi ſunt aut defenderūt fines, ſicut & faciebant Romani, qui per aliquot ſecula, dum cū vicinis Romæ populis belligerarent, privatis ſtipendijs arma tulerunt, Egrediebantur n. domo cibis in unū aut duos dies, alijſq; rebus neceſſarijs inſtructi, unoq; prælio paucis horis bellū finiebāt. Sed cum expeditio in Vejos ſuſcepta diutius protraheretur, Senatus coactꝰ fuit populo ſtipendia parare. Exercitus ad expeditiones vicinas colligere in regionibus Orientalibꝰ, & in Africa, longe facilius eſt, quam in Europa: ejus rei multæ ſunt cauſæ. Prima eſt, quod regiones ut plurimū abundantiores copioſioreſq; rebus vitæ humanæ neceſſarijs ibi ſunt: deinde quod populi Meridionales & Orientales, ut plurimum minori quam nos contenti vivant: ſunt ciborū parci ſimplicesq;: Europæ aūt populi non ſolum ut ſe nutriant, edunt bibuntq; ſed ut frigus à ſe arceant: illi aūt à cibo nihil, præter nutrimentum recipiunt. Vinum, quod apud nos pane carius eſt, aqud ipſos non reperitur: Ipſorumq; aquæ ſunt noſtris meliores. Ars culinaria

non

nō apud ipsos tam exquisita est, quam apud nos, nec eorum stomachus, assuevit adeo opiparis delicijs. Turcæ finiunt convivia Oryza & carne vervecina, nec Orientales insumunt tantum in vestes quantum nos. Eunt seminudi in bella, nec præter pudenda aliquid cooperiunt. Inde accidit quod apud ipsos, non tanta artium artificumq; frequentia sit, quanta apud nos est, ubi major elaboratarum rerum pars ad vestes, & ad personarum ornatum pertinet, tot generis panni, lanci serycei, varietas vestium, colorum venustas, pompa vestimentorum, aliæq; tales. Apud illos populos fiunt fere omnes expēsæ in panniculo ex gossypio, qui eos ab umbilico ad genua usq; tegit. Has ob causas facilius illic quadraginta quam apud nos decem militum millia sustentari possent. His adjunge expensas, quæ in tormenta bellica & in eorum apparatum in commeatum, equos, homines, aliasq, res, quæ ad gerenda bella requiruntur, faciendæ sunt, inæstimabiles esse, quas ignorat maxima populorum Orientalium pars, ij maxime, quibus cum Arabibus & Lusitanis nihil negocij est, & qui provincias Mediterraneas inhabitant. Sed parvi momenti non est, quod supra dicti populi in bella eant, nullis armis defensioni aptis instructi, absq; thoracibus, galeis, squamis æreis & laminis, quibus multum impenditur, nec ea, ex uno loco in alium absque impensis vehi possunt. Multum hac in re differimus à Romanis, qui in bella euntes tam defensioni quam offensioni apta arma & sæpe commeatum in decem & plures dies ferebant. quare Virgilius hoc onus, Injustum fascem canit, quod præter modum esse videretur. Cum itaque illi populi commoditatibus fruantur nempe fœcunditate regionum, facilitate parandi victus, amictus, armorum, facile est, ut urgente necessitate exercitum multo majorem, quam nos, colligant, qui rebus infinitis indigemus, quas ipsi ne quidem norunt. Legimus res maximas de exercitibus Assyriorum, Æthiopum, Beli,

Nini, Semiramidis, Cambysis, Cyri, Darij, Sesostris, Sesaci, & temporibus minus antiquis Arabum, Tartarorum, Mogorum aliorumq;. Et ne exempla tantum longinqua adducamus, & ut ex ijs, quæ recens acciderunt, rebus antiquis fides concilietur, eaq; fiant credibilia: Literis patrum Iesuitarum & Capitaneorum Lusitanorum celebratur res illa, quæ accidit anno 1584. in Angola (ea nobilis divesque provincia est Æthiopiæ Occidentalis, regno Congo vicina). In ea Paulus diazius Capitaneus Lusitanus, secunda Februarij die obviam habuit exercitum, unius Millionis, & ducentorum Æthiopum millium, quem adversus ipsum eduxerat Angolæ Rex, qui ab illo, incredibili fœlicitate, non armorum vi, sed Dei benignitate dissipatus & in fugam actus fuit. Hujus rei certiorem me fecit literis Edvardus Lopezius Lusitatanus, qui eo tempore erat cum Rege Congo. Certum itaq; est, quod adeo numerosi exercitus parum durent, & torrentibus quam fluminibus, nimbis quam pluvijs similiores sint: quamvis enim colligi possint, non tamen diutius conservantur quã commeatus, quem secum domo attulerunt durant. Accidit inde ut intra paucos dies dissolvantur valedicantq; expeditioni, non cũ ea in medio cursu est, sed cum incipit moveri: non habent enim secum rem quæ mercatores, & epulatores cum rebus conservationi cum vitæ humanæ utilibus, & ad bellum necessarijs, post eos trahit. Quod plus est ut Millioni militum, de rebus necessarijs prospiciatur, opus esset alio hominum Millione, curribus, jumentis clitellarijs, famulis, mercatoribus & epulatoribus qui illos sequantur: Tantæ multitudini autem nec flumina aquam, nec campi fruges, nec terra hospitia suppeditare posset: necesse itaq; esset ut sua mole rueret & in nihilum redigeretur. Reges illi Orientales, qui exercitus solito majores collegerunt, eaque in bella, & longinquas regiones duxerunt, ea quæ diximus bene perpendentes, primum maximam pecuniarum, commeatuum, aliarumque necessariorum apparatuum copiam compararunt.

Inter

Inter alios, Xerxes, qui majorem exercitum tam mari quam terra (de quo memoria ſit) collegit conſumpſit ſeptem annos, in apparandis ijs, quæ ad expeditionem neceſſaria erant. Sed revertendo ad Regem Barmæ, cepit is paucis elapſis annis Port. Martabane & Ternaſeri, armaq; deinde, nunc ad Septentriones nunc ad Occaſum verſus circumagendo, divexavit Principes Caor & Tipuræ, cepit regnum Aracan & Macin duxitq; in eam expeditionem ter centum millia, & quadrageſies mille Elephantos. Arcan regnum, montibus obſitum, & undiquaq; fere ſylvis ſpacioſis cinctum eſt, ſuntq; eæ regno pro muro valloq;: Civitas magiſtra, quæ regno dat nomen, ſita eſt ad fluvium, diſtatque quindecim leucis à mari, 35. à Satigan. Macin, regnum eſt dives Aloe: id lignum (quod Arabes dicunt Calambuco alij lignum Aquilæ) propter odorem ſuaviſſimum, æſtimatur ab omnibus illis populis Orientalibus Argenti pondere. Vtuntur eo in India & Cambaja, in exequijs magnorum Principum, in balneis, & in ſimilibus delicijs: Naſcitur ut plurimū, in aſperioribus montibus Campæ, Cambojæ, Macin: quod in noſtras regiones defertur, nullo in precio apud illos eſt, Intelligo in regnis Congo & Angolæ, regionibuſq; vicinis laudatum probumque reperiri, & quod indigenæ eo utuntur pro remedio & medicina variorum morborum, quibus laborant. Sed ſi id verum eſt, miror, quod Luſitani ex eo lucrum non captent.

REX NARSINGAE.

POtentiorum Principum qui inter Indum Gangemq; ſunt, unus eſt Rex Narſingæ: ejus enim dominio quicquid eſt inter montem Gate & Sinum Bengalicum, inter Promontoria Guadavarum & Comorinum, quod ſpacium 200. leucas continet, abundantia & copia rerum cum alijs Indiæ regionibus certare poteſt. Aquæ à montibus caden-

dentes nunc à fluminibus, alibi rivulis, alias lacubus ſtanniſque receptæ, mirificè terram refrigerant, adaquant, humectantque. Ea aquarum copia, ſolis calore adjuta, miras res propagandis frugibus pecudibuſq; facit. Oryza varij generis, avibus, feris, domeſticis animalibus præcipue Bubalis, Elephantis, Minæris gémarum & metallorũ, mirifice luxuriat regio. Equos bello aptos non producit, ſed à mercatoribus ex Arabia & Perſiâ, magno numero adducuntur, id quoq; quadam æmulatione Principes Decan faciunt: Inter ſupradictos regni Narſingæ fines, habitant quinq, nationes, lingua inter ſe differentes, plura quoq; loca ad Oceanum Indicũ habet munita Narſingæ Rex: Ejus enim dicto audiens eſt provincia Canara aut Cocam, ubi ſunt oppida & portus Mangalor, Mayandel, Batticala, Onor, ſed Luſitani vectigal Batticalæ recipiunt, & ante aliquot annos occuparunt Onor. In Narſingæ regno ſunt duæ civitates regiæ, una earum Narſinga, altera Biſnagar nuncupatur, unde hic Princeps aliquando Rex Biſnagaris, aliquando Rex Narſingæ vocatur.

Vires.

PRO re certa habetur, Regem Narſingæ 12. Ducatorum Milliones quotannis recipere quodque eorum tres, aut duo & ſemis ipſi manent, omne reſiduum impendere in magnum corpus militiæ, nempe 40. Nairorum & 20. equitum millia, quibus pacis bellique tempore ſtipendia largitur: Neceſſitate urgente multo majorem exercitum educere poteſt: ejus enim ſtipendia merentur 200. Capitanei, quibus territoria ſuæ ditionis confert, ſub obligatione, ut certum equitum, peditum, Elephátorumq; numerum ſemper ad manum paratumq; habeant. Amplitudinis redituum regni, argumento eſſe poteſt, quod Capitaneorum aliqui à Rege millionem ducatorum conſequuntur. Sed pro re incredibili habendum minime eſt, quod hic, ſicut in majori O-

ri Orientis parte, omnes terræ ſylvæ, minæræ, etjã aqua ipſa aliquorum fluminum, ad Principes ſpectant: Nemo enim aqua fluminis Gangis quod regnũ Bengalæ perlabitur, nec Gangæ quod per Oriſſæ regnũ fluit, ſe lavare poteſt, niſi Regibus vectigal Teloniumq; perſolvat. Ipſe quoq; Narſingæ Rex aquã jam dictorũ fluviorũ emere cogitur, eã enim è longinquo ad ſe deferri jubet, ut in ea balneetur, aut quadã ſuperſtitione ſe ea purget luſtretq;. Rex omniũ fundorum ſuæ ditionis dominus eſt, populo aũt prę ter brachia & laborem nihil relinquitur, quidquid è reditib9 regni percipitur, id inter ipſum & Capitaneos dividitur: ipſi enim Regi pars tertia redituũ, Capitaneis duæ reſiduæ partes cedunt. Cum itaq; maxima Principũ Orientalium pars ſibi non pacem aut juſticiam pro ſcopo, in quẽ colliment, proponant: ſed victoriam, amplitudinemq;, collocant omnes facultates in militiam, nec aliud eis curæ eſt: Indeq; conſequitur, ut equitũ peditumq; numerum, nobis vix credibilem tenere alereq; poſſint. Sed ut ipſorum potentia credibilis fiat, opere præcium feciſſe videbimur, ſi ob oculos ponamus, quid Princeps Chriſtianæ profeſſionis (qui dominus eſſet omnium fundorum territoriumq; ſuæ ditionis) efficere poſſet. Æſtimatur id omne quod è territorijs Frãciæ percipitur, ad 15. milliones aſcendere. in Francia aũt nec auri minæræ nec argenti ſunt. Sex milliones percipit Clerus Regni; una Myrias & ſemis Regis Domainij, ut vocant, reliquum aliorum eſt, qui reditus habent: nihilo tamen minus ruſtici eo in regno laute vivunt. ij in Oriente in India (præcipue, in Polonia & Lithvania) pro mancipijs habentur. Principes itaq; Orientales, multo majores reditus è Francia perciperent. Vltra ea quæ dicta ſunt, habet Rex Chriſtianiſſimus, plus minus, octo Milliones ordinarij reditus, ex vectigalibus alijſque. quanto autem eſſet potentior, ſi ultra hæc (in quibus ſua potentia conſiſtit) Dominus fundorum territoriorumq; totius regni eſſet, illaque (ſicut Rex Narſingæ facit) in milites impenderet; certe ſicut quando

Francia

Francia in flore erat, vix expensis in 4. cataphractorum & 6. sagittariorum millia faciendi, sufficiebat, si quæ jam dicta sunt, alijs ejus reditibus accederent, 150: equitũ millia posset tenere. Sed ut Narsingam redeamus, hic Rex ut suos Capitaneos sedulos diligentesque reddat, instituit quotannis lustrationem, in qua omnes se sistere tenentur. Ea lustratione peracta, gradu mouet eos, qui minus militum quam debebant, aut armis non probe instructos adduxerunt: eos autem qui plenum numerum riteque instructum secum traxerunt, complectitur benigne, melioremque reddit eorum conditionem. Sed quæ vires ex tantæ amplitudinis regno, modoque quo dictum est instructo, educi possint, inde colligi potest, quod Ioannes barros scribit, de exercitu quem Rex Chrismarao, adversus Idalcanem, in expeditionem Raciolensem eduxit: quod ut melius intelligatur, præter meum institutum recitabo punctuatim quidquid is dicit. In plura membra sub suis Capitaneis divisus erat exercitus, in prima acie erat Camaraique cum mille equis, 17. elephantis, & 30. peditum millibus: Tiarabicare cum duobus equorum millibus, 20. Elephantis, & 50 peditum millibus, post eum erat Timapanaique cum tribus equorum millibus & quingentis & 60. peditum millibus: Hadapanaique, qui eum sequebatur, ducebat 5. equorum millia, 50. Elephantes, & centum peditum millia. Condomara 6. millia equorum, 60. Elephantes, 120. peditum millia; Comara 250. equos, 40. Elephantes, & 80 peditum millia, Gendrajo mille equos, decem elephantes, & 30. peditum millia. Post hunc ibant duo Eunuchi Regi familiares, cum mille equis, 15. Elephantis, & 40. peditum millibus, Pedissequus Betel ducebat 200. equos, 20. Elephantes, & 15. peditum millia: Comaberra 400. equos, 20. Elephantes, 8. militum millia, sequebatur Rex, cum ijs, quibus sui corporis custodiam credebat, nempe 6. equitum millibus, 300. Elephantis, & 40. peditum millibus: Ad eorum latus ibat Gubernator civitatis Bengapor,

cum diversis Capitaneis, sub quorum signis erant 4200. equi, 25. Elephantes, & 60. hominum millia, pedibus merentium. Vltra hanc gentem adhuc erant duo equorum, & centum hominum millia, in exiguas turmas divisa, qui cursorum instar, undiquaq;, ante, retro, & à lateribus regionem, tali cum ordine perscrutabantur ut uno tractu, quidquid accidisset, cognosci posset. hos comitabantur 12. aquatorum, & 20. meretricum millia, famuli mercatores, artifices lixæ (quos ipsi Maniati dicunt) boum bubalorumq; clitellariorum numerus iniri non poterat. Dum flumen transmitteret exercitus, ejus frequentia, ex eo cognosci potuit, quod aqua quæ ad dimidium cruris eorum, qui primi transierant pervenisset, vix ultimis ad bibendum sufficeret. Antequam Rex ad hanc expeditionem egrederetur, novem dierum spacio 20736. capita animalium, tum aëreorum, tũ terrestrium sacrificavit, eorum carnes in honorem Idoli, cui sacrificabantur in egenos distributæ sunt. Milites vestibus ex gossypio, tam firmis solidisque induti erant, ut lanceis non minus quam laminæ ferreæ resisterent: Gossypio quoque coperti erant Elephantes, quorum quilibet gestabat castellum, in quo quatuor armis instructi viri erant, Elephantorum dentibus, prælongi latique enses alligati erant, quibus omnia dissecabant: Peditatus in arcus, lanceas, enses, scutaq; gerentes, divisus erat: quod autem horum ultimi, scutis pergrandibus uterentur, ut ijs commode corpus tegere possent, arma offensiva nulla gestabant. Silentio prætereundum non est, quod cum Idalcane, tormentis bellicis, Regis Narsingæ exercitum valde afflixisset, hic suum suorumque animos excitans in hæc verba (Principe digna) prorupisse fertur; malle se ut Idalcane de se occiso, quam devicto gloriaretur, seque inter primos ostendens, addit suos animos fecitq; ex agnis leones, dissipavit hostem, egitque eum in fugam. Inter alia spolia, quatuor equorum Arabicorum millia, centum Elephantes, 400. tormenta bellica majora, præter alia minora

 inven-

inventa fuere, boum, bubalorum, tentoriorum captivorumque numerus iniri non poterat. Cum Idalcane his in bellis fuere 40. Lusitani, cum Rege Narsingæ 20. ut ab ijs quæ supra dicta sunt, habemus. Huic Regi, nostro ævo rebelles facti sunt duo Capitanei, quorum unus Virapanaique nomine, residet in Negapatam; alter cui Veneapatir nomen est, dominium locorum vicinorum Malipuro sibi rapuit.

REX CALICVT.

IN Indiæ parte nobilissima, quæ inter Gate montem, Oceanumq; Indicum sita est, extenditurq; à promontorio Comorino, ad fluvium Cangierecor usq;, spacio 300. milliariorum, nullus Rex est, qui viribus potentiaq;, cum ijs, quos huc usq; nominavimus conferri possit: regio enim tot in partibus, nunc Sinubus maris, nunc fluminibus, aliquando lacubus stagnisq; ita discinditur, ut eā natura in plures divisisse videatur, nempe Travancor, Colam, Cochin, Cranganor, Calicut, Tavor, Cananor. Ante septingentos annos, præfuit his regionibus Pereimal, Rex totius Malabaris, qui cum factus esset Mahumetanus, Mecham profecturus, ut ibi dum viveret, moram traheret, suum Regnum (ut alias diximus) in plures partes divisit, voluit tamen, ut majestas superioritasque esset apud Regem Calicutij, cum titulo Samorini (quod Imperatorem significat) Quamvis potentiæ hujus Regis, multum decesserit, tū quod Lusitani commercia à suis portubus averterint, tum quod authoritatem Samorini diminuerint, ejus æmulos subditosque (quales erant Reges Tavor & Cochin) sustinendo: nihilominus suam majestatem tam egregie adhuc tuetur, ut inter alios, à nobis celebrari mereatur, vel propter id solum, ne nobilis illa Indiæ pars, à nobis transeatur, nulla facta mentione ejus Principum. Calicutij regnum ad 25. Leucas in longitudinem protenditur.

Mala-

Malabar ubi latissima est, decem leucas non excedit. Civitas Calicut (quæ regno nomen dedit) ad maris oram sita est, secundum quam, se fere ad tria milliaria extendit, sed paucæ in ea domus, nec eæ magni precij sunt, nempe 10.15.20. aureorum ordinarij reditus, quod & commune precium est, maximæ partis ædificiorum novorum Orientis, quibus Arabes aut Lusitani manus non admoverunt. Sustentant se incolæ Oryza, palmetis, pecore, piscibus. Divitiæ consistunt in Zinzibere & Pipere, quorũ mercatura magnos thesauros in illius regni portus trahit. Primo enim Arabes (qui multis seculis hujus commercij domini fuere) deinde Lusitani, indicibilia pericula tam immensæ navigationis spernentes, ab hinc 90. annis venerunt illuc, vehuntq; adhuc suas opes, quas commutant, cum Pipere alijsque rebus. Sicut autem Lusitani Cochin oppidum dives & opulentum reddiderunt, ita etiam Arabes Calicutium & ejus Regem locupletarunt. commercium enim illud, tanti est momenti, ut non solum Principes vectigalibus datijsque ditet, sed & mercatoribus tantæ inde opes accrescant, ut eorum aliqui, cum aliquibus Europæ Ducibus & Africæ Regibus conferri possint.

Vires.

IN Malabar communiter in prælijs equis non utuntur, non ob id solum quod equos regio non generet (magno enim numero ex Persia & Arabia eò ducuntur); sed quod regio id non ferat: sicut enim in Suecia pedites hastis; equites lanceis non utuntur ob sylvarum frequentiam, quæ earum usum impediunt easq; inutiles reddunt; ità & in Malabar raró equis utuntur, propter regionis angustiam, & quod mille in locis hic fluminibus; illic maris Sinubus, aliquando lacubus rumpitur: vires itaque in peditatu & armis navalibus consistunt. Peditatus his in regionibus, ad militiam adeò probè instructus est, ut id creditu difficile sit. Mi-

lites omnes nobiles ſunt,dicunturq; Nairi: cum hi ſeptimum ætatis annum attigerũt,ducunturq; in ſcholas militiæ,ubi eorum nervi juncturæq;,per homines excellentes diſtenduntur,frequẽti unctione olei Seſami,conſequunturque ea inunctione agilitatem fere incredibilem, vertunt, inclinantq; membra facillimè in omnem partem,quaſi in ijs nulla eſſent oſſa,ſaltantq; antrorſum retrorſumq; ad miraculum uſq;. Semper exercent ſe armis, exiſtimantq; neminem pluribus in rebus excellere poſſe. aſſueſcunt uni tantum armorum generi cui ſe maximè aptos norunt. Arma eorum quondam fuere haſtæ, arcus, enſes,ſed poſtquam Luſitani in eas regiones penetrarunt, adeo exactè ipſi artem metalla temperandi,& fundendi tormenta bellica, ijſque uti didicerunt,ut ipſorum Sclopeti pulviſq; pyrius,noſtra longe ſuperent.In bella(præterquam infra umbilicum)nudi eunt, nec thoracibus ferreis utuntur,unde accidit ut in prælijs, omnique alia militari actione,mira agilitate levitateque polleant, & falconũ inſtar,adverſarium aggrediantur & effugiant:quando eos longe abeſſe putas,uno momento eos tibi imminere vides, ita ut difficillimum ſit eos effugere,& perſequi; pedibus enim inſtar Pardorum valent:Nec minus timenda eſt eorum fuga quam aggreſſio.Si cominus pugnandum(quod niſi neceſſitate coacti aut occaſione ipſis commoda non faciunt)cuſpide feriũt fere ſemper. Laminas æreas aut argenteas, manubrijs enſium adligatas geſtant, earum ſonitus, ipſis tubarum, aut tympanorum loco eſt, quod eos ad prælia accendant. Scutis ſe tam probe tegunt, ut nullum feriendi locum hoſti relinquant.Inter Nairos unus ordo militum eſt(Amochi dicuntur) hi graviſſimis execrationibus ſeipſos familiam & poſteros execrantur, niſi iniurias ſocijs factas ulciſcantur: Si Rex occiditur,tanto cum furore,ad ejus necem vindicandam currunt,ut nec ignis,nec præſentiſſimum periculum eos remoretur:quo igitur major minorve Amochiorum numerus Regibus Indiæ eſt,eo potentiores debilioreſve cenſentur.

Nairis

Nairis animos audaciamq; in periculis addit augetq;,quod uxorati non sunt. Ante aliquot secula, harum regionum Princeps (huic forte nota erat Respublica)mulierum inter eos communitatem introduxit:his accedit maxima libertas, vel potius elatio & superbia, non enim plebeo licet Nairo appropinquare, nisi male tractari velit, ipsiq; servos suos,in diverticula viarum præmittunt,qui ipsos venire indicent,ut ijs via cedant vel alio se conferant.Si verum est Gianizaros ad bella audaces animososq; reddi libertate, quæ ipsis pacis tempore conceditur,quidquid lubet agendi multo audaciores elatioresq; redduntur Nairi, qui se ab infimæ sortis hominibus,conspici non sinunt:ordinarie civitates non inhabitant,sed domus ipsorum terra,densis sepibus, sylvulisque cinguntur, viæ ad eas adeo inter se intricatæ sunt ut Labyrinthi videantur. Quantas copias educere possit Calicutij Rex, cognosci potest expeditione, quam in Lusitanos suscepit: Anno 1503.coadunavit 60.bellatorum millia,contra Edvardum pacierum Regis Lusitaniæ Emanuelis Capitaneum,(is tunc Cochin ejusque regem tuebatur)& 200.navigia bellica, substititq; in ea expeditione totos quinq; menses: Anno 1529 Arcem quam Lusitani in Calicutio excitarat & Ioannes Lima defendebat, cinxit obsidione cum exercitu centum hominum millium, perstititq; in obsidione per totam hiemem, & quamvis Lusitani in propugnanda Arce,se strenue gessissent,potentiam tamen Regis perpendentes,eam suis manibus demoliti sunt. Idem Rex anno 1571. cum exercitu 90. militum millium, obsedit Arcem Ciale, venitq; in ejus manus, dedente eam Capitaneo Lusitano qui in ea erat.Quid viribus maritimis possit,plus quam semel ostendit, Cum enim multorum portuum,in quos multæ naves appellunt, dominus sit,quandocumq; placet,magnum navigiorum numerum armis instruit.Fatendum est omnes Indiæ vires maritimas, hodie Lusitanicis inferiores esse, ob navium qualitatem,militumq; præstantiam:eos terra mariq; superiores facit usus armorum

 rum

rum defensivorum:& (ut dicatur quod verum est) raro fit ut nudus ferrum non timeat, & armatus audacior nudo non sit. Accidere inde videmus, populos armis defensivis tantum instructos, in bellis agilitate magis, quam viribus se tueri, fugiendoq; plus, quàm pedem pedi conferendo pugnare, quod plus spei in numero, quam in robore ponant, destituunturq; sæpe ea re, quæ exercitus reddit formidabiles, nempe bono ordine.

REX PERSIAE.

Persiæ Persarumq; nomen, aliquanto tempore suppressum fuit, primum ab Arabibus (qui Persis subjugatis, ut eos ignavos redderent, lege sanxerūt, ne amplius Persæ sed Saraceni dicerentur) deinde à Tartaris, primo ductoChingis, posteaTamerlanis. Sed paulo ante nostra secula, pristinæ gloriæ restituta est Persia, virtute Ismaelis Sophi, de cujus origine, aliqua tradere, abs re non erit, quod ad consequēdā noticiam Status regniq; Persiæ facere videntur. Cum Mahumetes (à quo secta Mahumetana nomen habet) apud Arabes, divitijs suæ dominæ (à qua hæres institutus erat) & novo dogmate (quod in vulgus spargere incipiebat) nomen sibi parasset, duxit in secundam uxorem Aissam, cujusdam Bubaci viri prædivitis, & magnæ existimationis filiam: illiusq; & Omari & Ottomari, ejus parentum favore, collegit magnum Arabum numerum, cepitque titulo & prætextu religionis, multa oppida, quæ ej vicina erant, deditque eo tempore, Hali suo cognato, in uxorem Fatimam filiam, ex priore uxore, vitaque decedens, anno suæ ætatis 63. reliquit eam suam ditionem, constituitque eum caput suæ sectæ cum titulo Caliphæ. Bubacus ægre ferens, quod Mahumetes sibi (cujus favore magnus factus erat) ætate maturo, juvenem prætulisset, ejecit eum ditione, auxilio Omari & Ottomari qui ipsum Calipham malebant, tum quod eorum consangui-

ſanguineus eſſet, tum quod ejus ætas jam grandior provectiorque ſpem ipſi cito ſuccedendi faciebat, quod accidit, nam Bubaco ſucceſſere ordine dicti Omar & Ottomar. Omar à mancipio occiſus fuit: Ottomaro in quadam rixa neci tradito, rediјt Caliphat ad Halim, ſed eum quiete poſſidere non potuit, nam cepit contra eum arma Mavia, ſub prætextu quod mortis ſui patroni Ottomari, conſcius fuiſſet: curavitq; eum occidi Cuſæ, hæc civitas eſt in decurſu Euphratis, infra Bagdet, diciturq; ob id adhuc Maſſadal, quod eſt domus Hali, qui ibi ſepultus fuit. Hali mortuo dixerunt incolæ Cuſæ Calipham Ocen filium Fatimæ, ſed & hic loco deturbatus, & veneno necatus eſt à Mavia, qui ſe Calipham abſolute dixit, ſucceſſitque ei Iazit filius. Ocen reliquit poſt ſe duodecim filios, quorum unus Mahumetes Mahadin fuit, eum Mauri non mortuum eſſe ajunt, ſed eũ expectãtes, dicunt quod ad convertendum Orbem reverſurus ſit: hanc ob rem in Maſſadalla, in qua ſecundum eorum ſtultitiam, converſionis initium futurum eſt, equus ſemper paratus eſt, qui magna cum pompa in templum quod illi Moſcheam dicunt, ducitur offerturque. Ex controverſijs quæ Hali cum Bubaco, Omaro, Ottomaro & Mavia interceſſere, remanſere graviſſimæ contentiones tum armorum, tum opinionum: volunt enim Perſæ, Halim ex teſtamento Mahumetis, verum Calipham fuiſſe; ſed Arabes favore tres primos proſequuntur. Cum circiter annum 1363. Mauri nullum Calipham haberent, quod ij finem habuiſſent anno 1258. in Muſtacen Mumbila (quem Allacu Tartarorum Rex occidit) ſurrexit in Perſia quidam Baro, cui nomen erat Sophi, dominus oppidi Ardevel, qui ſe ſanguine Hali, per Muſam Cereſin, ejus nepotem (unum ex duodecim filijs Ocen) genitum gloriabatur, in cujus memoriam mutavit formam Turbantis (geſtamen capitis id eſt) adjunxitque duodecim acies, conciliavitque ſuæ ſectæ nomen & æſtimationem: huic ſucceſſit Guine filius, Adar, cui Aſſambec

in

in Siria & Persia, potentia celeberrimus princeps, in uxorem dedit suam filiam: sed ejus filius Iacob Beg, authoritatem existimationemq; Aidar veritus, curavit eum occidi, deditq; duos ejus filios, Ismaelem & Solimannum, Capitaneo suo Amanzaro, ejinjungens ut eos poneret in Zaliga (is montibus munitus locus est) sed Amanzar, sui domini crudelitatem detestatus, detulit pueros in suam domum, curavitq; eos cum suis filijs liberaliter educari, cumq; in lethalem morbum incidisset, veritus ne adolescentes in discrimen venirent, dedit eis ducentos aureos, & equos, consuluitq; ut se ad domum matris conferrent. Ismael qui natu maximus erat, domum reversus, statim se patris necem vindicare velle professus est, & post aliquos felices successus, assumpsit titulum protectoris rerum Hali, à quo ipse originem ducebat, fecit Turbantem altiorem, misitq; legatos ad omnes Principes Mahumetanos Orientis, hortatusq; est eos, ut & unà sectam, & insignia reciperent: hac via, armorumq; fœlicitate, fecit se toti Orienti formidabilem, occiditq; Ocen, qui se tunc Persiæ Regem inscribebat, & decem ejus fratres, solus Marabecus elapsus, imploravit in auxilium Selimum primum Regem Turcarum. Vicit Ismael magno prælio ad lacum Vay Regem Tartarorum Zagathajum, volentiq; persequi victoriam, transmittereq; cum exercitu fluvium Abiano, dissuasum id fuit ab Astrologo, cui multum fidebat, qui ei dixit, se quidē felices successus in progrediēdo videre, sed nullum iter ad regrediendū apparere. Reliquit Ismael filijs amplissimum dominium, ꝙ mari Caspio, Sinu Persico, lacu Giocco, fluminibus Tigri & Oxo (ni malimus dicere Abiano) & regno Cambajæ comprehenditur, quod spacium, est plus quam 20. graduum, ab Ortu ad Occasum & 18. à Septentrione ad Meridiem. continentur hoc spacio multa amplaque regna, quæ quamvis non omnia sub ejus dominio immediate essent, agnoscebant tamen eum pro supremo Principe, nempe Reges Macran, Patani, Guadel, Ormuzij, (cui Ormuzo nunc

nunc Lusitani dominantur) Georgiani sequebantur ejus insignia: Ismaelis erant multæ amplæq; civitates & nationes: Media quæ nunc Servan: Diarbecca quondam Mesopotomia: Cusistan quam inhabitarunt Susiani: Farsistan Persarum patria: Strava quæ quondam dicta fuit Hircania: Parthia quæ hodie Arac: Carmania nunc Chermain: Sigestan, Corassan, Sablestan, Istigias, quarum antiqua nomina Drangiana, Bactriana, Parapomisus, Margiana. Harum regionum aliarumq;, quarum nomina non edo, ea pars quæ Sinui Persico vicina est, affluit omnium rerum utilium copia, propter flumina, quæ ipsas intersecant: inter ea flumina, nobilissimus est Bindimirus, cujus aquis multum utuntur illi populi, ducunt enim illas fossis alijsq; quibusdam instrumentis, in suas possessiones, suo magno usui & commodo. Provinciæ Mari Caspio vicinæ, tum ob fluviorum oportunitatem tum propter aëris temperiem, sunt ejusdem fertilitatis participes, qualis est illa pars, quam fluvius Pulimalon perlabitur (is se in lacum Burgianum condit) reliqua regionis pars sicca est, quare nec oppida, nec pagi ibi frequentes sunt, nisi ijs locis, quæ fluvij aut lacus alicujus beneficium experiuntur. Ampliores ditioresq; civitates Imperij Persici sunt Istigias, caput Bactrianæ, quæ inter amœniores Orientis censentur: Indion caput Margianæ, in territorio tam uberi lætoq;, vt Antiochus Soter eam muro cingi fecerit, Candahar caput Parapomisi, multiq; commercij propter concursum mercatorum Indiæ & Cathajæ, qui harum regionum opes eò ferunt: Eri caput Provinciæ Ariæ, quæ rosis tam copiosa est, ut ab ijs nomen ceperit: Barbarus dicit eam 13. miliaribus ambiri: Ispaam caput Parthiæ, eam aliqui illam esse volunt, quam antiqui historici Ecatompylas dixere, tanti momenti est, ut Persæ de ea hiperbolice dicant eam medium Orbem esse: Chirmain est Metropolis Caramaniæ, celebris propter excellentiam Pannorum aureorum argentorumq;, qui illic conficiuntur: Eor quoque nobilis civitas est, nec ei inferior Custra

Susianæ caput. Sed omnes cedunt genuaque quodammodo deosculantur (quo ad pulchritudinem) civitati Siras, ad fluvium Bindimirum: fuit ea quondam Metropolis Persarum (ut aliqui volunt) dicebaturque Persepolis. Alexander Magnus instinctu sui scorti, tradidit eam flammis: cum autem seipsum postea, sui fere puderet, fecit eam restaurari: Quamvis hodie non sit tantæ amplitudinis, quantæ olim fuit, æstimatur tamen, eam maximarum civitatum Orientis unam esse, circuit cum suburbijs plus minus 20. miliaria, instruitque 60 focorum millia: Persis in proverbio est, Quando Siras erat Siras, tum Cairus erat ejus pagus: non habent tamen eam, pro valde antiqua, nec accedũt eorum sententiæ, qui eam Metropolim Persarum faciunt. Taurisium & Casbin sunt quoq; civitates nobiles, & præter amplitudinem, ostentant se propter Aulam Regiam.

Regimen.

FOrma Reipublicæ: horum populorum, non est ęqualis, alicui alteri populo Mahumetano, nec ullo loco inter hos, ea politica regendi forma viget, quæ apud Persas, Aliæ omnes excindũt fere omnem nobilitatem, utunturq; opera mancipiorum, occidunt fratres, aut excæcant eos, sed apud Persas habetur nobilitas in precio: Reges tractant humaniter fratres, habent in sua ditione, multos potentes, opibusq; claros Principes, quæ omnia Ottomani in suo Imperio non ferunt. Equitatus apud Persas in precio est, & ingenuitas: Musica & bonis literis delectantur, student poesi, evaduntq; sua lingua excellentes: Astrologia quoque laudatur apud ipsos: hæc omnia contemnunt Turcæ: Mercatura manuariæq; artes florent in Persia: ut concludam, Turcas superant civilitate & humanitate.

Vires.

HV-

HVjus regni vires consistunt potius in virtute quam numero. Sunt ibi tria militum genera: unum eorum est, quos Rex semper habet stipendiarios & apud se: alterum est Timariottorum (habet enim Rex magnum equitum numerum, quibus stipendiorum loca, certa terræ loca attribuit (quod & Turca facit): Tertium est auxiliariorum, qui ære suo merent: Conscribuntur ex Georgianis & Tartaris. Sed loquendo de duobus primis generibus (quæ regno Regique propria sunt) duo hæc militum genera sunt equites: ubi enim arma sunt in manibus nobilium, ibi peditatus vix ulla est ratio: ex eadem causa sequitur, quod Persæ viribus maritimis instructi non sunt: Et quamvis Mare Caspium ab uno latere, Sinus vero Persicus ab alio sit, nunquam tamen classibus nec in uno, nec in alio Mari usi sunt. Mare Caspium quoque (quamvis octoginta miliaria longum sit, latumque sexcénta) non transmittitur aut navigatur, nisi juxta littora. Lusitani imperant Mari Persico: suis classibus, quas semper in Insula Ormuz habent. Et si Persia abundat metallis, tẽperatura excellentibus, præcipue Provincia Corassam: bellicorum tamen tormentorum nullum fere usum habent, sicut nec muniendi, oppugnandi, obsidendi, servandi, defendendique loca, quod hæ militiæ partes peditatui magis propriæ sunt, sicut equitatui proprium est, in patentibus campis justis prælijs confligere, in quibus Persas multum valere, negari non potest. Vltra militiæ necessarias res laborat militia Persica adhuc alio gravi malo, nempe discordia, quæ duabus ex rebus oriri solet: una est Principum potentia, cui cum plurimum superbia & contumacia conjuncta esse solet: alia est itinerum, & ducendi exercitus difficultas, quæ ex aquæ fluviorumque navigabilium penuria nascitur. Flumina enim Persiæ non navigantur, aut tam parum navigantur, ut quod præstant, nullius fere momenti sit: omnes in Sinum Persicum influunt, aut in Mare Caspium, ut regiones quæ in medio jacent, relinquãtur aridæ

& aquæ inopes: quam ob rem vires regni jungi non poſſunt: regni enim dimidium ſiccum eſt, nec flumen aliquod hic eſt, quod toti regno ſerviat, ſicut Ligeris Franciæ: Padus Longobardiæ: Viſtula Poloniæ: Scaldis Flandriæ, alijque alijs regnis faciunt. Terræ deſertæ quoq; hic ſunt, quæ Provincias à ſe invicem diſjungunt: montes etiam, qui eas à ſe invicem ſeparant. Has ob res mihi hoc regnum, Hiſpaniæ ſimile videtur, ubi nec fluvij cõmercio utiles ſunt, præter quam in finibus provinciarum, & montes ac regiones, propter ariditatem, incultæ ſunt. Sed natura ut commercia adjuvaret, commoditatiq; vitæ humanæ, in locis aqua navigabili indigis proſpiceret, dotavit Perſiam, regionesque vicinas Camelis, qui ibi commodiſſimi ſunt: ferunt enim onera graviora, quam equi aut muli ferre poſſent, perdurantque diu in labore: ferunt onus mille pondo, continuabunt iter 40 & pluribus diebus: & in locis ſiccis arenoſiſque: ſicut ſunt Lybia, Arabia, Perſia, in quibus aqua & paſcua deſunt, bibunt tantum quinto die ſemel, & ſi opus ſit, ferrent ſitim, per decem & plures dies: quod ad pabulum attinet, onere levatis datur pro pabulo modicum herbæ, ſpinæ, aut rami arborum. Non itaque ullum animal eſt, quod laborem diutius ferat, minoriſque ſit impenſæ: propter has conditiones, accommodatiſſimum eſt regionibus aridis & ſiccis, Aſiæ & Africæ, in quibus homines ſumma inopia aquæ & ciborum laborant: Cum enim camelo parum ſufficiat, poteſt tamen in aliorum uſum, magnam commeatuum quantitatem ferre. Tria ſunt eorum genera, minoribus inſident homines: mediocres duos gibbos habēt, ferendiſq; mercibus valent: majores craſſioreſque onera mille pondo ferunt: Hæc de Camelis dixiſſe, ſufficiat: Quem equitum numerum Rex Perſiæ educere poſſit, viſum fuit bellis inter Iſmaelem & Selimum, primum Regem Turcarum: Inter Iſmaelem & Solimannum, & inter Codabendam & Amuratem tertium geſtis: nemo horum Regum habuit ullo in loco, contra Turcas, ultra 30. equitum

quitum millia, sed armis adeo instructos equites ut multo majoris exercitus impetum non timuerint: Equites Persiæ, quibus suppetit res, quique ditiores inter ipsos sunt, armant se fere in modo nostrorum cataphractorum, alij (qui duas ac tertias equitatus partes conficiunt) contenti sunt galea, lorica, scutoque: utunturq; lancea arcuq; alternative. Sed dicamus pauca de Reditibus, quibus auxiliarios conducere possit. Profiteor me præcise non scire, ad quam summam ejus Reditus accedant, duo enim, qui dedita opera, eo profecti sunt, ut explorarent, quæ Regis Persiæ opes sint, inter se dissentire, diversaq; loqui audivi: unus tres, alius quinque aureorum Milliones annui reditus ej attribuit: hoc autem dico, ex duobus argumentis colligi posse, ipsum opulentum esse: unum est, quod Tamasus, ejus qui nunc regnat pater, toto suo regno sustulit vectigalia omnium exportatarum & importatarum mercium. Id vectigal reddebat 60. Tomanorum millia, quæ conficiunt Millionem, & octoginta aureorum millia; unus enim Tomanus valet 20. aureos. ut aût id faceret, induci non potuisset, nisi alij ejus reditus ej animum dedissent: Aliud argumentum est, quod Status Persiæ in septem provincias divisi sunt, quarum ea quæ Ispaam dicitur, reddit septingenta aureorum millia: tantundem dat Siras, nec tamen inter ditiores censentur hæ duæ, & eas enim longe superant Corassan & Diargument, quarum illa fodinis Cyrneorum, metallorumq;, hæc serici prædives est. Sed unde percipit suos reditus, si se vectigalibus, invectarum & evectarum mercium spoliavit? Ex territorijs sui dominij: ex decimis fructuum, ex fructibus minærarum: ex officinis, unusquisque enim officinam, aut tabernam quarumcumque rerum ponere volens, certi quiddam Regi quotannis pendere debet ex donis quoque particularium, & donationibus cõmunitatum: confiscationibus, alijsq; rebus talibus: Adferunt quoq; aliquid tributa Principum, coronæ subditorum, quales sunt Principes Far & Candaar, alijque quos supra nominavimus.

Principes Finitimi.

AB orto Mogororum, à Septentrione Zagatajorum fines attingit Sophi: ab occasu longissimo tractu, Persiæ conterminus est Turca, ad Meridiem habet regnum Ormuzij(cui corona Lusitanica dominatur.)Cum Mogoris, nihil fere negocij Persiæ Regi est, propter causas alias deductas: sicut enim Hispania & Francia, se mutuo offendere non possunt, propter itinerum angustias & asperitatem situum ad limites, quæ commeatum (qui exercituum sustentatio est) transvehi non sinunt, ita & inter confinia Indiæ & Cambajæ (à Mogoris occupata) & ditiones Persarum, se interponunt montes, & deserta, quæ non permittunt, ut justis viribus se invicem hi Principes impetant. Pro maximo quoque obstaculo habendum est, quod equitatus in quo amborum vires sitæ sunt, in talibus locorum angustijs explicari non potest: petunt tamen se invicem bello, ad fines regnorum Cabul & Sablestan, quorum aliqui Principes Mogororum sibi dominium pararunt. Sophi immediate Magni Cham fines non attingit, quod aliqui Principes, & deinde magna deserta inter ipsos sint. Videtur ipsum pro termino sui Imperij, sibi statuisse flumen Oxum, quod alij Abianum dicunt, id in Sablestan sub montem Dalanguer originem trahit, post longum cursum in quo multum protenditur, propter frequentiam & amplitudinem fluminum quæ recipit, condit se in mare Caspium, dividitque à parte Septentrionali Sophum à Zagatai. Sophus nunq̃ ausus fuit hoc flumen transmittere, & cum Saba Rex Zagatajorum id transgressus esset, magno prælio ab Ismaele victus fuit. Cyrus Rex Persarũ construxit pontem in hoc flumine, transduxitq; exercitum, adversus Tomirim, Scytharum reginam, quæ ipsum cum omnibus suis concidit. Turcæ conterminus est Sophi per totã imperij sui longitudinẽ occidentalem, nempe, a mari Caspio, ad Sinũ Sauracensem usq;, spacio fere 15. graduum

graduum. ut verum fatear non habet Persia hostem, à quo plus ei periculi timendum sit, cujusque vires ei plus metuendæ sint. quoties enim arma cum eo contulerunt Persæ, fere semper aliquid perdiderunt: Mahumetes Secundus vicit Vssuncassanum, eripuitq; imperium Trapezuntinum Davidi, qui se sub ejus umbram protectionemq; contulerat. Selimus primus, superavit in locis campestribus Ismaelem, eripuitq; ei Caramit (civitatem amplissimam fortissimamq;) Orfam, Merdim totamque regionem quam ipsi Alech nuncupant: Solimannus egit in fugam Tamasum spoliavitque eum Bagdeto, & tota Mesopotamia. Ætate nostra, occupavit Amurathes, id omne quod inter Derbentum & Taurisium jacet, quo in spacio est Georgia (cujus populorum pars maxima, sequebatur partes Sophi) Servan: & munitis Arcibus (quas in Tiflis, Samachia & Erex magnis civitatibus, & in Transitibus Cars, Tomanis & Lori ædificari fecit) reddidit paulatim sibi iter securum, ab Ezechia ad Orontem fluvium usque, qui trium dierum itinere, ultra Taurisium est, in qua civitate (Taurisio) curavit ædificare magnam Arcem, nec cogitat eam relinquere, sicut primum Selimus & deinde Solimannus fecere, sed vult ea Arce Taurisium tanquam freno constrictam, in perpetuum retinere. Eo bello, quod ab anno 1597. in 91. annum usque duravit, mutarunt Turcæ suum belligerandi modum: cum enim huc usque suæ multitudini, virtutique sui equitatus, peditatus, copia tormentorum bellicorum, apparatuque bellico confisi, non curarint Arces, munitionesque extruere, sed ut plurimum quidquid ceperant exciderint, nec magni fecerint quod retinuerant (quod ut verum dicatur, in campis fortis esse non possit, qui vires in loca munita dispartitur) hoc bello Persico necessitas coegit Turcas, (ut evitarent errores, in quos impegerant Selimus & Solimannus) se paulatim munire. fecerunt itaque Castella, in locis oportunis: ædificarunt civitatulas, in præcipuis civitatibus, instruxeruntque eas magno tor-

tormentorum bellicorum & militum numero, constetitque ejs id bellum magno. Quamvis autem Persa, improvisis assultibus, multa hominum millia, in frusta dissecuerit, multaque eorum millia fame incommodisq; perierint, tantum tamen terræ amisit, tum suæ propriæ tum amicorum, quantum iam dictum est, & inter alia suam civitatem regiam Taurisium. Æstimaturque Turcam, in ditione, quam sibi bello paravit, instituisse 40. Timarrorum millia, & quod ei adhuc auri Millio ex reditibus ejus supersit. Persa non potest resistere Turcæ in prælijs campestribus, ej enim peditatu, tormentis, & apparatu bellico & (quod summum est) obedientia populi conferri non potest. Selimus primus, Solimannus & Amurahtes tertius, nunquam contra Persas arma moverunt, nisi aut à rebellibus, aut ipsorum discordijs invitati: Selimus ab Marabecho, filio Ocen, Principe in Persia potentissimo, in auxilium vocatus fuit: Solimannus auxilio venit Elcaso Tamasi fratri, cui ex ambitione, aut suspicione erat infensissimus: Turca itaq; suo commodo usus est benevolentia, atq; authoritate qua Elcasus apud populum valebat: Amurathes non ante arma cepit, adversus Persas, quam ex literis Vstaff Basse Vani civitatis, & aliorum intellexisset, omnia contentionibus flagrare apud Sultanos Persiæ, qui inter se de Rege dissidebant: quidam enim Ismaelem, alij Ayner (qui ambo Tamasi filij etant) volebant, & Periacocona, occidit suum fratrem Ismaelem, exclusoq; Aynere, consequutus est coronam Mahumetes Codabanda. Exortæ sunt postea discordiæ, inter Codabandam & filium, & inter Turcomanos (familiam inter Persas potentissimam) & Regem, quæ Persis non minus nocuerunt quam arma Turcica. Nullum negocium est Regi Persarum cum Lusitanis Ormuzij quod ipsi nec vires maritimæ (sine quibus id regnum recuperari non posset) sint, nec Lusitanis satis virium est, ut in mediterraneis regionibus, sibi aliquid acquirere possint. Tamasus ipse, cum aliquando instigaretur, ut expeditionem, in Ormuzium

zium susciperet, rogavit, quid ea in Insula cresceret, num frumentum, fruges, fructus, aut quid aliud boni? cumq; intellexisset fundum Insulæ sterilem, omniumq; rerum esse inopem, sed commercio valde conducere insulam, ideoque magni momenti esse, neglexit, irrisitque eos, dicens se suis populis remisisse nonaginta Tomanorum millia, talis reditus.

REX IAPONIAE.

IAPONIA dicitur multarum variarumque insularum diversæ magnitudinis corpus, quæ Insulæ sicut à cætero Orbe terrarum situ distinctæ sunt; ita à populo multum ab alijs, moribus ritibusq; dissimili incoluntur. Hæ insulæ parum à se invicem distant, instar Maldivarum in Mari Indico, Hebridarum, & Orcadum in Oceano Septentrionali. In ijs sunt 66. regna, quæ in principales partes tres dividuntur, quarum pars una novem; altera quatuor; tertia 35. regna complectitur; inter ea, quinq; regna Coquinai, nobiliora & illustriora sunt, in quibus est fama celebris civitas Meaco, acciditq; plerumq;, ut qui eorum quinq; regnorum dominium sibi paraverit, aspiret ad Imperium totius Iaponiæ, quæ à Nova Hispania 150. à China 60. leucis distat. Pro sterili potius, quam fertili habenda est Iaponia: Capaci ingenio præditi sunt incolæ, & in adversis incredibili patientia præstantes, puerulos recens natos in fluminibus lavant, & cum ablavati sunt, removent eos à matrum aspectu, exercitantq; venatione. Nudi capite, viri & mulieres incedunt, tam cælo pluvio quam sereno: gloriæ honorisq; cupidi sunt: paupertas nobilitati sanguinis nihil detrahit: minimam injuriam inultam non sinunt: honorant se mutuo multis ceremonijs graves simul, animoq; sedato sunt sicut Hispani: cavent diligenter ne in factis dictisve se timidos aut abje-

ctos animi monstrent: infortuniorum calamitatumque suarum neminem conscium faciunt. Animalia tam fera quam mansueta eadem, quæ nos, habent; sed vix alia, quam ferarum venatione captarum carne vescuntur. Verum quidem est, quod carne non multum delectétur, sed plurimum herbis, piscibus, hordeo, oryza vivunt, suntq; hæc præcipua eorum alimenta: vinú quoq; ex ijs faciunt, aquam, cui pulvis pretiosus valdè admixtus est, in delicijs habent. hunc potum vocant Chia. Ædificia ipsorum ut plurimum ex ligno sunt compacta, tum quidem quod Regiones mediterraneæ plerumque lapidum inopes esse soleant; tum verò etiam quod arboribus, ad ædificandum maximè aptis, (inter quas Cedrus in admirabilem incredibilemque altitudinem crassitudinemq; excrescit) abundent, & quod Iaponia terræmotibus valde obnoxia sit. Principi qui núcupabatur, Dairi, paruit quondam tota Iaponia; hunc summa obedientia, reverentiaque colebant incolæ quod magna cum gravitate majestateque regeret, duravitque id plus minus 1600. annos. Sed quingentis ab hinc annis insurrexerunt in eum duo ejus præcipui ministri, turbaruntque totum Imperium, nam eorum unusquisque, tot regnorum Dominium, sibi armis arripuit, quot potuit, spoliavitque ijs Dairi. Crevit deinde ambitio, cum modo hic, modo ille rebellis fieret raperentque sibi, hic unam, alius aliam Imperij partem: cum titulo tamen Iucatai (quod Regem sonat) reliquerunt ipsi Dairi nomen, quod est Domini universalis Iaponiæ, sed sine jurisdictione, aut dominio ullo; imo vix in dapes & cultum aliquid ei pendebatur ab illis Principibus, qui Meaco vicinas ditiones habebant: ita ut umbra tantum veteris amplitudinis & Monarchiæ Iaponiæ penes eum manserit. Ab hinc quingentis annis se Dairi loco Imperatorem, aut Regem Iaponiæ dicit ille, qui sibi dominium Coquinai arripuit (vocat se quoque Dominium Tenze) ubi illa quinque regna civitati Meaco vicina sunt. Talis fuit nostro ævo Nabunan-

ga, nunc autem Fassiha qui dominij amplitudine potentiaque, omnes suos prædecessores superat: Nabunanga, qui præ alijs excelluit, non plus quam 36. regna sibi comparaverat, sed Fassiha ut minimum 50. eorum sub jugum egit.

Regimen.

IAPoniæ regimen differt plurimum ab eo regendi modo, qui in Europa, in usu est. Potentia Principis Iaponiæ, non consistit in reditibus ordinarijs, aut in benevolentia populi; sed in authoritate imperioque: nam ubi primum unam, aut plures ditiones sibi comparavit, dividit regna, partiturque ditiones inter amicos, & sibi fidos, qui ei se suis sumptibus, tam pacis quam belli temporibus obligant cum certo hominum numero inservire. Hi rursum eas ditiones inter sibi fidos subdividunt, ut ad eorum obsequia parati sint, aliquid sibi suæque domus usibus reservantes, ita ut omnes Iaponiæ opes, tam privatæ quam publicæ à paucis dominis, hi pauci autem ab uno, nempe Tenzæ Domino, dependeant, qui pro libidine, dat aufertque, quod vult, premit, extollit, favet, reducitque ad inopiam Principes, cumque eorum uni ditio eripitur, mutantur omnes nobiles militesque ejus ditionis, manentque tantum artifices, & agricolæ. Ea regiminis forma conversiones perpetuas, mutationesque imperiorum secum trahit: nam Dairi (quamvis ei nec potentia, nec imperium sit, est tamen apud populum in dignitate, ac reverentia) facit ut Dominus Tenzæ alijq; Principes Tyranni, alienarum rerum usurpatores, eversores Monarchiæ, hostesque amplitudinis Iaponicæ videantur, quod sanè & eorum æstimationem tollit, & animos populorum avertit: indè, accidit ut facile se moveant, capiantque arma, sperantes se ampliores facere, deprimendo socios. Cum itaque Principes quotidie mutentur, non possunr à populo, tanquam Domini natu-

rales amari, ijq; cum incerti ſint de dominio, uni ditioni, quam alteri addictiores non ſunt; ſed ſperantes eadem facilitate, qua unam nacti ſunt, ſe aliam meliorem nanciſci poſſe, exponunt periculo hanc pro illa, ſicut in luſu chartæ & aleæ fit: nunc per ſe, rurſus cum alijs conjuncti, tentant diverſa, detinentq; ijs modis omnes illas inſulas in perpetuis bellis. Faſſiha ut ſibi abſolutum Dominium, aut potius tyrannidem paret, ſolet Principes ex una regione, in aliam ſæpe transferre: ut Domini ſuis dominijs deturbati, degenteſq; inter exteros vaſſallos, impotentiores ſint, nec adverſus ipſum adſurgere, aut rebellare poſſint: & ut id minus poſſint, dividit regna, ditioneſq; ita, ut Domini non habeant ditiones unitas. Nunquam deeſt illis cauſa diſſidij bellorumq;, quod fines ditionum anguſtæ ſunt. Vult quoq; Faſſiha ut in his Statuum viciſſitudinibus, tam ij quorum conditio potior, quam ij quorum res deterior facta eſt reverentiam homagiumq; (ut dicitur) faciant, ſeque ipſi quotannis, quam opulentiſſime ſiſtant: qua re potiſſimam divitiarum Iaponiæ partem ad ſe trahit. Populos occupatos tenet, in ædificandis Palatijs admirabilibus, templis ampliſſimis, in fabricandis Arcibus & civitatibus, quibus nullæ aliæ ſimiles ſunt: in ijs ſubſtructionibus plus quam centum operarjorum millia, ipſorum expenſis, diverſis in locis labori incumbentium habet. Inter alia nunc templum ædificari curat, cui omne Iaponiæ ferrum inſumere vult: præcepit enim omnibus mercatoribus, populoque, ut arma omnia in certum locum comportent, ut illi fabricæ impendantur: exuit hoc opere populum armis, facitque parvo temporis ſpacio opera magnifica, habet enim duabus tantum in partibus laboratorum, ſuis expenſis opera facientium, plus quam centũ millia. Vltra obligationem, qua Reges & Principes, tam pacis quam belli tempore, ſe ſiſtere, eiq; inſervire tenentur, percipit duos Milliones ex reditibus Oryzæ, quæ ex poſſeſſionibus quas ſibi retinuit, colligitur, Propoſuit ubi confecerit ea, quæ in Iaponia

nia facere constituit, Chinam aggredi, ut eam suo imperio addat; ad hoc præcepit scindi ligna duobus navigiorum millibus sufficientia, ut ijs exercitum transmittat. Tam amplis substructionibus, magno molimine, tanta ditionis amplitudine, adjectioneq; regnorum sub Imperio, sperat se immortalem reddendum futurumque ut pro Deo colatur, sicut ij omnes fecêre, qui apud Iaponenses Deorum nomina adepti sunt: Amida enim, Xaca, Canis & Fotoq; nihil aliud quam Domini Iaponiæ fuêre, qui belli gloria, aut pacis artibus sibi in Iaponia opinionem divinitatis pararunt; sicut olim Hercules & Bacchus in Græcia; Saturnus & Ianus in Italia: nec minus fabularum nugarumque de his, quam de illis narratur. Fassiha autem videns lege Christi, non probari alium Deum, præter eum qui cælum & terram ex nihilo creavit, & ex consequenti detestari omnes deitates stultè fabricatas, proposuerat in exilium agere omnes patres Iesuitas, qui eam concionabantur, evellereque novam vineam, quæ in illis regionibus altas radices agere incipiebat. Superbiæ profecto exemplum memorabile hoc est: Romani enim Imperatores, omnibus viribus se prædicationi S. Crucis & Evangelij opposuerunt, ut sua Idola tuerentur & conservarent quæ omnia lex Dei dæmonia vanitatemque esse docet, At hic movet bellum fidei Christianæ, ut sibi Deitatem arroget, quod extremæ est ambitionis, & amentiæ dum se pro Deo haberi vult. Sed inter tam vastas & immensas cogitationes suscitavit ei Deus novum hostem, qui ab Orientalibus Iaponiæ partibus, se movet adversus ipsum, quod ex literis anni nuper elapsi intelligitur.

IMPERIUM PRESBYTERI IOANNIS.

IMPERIUM Presbyteri Ioannis, quamvis ſit ampliſſimum, in effectu tamen non reſpondet famæ opinionique, quam vulgus potiorque ſcriptorum pars de ipſo habet. Horatius Malaguccius, in ſuo diſcurſu de amplitudine dominiorum hujus temporis, vult ipſum habere dominium latius, quam ullum alium Principem, excepto tamen Rege Catholico. Fateor equidem antiquis temporibus, ipſius ditiones ſe longe extendiſſe, ut ex multitudine regnorum, quibus ſuos titulos amplificat, quoque æſtimari poteſt. Inſcribit ſe enim Regem Gojamæ(quod regnum ultra Nilum eſt) Vangue, & Damur, quæ ultra Zairi fluvium ſita ſunt; cum tamen hodie pro certo ſciatur, ejus Imperium vix Nilum attingere. Scribit quoque Ioannes Barrozius, Abiſſiones ejus fluvij exiguam noticiam habere, propter montes qui inter illos & hunc ſunt. Centrum ejus ditionis eſt Barcena: ab Ortu enim extendit ſe, à Squaquem, ad Oſtia maris rubri uſque: quod ſpacium 122. Leucas comprehendit. verum quidem eſt, inter mare rubrum & ipſum eſſe Aciem montium, quod Mauri incolunt, qui & in locis maritimis dominantur. Ad Occaſum eſt Acies montium, ſecundum Nili curſum quos Gentiles inhabitant, penduntque ei Tributum, ad Septentrionem, termini ei conſtituendi ſunt, linea imaginaria, quæ à Suaquem ducatur, ad caput Inſulæ Meroe uſque, extendaturque ad 125. leucas. Inde Arcus non admodum incurvus faciendus eſt, Meridiem verſus, ad regnum Adeæ uſque, (in cujus montibus naſcitur flumen, quod Ptolomæus Ratto vocat, ponitque

nitque ſub Melinda)ſpacio 250.leucarum, ad fines Gentilium: hic verte lineam imaginariam facque finem in regno Adel cujus Metropolis eſt Arar, in altitudine novem graduum. Habet ita totum hoc regnum(in circuitu, plus minus(672. Leucas. Hæc regio diſtincta eſt in ampliſſimas planicies, lætos colles, altos montes, ſed culturæ aptos, frequenterque inhabitatos,& cum frumento non abundet, hordeum & Milium & ſemen quoddam bonum durabileque producit. Eſt ibi ſatis Milij, Zaburri(quod nos frumentum Indiæ dicimus) omneque leguminum noſtratium genus: ſunt & ibi adhuc alia, ſed nobis incognita: Vva eis non deeſt,ſed inde vinum non exprimunt,niſi in Principis & Patriarchæ ædibus. Vini loco conficiunt potionis genus,ex fructibus Tamarindi,qui acer eſt. Medicæ,Citreæ, Cedri arbores naſcuntur ſua ſponte. Exprimunt oleum ex certo fructu, quem ipſi Zeva dicunt; id aurei coloris eſt, ſed inodoratum. Apes mellificant etiam in domubus, unde ceræ & mellis incredibilis copia ibi eſt. Omnes ipſorum panni ſunt ex Goſſypio contexti: ditiores veſtiuntur pellibus vervecum, honoratiores autem exuvijs Leonum, Tygridum, Lincium. divites incolæ ſunt boum, caprarum,ovium,mulorum,aſinorum,camelorum, equorum,quantumvis parvorum; ſed ex Arabia & Ægypto eorum magna copia adducitur. quando equæ pepererunt,eis pullos non ultra tres dies relinquunt, deinde eos vaccis ſubijciunt quæ eos ablactant. Habent enim talia animalia, qualia nos habemus, etiam gallinas,anſeres ſimiliaque,nempe vaccas,porcos,ſylveſtres magna copia, cervos,capreolos,lepores,ſed nullos cuniculos. Præter hæc habent Pantheras,Leones,Elephantes,Lynces. Vt finem faciam, non eſt alia regio generationi multiplicationique, tum plantarum tum animalium hac aptior: ſed parum adjuvatur induſtria incolarum; eo quod natura ingenioque tardi ſint lentique: ha-

bent enim in primis linum; ſed non texunt telam: Cannus mellis; ſed ſaccharum inde deducere non norunt: Ferrum, ſed ejus uſum ignorant, habentque fabros pro Nigromanticis: Sunt ibi flumina & aquæ nec tamen ijs agros irrigant, nec reddunt ejus fertiliores. Quid venatio & piſcatio ſit, vix intelligunt: itaque campi avibus animalibusque ſylveſtribus; flumina & lacus piſcibus ſcatent. Altera cauſa eſt, quod plebs à primarijs male tractetur. Pauperes itaq; videntes ſibi auferri quod habent, non faciunt plus ſementis, quam neceſſitas exigit. Loquendi regulas non habent, & ad epiſtolam conſcribendam, copia hominum, multiſq; diebus opus eſſet. In comedendo non utuntur Mappis, mantilibus nec menſis. Medicamentorũ nullum uſum habent. Nobiles, cives, plebei habitant diſtincte, poſſuntq; nobilitatem facto aliquo egregio acquirere. Primogeniti ex Aſſe hæredes ſunt. In tota Abiſſinia non eſt oppidum, quod plus quam 1600. focos habeat, ſuntq; valde pauca ejus amplitudinis: Nulla ibi Arx, nec locus munitus eſt, æſtimantque Spartanorum more, quod regio conſervari, defendiq; brachijs debeat, non propugnaculis ex terra aut lapide. Vt plurimum in pagis diſperſi habitant. Mercimonia ipſorum fiunt permutatione rei unius cum alia, ſupplentq; juſtum precium frumento & ſale: Piper, Thus & Myrrham & Sal auro appendunt. Aurum pondere quoq; expenditur: Argentum ordinariè in uſu non eſt. Major cœtus conventuſque eſt Aula Principis, quæ nunquam fixa manet, ſed modo huc, modo illuc commigrat, habitatq; Princeps in campis, ſub tentorijs: Hæc Aula occupat decem & plura milliaria:

Regimen.

FORma regiminis Presbyteri Ioannis ſatis refert Deſpoticũ; deprimit enim valde vaſſallos, tum potentes, tum pauperes, tractatq; eos potius tanquam mancipia quã ſubditos: Quo hoc

tutius

tutius faciat, ita ſe gerit ut ab ejs tanquam divinus ſacerq; colatur. Ad nomen Principis inclinant ſe, tanguntq; manu terram: Reverentur Tentorium, in quo ipſe habitat, etjam ipſo abſente. Solitus erat Princeps ſe quoquo tertio anno, una ſola vice, populo viſendum præbere, poſtea largiores ſunt facti, ſeque tribus vicibus, quotannis ſpectandos dederunt, nempe diebus Nativitatis, Paſchatis & Sanctæ crucis, in Septembri. Panufius, qui nunc regnat paulo manſuetior factus eſt. Quando aliquid ejus nomine alicui, quicumque is ſit, mandatur, audit is mandata, à cingulo ſurſum nudus, nec niſi Regis licentia veſtem reſumit. Iurejurando, ad perhibendum veritati teſtimonium adacti, non ſolent veritatem dicere niſi juraverint per Regis vitam: Dat is aufertq; magnam ditionem cui ipſi placet, nec ei qui privatur, facere demonſtrationem, ſe id ægrè ferre, licet. Confert ordines ſacros, & adminiſtrationes Sacramentorum, diſponitq; pro libitu, tam de Religioſis, quam Laicis, & ipſorum bonis. In itineribus equitat circumdatus cortinis rubris, altis longiſq;, quæ ipſum retro, & à lateribus cingunt. Defert ſecum magna cum reverentia duodecim lapides Altaris ſacratos, qui ipſorum ſacra ſunt. In capite coronam, cujus una medietas ex Auro, altera ex Argento eſt, crucemq; Argenteam manu geſtare ſolet: Faciem cooperit particula Taffette cærulea, quæ plus minuſve attollitur dimitturq;, ſecundum quod ipſe ſuum favorem, erga eum cum quo agit, indicare vult. Aliquando ſummum pedem monſtrat, quem extra Aulæam exerit: Ad ea non niſi poſt longum tempus multas cęremonias, diverſoſq; internûcios, qui ferunt referûtq; mandata, acceſſus datur. Nemo præter Regem vaſſallos habet, cui quotannis homagium præſtent, deferantque obedientiam, quam ſubditi Regi debent. Originem trahit hic Rex à Salomonis & Reginæ Sabæ filio cui Meilech nomen fuit. Receperunt Abiſſini fidem Chriſtianam Reginæ Candace regnante, cujus tempore, cœpit in Æthiopia regnare, florereq; familia & domus

 Regis

Regis Gaſparis, à quo poſt 13. generationem deſcendit Ioannes qui Sanctus dictus fuit. Hic circum tempora Conſtantini Imp. quod filios non haberet, Regnum filio natu majori, Caij ſui fratris relinquens infeſtivit Balthaſarum & Melchiorem, natu minores; illum regno Fatigar; hunc regno Gojame. Fit itaq; ſtirps regia, diviſa in tres familias, Gaſparis, Balthaſaris, & Melchioris, ordinavitq;, ut imperium eſſet electivum uni ex dictis tribus familijs, modo is primogenitus non eſſet, quia ij haberent ſua regna propria. Vt aūt tumultus ſcandalaq; vitarentur, præcipit fratres Imperatoris, cum propinquioribus parentibus includerentur in Arce montis Amaræ: Voluit præterea ut ibi ponerentur filij Imperatoris, qui nec in Imperium ſuccedere, nec aliquo Statu gaudere poſſint. Ob hanc cauſam Imperator, ut plurimum, uxorem non ducit.

Vires.

SVos agros per ſua mancipia, ſuoſq; boves colit: Ea mancipia multiplicãtur quotidie: Contrahunt enim inter ſe conjugia, filijque permanent ejus conditionis cujus erant progenitores. Tributa expenduntur ab omnibus, qui dominia obtinent horū aliqui equos, alij boves, Aurum, Goſſypium aliaſque res dant. Æſtimatur ipſe magnos theſauros, tum pannorum & gemmarum, tum auri poſſidere, earumq; rerū horrea ampliſſima referta habere. Ipſe ſcribens Regi Portugalliæ, obtulit ei ad bellum adverſus infideles gerendum, dare, Millies centum drachmarum aurearum millia. Militum quoq; & commeatuū infinitum numerum. Ipſum ut plurimum, quotannis in Arcem Amaram, tres aureorum Milliones recōdere dicitur. Verum quidem eſt, quod ante Regem Alexandrum, non reponebant tantum Auri, quod id purificare neſcirent; ſed recondebant gemmas particulaſque auri rudis. Reditus ejus ſunt trium generum: Vnos capit ex

ſuo

ſuo dominio; Alios à populo, qui certi aliquid pro foco pendunt, & decimam omnium Minæralium, quæ ea alijs quam ſuis fodinis eruuntur. Reliquos percipit à Principibus ſibi ſubditis: Hi, unius civitatis, quam ipſi elegerint (modo eam non eligat quam ipſi inhabitant) Reditus ei dant. Quamvis autem reditus, facultateſque amplæ ſunt, gens tamen ipſa ignavia eſt: tum quod ipſe eam in mancipiorum numero habeat, unde ipſis non eſt illa animorum generoſitas, quæ homines ad arma promptos, audaceſque ad pericula facit: Tum quod ipſis videntur, ſibi manus conſtrictæ, reſpectu; quod ipſum reverentur ac reverentia qua ipſum obſervant; timore quo ſibi ab illo timent, arma defenſioni commoda non habent, præter ſitu obſitam galeam, Semi Galeam & loricam, quam Luſitani eo detulere: his addi poteſt defectus Arcium, Cum itaque ipſis nec loca munita ſint, in quæ confugiant, nec arma quibus ſe defendant, ſunt ipſi ipſorumque pagi hoſtibus tanquam præda expoſiti. Ipſorum arma offenſioni apta, ſunt ſagittæ non pennatæ, & aliqua jacula. Obſervant Iejunium 50. dierum, quod ipſos, propter magnam abſtinentiam, qua ſe per illos ſacros dies jejunando macerant, ita extenuat affligitque, ut nec multis ſubſequentibus diebus, ad ſe movendum vires eis ſuppetant. Eam occaſionem captantes Mauri aggrediuntur eos, magno ſuo commodo. Scribit Fráciſcus Alvarezius quod Presbyter Ioannes, poſſit in campos educere centenariorum millia, ſed viſum fuit, quod ingruente neceſſitate, multo minores copias educere potuerit. Habet Religionem militarem, quæ ſub protectione Sancti Antonij eſt: ej unuſquiſq; nobilitate clarus paterfamilias, ex tribus filijs unum, excepto primogenito, deſtinare debet: Ex his ſeliguntur 12. equitum millia, qui Regi excubent. Finis hujus religionis eſt Imperij fines defendere, reſiſtereque hoſtibus fidei,

Principes Finitimi.

Certo nobis constat, Presbyterum conterminum esse tribus potentissimis Principibus: Primus est Rex Borno; Alter Turca; Tertius Rex Adel. Rex Borno dominatur ei regioni quæ se se extendit à Guangala, Ortum versus ad plus minus quingenta miliaria, inter deserta Seth & Barca: Situ inæqualis est, continet enim partim montes, partim planiciē. Eam inhabitat populus satis civilis, degitq; in casis satis frequentibus; propter frugum copiam, est ibi quoq; aliquis mercatorum concursus. In montibus vivunt pastores armentorum & pecorum, qui Mylio ut plurimum vivunt, deguntque vitam bestialem, absq; religione, habentq; uxores liberosq; communes: Nomina propria non alia habent, quam quæ accidunt personis, ut claudi, lusci, longi, balbi dicantur. Rex Borno populo valde potens est, cui nihil aliud oneris imponit, quam decimā fructuum. Pro exercitio, locoque artis manuariæ, solent latrocinari, trucidare vicinos, aut eos captivos facere, quos cōmutant equis, quos à mercatoribus Barbariæ consequuntur. Sub se habet multa regna & populos, partim nigros, partim albos. Infestat mirabiliter Abyssinos latrocinijs, abigit enim pecora; deprædatur fodinas; abducit in captivitatem homines. Bornenses equites præliantur eo modo, quo Asturconibus insidentes: Vtuntur lanceis, utrinq; ferrea cuspide armatis, tum etiam jaculis & sagittis. Invadunt regiones, nūc hac nunc illac ab improviso, sed hi potius Assassini latronesque quam justi hostes sunt dicendi. Turca qui Abyssinum ab Ortu attingit, & Rex Adel qui eum inter Ortum & Meridiem cingit, vexant valde Presbyterum Ioannem: coarctarunt enim fines ejus Imperij, reduxeruntq; regionem in magnam miseriam. Turcæ præter quam quod deprædati sunt unam partem regionis Barnagasso, quam ingressi sunt Anno 1558. (quamvis tunc repulsi fuerint) eripuerunt Presbytero, quidquid in ora maris habuit,

præcipue Portus & oppida Suaquem & Ercoco, in quibus duobus locis, montes inter Abyssiniam & mare rubrum existentes, aperiunt se faciuntque iter commeatibus & commercio, inter Abissinos & Arabes. Non multis annis elapsis Bernagasso coact9 fuit, Turcis morem gerere & ab ipsis pacem emere, pendendo tributum, mille unciarum auri quotannis. Non minus Presbyterum infestat Rex Adel. conterminus est hic regno Fatigar, extẽditurq; ejus dominium ad mare rubrum usq;, ubi habet Assum, Salir, Meth, Barbora, Pidar, & Zeila. Barboræ appellunt multæ naves ab Aden & Cambaja, cum mercibus, quas commutant carne, Melle, Cera, Commeatuque Adenam vehuntur: Auro, Ebore alijsq; rebus, quæ in Cambajam mittuntur. Major commeatuum quantitas ex Zeila petitur, ibi enim est Mel & cera in magna copia. Sunt ibi fruges fructusq; diversi, qui in Aden & Arabia deferuntur; pecora quoque speciatim verveces, quorum cauda 25. & amplius pondo est, capite colloq; prorsus nigri cætera albi. Sunt & alij prorsus albi cum cauda Brachij longitudine vitisq; instar recurvæ, habentque palearia sicut tauri. Sunt hic vaccæ, quorum cornua, ramis, tanquam sylvestrium cervorum distincta sunt: Aliæ rubræ sunt, habentq; in fronte cornu palmæ & semis longitudinis, quod retrorsum obversum est. Metropolis civitas hujus regni est Arar, 38. leucis Zeila distans Meridiem orientalem versus. Hic Rex, qui etiam religioni Mahumetanæ est addictus, quod professus sit, se semper bellum gerere velle cũ Christianis Abissiniæ, id est subditis Presbyteri Ioannis, sibi Sancti cognomen inter illos barbaros paravit. Expectat ille donec Abissini, longo duroq; illo 50. dierum jejunio debiles facti sint, viresque eorum adeo consumptæ, ut vix ad res domesticas peragendas, eis vires sufficiant, ingreditur tunc eorum regionem, diripit pagos, abducitq; in servitutem populum, infertq; Abissiniæ mille damna. Mancipia Abissiniæ miros sæpe habent extra patriam progressus, habenturq; à Principibus in precio, ipsorũq;

 multi

multi,industria sua,in serviendo,facti sunt ex mancipijs domini in Arabia,Cambaja,Bengala,& Samatra. Cum enim Principes Mahumetani Orientis,tyranni sint regnorum,quæ Gentilibus eripuerunt,ut ea sibi secura reddant,non fidunt subditis, sed instruunt armis multa mancipia externa, quibus suas personas fidunt,committuntque ipsis regimen regni. Inter mancipia,potiores æstimantur Abissini,tum propter eorum magnam fidelitatem,tum propter bonam indolem. Rex Adel implet Ægyptum & Arabiam multitudine captivorum, quos ex ditionibus Presbyteri Ioannis abducit, permutatq; eos cum Turca & Principibus Arabiæ,armis,apparatu bellico & militibus. Anno Christi supra millesimum quingentesimum Claudius Abissiniæ Rex, se viribus Grada Amedi Regi Adelæ Imparem agnoscens(ipsum enim per 14. annos perpetuis excursionibus vexarat)relictis regni pomerijs in interiora se recepit, petijtque auxilium à Regis Lusitaniæ Ioannis tertij in India Legato Stephano Gama,qui tunc cum parata classe,in mari rubro erat. Is ei dedit quadringentos viros Lusitanos,cum bona armorum quantitate & Sclopetis,ductore Christophoro suo fratre:Horum auxilio,& Sclopetorum beneficio, vicit hostes duobus prælijs: Sed cum Rex Adel à Gubernatore civitatis Zebit, habuisset mille Sclopetarios, decem tormenta bellica, tertio prælio fusi & in fugam acti sunt Lusitani,eorumque Capitaneus captus occisusq; est. Cum autem Rex Turcas amandasset, Rex Claudius ipsum ex improviso, ad fluvium Zeila,& ad montem Sanan aggressus est cum octo peditum millibus, quingentis equitibus Abissinis, & cum illis Lusitanis, qui ex superiori clade superarent,quorum unus, inflixit lethale vulnus Grada Amedi. Sed mense Martio, anni 1559. cum Rex Claudius,iterum manus conferret cum Mauris Malacai,ipse in prælio occubuit: Rex autem hostium tantam victoriam à Deo concessam agnoscens, triumphum egit insidens Asinello. Regi Claudio successit Adamas ejus frater, cui quod

quod ſemi Mahumetanus eſſet, rebellavit bona pars nobilitatis Abiſſiniæ, fuſuſque fuit à Barnagaſſo Anno 1502. Cum itaque res Æthiopiæ aliquo tempore fluctuaſſent, aliquantulum reſtitutæ videntur regnante Alexandro, Luſitanorum auxilio, qui eo tam arma offenſiva quam defenſiva tulerunt, excitaruntque ſuo exemplo in prælijs animos ingeniaq; Abiſſinorũ, Omnes qui cladi Chriſtophori Gammæ ſuperfuere alijque qui poſtea eo venerũt, veniuntque adhuc, remanent ibi, contrahunt matrimonia generantque liberos. Rex Alexander imperavit eis ut Judicem eligerent, qui inter ipſos jus diceret. tradiderunt itaque ibi, perguntque tradere uſum armorum qui eſt in Europa, artem bellandi, modum fortificandi Tranſitus, locaque maximi momenti. Poſtea in eas regiones ſe contulerũt aliqui Florentini, partim ex curioſitate, partim mercaturę gratia: Franciſcus enim Mediceus Magnus Dux Hetruriæ, habebat aliquam conſuetudinem cum Abyſſinis. Presbyter ſolet favore proſequi, & vitæ ſubſidia largiri Francis (ita vocant Europæ populos) difficulterque concedit eis facultatem exeundi regno: Vltra hos, alios diverſos hoſtes quoque habet Presbyter Ioannes: Inter eos eſt Rex Dancali, (cujus eſt oppidum & Portus Vela ad mare rubrum; conterminus is eſt Balgadæ. Presbyterum quoque valde exagitant Mauri qui provinciam Dobas inhabitant, ea in 14. Dynaſtias diviſa eſt: Quamvis hi inter confinia Imperij Presbyteri Ioannis ſint, fiunt ipſi tamen perſæpe rebelles. Pro lege habent, quod nemo ipſorum matrimonium contrahere poſſit, ſi non probet, ſe 12. Chriſtianos occidiſſe.

MONO-

MONOMOTAPA.

IN reliquo Æthiopiæ, regnum obtinent diversi magni Principes, quales sunt Reges Adel, Monomugi, Monomotapa, Angola, & Congo, quorum nos exiguam notitiam habemus: Sed ut ex unius eorum Statu, de alterius qualitate judicium fieri possit, pauca verba adjungemus, de Statu & regimine Monomotapæ qui alijs major potentiorq; est: Hujus Principis imperium omnem illam Insulam occupat, quæ fluminibus Cuama & Spiritussancti continetur (id spacium 750. Leucarum in ambitu est) cumq; Spiritussancti transmissum est, longissimo tractu, Caput bonæ spei versus extenditur: regionum enim illarum Principes illum quoq; in supremum Dominũ ac Principem agnoscunt. Oppida, pagiq; ibi rari sunt, ædificia ex ligno & stramine constant. Civitatum præcipuarum una Cimbaoc, altera Benamataxa nuncupatur, illa 15. hæc 21. milliaribus Cefala Occasum versus distat. Regio frumento, pecudibus magnis parvisq; abundat, quæ immenso numero, in campis & sylvis pascentes vagantur. Ex dentium Elephantorum numero, qui extra regionem vehuntur, eorũ at 4. aut 5. millia, ibi quotannis mori æstimatur: Elephantes ibi pręgrandes sunt. Non alia regio auri feracior hac est, affirmant enim aliqui hic tria fodinarum (unde aurum eruitur) millia esse: aurum quoque in terra, in petris, & in fluminibus reperitur: ditiores fodinæ sunt Manhicæ, Boro, Quiticui, Toroe (quam alij dicunt Butua) Populus staturæ mediocris, niger, beneq; compositus est. Principi inservientes, genubus insident, coram ipso sedere, idem quod apud nos stare est, nec nisi magnatibus conceditur. Fides, probatioque ciborum potusq;, non ante, sed postquam Princeps ederit biberitque fit. Carceres hic nulli sunt, quod Ius, eo momento, quo delictum commissum est, ex testimonijs, dicatur. Delicta quæ majori severitate puniuntut sunt veneficia, furta & adulteria. Aliud

tribu-

tributum Principi non penditur, quam aliquot dierum operæ, & Donaria, sine quibus nemo coram ipso venire potest. Arma ejus ligo & duo spicula: pro fidissima custodia habet ducentos canes. Principum ipsum qui patronum agnoscunt, hæredes apud se retinet, ut de parentibus securus sit. Tempore præterito hic Princeps, opera patris Consalvi sylvæ Iesuitæ ad fidem conversus fuit, suscepitq; Baptismum, simul cum maximo suorum Aulicorum numero, postea à quibusdam Mauris (qui authoritate apud ipsum valebant) persuasus, illum trucidari fecit. Id ob facinus Rex Lusitaniæ Sebastianus, bellum ei intulit, duxitq; ejus exercitum (qui fere ex nobilibus constabat, numeroque erant 1600.) Franciscus Barretius, cui Monomotapa Lusitanorum arma pertimescens bonas conditiones obtulit, sed cum Barretius honesto æquoq; satisfieri sibi non pateretur, nō ab hoste, sed ab aëre Æthiopiæ & morbis, qui exercitum depasti sunt victꝰ fuit.

SERIFFVS.

INTER omnes Africæ Principes, non credo aliquem, opum & virium magnitudine, Seriffo præferri posse: ejus enim ditio continet omnem illam Mauritaniæ partem, quam Romani Tingitanam appellarunt, extenditurq; à Promontorio Bojador Tanger usq;, & ab Oceano Athlantico, ad flumen Mulvia & ultra: quo spacio comprehenditur totius Africæ præstantissima portio, quæ & incolis magis frequens, & amœnitate, & fertilitate, & morum civilitate reliquas superat: & inter alias ditiones, fama celeberrima sunt regna Marochi & Fessæ, quarum primum Marocho in Provincias dividitur, nempe Guzulam, Zaharam, (duæ hæ Provinciæ cōprehendunt partem Numidiæ) Sus, Aschoram, Ducalam, Hea, Darra, Marochum: Alterū Fessa idem continet octo, nimirum

Temeſnam, Aſſgara, Eriffa, Elabat, Garet, Chaus, Zanegam, Feſſam. Hæc regna diſtinguũtur in planiciem & montes; comprehendunt enim bonam Athlantis majoris & minoris partem, inhabitantur à magno feroceq; populo, diviteq; paſcuorum & pecudum: inter Athlantem majorem, & Oceanum planicies eſt in qua civitas Regalis Marochum in campis Athlante 14. miliaribus diſtantibus jacet, qui pluribus fortibus, rivulis & fluminibus illuc influentibus irrigantur. Olim cum hæc civitas centũ focorum millia inſtrueret, erat caput Africæ, ſed paulatim decrevit, eſtq; deſertior quam habitatior. Sunt in regno Marochi, præter alias Tedſi quinque millium familiarum: Tagaoſt octo millium: Tarodante (quamvis multis alijs minor ſit, non cedit eis nobilitate & commercio) ſita eſt, inter Athlantem & Oceanum, in Valle, 16. leucas, parumq; minus lata, ſacchari & omnis annonæ generis fertili: Multum ei ſplendoris & nobilitatis attulit diuturna mora quam in ea traxit, & æſtimatio, in qua apud Mahumetem Seriffum fuit, Relicto Athlante intratur in planicies fertiliſſimas, colliculis in quibus quam dives ſit copia frugũ, nempe ſacchari, olivarum, pecudum, vinearum, omniumq; bonorum, dici non poſſit. Regnum Feſſæ quoque (ſicut diximus) continet diverſas provincias, optime inhabitatas. Inter eas Aſga, habet 80. miliaria in longitudine, 60. in latitudine: Elabat, centum in longitudine, ſexaginta latitudine. Verum quidẽ eſt, quod Eriffe provincia prorſus montuoſa ſit, numeranturque in ea 23. Athlantis rami, qui à populis ut plurimum indomitis incoluntur. Garet eſt aſpera & ſicca adeoque Lybiæ, quam Barbariæ ſimilior. Sed quod amplitudo hujus regni, & valor, magna ex parte conſiſtit in civitate Feſſana, extra inſtitutum non erit, de ea pauca verba facere. In partes duas diviſa eſt hæc civitas, quæ à ſe invicem parum diſtant, earum una Feſſa vetus, altera Feſſa nova appellatur: vetus Feſſa quoq; fluviolo in duo corpora finditur: Orientale dicitur Beleida, habet autem quatuor

tuor familiarum millia. Occidentale dicitur proprie Fessa vetus facit 80. & amplius familiarum millia, non longe distat à Fessa nova, quæ 8. Domuum millia habet. Fessa vetus est fere tota in callibus & in vallibus: cōtinet 50. tēpla Mahumetana insignis magnitudinis, omnia fontes habent & columnas ex Alabastrite & Iaspide, ultra ea numerātur sexcenta minora. Inter quæ templa illud, cui vulgo nomen est Carucen, admirabile est, situm in meditullio civitatis: ejus ambitus est dimidij miliaris: divisum est in 17. Fornices in latitudine, 120. in longitudine, quos 2500. columnæ ex albo marmore sustinent. In præcipuo majoreq; fornice (ubi Tribunal est) visitur lampas immensa, quā circumcingunt centum minores. Alij Fornices habent Lampades valdē magnas, in quarum qualibet 1500 lumina prælucent. Fessæ fama est, omnes illas lampades factas esse, ex campanis, quas Arabes in Hispania ceperunt, qui non solum in prædam abstulerunt campanas, sed & columnas, æs, & marmora, tum quidquid preciosi & mundi, in eam detulerant Romani primū, & deinde Gothi. Fessæ numerātur plus quam ducentæ gramatices scholæ: ducēta diversoria publica, 400. Molæ aquaticæ in flumine, quarum singulæ quatuor aut quinq; rotis agitantur. Sunt in ea quoque diversa collegia, inter quæ id quod Madaracciæ nomen habet, pro pulcherrima fabrica totius Barbariæ habetur: Sunt ibi sexcenti fontes, muris cincti, ex quibus, aqua in omnes fere Domus dispargitur. Longum esset describere Alcaceriam (quam appellant) locus is est muris cinctus, cujus portæ sunt duodecim, dividiturq; in 25. vicos, ubi mercatores sua negocia, sub tēctorijs peragunt. Vix dici potest quantæ sint hortorum deliciæ, & quanta Viridariorum amœnitas: viridaria à fontium & fluminum aqua refrigerantur. Rex habitat complurimum Fessæ, in qua Arcem, Palatia & Hortus habet, & quidquid venusti commodique optari queat. ex hac nova Fessa, per viam subterraneam, itur ad Fessam veterem. Vt breviter dicam, hæc civitas

adeo & magna atque magnifica eſt, ut ei Reges defuncti rarum privilegium conceſſerint, nimirum, ut cives non teneantur obſidionem ferre, niſi Rex tam potens ſit, ut juſto exercitu ſe hoſti valeat opponere, & ſi hoſtis ad ſemi miliare urbi appropinquaſſet ut ei ſe dedere poſſint abſque dedecore proditionis aut perfidiæ nota: quod hanc ob cauſam fecit, ne urbs prætextu vanæ fidelitatis exitium ſubiret. Civitas quoq; magni momenti eſſe perhibetur, ſita in planicie, non minus frumento, oleo, lino, pecore fertili, quam jucunda propter amœnitatem locorum aquarumque copiam: habet octo familiarum millia, muri validi ſunt, & multis turribus muniti. Incolæ induſtrij, mercimonijs dediti, præcipue pannorum è Lana, ſerico, goſſypio, qui ibi texuntur. Primogenitus Regis Feſſæ, ſe Principem Mequineze inſcribere ſolitus erat. Hæc regna ultra fertilitatem naturalem, ſic ſatis dedita ſunt mercaturæ. Etſi autem Rex Feſſæ ad mare Mediterraneum Portus oportunos non habet, attamen Franci & Angli, ad Portus ad Oceanum commeant præcipue Laracen, Caput Aguero, ceteroſq;, quorum pars eſt regni Feſſæ, pars Marochi. Ferunt eo, arma, & alias Europæ merces, pro quibus ipſi, inter alias Saccharum recipiunt. Cum vero regna Marochi & Feſſæ, aliæq; Provinciæ Principatuſque, qui inter ſe diviſi fuere, parvo ab hinc tempore, ſub uno Principe coaluerint, qui Seriffus dicitur, non erit abs re, referre quomodo hoc acciderit; nihil aliud magis relatu dignum, vel potius admirandum noſtro ſeculo accidiſſe puto. Circa annum Chriſti 1508. in regione Numidiæ inclaruit Alfaique quidam, natus Tigumedeti (qui locus in Provincia Darra eſt) vir ingenio callido; nec minus ambitioſus, quam doctus in ſcientijs, quibus operam dant Mahumetani, ei nomen fuit Mahumetes Benamettus, qui ſe etiam Seriffum nominari jubebat. Hic jactans ſe ſanguine Mahumetis ortum, & confiſus tumultibus Africæ, ac ejus Statuum Rerumpublicarumque diſtractionibus (in Africa enim multum poterant Luſi-

tani

cani)cœpit cogitare de invadendo Mauritaniæ Tingitanæ imperio. Quod ut efficere posset, misit primum tres suos filios Abdelem, Abnetem, Mahumetem peregrinatũ Mecham & Medinam, ut inviserent atq; colerent Mahumetis sui seductoris sepulchrum. Fecerunt adolescentes hanc peregrinationem, tanta & reverentia & existimatione sanctitatis & religionis (si convenit uti his nominibus in tali impietate & ineptia) ut in ipsorũ reditu, ipsis obviam irent incolæ ipsorũ vestes deoscularentur, & revererentur tanquam Sanctos. Ipsi vero fingentes se raptos in altam contemplationem, ibant per illas regiones suspirantes clamabantq; voce alta (quam suspiria & gemitus interrumpebant) Ala, Ala, nec aliunde, quam ex eleemosyna vivebant. Cum pater eos magno cum gaudio voluptateq;, domum recepisset, nec applausum & æstimationem, quam sibi illa peregrinatione conciliarant evanescere, nec irritam fieri vellet, misit duos ipsorum, nempe Abnetem & Mahumetem, Fessam, ubi cum eos Rex humaniter & benigne excepisset, unus eorum factus est Professor Amodoracciæ, fama celeberrimi collegij illius urbis, junior autem factus est, pædagogus filiorum Regis. Cumque se Regi gratos viderent, & populi in se benevolentiam perspicerent, ex patris consilio (occasionem capientes ex damnis, quæ Arabes & Mauri sub insignibus Lusitanorum militantes, faciebant, illis qui erant suæ hæresis) petierunt à Rege facultatem explicandi vexillum adversus Christianos, spem ei facientes, se facile ad se pertracturos Mauros, qui Lusitanis adhærebant, eaque via, securas reddi posse Provincias Sus, Heam, Ducalam, Marochum aliasque à Lusitanis vexatas. Huic petitioni contradixit Mulejus Nazer, Regis frater. Si enim hi, dicebat, sub sanctimoniæ & defensionis legis prætextu, facient aliquem progressum in armis, non erit postea in tua potestate eos deprimere, frenoque continere: Arma enim homines audaces, victoriæ insolentes, favor populi ambitiosos rerumque novarum cupidos facit.

Rex autem, apud quem in magna opinione sanctimoniæ erant, parvi faciēs consilium sive rationes, quas frater allegaverat, illis vexillum & tympanum dedit & quod amplius est, 20 equites, qui eos comitarētur, diploma quoq; ad Arabes, Principes, & Barbariæ civitates. His initijs multisq; ad eorum famam concurrentibus, excurrunt in Deucalam, Comitatum Safini, ad Agueri Promontorium usq; ; quæ loca tunc Lusitanis parebant. His quas diximus rebus, se gratiosos, fortes, ac munitos sentientes, petiverunt à populis, qui tunc ut plurimum in libertate degebant, ijsq;, quibus placebat, favebant, ut ipsis, qui pro lege Mahumetana adversus Christianos pugnabant, auxiliarentur, elargirenturq; decimas Deo debitas, quas (decimas) à populis provinciæ Darræ facile impetrarunt. Sibi itaq; paulatim dominium Tarudante (ubi eorum pater Gubernator factus fuit) Sus, Heæ, Deucalæ, locorūq; vicinorū occuparunt. Sedem primū fixerunt, in Tedueste, postea in Tesarote, Superarunt deinde Prælio Lopezium Barrigam, fama celebrem, rei militaris Lusitanorum Ducem, sed amiserunt fratrem natu majorem. Postmodum cum blandis verbis, ingressi essent civitatem Marochum, veneno ejus Regem sustulerunt, quo necato, ejus loco se Regem Marochi proclamari fecit Ametes Seriffus. Cum hæc fierent, prælio decertabant Arabes Ducalæ & Xarquiæ, cum Arabibus Garbiæ, pollicebaturq; sibi utraq; pars favorem Serifforum, qui contentionem crescere videntes & illorum multos cadere, arma sua in ambos verterunt spoliaq; ampla retulerunt. Miserant hactenus Seriffi, quintam rerum potitarum partem Regi Fessæ, sed post hanc victoriam ipsum contemnentes, miserunt tantum sex Equos & sex Camelos valde macilentos; quod ille moleste ferens, misit ab illis petitum, quintam spoliorum partem & Tributum, quod ei Rex Marochi pendere solitus erat, si non facerent, se eos bello persequuturum minitans. Cum interea Rex in fata concessisset, Ametes ejus filius, qui minoris Seriffi discipulus fuerat,

non

non solum acquievit, sed & confirmavit Ametem in dominium Marochi, modo aliqua re, Reges Fessæ in dominos agnosceret. Sed Seriffi (quorum potentia & existimatio quotidie crescebat) cum tempus pendendi Tributum venisset, jusserunt nunciari, Regi se legitimos successores Mahumetis esse, ideoq; se nemini Tributum debere: se plus juris, quam illum in Africam habere, si ipse illos pro amicis vellet, bono ei hoc fore; si aût ipsos, à bello adversus Christianos avertebat, non sibi animum, ad se tuendum defore. Hoc ægre ferens Rex indixit ejs bellum, obseditq; Marochum, sed coactus fuit ab obsidione discedere, deinde aût rediens cum 18. equitum millibus (inter quos erant duo Sclopetariorum millia) ut obsidionem instauraret, in itinere, cum flumen transmitteret, victus fuit à Seriffis, quibus septem tantum equitum millia, & ducenti supra mille Sclopetarij erant. Elati ea victoria exegerunt Tributa illius regionis, superantesque Atlantem, ceperunt Tafiletem civitatem præclaram, & partim benevolentia, partim vi, sibi obedire coegerunt diversos Numidiæ & Montium populos. Anno 1536. minor Seriffus qui se Regem Sus dicebat, collecto potenti exercitu, & magno tormentorum bellicorum numero, quorum partem Regi Fessæ eripuerat, partem Franci Apostatæ fuderant, expeditionem, Promontorij Aguero suscepit. Is locus erat magni momenti, possidebatur à Lusitanis, qui eum exstruxerant, munitusq; fuit, primum expensis Lopezij sequieræ, deinde Regis Emanuelis, postquam ejus oportunitatem cognovisset. Pugnatum fuit utrinq; ferociter, sed cum tandem ignis munitionem pulveris pyrij corripuisset, idq; milites, qui illum locum defendebât, perterrefecisset, ingressus est locum Seriffus, cepit eum, fecitque captivos maximam præsidiariorum partem. Qua victoria potiti Seriffi, subjecerunt sibi, fere totum Athlantem, regnum Marochinum & Arabes, qui coronæ Lusitaniæ parebant. Rex Joannes Lusitaniæ tertius, videns expensas acceptum excedere,

dere, reliquit ſua ſponte Safin, Azamorum, Arzillam, Alcazarũ, loca quæ in oræ Mauritaniæ poſſidebat. Hi felices progreſſus maximas diſſentiones, & diſcordias inter fratres procrearunt, quarum exitus fuit, ut cum minor duobus prælijs, majorem viciſſet, (ſecundum prælium factum fuit anno 1544.) cepiſſetque, eum in Tafilettem relegarit: Vertit deinde arma in Regẽ Feſſæ, cumq; eum captivum factũ libertati reſtituiſſet iterũ (ꝙ promiſſis non ſtetiſſet) captum, cum filio, eos tota ditione & vita privavit, cepitq; opera filiorum civitatem Tremiſenam. Collegit interim validum exercitum Sal Aries, Prorex Algieræ, timens tantum ſucceſſum Seriffi, recepitq; primum Tremiſenam, profligatoq; Seriffo cœpit Feſſam, deditq; ejus dominium Buaſſoni Dynaſtæ Velez, ſed cum hic manus cum Seriffo conſeruiſſet, vitam & regnum amiſit. Tandem dum Mahumetes Tarudantẽ proficiſceretur, in itinere trucidatus eſt in ſuo tẽtorio à Turcis, quos Algieræ prorex ſubornarat; eorum dux erat Aſſen, qui cum ſocijs Tarudantem profectus, diripuit Regis theſauros, ſed domum reverti volens, à populis neci datus eſt cum ſocijs, exceptis eorum quinq;. accidit hoc anno 1557 Rex deinde proclamatus, ſalutatuſq; Mulejus Abdala, Seriffi filius. Hæc dixiſſe ſufficiat, de origine Seriffi, cujus progreſſus ſimiles videtur illis, quos habuit Iſmael Rex Perſiæ. Ambo parvo tempore ſubegere regiones: Ambo creverunt ruina Principum vicinorum: Ambo magna incommoda paſſi ſunt à Turcis, perdideruntq; ſuarum ditionum partem: Selimus enim eripuit Iſmaeli Caramit diverſaſq; alias Meſopotamiæ civitates. Vicerex Algieræ pepulit Seriffum Tremiſena & ejus vicinia: Et ſicut Selimus occupavit Tauriſium caput Perſiæ, idque dereliquit, ita & Sal Aries cepit Feſſam caput Mauritaniæ & dereliquir eam.

Cenſus.

SERIF-

SEriffus habet dominium in omnes facultates vaſſallorum, etiam in ipſos vaſſallos: quamvis enim eos oneret impoſitionibus tributisq; graviſſimis, contra tamen mutire non audent. Percipit, à ſuis vaſallis, tributarijs decimam, & primitias fructuũ pecudumq;. Verum quidem eſt, quod ad primitias ſpectat, non plus uno ex viginti percipit, quod aũt 20. excedit, quantumvis ad centum & eo plus primitiæ aſcenderent, nunquam ultra duo capit. Ex ſingulis terræ jugeribus accipit Ducatum, & quintam ejus partem, tantumq; ab uno quoq; foco: Adhuc totidem ab unaquaq; perſona, quæ 15. annum exceſſerit, maſculo aut fœmina: Si opus eſt, majorem ſummam capit: Vt aũt populi libentius quod exigitur ſolvant, ſemper dimidium plus quam perſolvendum eſt, imperat, itaq; ipſis videtur, ſibi remitti ea pars, quã non cogit diſſolvi. Sunt tamen quidam qui montes inhabitant, populi indomiti & immanes, qui propter difficilem ad eos acceſſum, cogi non poſſunt, ut Tributa pendant: Decimam tantũ meſſium perſolvunt, quo in planicie verſari poſſint. Vltra hos Reditus habet Rex Telonia & vectigalia civitatum, in quarum introitu pendunt res vectigal, nempe civis Feſſanus duo excentenario, extraneus decem. Sunt quoq; Reditus molarum, quæ magnam pecuniarum ſummam conficiunt. Quod enim ad reditus molarum attinet, pro aſini onere frumenti (quod Feſſæ molitur) percipit ſemi Regalem. Sunt Feſſæ ut diximus plus quã 400. molæ. Templum, Carruven appellatum, habebat plus quã 80. aureorum millia annui Reditus. Multa quoq; millia habebãt Collegia & xenodochia Feſſæ, ea omnia nũc percipit Rex. Quin etiam hæres eſt Rex omnium judicum quos Alcaides appellant, & omnium ſuorum Officiariorum, cumq; moriuntur, capit poſſeſſionem equorum, Armorum, veſtium, omniumq; bonorum. Attamen ſi mortuus, poſt ſe filios bello aptos reliquit, eis paternam penſionem indulget: Si vero alij ſunt impuberes, eos alit donec ad maturam ætatem pervenerint, filias aũt alit, donec

 maritis

maritis copulentur. Vt manus injicere possit bonis divitum, dat eis aliquam gubernationem, aut munus cum pensione. Ne vero ejus Fisco bona cadant, occultant ipsi suas opes, nituntur que ut longe ab Aula Regisque aspectu absint, ob quam causam civitati Fessanæ multum de antiquo splendore decessit.

Potentia.

SEriffus Arces aut munitiones valde munitas non habet, solũ in Maris ora Caput Aguero, Labace & Tetuanum possidet: Præcipuas enim vires (sicut Turca & Persæ faciunt) in militibus, præcipue in equitatu, statuit. Eam ob causam se tormentis bellicis non sollicite instruit, habet tamen eorum magnum numerum Fessæ, Marochi, & Tarudante: in Portubus supra dictis quoq; tormenta quæ sui antecessores, Lusitanis & alijs eripuerunt: Alia quoq; cum opus est fundi curat, nec desunt ei ejus Artificij magistri ex Europa. In Marocho ei est Armamentarium, quo loco quolibet mense, ut minus 46. quintales, ut appellant pulveris pyrij fiunt, conficiuntur etiam tormenta manuaria & Balistæ. Anno Christi 1569. invasit ignis tanto impetu domos, in quibus pulvis pyrius conficiebatur, ut civitatis magna pars diruta fuerit. Quod ad militiam Seriffi spectat, ejus plura sunt genera: Primum est 2700 Equitum, & bis mille Pyroboliariorũ, quorum partem Fessæ, sed majorem Marochi, ubi ipse habitat, pro præsidio habet. Secundum est unius Aciei Regalis, sex millium Equitum, qui omnes nobilitate clari, & magnæ ęstimationis sunt: Vtũtur hi equis generosis, phaleris egregiè ornatis, suntq; ipsorum arma, tum propter colorum varietatem venustissima, tum propter ornamentorum divitias præter modum spectabilia. Splendent omnia Auro, Argento, Margaritis, Gemmis, cæterisq; rebus: quæ aut oculos delectare, aut curiositatem spectãtium pascere valent. His militibus præter pensionem frumenti, Avenæ, butyri, carnis, pro se, uxoribus, filijs & famulis, numerãtur

tur

tur in pecunia à 70. ad centum unciæ Argenti. Tertium militum genus est Timariottorum (ut vulgo nominant): Seriffus enim suis filijs, fratribus, cæterisq; personis, alicujus æstimationis & authoritatis, apud Populos Africæ, aut Principes Arabum possessionem agrorum clientumq;, pro sustentaculo ipsorum concedit. Illi, qui vulgo Alcaidi nuncupantur, curant coli agros, colliguntq; Reditus frumenti, Oryzæ, Avenæ, Olei, Butyri, Vervecum, Gallinarum, pecuniarum, distribuuntq; ea menstruè inter milites, pro cujusq; gradu militiæ: Dant eis quoq; pannum, telá, serycum ad vestitum, arma quoq; & equos quibus bello utántur: Si equi occidantur aut moriantur, dant eis alios. quæ res Romæ in usu fuit, cum ijs, qui equis publicis militabant. Horum militū Præfecti sollicite curant, ut sui milites sint in optimo procinctu, armis vestibusq; recte probeq; instructi. Præter hæc recipiunt hi milites à 24, ad 30. uncias Argenti annuè. Quartum genus militum conficiunt Arabes, qui continuo vivunt in suis Avaris ita vocant sua castra quorum quælibet jacentum, ad 120. tentoria compartita sunt sub diversis Præfectis, quos Alcaidi nuncupant, ut cum opus est parati sint. Hi equis merent, sed latronibꝰ quam militibus similiores sunt. Quintum militiæ genus militaribus delectibus Principum Christianorum simile est. ijs adscripti sunt habitatores civitatum, pagorum Regni, & montium: Verum quidem est, Reges illos magni non facere nec libenter eos armare, propter seditionum motuumve metum, nisi bella adversus Christianos gerantur; quia tunc prohibere non possūt: Cum enim lege Mahumetica cautum sit, Mauros à Christianis occisos, & eos qui Christianos occiderunt, rectà cælum petere, confluunt certatim viri fœminæq;, spe quærendæ salutis excitati, curruntq; in bella, ut ibi moriantur, cœlumq; sibi parent, secundum stultam eorum opinionem. O inventum diabolicum. Non minor quoq; fervor est, nostro dedecore in Turcis, maximè propter defensionem suæ hæresis: videntur illi sibi ad festa nu-

 ptiarum

ptiarum, non ad bella proficiſci, vixq; poſſunt expectare diem procinctus. Sanctos habent eos, qui arma manu tenentes in bello cadunt; infœlices vero, nihilique homines exiſtimant, qui domi inter planctꝰ puerorum, & ululatus mulierum, diem obeunt. Quibus è rebus ſatis apertè colligitur, quantum Seriffus hominum numerum ad bella educere poſſit. Sed exemplo id clarius oſtendi poteſt. Mulejus Abdala obſedit Mazaganum cũ ducentis virorum millibus. Explevit foſſam monte è terra congeſto murumq; tormentis bellicis ſolo adæquavit. Sed Luſitanorum virtus eum ab eo conatu deſiſtere coegit, accepto magno damno ex cuniculis. Verum tamẽ conſtat eum Principem bellum ultra trimeſtre continuare non poſſe: Nam cum miles dietim ex ejus commeatu vitam degat, ex ejus commeatu non ſolum cibum, ſed & veſtitum præbet; commeatus autem difficulter, quò exigit exercitus neceſſitas vehi poſſit, fit ut præ penuria commeatus brevi domum revertantur. Certum quoque eſt, eum diu belligerari non poſſe, cui deſit belli nervus, pecunia. Moluccus Rex Feſſæ, qui fregit Sebaſtianum Luſitaniæ Regem, habuit ſub ſignis 40. Equitum & 8. Peditum ſtipendiariorum millia, præter Arabes, alioſq; gregarios milites, exiſtimaturque ipſe 70. Equitum millia, multum quoque plus peditum conſcribere potuiſſe.

FINIS.

LUBECÆ.

Ex Officina Typographica
Laurentij Alberti.

ANNO CHRISTI 1600.

...pravitati, atque eum qua inuueris fidem stupefactus...

...dimittunt: Si ter congregans summa instancia

qua mulieris fidem ...

... ter congregans summa instancia

...ultiplicatas uires ignib;
... fumma flameo uapori a-
... ucdib; atq; oclis defensan-
... ferens. ne defenderent phi-
... m q: aliqndiu restitissent:
... rem uiolento elementorum
... ectu relinquunt. & se ad
... illum pcipitantes non iam
... ipa corpora saluare con-
... Ac ignis obstaculo remo-
... omnia puagat. & parte
... in pinquiorem inua-
... unisono strepitu maximas
... moles consumit. Tunc u
... tumultuum, uox confuso cla-
... ma replet & tocius sgna-
... nil n excremum ancil-
... n exitu pstolant. Erat tunc
... eco lugdunensis ecclie ar-
... uenerabilis hugo. multa
... norum & religiosa con-
... e a domino papa urba-
... um ferme galliarum
... ga. Ad quem uelud
... cofugiunt: & ut
... fieri solet anxie
... m exposcunt. Pre-
... ue inclusis scis tam

omnino relinquerent & pus se ...
posse quam positum infringe...
stant. affirmarent ait eps.
Auctoritate beati petri & dni pape
cuius uice fungor. atq; ex albatis
uri obedientia pcipio uobis ut ad
presens hinc exeantis. neq; uos cum
habitis uris hoc incendio crema-
ri sinatis. Ad hec quedam nobili-
tatis & singularis reclusionis so-
ror gisla nomine. quam & ipse
multociens uidi: spu & fide succen-
sa respondit. Nos pater timore dei
& pceptu abbis nri ut etnum eua-
dere possemus ignem. infra hos
quos cernis limites usq; ad mor-
tem pmansuras inclusit. Unde
nullo pacto fieri potest ut aliq
necessitate pfixos nobis peniten-
cie terminos saltem pedis pas-
su transgrediamur. nisi ab illo q
in nomine dni. in hoc nos conclu-
sit loco saluamur. Noli g dne si
placet hoc iniungere quod no-
bis agere non licet. Sz sicut nos
ignem pcipis fugere: ita magis
ignis ut nobis fugiat. uirtute do-
mini nri armatus ...